

10.64
ΣΤ' ΔΗΜ
Γεο

1073

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΜΠΑΝΑ

ΝΕΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

(ΚΑΙ Β' ΕΤΟΥΣ ΣΥΝΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ Ε' & ΣΤ')

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

(Απόφασις Υπουργείου Παιδείας 54410/50)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΜΠΑΝΑ

ΛΕΚΚΑ 25 - ΑΘΗΝΑΙ

1955

Κάθε γνήσιο αντίτυπο έχει εδώ την υπογραφή του συγγραφέα

Γκαμπιανά

Whinn

Συμφιλο

Whinn

Συμφιλο

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η Γ Η

1. Σχήμα και μέγεθος τῆς Γῆς

Χιλιάδες χρόνια ἀπὸ σήμερα, πρὶν ἀκόμη ἐπινοηθῆ ἡ γραφὴ κὶ ἀρχίση ἡ ἱστορία, οἱ ἄνθρωποι ἐνόμιζαν πὼς ἡ Γῆ ἔχει σχῆμα ἐπιπέδο, ὅπως ἄλλωστε μὲ τὴν πρώτη ματιὰ φαίνεται στὸν καθένα μας. Ἀργότερα ὅμως μὲ τὴν πρόοδο τῆς Ἀστρονομίας, τῆς ἀρχαιοτέρας τῶν ἐπιστημῶν, ἔγιναν οἱ παρατηρήσεις πού ἀναφέραμε στὴ Γεωγραφία μας τῆς Ε' τάξεως (βλ. σελ. 5—6) κὶ ἀποδείχθηκε ὅτι εἶναι στρογγυλὴ, ὅμοια μὲ πορτοκάλι ἀλλὰ πιεσμένη στοὺς πόλους κὶ ἐξογκωμένη στὸν Ἰσημερινό.

Μετὰ τὴ διαπίστωσι αὐτὴ οἱ ἀστρονόμοι, ἀπὸ τὴ μέτρησι ἐνὸς τόξου τῆς Γῆς, εὗρηκαν πὼς ἡ περιφέρειὰ τῆς εἶναι 40.000 χιλιόμετρα περίπου (1). Ἄν, ὅπως μᾶς διδάσκει ἡ Πρακτικὴ Γεωμετρία, διαιρέσωμε τὴν περιφέρειαν τῆς Γῆς διὰ 3,14 ἔχομε τὴ διάμετρο πού εἶναι 12.740 χιλιόμετρα περίπου. Διαιρώντας κατόπιν τὴ διάμετρο διὰ 2 ἔχομε τὴν ἀκτίνα πού εἶναι 6370 χιλ. Τὸ μήκος μιᾶς μοίρας ἐπάνω στὴν περιφέρεια τῆς Γῆς εἶναι 111.111 μέτρα περίπου (40.000.000 : 360) κὶ τὸ μήκος ἐνὸς πρώτου λεπτοῦ τῆς μοίρας, εἶναι 1852 μέτρα (ἕνα ναυτικὸ μίλι).

Ἀπὸ τὴν περιφέρεια εὐκόλα εὗρισκομε ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τῆς Γῆς εἶναι 510 ἑκατομ. τετραγωνικὰ χιλιόμετρα κὶ ὁ ὄγκος τῆς ἐπάνω ἀπὸ ἕνα τρισεκατομμύριο κυβικὰ χιλιόμετρα (2). Ἄν τώρα πάρωμε ὑπ' ὄψει μᾶς ὅτι τὸ εἰδικὸ βᾶρος τῆς Γῆς εἶναι 5,5 εὗρισκομε ὅτι θὰ ζυγίξη

Εἶκ 1. Χωρὶς νὰ στηρίζεται πούθενά ὁ ταραχῶδης αὐτὸς πλανήτης μας, ἡ Γῆ, περιστρέφεται μὲ ταχύτητα ὅπως ὅλα τὰ οὐράνια σώματα, παρασύροντας μαζί τῆς ἐπὶ ἄπειρο τὰ γέννη τῶν ἀνθρώπων...

1. Νεώτερες μετρήσεις, πιὸ ἀκριβεῖς, ἔδειξαν ὅτι ἡ περιφέρεια τῶν μεσημβρινῶν εἶναι 40.009 χιλ. κὶ τοῦ Ἰσημερινοῦ 40.076 χιλιόμετρα.

2. Μὲ ἀκρίβεια ὁ ὄγκος τῆς Γῆς εἶναι 1.083.260.040.000 κυβικὰ χιλιόμετρα.

ώς Ξεΐ ΐξάκις ΐκατομμύρια τόννουσ. Τόσο μεγάλη και βαριά εΐναι ή Γη πού κατοικοϋμε. Ώστόσο δέ στηριζεται πουθενά και κινείται στο διάστημα με μεγάλη ταχύτητα, όπως κινούνται και όλα τα ούράνια σώματα.

2. Λιθόσφαιρα και πυρόσφαιρα

Οΐ γεωλόγοι παραδέχονται ότι πριν από ΐκατομμύρια χρόνια ή Γη δέν ήταν όπως φαίνεται σήμερα. Όλα τα ύλικά πού βλέπομε στην ΐπιφάνεια ήσαν διάπυρα και ΐβγανε ακτίνεσ όπως ο Ήλιοσ. Με τον καιρό άρχισε σιγά-σιγά νά ψύχεται και το ΐξω μέρος ΐγινε στερεό. Το στερεό αυτό μέρος της Γησ, ο φλοιόσ της, λέγεται λιθόσφαιρα (σφαΐρα από λίθουσ-πέτρεσ).

Όπως καταλαβαΐνομε ή λιθόσφαιρα δέ ήμπορεΐ νά ΐχη την ΐδια θερμοκρασία σ΄ όλο το πάχοσ της. Από παρατηρήσεισ πού ΐγιναν, όταν ανοίγωνται βαθιά πηγάδια, ΐξακριβώθηκε ότι όσο προχωρεΐ κανεισ βαθύτερα ή θερμοκρασία άνέρχεται με άναλογία ΐνα βαθμό Κελσίου κάθε 33 μέτρα περίπου. Δηλαδή: "Αν στην ΐπιφάνεια της Γησ το θερμομότρο δείχνει 20° (Κελσίου) σέ 33 περίπου μέτρα βάθοσ θα δείχνη 21°, σέ 66 θα δείχνη 22° κ.ο.κ. Αυτό οΐ γεωλόγοι το λένε «γεωθερμική κλίμακα».

Με τη γεωθερμική κλίμακα εύρισκομε ότι σέ βάθοσ 33.000 μ. περίπου ή θερμοκρασία θα εΐναι 1000° περισσότερο άπ΄ ό,τι εΐναι στην ΐπιφάνεια. Σέ 66.000 μ. περίπου ή θερμοκρασία θα εΐναι 2000° περισσότερο κ.ο.κ. Ήπειδή στη θερμοκρασία των 2000° σχεδόν όλα τα ύλικά της Γησ λυώνουν, ΐπεται ότι το πάχοσ της λιθοσφαΐρασ δέν ήμπορεΐ νά εΐναι περισσότερο από 66 περίπου χιλίομετρα. Από και κάτω, στο ΐσωτερικό, όλα τα ύλικά εΐναι διάπυρα σέ άφάνταστη θερμοκρασία. Το μέρος αυτό της Γησ λέγεται πυρόσφαιρα (σφαΐρα από πύρ-φωτιά).

Δέν εΐναι βέβαια δυνατό νά καθορισθΐ με άκρίβεια το πάχοσ της λιθόσφαΐρασ γιατί εΐναι δύσκολεσ οΐ παρατηρήσεισ σέ μεγάλα βάθη. Ήχοντασ όμως ώσ δεδομένο ότι ή ακτίνα της Γησ εΐναι 6370 περίπου χιλίομετρα, ή λιθόσφαιρα πού όπως ΐμάσασμε εΐναι μόνο 66 χιλίομετρα, θα πΐάνη το $\frac{1}{50}$ της ακτίνασ. Όλο το άλλο μέρος εΐναι πυρόσφαιρα.

Γιά νά σχηματίσωμε ΐννοια του πάχοσ της λιθοσφαΐρασ ΐν σχέχει με την πυρόσφαιρα, κόβομε ΐνα πορτοκάλι κάθετα. Ό φλοιόσ του πορτοκαλιού πού ΐχομε μπροστά μασ, εΐναι παχύτεροσ συγκρινόμενοσ με το πορτοκάλι άπ΄ ό,τι εΐναι ή λιθόσφαιρα ΐν συγκριθΐ με την πυρόσφαιρα. Και άκόμη: Οΐ άνωμαλίες στην ΐπιφάνεια της Γησ εΐναι μηδαμίνεσ, ΐν τίσ συγκρίνωμε με τίσ άνωμαλίες πού παρατηρεΐτε στο φλοιό του πορτοκαλιού.

3. Πετρώματα

Λέγοντας πετρώματα έννοοϋμε τὰ διάφορα ύλικά πού εύρίσκονται στό στερεό μέρος τής Γής, όπως οί πέτρες, τó χώμα, τὰ χαλίκια καί ή άμμος. Από τόν τρόπο πού έσχηματίσθηκαν τὰ πετρώματα, τὰ χωρίζομε σέ ύδατογενή καί πυριγενή.

α') **Ύδατογενή πετρώματα.** Τέτοια είναι όσα έγιναν μέ τήν ένέργεια τοϋ νεροϋ. Μέ τή δύναμι πού έχει τó νερό παρασύρει στό χαμηλά μέρη πέτρες, χώμα ή καί διάφορα άπολιθώματα ζώων. Σιγά-σιγά τὰ ύλικά αυτά γίνονται όριζόντια στρώματα καί διακρίνονται εύκολα γιατί έχουν διάφορα χρώματα. "Αν κοντά στό σχολείο σας άνοιγουν πηγάδι, πηγαίνετε καί θά ίδητε πετρώματα αυτόοϋ τοϋ είδους. Άκόμη διακρίνονται στις χαράδρες ή σέ μέρη πού είναι βυθίσματα. Από τὰ ύδατογενή πετρώματα σπουδαιότερα είναι οί άσβεστόλιθοι (άσβεστόπετρες, μάρμαρο, κιμωλία κ. ά.), οί σχιστόλιθοι (σκληρές πλάκες άπό άργιλλο) καί οί ψαμμίτες (κόκκοι άμμου κολλημένοι). Από σχιστόλιθο γίνονται οί πλάκες τών μαθητών.

β') **Πυριγενή πετρώματα.** Πυριγενή λέγονται τὰ πετρώματα πού έγιναν άπό τή λάβα τών ήφαιστειών, ή όποια έβγήκε άπό τὰ βάθη τής Γής λυωμένη καί κατόπιν έπηξε. Τά πετρώματα αυτόοϋ τοϋ είδους είναι κρυσταλλικά, δέν έχουν άπολιθώματα ζώων καί, τó σπουδαιότερο, είναι άκανόνιστα. Πυριγενή πετρώματα είναι ό γρανίτης πού είναι πολύ σκληρό πέτρωμα, ό πορφυρίτης κ. ά.

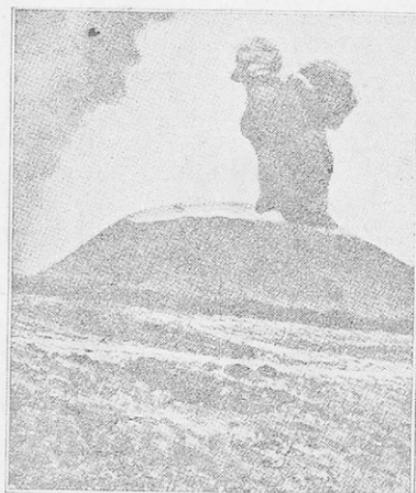
4. Μεταβολές στην έπιφάνεια τής Γής

Η έπιφάνεια τής Γής δέν ήταν έξ άρχης όπως τή βλέπομε σήμερα άλλ' έπαθε πολλές μεταβολές. Κυριώτερες αίτίες πού μεταβάλλουν τήν έπιφάνεια τής Γής είναι τὰ ήφαιστεια, οί σεισμοί, τó νερό καί ό άέρας.

1. **Τά ήφαιστεια.** Από τή μεγάλη θερμότητα πού όπως είπαμε επικρατεί στό έσωτερικό τής Γής, όλα τὰ ύλικά εκεί διαστέλλονται. Από τή διαστολή αυτή καί τ' άέρια πού σχηματίζονται, πιέζονται τὰ στρώματα τής λιθοσφαιρας ώσπου στό τέλος άνοίγεται τρύπα κι άπό κει βγαίνουν άέρια καί λυωμένα ύλικά μέ μορφή λάβας. Η λάβα τότε σαν πύρινο ποτάμι κατεβαίνει στις πεδιάδες καί σταματά τή ζωή γιατί τὰ κατακαίει όλα. "Υστερα πήζει άπό τó κρύο, έρχεται άλλη, πήζει κι αυτή κι έτσι τó πάχος τοϋ νέου αυτόοϋ πετρώματος ήμπορεί νά φθάσει κι εκατοντάδες μέτρα άνάλογο μέ τήν ποσότητα τής λάβας πού θά χυθή. Οί τόποι πού γίνεται τó φαινόμενο αυτό, είναι συνήθως κορφές βουνών καί λέγονται ήφαιστεια. Η τρύπα τοϋ ήφαιστείου είναι πολύ μεγάλη καί λέγεται κρατήρ.

“Αμα πρόκειται νά γίνη έκρηξις ήφαιστείου προηγούνται σεισμοί, Ισχυροί κρότοι καί καπνός. “Υστερα από τὰ προμηνύματα αυτά οί κάτοικοι τής περιοχής φροντίζουν κι άπομακρύνονται. “Όσα ήφαιστεια από καιροῦ σέ καιρό παθαίνουν έκρηξι, λέγονται ένεργά κι δσα μένουν ήσυχα πολλά χρόνια, λέγονται σβησμένα.

“Ένεργά ήφαιστεια σ’ όλη τή Γῆ εἶναι έπάνω από 300, όπως στήν ‘Ιάβα, στήν ‘Ιαπωνία, στά Βραχώδη όρη καί στίς “Ανδεις τής ‘Αμερικῆς, στό Κιλιμάντζαρο τής ‘Αφρικῆς κ. ά. Στήν Εὐρώπη ένεργά εἶναι ή “Έκλα τής ‘Ισλανδίας, ό Βεζούβιος (1) με τήν Αἷτνα τής ‘Ιτα-

Εικ. 2. Τό ήφαιστειο τής Αἷτνας κατά τήν έκρηξί του

λας καί τής Ιδικῆς μας Θήρας ή Σαντορίνης, πού έχει τόν κρατήρα του μέσα στή θάλασσα. Πρίν από πολλά χρόνια από τή λάβα τοῦ ήφαιστείου τής Θήρας έσχηματίσθηκαν τά νησάκια Παλαιά Καμένη, Νέα Καμένη, Γεώργιος καί ‘Αφρόεσα. “Υστερα από τούς σεισμούς τοῦ 1866 καί τὸ 1925 καί τά τέσσερα αυτά νησάκια ένώθηκαν.

Τά ήφαιστεια μολονότι κάνουν μεγάλες καταστροφές εἶναι χρήσιμα γιατί βγάνουν θειάφι καί διάφορα μέταλλα πού εἶναι μέσα στή Γῆ λυωμένα. Τά μέταλλα, όπως καταλαβαίνουμε, από τὸ πολὺ βάρος έχουν πέσει βαθύτερα.

2. Οί σεισμοί. Σεισμό λέμε τὸ φαινόμενο πού έξαφνικά σείεται τὸ έδαφος κάτω στά πόδια μας. Κυριώτερες αίτίες πού προκαλοῦν τούς σεισμούς εἶναι:

α') “Αμα πρόκειται νά γίνη έκρηξις ήφαιστείου κλονίζεται, όπως έμάθαμε, ή Γῆ κι οί τέτοιοι σεισμοί λέγονται ήφαιστειογενεῖς.

β') Τὸ νερό διαλύει τά πετρώματα τής λιθοσφαιρας καί σχηματίζονται μεγάλα υπόγεια σπήλαια. Τότε τά στρώματα τής όροφῆς τῶν σπηλαίων μῆ μπορώντας ν’ άνθέξουν, γκρεμίζονται καί γίνονται σεισμοί. Οί τέτοιοι σεισμοί λέγονται σεισμοί κατακρημνίσεως.

γ') Χρόνο με τὸ χρόνο τὸ έσωτερικό τής Γῆς ψύχεται καί συστέλλεται. Τότε από τά κενά πού σχηματίζονται άνάμεσα από τή λιθόσφαιρα καί τή λάβα, τά πετρώματα χάνουν τήν Ισορροπία καί μετα

1. “Ο Βεζούβιος γιά πρώτη φορά έξεραγή τὸ 79 μ. Χ. καί με τή λάβα του έσκεπάσθηκαν οί τρεῖς μεγάλες πόλεις: Πομπηία, ‘Ηράκλεια καί Σταβία.

τοπίζονται να τακτοποιηθοῦν. Κατὰ τὴ μετατόπισι αὐτὴ γίνονται σεισμοὶ ποῦ ἔχουν μεγάλη ἔντασι καὶ ἔκτασι. Οἱ σεισμοὶ ποῦ γίνονται ἀπ' αὐτὴ τὴν αἰτία, εἶναι πολὺ καταστρεπτικοὶ καὶ λέγονται **τεκτονικοὶ σεισμοί.**

Τόποι ποῦ παθαίνουν συχνὰ σεισοὺς (σεισμόπληκτοι) στὴν πατρίδα μας εἶναι ἡ Κόρινθος, ἡ Μεσσηνία, ἡ Ἡλεία, τὸ Αἴγιο, ἡ Ζάκυνθος, ἡ Κεφαλληνία καὶ ἡ Λοκρίδα. Τελευταῖος μεγάλος σεισμός στὴν Ἑλλάδα ἦταν τοῦ 1955 ὁπότε κατεστράφη ἡ πόλις τοῦ Βόλου.

Τὰ ὄργανα μὲ τὰ ὁποῖα ἐξακριβώνουν τὸ εἶδος τοῦ σεισμοῦ, τὴ διεύθυνσι, τὴν ἔντασι καὶ τὴ διάρκεια, λέγονται **σεισμογράφοι.**

3. **Τὰ νερά.** Ἀπὸ τὶς βροχές, ὅπως ξέρομε, σχηματίζονται ρυάκια κι αὐτὰ ἐνώνονται καὶ σχηματίζονται ὀρυητικοὶ χεῖμαρροι καὶ ποτάμια. Ὅπως κατεβαίνουν τὰ ποτάμια τρῶνε τὸ ἔδαφος—ἡ ἐνέργεια αὐτὴ τοῦ νεροῦ λέγεται **διάβρωσις**— παρασύρουν χῶμα καὶ πέτρες στὰ χαμηλότερα μέρη κι ἔτσι ἀλλάζει ἡ ἐπιφάνεια τῆς Γῆς. Ὅπου τὰ πετρώματα εἶναι σκληρά, ἡ διάβρωσις τοῦ ἐδάφους εἶναι δύσκολη. Γι αὐτὸ τὰ βουνὰ ἔχουν μυτερὲς κορφές κι ἀπότομες πλαγιές. Ὅπως τὰ ποτάμια ἔτσι κι ἡ θάλασσα μὲ τὴν ὀρμὴ τῶν κυμάτων σιγὰ-σιγὰ τρῶει ἀπὸ κάτω τὸ πέτρωμα τῆς παραλίας κι ἀπὸ τὸ φάγωμα αὐτὸ ἐσχηματίσθησαν οἱ κόλποι καὶ τ' ἀκρωτήρια.

Τὸ νερὸ ποῦ μπαίνει στὶς χαραματιῆς τῶν βράχων ἅμα παγώνη ἀυξάνει κατ' ὄγκο καὶ τότε ὁ βράχος σπάει. Κατόπιν μὲ τὴν ὀρμὴ τῆς βροχῆς ἢ τοῦ ἀέρα ὁ βράχος γίνεται κομμάτια καὶ τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **ἀποσάθρωσις.**

4. **Ὁ ἀέρας.** Εἰς τὰς ἐρήμους, ἰδίως τῆς Σαχάρας καὶ στὰ παράλια, ὁ ἄνεμος παρασέρνοντας τὴν ἄμμο σχηματίζει λόφους ἀπὸ ἄμμο. Οἱ τέτοιοι ἀμμόλοφοι λέγονται **θῖνες.** Κατόπιν μὲ ἄλλο ἰσχυρὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου οἱ λόφοι μετατοπίζονται καὶ κάνουν μεγάλες καταστροφές στὶς καλλιεργημένες ἐκτάσεις. Οἱ ἄνθρωποι γιὰ ν' ἀποφύγουν τὶς ζημιές αὐτὲς φυτεύουν δένδρα τὰ ὁποῖα ἐμποδίζουν τὴ μετακίνησι τῆς ἄμμου.

5. Θερμὲς πηγές

Τὰ νερά τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς ποῦ ἀπὸ τὶς ρωγμές τοῦ ἐδάφους εἰσέρχονται σ' ἄρκετὸ βάθος, ἐπειδὴ ὅπως ἐμάθαμε ἐκεῖ ἐπικρατεῖ μεγάλη θερμοκρασία, θερμαίνονται. Κατόπιν εὐρίσκοντας κάπου διέξοδο βγαίνουν στὴν ἐπιφάνεια κι ἔτσι γίνονται οἱ **θερμὲς πηγές** Ὅσο βαθύτερα εἰσέρχονται τὰ νερά, τόσο περισσότερο εἶναι θερμά.

Ἐπειδὴ τὸ θερμὸ νερὸ ἔχει μεγάλη διαλυτικὴ δύναμι, τὰ νερά

των πηγών αυτών περνώντας τα στρώματα του φλοιού της Γης, διαλύουν διάφορες ουσίες κι απ' αυτές παίρνουν το όνομα. "Ετσι όταν περιέχουν θειάφι, οι πηγές λέγονται θειούχοι, όπως το Καϊάφα, της Κυλλήνης, των Μεθάνων, της Ύπατης, της Αίδηψου κ. ά. "Όταν έχουν άλατα λέγονται άλατούχοι ή άλκαλικές, όπως το Λουτρακίου, των Φερρών ("Εβρου) κ. ά. "Όταν έχουν σίδηρο λέγονται σιδηρούχοι, όπως των Κυθήρων, το Τσάγτσι κ. ά.

Θερμές πηγές υπάρχουν σε πολλά μέρη της Γης και πρό παντός κοντά στα ήφαιστεια. Θερμότερες πηγές στην Ελλάδα είναι το Πολυχίτου στη Λέσβο με θερμοκρασία 87° Κελσίου κι ύστερα έρχονται της Αίδηψου με 75° περίπου.

Οί πιό πολλές θερμές πηγές είναι Ιαματικές γιατί θεραπεύουν διάφορες ασθένειες. "Άλλοτε ενόμιζαν πως ή θεραπευτική ικανότητα των θερμών πηγών όφειλεται στα άλατα που περιέχουν. Νεώτερες όμως έρευνες απέδειξαν, ότι τουτό όφειλεται περισσότερο στην ενέργεια του ραδίου (ραδιενέργεια) που εύρσκεται εκεί. Περύφημες πηγές ως προς την περιεκτικότητα ραδίου (μέχρι 700°) είναι το Άγ. Κήρυκος της Ίκαρίας.

"Όταν οί θερμές πηγές έχουν θερμοκρασία περισσότερο από 100° οί άτμοι που σχηματίζονται από το νερό που δέν προλαμβάνει να έξατμισθί, από μιá τεράστια τρύπα τινάζουν ψηλά το βραστό νερό και φθάνει σε ύψος 50—80 μ. Προτού γίνη έκτίναξις του νερού ακούονται υπόγειοι κρότοι και σείεται το έδαφος. Το θέαμα είναι μοναδικό και διαρκεί περίπου 20 λεπτά της ώρας. Κατόπιν το νερό χωνεύει στη λεκάνη για να ξαναβγή, με τον ίδιο τρόπο, έπειτα από 25—30 ώρες. Τέτοιοι θερμοπίδακες υπάρχουν στην Ίσλανδία, Ίάβα, Νέα Ζηλανδία και ιδίως σ' ένα ήφαιστειώδες όροπέδιο επάνω στα Βραχώδη όρη των Ήνωμένων Πολιτειών Άμερικής. Έκει εκτός από τους θερμοπίδακες υπάρχουν κι Ιαματικές πηγές, όπου οί άνθρωποι κάνουν τα θερμά λουτρά των.

Έρωτήσεις : 1) Έπειτα από ποιές παρατηρήσεις σχηματίζεται ή έντύπωση ότι ή Γη είναι στρογγυλή; 2) Δείξτε στο χάρτη τους μεσημβρινούς και τον Ίσημερινό. 3) Άν στην έπιφάνεια της Γης ή θερμοκρασία είναι 25° Κελσίου, τι θερμοκρασία θα είναι στον πυθμένα πηγαδιού που έχει βάθος 33 μέτρα; και τί σε 330 μέτρα; 4) Πώς έγιναν οί χαράδρες και οί κορυφές των βουνών; 5) Φέρτε περισσότερες πληροφορίες για τους σεισμούς, τις Ιαματικές πηγές και εικόνες. 6) Άπορίες.

ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΗΣ

1. Κινήσις γύρω στον άξονα

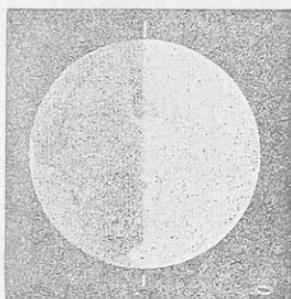
Είναι σ' όλους μας γνωστή ή καθημερινή πορεία του 'Ηλίου. Το πρωί βγαίνει από την 'Ανατολή, σηκώνεται το μεσημέρι στο ψηλότερο σημείο και το δειλινό πέφτει κατά τη Δύσι. Το ίδιο γίνεται και με τα περισσότερα άστέρια. "Ετσι πού μās φαίνεται νομίζομε πώς κινούνται μόνο ο "Ηλιος με τ' άστέρια από τ' ανατολικά στα δυτικά και μόνο έμεις επάνω στη Γη μένομε ακίνητοι. Το φαινόμενο αυτό είναι αυταπάτη, όπως αυταπάτη είναι όταν μπαίνωμε με την άμαξοστοιχία σ' ένα σταθμό κι απέναντί μας εύρίσκεται άλλη άμαξοστοιχία ακίνητη. Κι εκεί δηλαδή μās φαίνεται ότι κινείται ή άλλη άμαξοστοιχία και όχι έμεις.

Η παρατήρησις αυτή δείχνει ότι ή Γη κινείται διαρκώς αντίστροφα με τη φαινομενική πορεία του 'Ηλίου, δηλαδή από τα δυτικά στ' ανατολικά. Ο "Ηλιος μένει ακίνητος όπως ή άλλη άμαξοστοιχία πού αναφέραμε ή όπως τα δέντρα, οι στύλοι κ.ά. πού νομίζομε πώς έρχονται γύρω άμα ή άμαξοστοιχία τρέχη με μεγάλη ταχύτητα. Η κινήσις πού κάνει ή Γη γύρω στον άξονά της, σαν τη σβούρα, λέγεται περιστροφική κινήσις. Όσόσο έμεις δέν καταλαβαίνομε τίποτε, γιατί γίνεται χωρίς θόρυβο και χωρίς και το ελάχιστο τίναγμα.

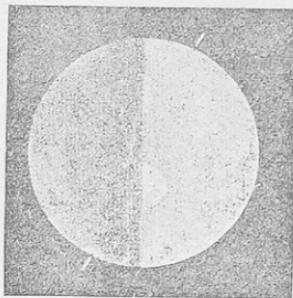
Σάν σφαίρα πού είναι ή Γη δέ μπορεί βέβαια να φωτίζεται ολόκληρη από τον "Ηλιο αλλά το ένα ήμισφαίριό της. Το ήμισφαίριο της Γης πού είναι στραμμένο στον "Ηλιο και φωτίζεται, έχει ήμέρα και το άλλο πού δέν φωτίζεται έχει νύκτα. "Αν ή Γη δέν περιστρεφόταν γύρω στον άξονα θα έφωτιζόνταν μόνο το ένα ήμισφαίριο και αυτό θα είχε παντοτεινή ήμέρα. Το άλλο θα είχε νύκτα. Με την περιστροφική κίνησι της Γης αυτό βέβαια δέ συμβαίνει γιατί φωτίζονται διαδοχικά όλοι οι τόποι κι έτσι έχομε ήμέρα και νύκτα. Το χρονικό διάστημα πού κάνει ή Γη σε μία περιστροφή, λέγεται ήμερόνυκτο και διαρκεί 24 ώρες. Κάθε ώρα έχει 60 πρώτα λεπτά (60') και το 1' λεπτό έχει 60 δευτερόλεπτα (60").

Γιατί οι ήμέρες και οι νύκτες δέν είναι ίσες. "Αν ο άξονας της Γης ήταν όρθιος, όπως δείχνει ή εικόνα 3, όλοι οι τόποι θα είχαν πάντοτε 12 ώρες ήμέρα και 12 νύκτα. Αυτό όμως δέν συμβαίνει γιατί ο άξονας είναι γερμένος πρós τα δεξιά και σχηματίζει

γωνία 23° και $27'$ (βλ. εικ. 4). Αύτην τὴν κλίσι ἔχει κι ὁ ἄξονας στὴν ὑδρόγειο σφαῖρα τοῦ σχολείου. Μὲ τὴν κλίσι αὐτὴ τῆς Γῆς ἄλλοτε φωτίζεται περισσότερο τὸ βόρειο ἡμισφαῖριο κι ἄλλοτε περισσότερο τὸ νότιο ἡμισφαῖριο. Ἐπομένως καὶ στὴ μιὰ περίπτωσι καὶ στὴν ἄλλη, ἡ διόρκεια τῆς ἡμέρας εἶναι ἀνάλογος μὲ τὸ φῶς ποῦ δέχεται

Εικ. 3.

Εικ. 4.

τὸ κάθε ἡμισφαῖριο ἀπὸ τὸν ἥλιο. Μόνο οἱ τόποι ποῦ εὐρίσκονται ἔπάνω στὸν Ἴσημερινό, πάντοτε ἔχουν 12 ὥρες ἡμέρα καὶ 12 νύκτα.

2. Κίνησις γύρω στὸν ἥλιο

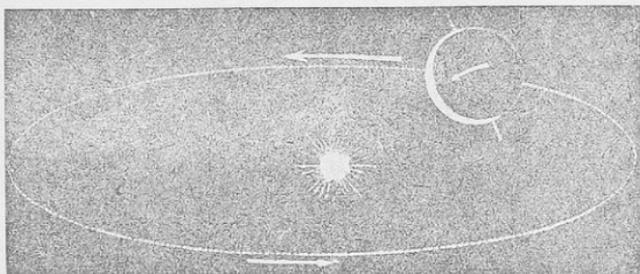
Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περιστροφικὴ κίνησι, ἡ Γῆ κινεῖται ταυτόχρονα καὶ γύρω στὸν ἥλιο. Ἡ κίνησις αὐτὴ λέγεται κίνησις μεταθέσεως.

Ἡ τροχιά ποῦ διαγράφει ἡ Γῆ γύρω στὸν ἥλιο μοιάζει μὲ ἔλλειψι κι ἔχει μῆκος 936 ἑκατομμύρια χιλιόμετρα (εἰκ. 5). Τὴν τεράστια αὐτὴ ἀπόστασι ἡ Γῆ διανύει μὲ μέση ταχύτητα 106.000 χιλιομέτρων τὴν ὥρα, σὲ 365 ἡμέρες καὶ 6 περίπου ὥρες. Ἐχοντας ὡς δεδομένο ὅτι ἡ τροχιά, ὅπως καὶ κάθε κύκλος χωρίζεται σὲ 360 μοῖρες (360°), ἔπεται ὅτι σ' ἓνα ἡμερόνυκτο περίπου, ἡ Γῆ γράφει μιὰ μοῖρα ἔπάνω στὴ τροχιά της. Τὸ χρονικὸ διάστημα ποῦ κάνει ἡ Γῆ γιὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴν τροχιά της, λέγεται ἔτος καὶ χρησιμεύει γιὰ τὴ μέτρησι τοῦ χρόνου.

Οἱ τέσσαρες ἐποχές. Ἀπὸ τὴν περιφορὰ τῆς Γῆς γύρω στὸν ἥλιο, τὴ μεγάλη αὐτὴ ἐστία θερμότητας καὶ φωτός, ἔχομε τὶς τέσσαρες ἐποχές τοῦ ἔτους.

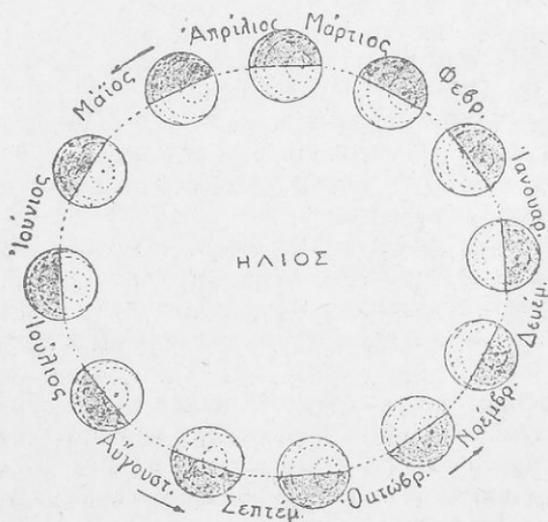
Στὶς 21 Μαρτίου ὁ ἥλιος εὐρίσκεται ἔπάνω ἀπὸ τὸν Ἴσημερινό καὶ τότε ὅλοι οἱ τόποι τῆς Γῆς ἔχουν ἴσημερία (12 ὥρες ἡμέρα καὶ 12 νύκτα). Τότε εἶναι ἑαρινὴ ἴσημερία. Ἀπὸ τὶς 21 Μαρτίου ὁ ἥλιος προχωρεῖ στὸ βόρειο ἡμισφαῖριο καὶ στὶς 22 Ἰουνίου εὐρίσκεται ἔπάνω ἀπὸ τὸ γνωστὸ μας παράλληλο, τὸν τροπικὸ τοῦ Καρκίνου ποῦ ἀπέχει 23° καὶ $27'$ βορειότερα τοῦ Ἴσημερινοῦ. Ὁ ἥλιος

τότε εύρσκαται στο θερινό ήλιοστάσιο και τότε στην Έλλάδα έχομε τή μεγαλύτερη ήμέρα (15 ώρες) και τή μικρότερη νύκτα (9 ώρες). Το χρονικό διάστημα από 21 Μαρτίου ως τις 22 'Ιουνίου, λέγεται άνοιξις.

Εικ. 5. 'Η τροχιά τής γής μοιάζει με έλλειψη. Το μήκος της είναι 936 εκ. χιλιόμ. (ή 23.400 φορές περισσότερο από την περιφέρεια τής γής)

'Από τις 22 'Ιουνίου ό 'Ηλιος γυρίζει πίσω και στις 22 Σεπτεμβρίου εύρσκαται πάλι έπάνω από τον 'Ισημερινό. Τότε έχομε φθινοπωρινή ίσημερία. Το διάστημα από τις 23 'Ιουνίου ως τις 22 Σεπτεμβρίου, λέγεται θέρος ή καλοκαίρι.

Εικ. 6. Οι 4 εποχές όπως παρουσιάζονται στο Βόρειο ήμισφαίριο. Στο Νότιο ήμισφαίριο οι εποχές είναι αντίθετες

'Από τις 23 Σεπτεμβρίου ό 'Ηλιος προχωρεί στο νότιο ήμισφαίριο και στις 21 Δεκεμβρίου είναι έπάνω από τον Τροπικό του Αί-

γόκερω πού απέχει 23° και 27' νοτιώτερα τοῦ Ἴσημερινοῦ. Ὁ ἥλιος τότε εὐρίσκεται στοῦ χειμερινοῦ ἡλιοστάσιου κι οἱ ἀκτίνες του φωτίζουν καὶ θερμαίνουν περισσότερο χρόνο τὸ Νότιο ἡμισφαίριο. Τότε ἔχομε τὴ μικρότερη ἡμέρα (9 ὥρες) καὶ τὴ μεγαλύτερη νύκτα (15 ὥρες). Τὸ διάστημα ἀπὸ τὴς 23 Σεπτεμβρίου ὡς τὴς 21 Δεκεμβρίου, λέγεται φθινόπωρο.

Τέλος ἀπὸ τὴς 22 Δεκεμβρίου ὁ ἥλιος ἀνέρχεται καὶ στὴς 21 Μαρτίου εὐρίσκεται πάλι ἐπάνω ἀπὸ τὸν Ἴσημερινό. Μετὰ τὴν 22 Δεκεμβρίου οἱ ἡμέρες ἀρχίζουν νὰ μεγαλώνουν καὶ στὴς 21 Μαρτίου ἔχομε ἴσημερία. Τὸ διάστημα ἀπὸ τὴς 22 Δεκεμβρίου ὡς τὴς 21 Μαρτίου, λέγεται χειμῶνας.

Οἱ τέσσερες λοιπὸν ἐποχὲς εἶναι: ἀνοιξίς, θέρος, φθινόπωρο, καὶ χειμῶνας.

Ὅπως καταλαβαίνετε, οἱ ἐποχὲς στοῦ Νότιο ἡμισφαίριου εἶναι ἀντίθετες. Ἐτοί ἅμα ἐδῶ ἀρχίζει ἡ ἀνοιξίς, ἐκεῖ ἀρχίζει τὸ φθινόπωρο καὶ ἅμα ἐδῶ ἀρχίζει τὸ θέρος ἐκεῖ ἀρχίζει ὁ χειμῶνας.

Στὸ Βόρειο πόλο εἶναι ἕξι μῆνες ἡμέρα (22 Μαρτίου—22 Σεπτεμβρίου) καὶ ἕξι μῆνες νύκτα (23 Σεπτεμβρίου—21 Μαρτίου). Αὐτὸ στοῦ Νότιο πόλο εἶναι ἀντίθετο.

Ἡμερολόγια

Οἱ ἀρχαῖοι λαοὶ—Βαβυλώνιοι, Χαλδαῖοι, Φοῖνικες, Αἰγύπτιοι, Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι εἶχαν κι αὐτοὶ δικά τους συστήματα νὰ μετροῦν τὸ χρόνο ἀλλὰ δὲν συμφωνοῦσαν. Οἱ Ῥωμαῖοι αἰφνης εἶχαν ὀρίσει τὸ ἔτος 365 ἡμέρες μὲ 12 μῆνες. Ὅπως ἐμάθαμε ὅμως ἡ περιφορὰ τῆς Γῆς γύρω στὸν ἥλιο διαρκεῖ 365 ἡμέρες, 5 ὥρες, 48' καὶ 47". Ἐτοί κάθε τέσσερα χρόνια περισσεύει μιὰ ἡμέρα κι αὐτὴ δὲν τὴν ἐλογάριαζαν οἱ Ῥωμαῖοι.

Ἰουλιανὸ ἡμερολόγιο. Τὸ λάθος τῶν Ῥωμαίων ἀνέλαβε νὰ διορθῶσθαι ὁ αὐτοκράτωρ Ἰούλιος Καῖσαρ. Τὸ 45 π. Χ. ὁ Καῖσαρ ἔχοντας πολῦτιμο σύμβουλο τὸν περίφημο Ἕλληνα ἀστρονόμο Σωσιγένη ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια, ἐκανόνισε νέο ἡμερολόγιο σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιο 3 ἔτη νὰ ἔχουν 365 ἡμέρες καὶ κάθε τέταρτο νὰ ἔχη 366. Τὴν ἐπὶ πλέον ἡμέρα ἐπρόσθεσε μεταξὺ τῆς 23ης καὶ 24ης Φεβρουαρίου καὶ τὴν ὠνόμασαν δις ἕκτη πρὸ τῶν Καλενδῶν (πρωτομηνίας) τοῦ Μαρτίου. Ἐτοί ὁ Φεβρουάριος θὰ εἶχε κάθε τρία ἔτη ἀπὸ 28 ἡμέρες καὶ τὸ τέταρτο ἀπὸ 29. Τὰ ἔτη πού ἔχουν 366 ἡμέρες λέγονται δίσεκτα καὶ τέτοια εἶναι ὅπου τὰ δύο τελευταῖα ψηφία διαιροῦνται ἀκριβῶς διὰ τοῦ 4 (ὅπως τὸ 1908, 1912, 1952 κτλ.). Τὸ παραπάνω ἡμερολόγιο ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος, ὠνομάσθηκε Ἰουλιανὸ καὶ τὸ ἐδέχθησαν ὅλοι σχεδὸν οἱ λαοί.

Γρηγοριανό ημερολόγιο. Το 'Ιουλιανό ημερολόγιο με τὸν τρόπο ποὺ ἔκανονίσθηκε, δὲν εἶναι σωστό, γιατί παρουσιάζει τὸ ἔτος 365 ἡμέρες καὶ 6 ὥρες, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα εἶναι 365 ἡμέρες, 5 ὥρες, 48' καὶ 47''. Λογαριάζουν δηλαδή κάθε χρόνο παραπάνω 11' καὶ 13'' ἢ 673''. Ἀπὸ τὴ διαφορά αὐτὴ κάθε 400 χρόνια γίνονται τρεῖς ἡμέρες κι αὐτὲς τίς ἐπρόσθεταν χωρὶς νὰ περάσουν.

'Ἡ Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ποὺ ἔγινε στὴ Νίκαια τὸ 325 μ. Χ, ὥρισε ὅτι τὸ Πάσχα θὰ ἐορτάζεται τὴν πρώτη Κυριακὴ ὕστερα ἀπὸ τὴν πανσέληνο τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας. Αὐτὸ ἔγινε μετὰ τὴν προϋπόθεσι πὼς ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία θὰ ἐπιπτε πάντοτε στὶς 21 Μαρτίου, ὅπως ἔπεσε τὸ 325 μ. Χ. Τὸ 1582 ὅμως, δηλαδή 1257 ἔτη ἀπὸ τότε ποὺ ἔγινε ἡ Σύνοδος τῆς Νικαίας, ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία ἐπιπτε στὶς 11 Μαρτίου ἀντὶ στὶς 21. Δηλαδή 10 ἡμέρες πίσω. Πάπας τῆς Ρώμης ἦταν τότε ὁ Γρηγόριος 13ος.

Αὐτὸς λοιπὸν μετὰ συνεργασία ἀστρονόμων τῆς ἐποχῆς του, ἐδιόρθωσε τὸ 'Ιουλιανὸ ημερολόγιο κατὰ 10 ἡμέρες μπροστὰ κι ἔτσι τὸ 1582 ἡ ἰσημερία ἔπεσε κανονικὰ στὶς 21 Μαρτίου. Τὸ νεώτερο αὐτὸ ημερολόγιο ὠνομάσθηκε Γρηγοριανὸ καὶ εἶναι ἀκριβέστερο ἀπὸ τὸ 'Ιουλιανό. Ὡστόσο κι αὐτὸ κάθε 3500 χρόνια περίπου ἔχει διαφορά μιᾶς ἡμέρας ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἀνεπαίσθητο μπροστὰ στὴ μεγάλη διαφορά ποὺ εἶχε τὸ 'Ιουλιανὸ ημερολόγιο.

Οἱ Ἕλληνες καὶ μερικοὶ ἄλλοι λαοὶ δὲν ἀκολούθησαν τὸ Γρηγοριανὸ ἢ νὸ ημερολόγιο κι ἔτσι τελευταῖα ἡ διαφορά ἔγινε 13 ἡμέρες. Τέλος τὸ 1923 μετὰ Διάταγμα ἀναγνωρίσθηκε καὶ στὴν Ἑλλάδα τὸ νὸ ημερολόγιο κι ἡ 16 Φεβρουαρίου, ἐπομένη τοῦ Διατάγματος, ἔγινε 1 Μαρτίου.

Ἐρωτήσεις : 1) Πόσες κινήσεις κάνει ἡ Γῆ; 2) Γιατί οἱ ἡμέρες καὶ νύκτες δὲν εἶναι ἴσες; 3) Ποιοὶ τόποι ἔχουν παντοτεινὴ ἰσημερία; 4) Πόσες ἐποχὲς ἔχει τὸ ἔτος κι ἀπὸ πότε ὡς πότε διαρκεῖ κάθε ἐποχὴ; 5) Ἀπὸ πότε ἀρχίζει νὰ μεγαλώνῃ ἡ ἡμέρα στὸ Βόρειο ἡμισφαίριο κι ἀπὸ πότε μικραίνει; 6) Γιατί στὸ Νότιο ἡμισφαίριο οἱ ἐποχὲς εἶναι ἀντίθετες; 7) Ποιὰ ἔτη λέγονται δίσεκτα; 8) Πότε πρέπει νὰ ἐορτάζεται τὸ Πάσχα καὶ πότε καθορίσθηκε αὐτό; 9) Ἀπὸ πότε ἐφαρμόζεται τὸ νὸ ημερολόγιο στὴν Ἑλλάδα; 10) Ἀπορίες.

ΕΝΑΣΤΡΟΣ ΟΥΡΑΝΟΣ

1. Σύμπαν και Γαλαξίας

Σύμπαν. Όλα τὰ οὐράνια σώματα μετὰ τὴν τάξιν ποὺ κινουῦνται στὸ ἄπειρο ἀποτελοῦν τὸ Σύμπαν. Ἀπ' αὐτὰ ἐλάχιστα φαίνονται τὴν ἡμέραν. Τὴν νύκταν δὲ εἶναι ἀμέτρητα καὶ μετὰ τὸ ἀστρονομικὸ τηλεσκόπιον βλέπομε ἀκόμη περισσότερα.

Γαλαξίας. Τὴν νύκταν δὲ εἶναι ξαστεριά καὶ δὲν ἔχει φεγγάρι βλέπομε μίαν τεράστιαν φωτεινὴν ζώνην σὰ σύννεφον μετὰ κατεύθυνσιν ἀπὸ τὰ βορειοανατολικά πρὸς τὰ νοτιοδυτικά. Ἡ φωτεινὴ αὕτη ζώνη λέγεται Γαλαξίας. Ὁ κόσμος τὸν λέει Ἰορδάνη ποταμὸς.

Ὁ Γαλαξίας περιλαμβάνει ἑκατομμύρια ἀστέρια καὶ ὅλα εἶναι φωτεινοὶ ἥλιοι μεγαλύτεροι ἀπὸ τὸν ἰδικὸν ἡμῶν ἥλιον. Ἄν ὁ ἰδικὸς ἡμῶν ἥλιος φαίνεται μεγαλύτερος, αὐτὸ ὀφείλεται στὸ ὅτι εἶναι πλησιέστερα εἰς τὴν Γῆν ἀπ' ὅ,τι οἱ ἄλλοι ἥλιοι τοῦ Γαλαξίου.

2. Ἀπλανῆ ἀστέρια

Ἀπλανῆ λέμε τὰ μεγαλύτερα ἀστέρια ποὺ ἡμῶν φαίνονται ἀκίνητα καὶ ἔχουν δικὸν τοὺς φῶς (αὐτόφωτα). Οἱ ἀστρονόμοι εὗρηκαν ὅτι καὶ αὐτὰ κινουῦνται ἀλλὰ ἡμῶν φαίνονται ἀκίνητα γιὰτὶ εὗρισκονται πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν Γῆν. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ, ὁ Σείριος, ἀπέχει ἀπὸ τὴν γῆν 560.000 φορές μακρότερα ἀπ' ὅ,τι ἀπέχει ὁ ἥλιος. Τὸ φῶς, τρέχοντας μετὰ ταχύτητα 300.000.000 μέτρα στὸ δευτερόλεπτον, φθάνει ἀπὸ τὸ Σείριον εἰς τὴν Γῆν σὲ 9 περίπου ἔτη. Τοῦ ἥλιου δὲ εἶναι ἀπὸ τὰ μικρότερα ἀπλανῆ ἀστέρια, φθάνει εἰς τὴν Γῆν μόνον σὲ 8 πρώτα λεπτά περίπου.

Ὁ ἥλιος εἶναι μεγάλη φωτόσφαιρα διάπυρη καὶ δίνει ζωὴν σ' ὅλην τὴν Γῆν. Ἡ θερμότητά του ὑπολογίζεται ὡς 5000 βαθμοὺς Κελσίου. Ὁ ὄγκος τοῦ ἥλιου εἶναι 1.300.000 φορές μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν ὄγκον τῆς Γῆς. Ἐχοντας δὲ ὡς δεδομένον ὅτι τὸ φῶς διατρέχει 300.000 χιλιόμετρα στὸ δευτερόλεπτον, γιὰ νὰ φθάσῃ ἀπὸ τὸν ἥλιον εἰς τὴν Γῆν κάνει 500 δευτερόλεπτα (8 περίπου λεπτά). Τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἥλιου ἀπὸ τὴν Γῆν ἔχουν γιὰ μονάδα νὰ μετροῦν τὶς ἀποστάσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων. Ὁ ἥλιος εὕρεται εἰς τὸ κέντρο τῶν πλανητῶν, ἔλκει ὅλους πρὸς τὸ μέρος τοῦ «παγκόσμιου ἔλλειψος» γιὰ νὰ ὑπάρχῃ ἰσορροπία καὶ κανονίζει τὴν κίνησιν τοὺς γύρω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν.

3. Πλανήτες και δορυφόροι

Πλανήτες λέγονται όλα τ' άστέρια που κινούνται γύρω από τον Ήλιο. Αυτοί δέν έχουν δικό τους φώς και φωτίζονται από τον Ήλιο. Είναι σώματα έτερόφωτα. Μεγαλύτεροι πλανήτες είναι οι παρακάτω όκτώ (είκ. 7).

1. **Έρμής.** Είναι ο πλησιέστερος πλανήτης στον Ήλιο γιατί απέχει 58 έκατομμύρια χιλιόμετρα, ενώ ή Γή απέχει 150 έκ. Το άστέρι αυτό είναι 20 φορές μικρότερο από τή Γή και συμπληρώνει τήν τροχιά του γύρω στον Ήλιο σε 88 ήμέρες.

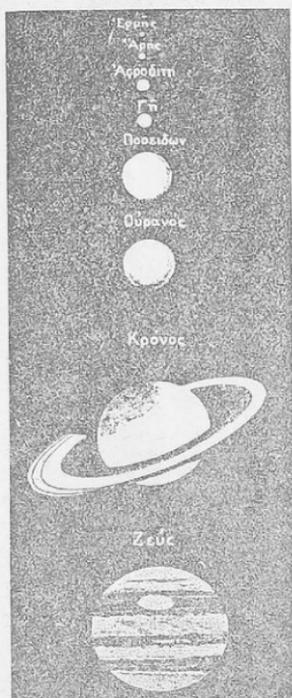
2. **Άφροδίτη.** Είναι πολύ φωτεινό άστέρι και συνοδεύει κι αυτό τον Ήλιο. Το πρωί το βλέπομε να βγαίνει πριν από τον Ήλιο και λέγεται Άυγερινός. Μετά τή δύση του Ήλιου μένει πίσω και τότε λέγεται Έσπερος. Η Άφροδίτη είναι περίπου ίση με τή Γή, απέχει δέ από τον Ήλιο 108 έκατομμύρια χιλιόμετρα και συμπληρώνει τήν τροχιά της σε 225 ήμέρες.

3. **Γή.** Για τή Γή έχομε μάθει ως τώρα άρκετά πράγματα.

4. **Άρης.** Ο πλανήτης αυτός είναι κόκκινος και γνωρίζεται εύκολα. Η απόστασις του από τον Ήλιο είναι 228 έκ. χιλ. και συμπληρώνει τήν τροχιά του σε 687 ήμέρες. Ο Άρης είναι 6 φορές μικρότερος από τή Γή κι απέχει άπ' αυτήν 56 έκ. χιλιόμετρα. Είναι ο πιό κοντινός μας πλανήτης. Έπειδή κι αυτός περιβάλλεται από άτμόσφαιρα πιστεύεται πως κατοικείται άλλ' αυτό δέν έχει άκόμη έξασκριβωθή.

5. **Ζεύς.** Είναι 1380 φορές μεγαλύτερος από τή Γή και θεωρείται μεγαλύτερος άπ' όλους τους πλανήτες. Άπό τον Ήλιο απέχει 777 έκατομμύρια χιλιόμετρα και συμπληρώνει τήν τροχιά του σε 11 έτη και 315 ήμέρες.

6. **Κρόνος.** Ο Κρόνος διακρίνεται εύκολα γιατί τó μήκος του Ίσημερινού του περιβάλλεται με πλατιά φωτεινά δαχτυλίδια. Είναι 754 φορές μεγαλύτερος από τή Γή κι έρχεται δεύτερος στο μέγεθος, μετά τó Δία. Άπό τον Ήλιο απέχει 1424 έκατ. χιλιόμετρα και συμπληρώνει τήν τροχιά του σε 29 έτη και 167 ήμέρες.

Είκ. 7. Παρατηρήσετε τους 8 μεγαλύτερους πλανήτες και συγκρίνετέ τους έναν - έναν με τή Γή.

7. **Οὐρανός.** Αὐτός ἀνεκαλύφθη τὸ 1781 καὶ μόλις διακρίνεται μὲ γυμνὸ μάτι ἅμα εἶναι ξαστεριά γιατί εἶναι πολὺ μακριὰ μας. Εἶναι 63 φορές μεγαλύτερος ἀπὸ τὴ Γῆ κι ἀπέχει ἀπὸ τὸν ἥλιο 2864 ἐκ. χιλιόμε. Ἡ περιφορά του διαρκεῖ 84 ἔτη καὶ 7 ἡμέρες.

8. **Ποσειδών.** Ἀνεκαλύφθη τὸ 1846 καὶ μολονότι εἶναι 78 φορές μεγαλύτερος ἀπὸ τὴ Γῆ δὲ διακρίνεται μὲ γυμνὸ μάτι. Ἀπὸ τὸν ἥλιο ἀπέχει 4500 ἐκ. χιλ. κι ἡ περιφορά του διαρκεῖ 165 περίπου ἔτη.

Οἱ παραπάνω πλανῆτες κατὰ τὴν πορεία τους γύρω στὸν ἥλιο ἀκολουθοῦνται ἀπὸ ἄλλα ἀστέρια μικρότερα κι αὐτὰ λέγονται δορυφόροι. Ἡ Γῆ ἔχει δορυφόρο τὴ Σελήνη πού ἀποσπάσθηκε ἀπ' αὐτήν, ὅπως χιλιάδες χρόνια μπροστὰ ἡ Γῆ μὲ τοὺς ἄλλους πλανῆτες ἀποσπάσθηκαν ἀπὸ τὸν ἥλιο κι ἔγιναν δορυφόροι του.

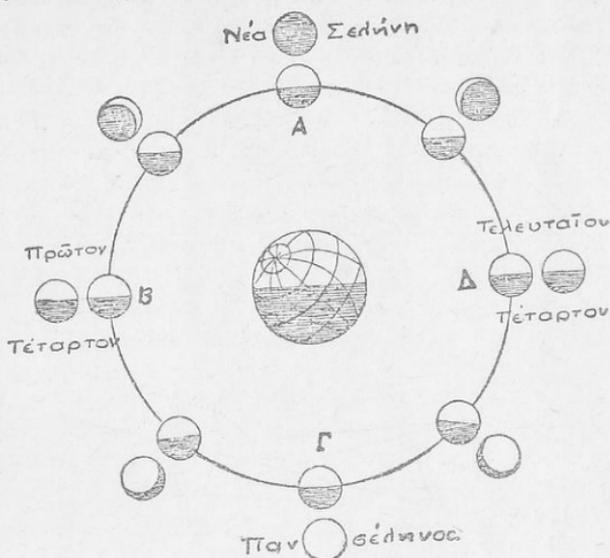
4. Σελήνη

Ἡ Σελήνη, ὅπως ἐμάθαμε, εἶναι δορυφόρος τῆς Γῆς καὶ κάνει δύο ταυτόχρονες κινήσεις σ' ἓνα μῆνα περίπου (ἀκριβῶς $29\frac{1}{2}$ ἡμέρες): Μιὰ γύρω στὸν ἄξονά της καὶ μιὰ γύρω στὴ Γῆ. Ἄν καὶ εἶναι 50 φορές μικρότερη ἀπὸ τὴ Γῆ μᾶς φαίνεται τὸ μεγαλύτερο ἀστέρι, ὕστερα ἀπὸ τὸν ἥλιο, γιατί εὐρίσκεται κοντὰ μας. Ἀπέχει ἀπὸ τὴ Γῆ 385.000 χιλιόμετρα.

Τὸ φῶς πού ἔχει ἡ Σελήνη δὲν εἶναι δικό της, παρὰ τὸ παίρνει ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ τὸ ἀντανακλᾷ στὴ Γῆ. Ἀνάλογα μὲ τὴ θέσι πού παίρνει κατὰ τὴν περιφορά της γύρω στὴ Γῆ, ἄλλοτε φωτίζεται ὀλόκληρος ὁ δίσκος της, ἄλλοτε ὁ μισός, ἄλλοτε λίγο καὶ ἄλλοτε καθόλου. Τὰ διάφορα σχήματα πού παρουσιάζει ἡ Σελήνη μέσα σ' ἓνα μῆνα, λέγονται φάσεις καὶ εἶναι τέσσερες.

Στὴ θέσι Α (εἰκ. 8) ἡ Σελήνη ἔχει ἐστραμμένο στὴ Γῆ τὸ ἡμισφαίριο πού δὲ φωτίζεται ἀπὸ τὸν ἥλιο. Γι' αὐτὸ δὲν τὴν βλέπομε καθόλου. Σὲ λίγες ἡμέρες τὸ ἡμισφαίριο πού φωτίζεται παρουσιάζει στὸ δυτικὸ του μέρος ἓνα φωτεινὸ δρεπάνι κι ἡ φάσις αὐτὴ λέγεται νέα Σελήνη. Ὑστερ' ἀπὸ μιὰ ἐβδομάδα (ἀκριβῶς 7 ἡμέρες καὶ 9 ὥρες), ἡ Σελήνη γράφοντας τὴν τροχιά της γύρω στὴ Γῆ, ἔρχεται στὴ θέσι Β. Τότε στρέφει τὸ μισὸ ἀπὸ τὸ φωτισμένο ἡμισφαίριο κι ἡ φάσις αὐτὴ λέγεται πρῶτο τέταρτο. Μιὰ ἐβδομάδα ὕστερ' ἀπὸ τὸ πρῶτο τέταρτο, εὐρίσκεται στὴ θέσι Γ ὁπότε στρέφει στὴ Γῆ ὀλόκληρο τὸ φωτισμένο ἡμισφαίριο. Ἡ φάσις αὐτὴ λέγεται πανσέληνος (γεμάτο φεγγάρι). Τέλος ὕστερα ἀπὸ μιὰ ἐβδομάδα, ἔρχεται στὴ θέσι Δ ὁπότε στρέφει πάλι τὸ μισὸ ἀπὸ τὸ φωτισμένο ἡμισφαίριο. Ἡ φάσις αὐτὴ λέγεται τελευταῖο τέταρτο. Μὲ τὴν τελευταία φάσις ἡ Σελήνη συμπληρώνει τὴν τροχιά της γύρω στὴ Γῆ κι ἀρχίζει πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχή: Νέα Σελήνη, πρῶτο τέταρτο κλπ.

Ἄκόμη πρέπει νὰ ξέρωμε διὰ τὴ Σελήνη δὲν ἔχει ἀτμόσφαιρα· καὶ ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ κατοικηθῆται. Ἄν εἶχε ἀτμόσφαιρα τ' ἀστέρια ποὺ περνοῦν πίσω τῆς δὲ θὰ ἔχάνονταν ἀπότομα, ὅπως γίνεται τώρα, παρὰ στὴν ἀρχὴ θὰ ἐλιγδύσθαι τὸ φῶς τοὺς καὶ κατόπιν θὰ ἐχάνονταν. Οἱ μεγάλες κηλίδες ποὺ βλέπομε στὸ δίσκο τῆς ἅμα εἶναι πανσέληνος, εἶναι ἡ σκιά ποὺ ρίχνουν τὰ βουνὰ τῆς στὸ δίσκο. Τὸ ψηλότερο βουνό τῆς ὑπολογίζεται ὡς 8.800 μέτρα. Ἐπειδὴ ὅπως εἶπαμε στὴν ἀρχὴ καὶ οἱ δύο κινήσεις τῆς Σελήνης γίνονται στὸν ἴδιο χρόνον, πάντοτε εἶναι ἐστραμμένο στὴ Γῆ τὸ ἴδιο ἡμισφαίριον.

Εἰκ. 8. Φάσεις τῆς Σελήνης

5. Διάφορα ἄλλα ἀστέρια

Κομήτες. Κάποτε παρουσιάζονται στὸν οὐρανὸ κάτι περιεργὰ ἀστέρια μὲ φωτεινὴ οὐρά καὶ ὕστερα ἀπὸ κάμποσον χρόνον πάλι χάνονται. Τ' ἀστέρια αὐτὰ λέγονται κομήτες. Οἱ κομήτες εἶναι καὶ αὐτοὶ σώματα ἐτερόφωτα καὶ κινοῦνται γύρω στὸν ἥλιον, ὅπως ὅλοι οἱ πλανῆτες. Ὅσο ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸν ἥλιον, τόσο λιγοστεύει τὸ φῶς τοὺς καὶ στὸ τέλος χάνονται.

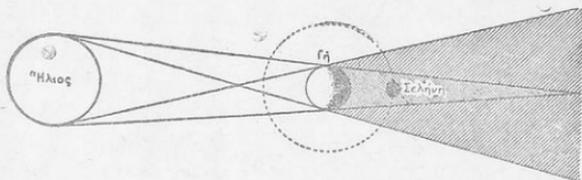
Διάττοντες. Θὰ ἔχετε ἰδῆ τὴ νύκτα, ἅμα εἶναι ξαστεριά, νὰ σχίζουσι τὸν οὐρανὸ κάτι φωτεινὰ σώματα ποὺ ἀφήνουσι πίσω τοὺς οὐρὰ καὶ ταχύτατα χάνονται. Αὐτὰ λέγονται διάττοντες. Οἱ διάττοντες εἶναι μικρὰ κομματάκια ποὺ ἀποσπῶνται ἀπὸ τοὺς κομήτες ἢ ἀπὸ ἄλλα οὐράνια σώματα. Τὰ κομματάκια αὐτὰ ἅμα μποῦν στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς Γῆς, ἔλκονται ἀπ' αὐτὴν καὶ καλοῦνται ἀπὸ τὸ ὄξυγόνον ποὺ περιέχει ἡ ἀτμόσφαιρα. Ὅσα δὲν προλάβουσι νὰ καοῦν πέφτουσι στὴ Γῆ σὰ βολίδα μὲ κρότον καὶ αὐτοὶ εἶναι ἀερόλιθοι. Οἱ ἀερόλιθοι περιέχουσι διάφορα μέταλλα, ὅπως σίδηρον, νικελ, μαγγάνιον, μαγνήσιον κ. ἄ.

Ἀστερισμοί. Ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἀστέρια ποὺ εἶδαμε ὡς τώρα στὸν

οὐρανό, βλέπομε πολλές ομάδες ἀπὸ ἀστέρια. Οἱ ομάδες αὐτὲς λέγονται **ἀστερισμοὶ** κι ἀπὸ τὸ σχῆμα πὺ ἔχουν, ἐπῆραν διάφορα ὀνόματα. Σπουδαιότεροι εἶναι ἡ **Μεγάλη Ἄρκτος** με τὴ **Μικρὴ Ἄρκτος**, ἡ **Πούλια**, ἡ **Κασιόπη** κ. ἄ. Τὸ τελευταῖο ἀστὲρι στὴν οὐρὰ τῆς Μικρῆς Ἄρκτου, πὺ εἶναι καὶ πιὸ φωτεινὸ, λέγεται **πολικὸ ἀστὲρι** γιατί εἶναι ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ Βόρειο Πόλο τῆς Γῆς καὶ μένει πάντα ἀκίνητο. Μ' αὐτὸ τὴ νύκτα εὐρίσκομε τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος πὺ εἶναι ἀπαραίτητα, ἰδίως δταν εἴμαστε σὲ ἄγνωστα μέρη καὶ θέλομε νὰ προσανατολισθοῦμε.

6. Ἐκλείψεις Ἡλίου καὶ Σελήνης

Κάθε ἀστὲρι πὺ φωτίζεται ἀπὸ τὸν Ἡλιο, ρίχνει πίσω του σκιά. Ἄν λοιπὸν ὅπως κινεῖται ἡ Σελήνη βρεθῆ ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν Ἡλιο καὶ τὴ Γῆ, κρύβει τὸ φῶς τοῦ Ἡλίου. Οἱ τόποι τότε τῆς Γῆς

Εἰκ. 9. Ἐκλείψεις Σελήνης

πὺ εἶναι στὴ σκιά δὲ βλέπουν τὸν Ἡλιο καὶ τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **ἔκλειψις ἡλίου**. Ἡ ἔκλειψις λέγεται **μερικὴ**, ἂν κρύβεται μέρος τοῦ Ἡλίου καὶ ὀλικὴ ἂν κρύβεται ὁλόκληρος ὁ δίσκος. Ὀλικὴ ἔκλειψις Ἡλίου στὴν Ἑλλάδα ἐγινε στὶς 19 Ἰουνίου 1936.

Ἄν ὁμως τύχη νὰ βρεθῆ ἡ Γῆ ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν Ἡλιο καὶ τὴ Σελήνη, ὅπως δείχνει ἡ εἰκόνα 9, τότε ἡ Σελήνη μπαίνοντας στὴ σκιά τῆς Γῆς δὲν βλέπει τὸν Ἡλιο νὰ πάρη τὸ φῶς του καὶ νὰ τὸ στείλῃ στὴ Γῆ. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **ἔκλειψις τῆς Σελήνης** καὶ εἶναι **μερικὴ** ἢ **ὀλικὴ**. Ἐκλείψεις τῆς Σελήνης γίνονται μόνον δταν εἶναι **πανσέληνος** γιατί τότε ἡ Γῆ εὐρίσκεται ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν Ἡλιο καὶ τὴ Σελήνη. Ὡστόσο ἔκλειψεις τῆς Σελήνης βλέπομε συχνά γιατί φαίνονται ἀπ' ὅλους τοὺς τόπους πὺ φωτίζονται ἀπ' αὐτήν. Ἀντίθετα τοῦ Ἡλίου φαίνονται μόνο ἀπὸ κεῖ πὺ πέφτει ἡ κωνικὴ σκιά τῆς Σελήνης γιατί, ὅπως βλέπετε στὴν εἰκόνα 9, ὁ δίσκος τῆς Σελήνης σὰν μικρότερος δὲν ἔμπορεῖ νὰ ρίξῃ σκιά σ' ὅλη τὴ Γῆ.

Ἀσκήσεις: 1) Παρατηρήσετε τὴ νύκτα τὸν οὐρανὸ καὶ νὰ φέρετε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν Γαλαξία καὶ τὸν Ἑσπερο. 2) Ἄν ἓνα ἀεροπλάνο ἀναχωρήσῃ γιὰ τὸν Ἄρη, πὺ εἶναι ὁ πιὸ κοντινὸς πλανῆτης τῆς Γῆς, με ταχύτητα 500 χιλιομέτρων τὴν ὥρα σὲ πόσο χρόνο θὰ φθάσῃ; 3) Πῶς συμπεραίνομε ὅτι ἡ Σελήνη δὲν κατοικεῖται; 4) Γιατί ἡ Σελήνη στρέφει στὴ Γῆ πάντοτε τὸ ἴδιο ἡμισφαίριό της; 5) Δοκιμάσετε σ' ἓνα σκοτεινὸ δωμάτιο νὰ παραστήσετε με τὴν ὑδρόγειο σφαῖρα καὶ τὶς λάμπες, τὶς ἔκλειψεις Ἡλίου καὶ Σελήνης.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΕΥΡΩΠΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ (1)

Α'. Φυσική Γεωγραφία

1. **Ἡ θέσις καὶ τὰ ὅρια.** Ἡ Εὐρώπη εἶναι ἡ πιὸ σημαντικὴ ἡπειρος, ἡ ἐστία τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος καὶ αὐτὸ τὸ ὀφείλει στὴ σπουδαία γεωγραφικὴ τῆς θέσι. Εὐρίσκεται στὸ μέσο τῶν ἄλλων ἡπείρων καὶ ἀποτελεῖ μεγάλη Χερσόνησο τῆς Ἀσίας πρὸς τὰ δυτικά. Ὡστόσο ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς οἱ γεωγράφοι τὴν θεωροῦν ξεχωριστὴ ἡπειρο.

Στ' ἀνατολικά συνορεύει μὲ τὴν Ἀσία μὲ φυσικὰ σύνορα τὰ Οὐράλια ὄρη, τὴν Κασπία θάλασσα, τὸν Καύκασο, τὸν Εὐξείνιο Πόντο, τὸ Βόσπορο, τὴν Προποντιδα καὶ τὸν Ἑλλήσποντο. Στὰ δυτικά βρέχεται ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικὸ Ὠκεανό, στὰ βόρεια ἀπὸ τὸ Βόρειο Παγωμένον Ὠκεανὸ καὶ στὰ νότια ἀπὸ τὴ Μεσόγειο θάλασσα. Τὸ μεγαλύτερον μῆκος τῆς ἡπείρου ἀπὸ τ' ἀκρωτήριον Ἄγ. Βικεντίου τῆς Πορτογαλίας ὡς τὰ Οὐράλια, εἶναι 5600 χιλ. καὶ τὸ πλάτος ἀπὸ τὸ Βόρειον ἀκρωτήριον ὡς τὸ Ταίναρο εἶναι 3.900 χιλιόμετρα.

2. **Ἡ ἔκτασις.** Στὸ μέγεθος ἔρχεται τετάρτη ἡπειρος μ' ἔκτασι 10 ἑκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα.

3. **Τὸ ἔδαφος.** Παρατηρώντας τὸ γεωφυσικὸ χάρτη στὴν Κεντρικὴ Εὐρώπη βλέπομε ἓνα μεγάλο ὄρεινὸ ὄγκον, τὴν Ἄλπειν, τεράστια ὕδατοδεξαμενὴ ἀπ' ὅπου πηγάζουν τὰ μεγαλύτερα ποτάμια, μὲ ψηλότερη κορυφὴ τὸ Λευκὸ ὄρος (ὕψ. 4800 μ) (*)

Ἀπὸ τὴν Ἄλπειν ἀρχίζουν τὰ παρακάτω ὄρεινά κλαδιά :

α') Τὰ Πυρηναῖα στὸ δυτικὸ μέρος, μὲ ὕψος 3400 μέτρων.

(1) Ἡ ἐνότης αὕτη θὰ διδαχθῇ σὲ τρία ἢ καὶ περισσότερα μαθήματα γιὰ ν' ἀποκτήσουν οἱ μαθηταὶ συνολικὴ εἰκόνα τῆς Εὐρώπης, προτοῦ ἀρχίσῃ ἡ ἐξέτασις τῆς κατὰ μεγάλα φυσικὰ τμήματα.

(*) Πρῶτοι ἔφθασαν στὴν κορυφὴ τοῦ Λευκοῦ ὄρους οἱ Γάλλοι ὄρειβάται Ζὰκ Μπαλμὰ καὶ Μισέλ Πακάρ, τὸ 1785. Τὸ 1927 ἐπερατώθηκε ἡ ἴδρυσις ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου ἐπάνω στὸ Λευκὸ ὄρος ποῦ φθάνει σὲ ὕψος 2664 μέτρων.

β') Τ' **Απέννινα** τῆς Ἰταλίας μὲ ὕψος 2900 μέτρων. Πρὸς τὴν Ἀδριατικὴ κατεβαίνουν ἀπότομα.

γ') Οἱ **Δειναρικές** "Ἄλπεις μὲ ὕψος 1800 μέτρων. Συνέχεια τούτων εἶναι ἡ Πίνδος κι ὁ Αἶμος.

δ') Τὰ **Καρπάθια** μὲ ὕψος 2500 μέτρων. Συνέχεια εἶναι οἱ Τρανσυλβανικές "Ἄλπεις.

ε') Ὁ **Βοημικός Δρυμὸς** καὶ συνέχεια τούτου τὰ **Σουηδητικά** ὄρη.

Χωριστὲς πάλι ὄροσειρές εἶναι :

Ὁ **Καύκασος**, φυσικὰ σύνορα τῆς Εὐρώπης μὲ τὴ Μικρασία, μὲ ψηλότερη κορυφὴ τὸ ὄρος Ἑλβροῦζ (5650 μέτρα).

Τὰ **Οὐράλια** φυσικὰ σύνορα τῆς Εὐρώπης μὲ τὴν Ἀσία μὲ μῆκος 2500 χιλ. καὶ ὕψος 1500—1700 μέτρα. Τὸ βόρειο τμῆμα τῶν Οὐραλίων εἶναι ἄγονο καὶ χωρὶς δένδρα γιατί σκεπάζεται ἀπὸ χιόνια καὶ πάγους· τὸ μεσαῖο ἔχει πυκνὰ δάση καὶ πολλὰ μεταλλεύματα καὶ τὸ νότιο εἶναι ἀπέραντοι βοσκότοποι κατάλληλοι γιὰ κτηνοτροφία.

Οἱ **Σκανδιναυικές** "Ἄλπεις στὴ βόρειο Εὐρώπη ποὺ διασχίζουν τὴν ὁμώνυμη χερσόνησο, ἔχουν μῆκος 1800 χιλιομέτρων καὶ τὴν ψηλότερη κορυφὴ 2500 μέτρα. Τὰ βουνὰ αὐτὰ σκεπάζονται ἀπὸ αἰώνια χιόνια καὶ πάγους καὶ πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸ πέφτουν ἀπότομα.

Ἀπὸ τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Γαλλίας ὡς τὰ Οὐράλια ἀπλώνεται ἡ μεγάλη Εὐρωπαϊκὴ πεδιάδα ποὺ προχωρεῖ στὴν Ἀσία. Μεγάλες πάλι πεδιάδες τῆς Εὐρώπης εἶναι τῆς Οὐγγαρίας, τῆς Ρουμανίας καὶ Βουλγαρίας καὶ μικρότερες τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας καὶ ἄλλες.

4. **Τὰ νερά τῆς ξηρᾶς.** Οἱ μεγαλύτεροι ποταμοὶ ποὺ φαίνονται στὸ χάρτη εἶναι :

α') **Βόλγας** (15ος τῆς Γῆς στὸ μῆκος) μὲ 3600 χιλιόμετρα καὶ μεγαλύτερο πλάτος 8 χιλιόμετρα. Εἶναι πλωτὸς μόνο τὸ καλοκαίρι γιατί τὸ χειμῶνα παγώνει. Τὴν ἀνοίξει ποὺ λιώνουν τὰ χιόνια καὶ οἱ πάγοι, ὁ Βόλγας πλημμυρίζει καὶ σκεπάζει μεγάλες ἐκτάσεις.

β') Ὁ **Δούναβης** ποὺ διασχίζει τὴν Κεντρικὴ Εὐρώπη καὶ εἶναι πλωτὸς ἀπὸ μεγάλα πλοῖα. Τὸ μῆκος του εἶναι ὡς 3000 χιλιόμετρα.

γ') Ὁ **Οὐράλης** (μ. 2400 χιλ.) ὁ ὁποῖος χύνεται στὴν Κασπία θάλασσα, ὅπου καὶ ὁ Βόλγας.

δ') **Δνείπερος** (μ. 2200 χιλιόμετρα) ποὺ χύνεται στὸν Εὐξεῖνο Πόντο ὁ ποταμὸς αὐτὸς συνδέεται μὲ τὸ Βιστούλα μὲ διώρυγες καὶ ἔτσι τὰ ποταμόπλοια πλέουν ἀπὸ τὸν Εὐξεῖνο Πόντο στὴ Βαλτικὴ θάλασσα.

ε') Ὁ **Δὸν** (μ. 1850 χιλ.) ποὺ χύνεται στὴν Ἀζοφικὴ θάλασσα καὶ μὲ τὰ νερά του ἀρδεύεται ἡ πλουσία κοιλάδα τοῦ Δόν.

στ') 'Ο Πετσχόρας (1600 χιλ.) πού χύνεται στο Βόρειο Παγωμένο 'Ωκεανό.

ζ') 'Ο Ρήνος (1300 χιλ.) μεγαλύτερος πλωτός δρόμος της Δυτικής Εύρώπης πού πηγάζει από τις Άλπεις και χύνεται στη Βόρειο θάλασσα. Και

η') ο Βιστούλας (μ. 1000 χιλ.) πού χύνεται στη Βαλτική θάλασσα.

Όλοι οι παραπάνω μεγάλοι ποταμοί είναι πλωτοί και οι περισσότεροι συνδέονται μεταξύ τους με διώρυγες. Τό χειμώνα όμως παγώνουν και έμποδίζεται ή συγκοινωνία.

Άπό τις λίμνες της Εύρώπης μεγαλύτερες είναι :

α') 'Η Λαδόγα (έκτασις 18.000 τ. χ.) και ή 'Ονέγα (10.800 τ. χ.) στη Ρωσία.

β') 'Η Βένερ και ή 'Ιλμεν στη Σκανδιναυική Χερσόνησο.

γ') 'Η Πείϊπους στην 'Εσθονία και

δ') 'Η Γενεύη στην 'Ελβετία.

5. **Τά παράλια.** Όπως φαίνεται στο χάρτη ή Εύρώπη έχει πλούσιο διαμελισμό από τη θάλασσα, όσο καμμιά άλλη ήπειρος. Στα βόρεια ο Βόρειος Παγωμένος 'Ωκεανός εισχωρεί βαθιά και σχηματίζεται ή Λευκή Θάλασσα. Λέγεται έτσι γιατί τόν περισσότερο χρόνο, ώς 8 μήνες, είναι παγωμένη. Στα δυτικά ο 'Ατλαντικός σχηματίζει τη Βόρειο ή Γερμανική θάλασσα, τη Βαλτική και άλλες μικρότερες. 'Η Βαλτική έγινε από καθίζηση τοῦ έδάφους όποτε έσχηματίσθηκε ή Σκανδιναυική χερσόνησος. Στη Μεσόγειο πάλι σχηματίζονται τό Τυρρηνικό πέλαγος, τό 'Αδριατικό, τό 'Ιόνιο, τό Αίγαίο κι ο Εϋξεινος Πόντος με την 'Αζοφική θάλασσα. 'Η Κασπία έπειδή είναι πολή μεγάλη λίμνη με άλμυρό νερό, λέγεται θάλασσα. Είναι βαθιά ώς 1000 μ. κι ή έπιφάνειά της εύρίσκεται 26 μέτρα χαμηλότερα από τόν Εϋξεινο Πόντο.

Στενές θάλασσες (πορθμοί) είναι ο Βόσπορος, ο 'Ελλάσποντος, της Μεσσήνης πού χωρίζει την 'Ιταλία από τη Σικελία, τό Γιβραλτάρ τοῦ Καλαί πού χωρίζει την 'Αγγλία από την ήπειρωτική Εύρώπη, ο Σκαγεράκης με τόν Καττεγάκη κ. ά.

Χερσόνησοι είναι ή Σκανδιναυική της 'Ιουτλάνδης, ή Πυρηναιική, ή 'Ιταλική, ή Βαλκανική και της Κριμαίας.

—Νά βρῆτε στο χάρτη τά κυριώτερα άκρωτήρια και νησιά της Εύρώπης.

Χαρτογραφία. Σχεδιάσετε στο τετράδιο της χαρτογραφίας την Εύρώπη και τοποθετήστε με προσοχή ένα—ένα τά όρη της. Ύστερα τούς ποταμούς, τις λίμνες κλπ. με τη σειρά όπως τά μάθατε.

Β'. Οικονομική Γεωγραφία

1. **Τό κλίμα.** Άνάλογα με τό γεωγραφικό πλάτος και την απόσταση από τη θάλασσα, ή Εύρώπη χωρίζεται σε τέσσερες κλιματικές ζώνες :

α') Στη ζώνη της Μεσογείου· όπου από την επίδρασι των θερμών ανέμων της 'Αφρικής ό χειμώνας είναι μαλακός με πολλές βροχές και τó καλοκαίρι θερμό και ξερό. Τό μεσογειακό κλίμα και πρό παντός της 'Ελλάδος, θεωρείται τό υγιεινότερο της Γης.

β') Στη ζώνη της Δυτικής Εύρώπης· όπου τό κλίμα είναι εύκρατο με πολλές βροχές και αισθητή ύγρασιá από τούς ύγρους ανέμους του 'Ατλαντικού. Τις περισσότερες ήμέρες του χρόνου ό ούρανός έκει είναι συννεφιασμένος.

γ') Στη ζώνης της Κεντρικής και 'Ανατολικής Εύρώπης όπου τό κλίμα είναι ήπειρωτικό με ψυχρό χειμώνα και θερμό καλοκαίρι, αλλά δέν διαρκεί πολύ. Και

δ') Στη ζώνη των Βορείων χωρών όπου τό κρύο είναι δριμύτατο γιατί όλο τό χρόνο οι τόποι σκεπάζονται με χιόνια και πάγους. 'Εκει δέν υπάρχει καλοκαίρι.

2. **Η βλάστησις.** Στις βόρειες χώρες όπου ή περιοχή της τούνδρας, ή βλάστησις περιορίζεται σε λίγους θάμνους. Όπως κατεβαίνουμε áκολουθει ή ζώνη των δασών και πρό παντός πεύκα και έλατα που άντέχουν στο κρύο και κατόπιν ή ζώνη των δημητριακών και των φρούτων. Στα παράλια του 'Ατλαντικού από την πολλή ύγρασιá δέν εύδοκιμούν τα δημητριακά. 'Εκει υπάρχουν μεγάλα λειβάδια και είναι προωδευμένη ή κτηνοτροφία. Τέλος στην περιοχή της Μεσογείου εύδοκιμούν τα δημητριακά, τ' άμπέλι, ή έληά, τα έσπεριδοειδή και άλλα όπωροφόρα δένδρα. 0

Γ'. Πολιτική Γεωγραφία

1. **Οί κάτοικοι.** 'Επειδή όπως είδαμε ή Εύρώπη έχει κλίμα εύκρατο και υγιεινό και εύρσκεται στο μέσο των άλλων ήπειρων, είναι ή πιό πυκνοκατοικημένη ήπειρος και ό τόπος που έδημιουργήθηκε ό σύγχρονος πολιτισμός. Οί κάτοικοί της ύπολογίζονται ως 530 εκατομμύρια κι άνήκουν στις παρακάτω φυλές (κλαδιά της Λευκής φυλής):

α') Στην 'Ελληνολατινική που άνήκουν οι 'Ελληνες, οι 'Ιταλοί, οι Γάλλοι, οι 'Ισπανοί και οι Πορτογάλοι. Δηλαδή οι Μεσογειακοί Εύρωπαίοι.

β') Στην 'Αγγλοσαξωνική που άνήκουν οι 'Αγγλοι, οι Βέλγοι, οι 'Ολλανδοί, οι Γερμανοί, οι Δανοί, οι Νορβηγοί και οι Σουηδοί. Και

γ') Στη Σλαυική που άνήκουν οι ύπόλοιποι λαοί της Εύρώπης: Ρώσοι, Πολωνοί, Τσέχοι, Κροάτες, Σλοβένοι, Σέρβοι, Βούλγαροι κ.ά.

'Εκτός από τούς παραπάνω λαούς, στην Εύρώπη κατοικούν λίγοι 'Εβραίοι και οι Τουρκοί της Θράκης.

2. **Οί θρησκείες.** Οί πιό πολλοί Εύρωπαίοι είναι Χριστιανοί

(Ὁρθόδοξοι, Καθολικοί, Διαμαρτυρόμενοι) κι ἐλάχιστοι Ἑβραῖοι καὶ Μωαμεθανοί.

3. **Ἡ συγκοινωνία.** Ἡ συγκοινωνία κάθε τόπου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ, τὸ βαθμὸ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰ οἰκονομικὰ μέσα (παραγωγή, ἐμπόριο καὶ βιομηχανία). Ἐπειδὴ κι οἱ τρεῖς αὐτοὶ ὅροι δὲν λείπουν στὴν Εὐρώπη, ἡ συγκοινωνία εἶναι προωθευμένη τόσο στὴν ξηρὰ (πυκνὸ δίκτυο σιδηροδρόμων, ὡς 380.000 χιλ. αὐτοκινήτων κ.τ.λ.) ὅσο καὶ στὴ θάλασσα. Τελευταῖα ἔχει προοδεύσει πολὺ κι ἡ ἀεροπορικὴ συγκοινωνία. Ἐκατοντάδες ἀεροπλάνα κάθε ἡμέρα κάνουν τὴ συγκοινωνία τῆς Εὐρώπης μὲ τὶς ἄλλες ἡπείρους καὶ συντομεύουν τὶς ἀποστάσεις.

4. **Διαιρέσεις τῆς Εὐρώπης.** Ἀνάλογα μὲ τὴ γεωφυσικὴ τῆς κατάστασι, ἡ Εὐρώπη χωρίζεται σὲ πέντε μεγάλα φυσικὰ τμήματα. Αὐτὰ θὰ ἐξετασθοῦν ἕνα-ἕνα χωριστά:

α') Νότιος ἢ Μεσογειακὴ Εὐρώπη, β') Δυτικὴ Εὐρώπη γ') Κεντρικὴ Εὐρώπη, δ') Ἀνατολικὴ Εὐρώπη καὶ ε') Βόρειος Εὐρώπη.

Ἀσκήσεις: 1) Ποιὰ εἶναι τὰ φυσικὰ σύνορα τῆς Εὐρώπης μὲ τὴν Ἀσία; 2) Ποιὰ μεγάλα ὄρη ἀρχίζουν ἀπὸ τὶς Ἄλπεις; 3) Ποιὲς εἶναι οἱ μεγαλύτερες πεδιάδες τῆς Εὐρώπης; 4) Ποιοὶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους ποταμοὺς χύνονται στὴν Κασπία; Ποιοὶ στὸν Εὐξείνιο Πόντο; Ποιοὶ στὴ Μεσόγειο; Ποιοὶ στὸν Ἀτλαντικὸ; στὴ Βόρειο θάλασσα; στὴ Βαλτικὴ θάλασσα; 5) Σὲ πόσες καὶ ποιὲς κλιματικὲς ζώνες χωρίζεται ἡ Εὐρώπη; 6) Γιατὶ τὸ κλίμα τῆς Ἀνατ. Εὐρώπης εἶναι ψυχρότερο τῆς Δυτικῆς; 7) Τί παράγει ἡ ζώνη τῆς Μεσογείου;

Ἡ Γεωγραφικὴ κλίμακα

Οἱ γεωγραφικοὶ χάρτες παριστάνουν τὶς διαφορὲς χώρες πολὺ μικρότερες ἀπ' ὅ,τι εἶναι στὴν πραγματικότητα. Γιὰ νὰ γνωρίζωμε πόσες φορές εἶναι μικρότερος ὁ χάρτης ἀπὸ τὴν πραγματικὴ ἔκτασι τῆς χώρας καὶ νὰ μποροῦμε ἔτσι νὰ εὐρίσκωμε μὲ ἀκρίβεια τὶς ἀποστάσεις, ἔχομε τὴ γεωγραφικὴ κλίμακα. Παρατηρήσετε ἕνα χάρτη καὶ θὰ ἰδῆτε εὐκόλα τὴν κλίμακά του. Εἶναι ἕνα κλάσμα ποῦ ἔχει ἀριθμητὴ τὴ μονάδα καὶ παρονομαστὴ τὸν ἀριθμὸ ποῦ δείχνει πόσες φορές ἔχει γίνει μικρότερος ὁ χάρτης ἀπὸ τὴ χώρα ποῦ παριστάνει.

Ἄς ὑποθέσωμε ὅτι ὁ χάρτης ποῦ θέλωμε νὰ ἐξετάσωμε ἔχει κλίμακα $\frac{1}{1.000.000}$. Αὐτὸ θὰ εἰπῆ ὅτι δυὸ τόποι ποῦ ἀπέχουν στὸ

χάρτη 1 μέτρο, ἔχουν πραγματικὴ ἀπόστασι 1.000.000 μέτρα. Ὁ πόντος, ποῦ εἶναι 100 φορές μικρότερος ἀπὸ τὸ μέτρο, θὰ παριστάνη ἐπάνω στὸ χάρτη ἀπόστασι πραγματικὴ 10.000 μέτρων ἢ 10 χιλιόμετρα.

Ἄφοῦ λοιπὸν ὁ 1 πόντος ἀναλογεῖ μὲ πραγματικὴ ἀπόστασι

10 χιλιομέτρων, οί 2 πόντοι θ' αναλογούν με 20 χιλιόμετρα (2×10), οί 3 πόντοι με 30 χιλιόμετρα, οί 10 πόντοι με 100 χιλιόμετρα κ.ο.κ.

Έργασίες. Σύμφωνα με όσα μάθαμε νά βρῆτε με την κλίμακα πού έχει ό χάρτης σας :

α') Πόσα χιλιόμετρα είναι ή σιδηροδρομική γραμμή από τόν Πειραιά στη Θήβα;

β') Πόσα χιλιόμ. είναι ή σιδηροδρομική γραμμή από την Πάτρα στον Πύργο; Από τó Βόλο στην Καλαμπάκα; Από τή Θεσσαλονίκη στη Φλώρινα; Από τή Δράμα στην 'Αλεξανδρούπολι;

γ') Νά βρῆτε τώρα πόσα μίλια είναι από την Πάτρα στο 'Αργοστόλι. (Διαιρούμε τά χιλιόμετρα πού θά βροῦμε με τó 1,852 χιλ. πού έχει τó ένα μίλι και βρίσκομε τά μίλια πού θέλομε).

δ') Πόσα μίλια είναι από τó Βόλο στη Θεσσαλονίκη;

ε') Πόσα από την Καβάλα στη Χίο;

στ') Πόσα από τόν Πειραιά στο 'Ηράκλειο;

ζ') Καί πόσα από τόν Πειραιά στην Καβάλα μέσω Χαλκίδος;

η') Διάφορες άπορίες. Χαρτογραφία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΝΟΤΙΟΣ ΕΥΡΩΠΗ

I. ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ

Ἡ Βαλκανικὴ Χερσονήσος καταλαμβάνει τὸ Ν. Α. μέρος τῆς Εὐρώπης καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕξι χώρες: Ἑλλάδα, Ἀλβανία, Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία, Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία καὶ Ρουμανία.

1. Ἑλλάδα

1. **Ἡ θέσις.** Ἡ Ἑλλάδα καταλαμβάνει τὸ νότιο μέρος τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου καὶ εἶναι ἡ πλησιεστέρα χώρα τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν Ἀσία καὶ τὴν Ἀφρική, ποὺ ἦταν τὰ κέντρα τῶν πρώτων πολιτισμῶν. Χάρις στὴ σπουδαία αὐτὴ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδας τὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν εὐφυΐα τοῦ ἠρωϊκοῦ λαοῦ τῆς, ἀνέπτυξε κατὰ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τὶς τέχνες καὶ τὸ ἐμπόριο καὶ ἐδημιούργησε ἰδικὸ τῆς πολιτισμὸ, τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸ πολιτισμὸ.

2. **Τὰ σύνορα.** Ἡ Ἑλλάδα συνορεύει στὰ βόρεια μὲ τὴν Ἀλβανία, τὴ Γιουγκοσλαβία καὶ τὴ Βουλγαρία, ἀνατολικά μὲ τὴν Τουρκία. Ἀπὸ τ' ἄλλα μέρη βρέχεται ἀπὸ θάλασσα. Τὸ μήκος τῶν βορείων συνόρων μας εἶναι: Πρὸς τὴν Ἀλβανία ἀπὸ τὴν παραλία ὡς τὴν Πρέσπα 250 χιλιόμετρα, πρὸς τὴν Γιουγκοσλαβία ἀπὸ τὴν Πρέσπα ὡς τὸ Μπέλες 270 χιλιόμετρα, πρὸς τὴ Βουλγαρία ἀπὸ τὸ Μπέλες ὡς τὴν Ὀρεσιτιάδα 485 χιλιόμε. καὶ πρὸς τὴν Τουρκία ἀπὸ τὴν Ὀρεσιτιάδα ὡς τὶς ἐκβολές τοῦ Ἐβρου 200 χιλ. Ἦτοι ἐν ὄλῳ 1200 χιλιόμετρα περίπου.

3. **Ἡ ἔκτασις:** Μὲ τὰ Δωδεκάνησα ἡ ἔκτασις εἶναι 133.000 τ.χ.

4. **Τὸ ἔδαφος.** Ὅπως βλέπετε στὸ γεωφυσικὸ χάρτη, τὸ περισσότερον μέρος τῆς πατρίδας μας εἶναι ὄρη. Ἡ ὄρεινὴ περιοχὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸ μεγάλα ὄρεινά συγκροτήματα, τὸ Ἀνατολικὸ καὶ τὸ Δυτικὸ μὲ φυσικὸ σύνορον τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ. Τὸ Ἀνατολικὸ ἀποτελοῦν τὸ Μπέλες, ὁ Ὀρβηλος καὶ ἡ Ροδόπη ποὺ εἶναι συνέχεια τοῦ Αἴμου καὶ τῶν Καρπαθίων. Τὸ Δυτικὸ ἀποτελεῖ ἡ ὄρεινὰ τῆς Πίνδου ποὺ εἶναι συνέχεια τοῦ Σκάρδου τῆς Ἀλβανίας. Διακλαδώσεις τῆς Πίνδου εἶναι ὁ Βόρας, τὸ Βέρμιο, τὰ Καμβουνία, ὁ Ὀλυμπος, ἡ Ὀσσα, τὸ Πήλιο, ἡ Ὀθρυς, ὁ Τυμφρηστός, ἡ Οἶτη, τὰ Βαρδούσια, ἡ Γκιώνα, τὰ ὄρη τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Κρήτης.

Κυριώτερες πεδιάδες είναι τῆς Θράκης, τῆς Δράμας, τῶν Σερρών, τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Ἡλείας.

5. **Τὰ νερά.** Μεγαλύτεροι ποταμοὶ εἶναι στὴ Βόρειο Ἑλλάδα ποὺ εἶναι πλατύτεροι. Τέτοιοι εἶναι ὁ Ἐβρος, ὁ Νέστος, ὁ Στρυμόνας, ὁ Ἀξιὸς κι ὁ Ἀλιάκμονας. Στὴ Νότιο εἶναι ὁ Πηνειός, ὁ Ἀχελῷος, ὁ Ἀλφειὸς κ.ἄ. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μικροὺς ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος εἶναι χειμαρροί.

Σπουδαιότερες λίμνες εἶναι ἡ Πρέσπα, τοῦ Ὀστρόβου, τῆς Δοϊράνης, τοῦ Λαγκαδᾶ, ἡ Βόλβη κ. ἄ.

6. **Τὰ παράλια.** Ἡ Ἑλλάδα ἔχει βαθύτατο θαλάσσιο διαμελισμό, ὅσο καμμιά χώρα τοῦ κόσμου.

Νὰ βρῆτε στὸ χάρτη τοὺς σπουδαιότερους κόλπους, τ' ἀκρωτήρια καὶ τὰ νησιά ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ Ἰόνιο Πέλαγος.

7. **Τὸ κλίμα.** Στὰ παράλια τὸ κλίμα εἶναι μεσογειακὸ μὲ μαλακοὺς χειμῶνες καὶ δροσερὰ καλοκαίρια. Στὰ μεσόγεια (πεδιάδες καὶ ὄροπέδια) ἡπειρωτικὸ μὲ ψυχροὺς χειμῶνες καὶ καλοκαίρια θερμὰ καὶ ξηρὰ, γιατί τότε ἐπικρατοῦν ἰδίως οἱ βόρειοι ἄνεμοι ποὺ φέρνουν ξηρασία. Τὸ χειμῶνα ἐπικρατοῦν στὴν Ἑλλάδα οἱ νοτιοδυτικοὶ ὕγροι ἄνεμοι ποὺ φέρνουν βροχές. Περισσότερες βροχές δέχεται ἡ Δυτικὴ Ἑλλάδα.

8. **Πλεονεκτήματα ἀπὸ τὴν διάπλασι τῶν παραλίων.** Μὲ τὶς βαθιὲς εἰσχωρήσεις τῆς θάλασσας στὴν ξηρὰ, ὕστερ' ἀπὸ χιλιάδες χρόνια, ἔγιναν οἱ ἄφθονοι κόλποι καὶ τὰ πολλὰ φυσικὰ λιμάνια τῆς πατρίδος μας. Αὐτὸ εἶναι μεγάλο πλεονέκτημα, γιατί εὐκολύνεται ἡ συγκοινωνία ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ εἶναι ὁ κυριώτερος λόγος ποὺ οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἐτρέπησαν στὴν ναυτιλία καὶ στὸ ἐμπόριο κι ἔκαναν ἀποικίες. Κατόπιν ἔπιασαν σχέσεις μὲ τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς, Αἰγυπτίους, Φοίνικες καὶ Χαλδαίους, ἐπῆραν τὸν πολιτισμὸ τους καὶ ἐδημιούργησαν ἰδικὸ τους, τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸ πολιτισμὸ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πλεονέκτημα αὐτὸ ἡ θάλασσα σὲ συνδυασμὸ μὲ τὰ βουνά, καλλιτερεῖ τὸ κλίμα τῆς χώρας μας. Ἄν σ' ὄλα αὐτὰ ὑπολογίσωμε καὶ τὴ σπουδαία στρατηγικὴ τῆς θέσι, καταλαβαίνομε τότε γιατί πολλοὶ λαοὶ ἤρθαν νὰ τὴν καταλάβουν. Ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἐπιδρομεῖς οἱ Ἕλληνες, μολονότι λίγοι, ἐπολεμοῦσαν μὲ θαυμαστή γενναιότητα ὥσπου στὸ τέλος τοὺς ἐδιώχναν. Γιατί ἄν καὶ πτωχὸς ὁ λαὸς μας, οὐδέποτε ἐπολέμησε γιὰ ὕλικά ὠφέλη, ἀλλὰ γιὰ ὑψηλοὺς σκοποὺς: Νὰ προσπύση τὴν ἐλευθερία καὶ τὸν πολιτισμὸ ποὺ ἀνεπτύχθηκε στὴν ἴδια του τὴ χώρα.

9. **Πλεονεκτήματα ἀπὸ τὸ ἔδαφος.** Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἑλλάδος βλέπομε πολλὰς μικρὰς πεδιάδες, ἀλλὰ τὸ περισσότερο μέρος

• ΚΑΙΜΑΧΕΥΤ. 1:10.000.000 •

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- ⊙ Πρωτεύουσai Κρατών
- Πόλεις 200,000 & άνω
- " μέχρι 200,000 κατ.
- ⚓ ακρατήρια
- ⊖ Όρη & λόφοι
- ~ ποταμοί
- διδροδρομοι
- — — — — όρια κρατών

- ① ΕΛΛΑΣ
- ② ΕΥΡ. ΤΟΥΡΚΙΑ
- ③ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ
- ④ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ
- ⑤ ΡΟΥΜΑΝΙΑ
- ⑥ ΑΛΒΑΝΙΑ

είναι βουνά. 'Ανάμεσα από πολλά βουνά σχηματίζονται διέξοδοι (στενά) απ' όπου γίνεται ή συγκοινωνία από τη μιὰ φυσική περιοχή στην ἄλλη. "Ετσι γιά νά κατεβῆ κανείς από τη Μακεδονία στη Θεσσαλία, θά περάση από τὰ στενά τῶν Τεμπῶν, τῆς Πέτρας καί τοῦ Σαρανταπόρου. 'Από τὴ Θεσσαλία στὴ Φθιώτιδα θά περάση από τὰ στενά τῆς Φούρκας. 'Από τὴ Φθιώτιδα καί τὴ Βοιωτία θά περάση από τὰ στενά τῶν Θερμοπυλῶν κ.ο.κ. Τὰ στενά αὐτὰ ὅπως ξέρομε από τὴν ἱστορία μας, ἐκρατοῦσαν πάντα οἱ "Ελληνες κι ἀντιστέκονταν στοὺς ξένους στρατοὺς ὁσάκις κατέβαιναν νά ὑποδουλώσουν τὴν Ἑλλάδα. 'Επομένως ἐκτός τῆς ἀνδρείας τῶν οἱ "Ελληνες, ἔχουν φυσικὸ σύμμαχο τὸ ἔδαφος τῆς χώρας τῶν.

10. **Προϊόντα.** α') Γεωργικά*. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἀγρότες. 'Από τὰ γεωργικά προϊόντα πρῶτα ἔρχονται τὰ δημητριακά. 'Επειδὴ ὅμως ἐπικρατεῖ ἡ μικρὴ ἰδιοκτησία γιὰτὶ δὲν ὑπάρχουν μεγάλες ἐκτάσεις κι ἀκόμα ἐπειδὴ ἡ καλλιέργεια δὲν γίνεται μὲ σύγχρονα μέσα, οὔτε οἱ λιπάνσεις φθάνουν στὸ ἐπίπεδο τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ὅπως τῆς Δανίας καί Ὀλλανδίας, τὸ σιτάρι, ὡς 1000 χιλ. τόννοι, πρὸς κάνουμε δὲν ἐπάρκει κι εἰσάγομε ἄλλους 400 χιλ. περίπου τόννους ἀπ' ἔξω. Ἡ παγκόσμιος παραγωγή σιταριοῦ εἶναι ὡς 167 ἑκατ. τόννοι. "Υστερ' ἀπὸ τὸ σιτάρι ἔρχεται ὁ καπνὸς ὡς 42.000 τόννοι (παγκόσμιος παραγωγή 2.350.000 τόννοι), τὸ λάδι ὡς 95.000 τόννοι (παγκ. παραγ. 775.000 τόννοι), ἡ σταφίδα, τὸ κρασί, τὸ βαμπάκι, τὰ ἐσπεριδοειδῆ, κουκούλια κ. ἄ. Στὴν παραγωγή τοῦ λαδιοῦ, ἡ Ἑλλάδα ἔρχεται τρίτη τῆς Γῆς μετὰ τὴν Ἰσπανία καί τὴν Ἰταλία, καί στὴν παραγωγή τοῦ κρυσιοῦ τετάρτη.

'Απὸ τὰ παραπάνω γεωργικά προϊόντα ἡ πατρίδα μας ἐξάγει καπνὸ, λάδι, σταφίδα, κρασί καί ἐσπεριδοειδῆ.

β') **Κτηνοτροφικά.** Τὴν πρώτη θέσι ἔχουν τὰ γιδοπρόβατα ὡς 14 ἑκατομμύρια καί πρὸ παντός στὰ ὄρεινά μέρη κι ἀκολουθοῦν τὰ βόδια ὡς 1 ἑκατ., οἱ χοῖροι ὡς 500 χιλ., τ' ἄλογα ὡς 370 χιλ. κτλ. 'Ὅσῳ τὰ κτηνοτροφικά εἶδη ποὺ παράγει ὁ τόπος μας (κρέας, δέρματα, μαλλιά, τυρὶ, βούτυρο κ. ἄ.) δὲν ἐπάρκουν κι εἰσάγομε ἀρκετὲς ποσότητες ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν. Ἡ σηροτροφία εἶναι προωδευμένη ἰδίως στοὺς νομοὺς Λαρίσης, Πέλλης, Κιλκίς καί Ἐβρου. Σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα παράγονται κουκούλια ὡς 3000 τόννοι τὸ χρόνο.

γ') **Δασικά.** Ἄν ἐξαιρεθῆ ἡ Πορτογαλία, ἡ Ἑλλάδα ἔχει τὰ ὀλιγώτερα δάση στὴν Εὐρώπη. Ἡ ἔκτασις τῶν δασῶν μας εἶναι ὡς 19 ἑκ. στρέμματα (15% τῆς ἐπιφανείας) καί παράγουν ξυλεῖα, κάρβουνα, βελανίδια καί ρετσίνα.

* Ἡ καλλιιεργήσιμος ἔκτασις τῆς Ἑλλάδος εἶναι 30.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα, ἥτοι 23 ο/ο τῆς ὅλης ἐκτάσεώς τῆς.

δ) **Ύλιεία.** Παρ' ότι η πατρίδα μας είναι βουτηγμένη στη θάλασσα, επειδή το ψάρεμα δεν γίνεται με σύγχρονα μέσα, τα ψάρια που πιάνονται το χρόνο, ως 20 χιλ. τόννοι, δεν επαρκούν κι εισάγεται άλλη τόση ποσότητα από το έξωτερικό, νωπά και παστά. Μεγαλύτερα ιχθυοτροφεία είναι του Μεσολλογίου, της Πρεβέζης, του Πόρτο—Λάγο, του "Αραξου κ. ά.

ε') **Ο'ρυκτά.** Από τα όρυκτά άφθονος είναι ο λιγνίτης και σε άρκετες ποσότητες ή θηραϊκή γη που χρησιμοποιείται στα λιμενικά έργα γιατί εκεί ή θεμελίωσις γίνεται σε ύγρα έδάφη και στη βιομηχανία τσιμέντων' ή σμύριδα με την όποία λειάνονται και γυαλίζονται τα μέταλλα κι οι σκληροί λίθοι' τα μάρμαρα και το θειάφι. Μεγαλύτερα λιγνιτωρυχεία είναι της Κύμης, του Άλιβερίου, του Ώρωπου, της Πτολεμαίδας, της Φλώρινας, των Σερρών κ. ά. Τα μεταλλεύματα είναι πολύ λίγα (σιδήρου, μολυβιού, τσίγκου, βωξίτη, νικελ, μαγγανίου, χρωμίου κ. ά.). Για να λυώσουν μέσα σε καμίνια ένα τόννο μετάλλευμα, χρειάζονται ως δύο τόννοι κάρβουνο (γαιάνθρακες). Έπομένως δε συμφέρει να αγοράζουμε άπ' έξω κάρβουνο και να γίνεται έδω ή έκκαμίνεσις των μεταλλευμάτων μας. Γι αυτό τα στέλνομε και τα έπεξεργάζονται σ' άλλες χώρες που έχουν κάρβουνο και πρό παντός στην Άγγλία.

11. **Η βιομηχανία.** Η βιομηχανία στην πατρίδα μας είναι άρκετά προωθευμένη με 2000 περίπου εργοστάσια και 400 χιλ. εργάτες. Κυριότερα είδη βιομηχανίας είναι ή ύφαντουργία, ή καπνοβιομηχανία, ή μεταλλουργία, ή ύαλουργία, ή βυρσοδεψία, λιπασμάτων και τροφίμων (άλευρόμυλοι, εργοστάσια ζυμαρικών, κονσερβών, ποτών κ. ά.). Μεγαλύτερα βιομηχανικά κέντρα είναι ο Πειραιάς, ή Άθήνα, ή Έλευσίνα, ή Θεσσαλονίκη, ή Πάτρα, ο Βόλος, ή Νάουσα, το Ηράκλειο, ή Καλαμάτα κ.ά. Με τα νέα ύδροηλεκτρικά έργα και με τα διύλιστήρια πετρελαίων θα άναπτυχθή ή ύπαιθρος και θ' αύξηθουν τα έσοδα του Κράτους μας. Μόνο από τα διύλιστήρια πετρελαίων, τα έσοδα ύπολογίζονται ως 10 έκατομύρια δολάρια το έτος.

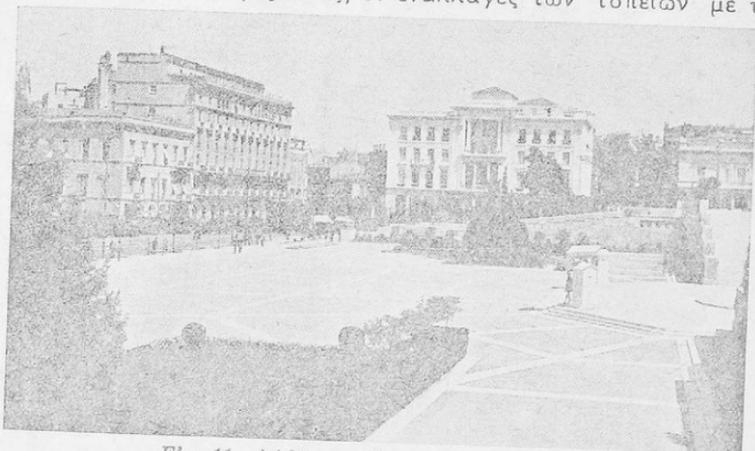
12. **Τό έμπόριο.** Πολλά από τα είδη που καταναλώνομε τ' αγοράζομε άπ' έξω. Άλλα πάλι είναι τόσα πολλά που μäs περισσεύουν και τα πωλοϋμε σ' άλλες χώρες που δεν έχουν κι έτσι κινείται το έμπόριο. Όσα είδη εισάγομε άπ' άλλες χώρες γιατί δεν παράγονται στην πατρίδα μας (ζάχαρη, καφές, κακάο κ.ά.) άνήκουν στο εισαγωγικό έμπόριο. Όσα πάλι άπ' αυτά που μäs περισσεύουν πωλοϋμε σ' άλλες χώρες (καπνός, σταφίδα, σόκα, κρασί, κονιάκ, λάδι, έσπεριδοειδη κ.ά.) άνήκουν στο έξεαγωγικό έμπόριο. Τα είδη που εισάγονται έδω στην Έλλάδα, έχουν περίπου διπλάσια άξια άπ' αυτά που έξάγομε. Έπομένως ή πατρίδα μας είναι πτωχή χώρα.

13. **Ἡ συγκοινωνία.** Ἐπειδὴ ἡ περισσότερὴ χώρα εἶναι ὄρεινὴ, ἡ συγκοινωνία στὴν ξηρὰ δὲν εἶναι πολὺ προωθευμένη.

Τὸ ὁδικὸ δίκτυο ὅλης τῆς χώρας εἶναι ὡς 12.500 χιλιόμετρα καὶ τὸ σιδηροδρομικὸ ὡς 2.680 χιλιόμετρα ἀπὸ τὰ ὁποῖα 1.400 περίπου ἀνήκουν στὸ Κράτος.

Ὁ ἔμπορικὸς μας στόλος ἔρχεται 9ος στὴ Γῆ κι ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ πλοῖα φορτηγὰ καὶ ἐπιβατικά. Τελευταῖα ἔχει προοδεύσει πολὺ καὶ ἡ ἀεροπορικὴ συγκοινωνία. Ἐπίσης ἡ Ἑλλάδα εἶναι κέντρο τῶν διεθνῶν ἀεροπορικῶν γραμμῶν μεταξύ Εὐρώπης, Ἀσίας καὶ Ἀφρικής.

14. **Κάτοικοι.** Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἀνέρχονται εἰς 7.500.000 περίπου. Τὸ φυσικὸ περιβάλλον τῆς Ἑλλάδος δηλαδὴ ὁ ἑσάστερος οὐρανός, ὁ καθαρὸς ὀρίζοντας, οἱ ἐναλλαγές τῶν τοπειῶν μὲ τὴν

Εἰκ. 11. Ἀθήνα. Πλατεῖα Συντάγματος.

Ἀριστερὰ τὸ ξενοδοχεῖον Μεγ. Βρετανίας.

ἁρμονικότητα τῶν κορυφογραμμῶν, ἡ θάλασσα, ἡ εὐχάριστη θερμοκρασία μὲ τὴ συχνὴ ἀλλαγὴ τοῦ καιροῦ, ὅλα αὐτὰ, συντελοῦν στὴ διαμόρφωσι τοῦ χαρακτήρος καὶ στὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξι τῶν Ἑλλήνων. Διακριτικὰ γνωρίσματα τοῦ Ἑλληνα εἶναι ἡ πνευματικὴ εὐστροφία, ἀντιλαμβάνεται κι ἐνθουσιάζεται εὐκολα, ἀγαπάει τὴν πατρίδα του ἀλλὰ τοῦ λείπει ἡ ὑπομονὴ κι ἡ πειθαρχία, εἶναι ἀτομιστὴς κι ἔχει μεγάλη πεποίθησι γιὰ τὸν ἑαυτό του.

15. **Ἐκπαίδευσις.** Ἡ ἐκπαίδευσις τῆς πατρίδος μας χωρίζεται σὲ τρεῖς μεγάλες κατηγορίες: Τὴ Δημοτικὴ ἐκπαίδευσις, πού περιλαμβάνει ὅλα τὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ τὰ νηπιαγωγεῖα. Τὴ Μέση πού περιλαμβάνει ὅλα τὰ γυμνάσια, ἔμπορικὲς σχολές κ.λ.π. καὶ τὴν Ἀνωτάτη πού περιλαμβάνει τὰ δύο μας Πανεπιστήμια, Ἀθηνῶν

και Θεσσαλονίκης και όλες τις Ἀνώτερες σχολές (Πολυτεχνεῖο, Ἀνωτάτη Ἐμπορική Σχολή, Ἀνωτάτη Γεωπονική Σχολή, Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν και Στρατιωτικῆς Σχολῆς).

16. Ἡ ἄθρησκεία. Τά 96% τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος εἶναι

Εἰκ. 12. Θεσσαλονίκη—ὁδὸς Τσιμισκῆ

ὀρθόδοξοι και οἱ ὑπόλοιποι Μωαμεθανοὶ (Τουρκοὶ τῆς Θράκης), Ἑβραῖοι, Καθολικοὶ και Διαμαρτυρόμενοι.

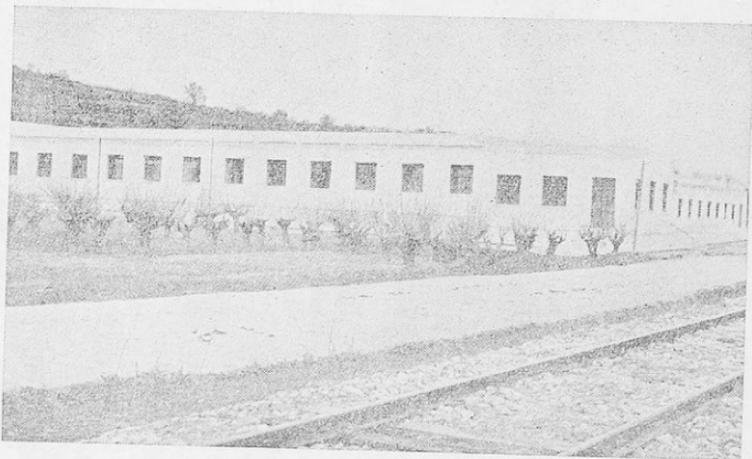
Εἰκ. 13. Θεσσαλονίκη—Λευκὸς Πύργος

17. Ἡ διοίκηση τοῦ κράτους. Ἀνώτατος ἀρχηγὸς τοῦ κράτους εἶναι ὁ βασιλεὺς ὁ ὁποῖον ἐπιβλέπει νὰ ἐφαρμόζονται οἱ νόμοι ποὺ ψηφίζουν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ στη Βουλῆ. Τὸ πολί-

τευμα αυτό λέγεται **Συνταγματική μοναρχία**. Μετά τὸ βασιλέα καὶ τὴ Βουλὴ ἔρχεται ἡ **Κυβέρνησις** ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν πρῶθυπουργὸ ἢ Πρόεδρο τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοὺς ὑπουργοὺς τῆς.

Ἡ Κυβέρνησις εἶναι ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία τοῦ κράτους, ἐφαρμόζει δηλαδὴ τοὺς νόμους ποὺ ψηφίζει ἡ Βουλὴ καὶ ὑπογράφει ὁ βασιλιάς.

Γιὰ νὰ μπορῇ νὰ διοικῆται καλύτερα τὸ κράτος μας, εἶναι χωρισμένο σὲ 50 νομοὺς. Ὅσες ἀπὸ τίς πόλεις ἔχουν πληθυσμὸ 5 χιλιάδων καὶ ἐπάνω ἔχουν ὀνομασθῆ ἡμοὶ καὶ ὅσες ἔχουν κάτω ἀπὸ 5

Εἰκ. 13 Σουφλί. Τὸ νέο ἐργοστάσιο μεταξουργίας στὸ βόρειο ἄκρο τῆς θρακικῆς πόλεως. Τὸ ἐργοστάσιο αὐτὸ μόλις ἀρχίσῃ νὰ λειτουργῇ θ' ἀπασχολῇ περὶ τὰς 600 ἐργάτριες. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ στὸ Σουφλί λειτουργεῖ καὶ τὸ παλιὸ ἐργοστάσιο μεταξουργίας ποὺ ἀπασχολεῖ 3000 ἐργάτριες

χιλιάδες καὶ τὰ χωριά, **κοινότητες**. Οἱ ἡμοὶ διοικοῦνται ἀπὸ τὸν δήμαρχο καὶ τὸ δημοτικὸ συμβούλιο καὶ οἱ κοινότητες ἀπὸ τὸν πρόεδρο τῆς κοινότητος καὶ τὸ κοινοτικὸ συμβούλιο.

18. Οἱ μεγαλύτερες πόλεις. Πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ Ἀθῆνα μὲ ἓνα ἑκατομμύριο κατοίκους περίπου μὲ τὰ προάστειά τῆς.

Ἄλλες μεγάλες πόλεις εἶναι:

Στὴν Στερεὰ Ἑλλάδα: Πειραιεὺς ἐπίγειο τῆς Ἀθῆνας καὶ μεγαλύτερο βιομηχανικὸ κέντρο τῆς χώρας μας, Χαλκίδα, Μέγαρο, Λαμία, Ἀγρίνιο.

Στὴν Πελοπόννησο: Πάτρα, Πύργος, Καλαμάτα, Τρίπολις.

Στὴν Ἐπτάνησο: Κέρκυρα, Ζάκυνθος, Ἀργοστόλιο.

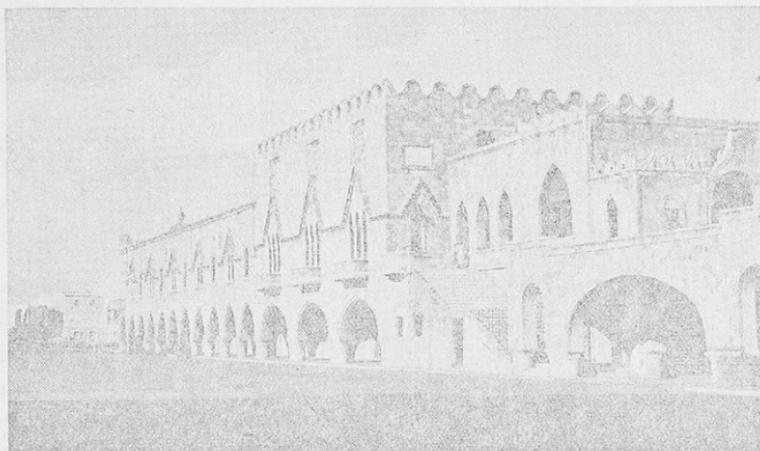
Στὴν Ἡπειρο: Ἰωάννινα, Ἄρτα.

Στὴ Θεσσαλία: Βόλος, Λάρισα, Τρίκαλα, Καρδίτσα.

Στή Μακεδονία: Θεσσαλονίκη, Καβάλα, Δράμα, Σέρρες, Φλώρινα.

Στή Θράκη: Ξάνθη, Κομοτινή, 'Αλεξανδρούπολις.

Στό Αιγαίο: Μυτιλήνη, Χίος, 'Ερμούπολις, Ρόδος.

Εικ. 14. Διοικητήριο της Ρόδου

Στήν Κρήτη: 'Ηράκλειο, Χανιά, Ρέθυμνο.

'Αλύτρωτες ελληνικές χώρες είναι ή μαρτυρική Βόρειος 'Ηπειρος καί ή Κύπρος με γνήσιο ελληνικό πληθυσμό, ό όποιος δέν παύει νά ποθη καί ν' άγωνίζεται για νά ένωθη με την μητέρα 'Ελλάδα.

Χαρτογραφία: Σχεδιάσετε την 'Ελλάδα καί τοποθετήσετε τά μεγαλύτερα όρη, τά ποτάμια, τίς λίμνες, τίς πόλεις καί τό σιδηροδρομικό δίκτυο.

'Ασκήσεις: 1) Ποιά όρη άποτελοϋν τό 'Ανατολικό όρεινό συγκρότημα της 'Ελλάδος καί ποιά τό Δυτικό; 2) Γιατί τά μεγαλύτερα ποτάμια είναι στη Βόρειο 'Ελλάδα; 3) Γιατί οί 'Ελληνες είναι λαός ναυτικός καί έμπορικός; 4) 'Εχει ή 'Ελλάδα έπάρκεια αιταριοϋ καί γιατί; 5) Γιατί ή 'Ελλάδα έξάγει τά μεταλλεύματα; 6) Τί προϊόντα έξάγει ό τόπος σας; 7) Πώς διοικείται τό κράτος; 8) Πώς θα πάτε από την πατρίδα σας στην 'Αλεξανδρούπολι; Διάφορες άπορίες.

2. 'Αλβανία

1. **Θέσις καί σύνορα.** Πιάνει τό Δυτικό μέρος της Βαλκανικής χερσονήσου, συνορεύει με την 'Ελλάδα καί τή Γιουγκοσλαυία καί στα δυτικά βρέχεται από τό 'Αδριατικό πέλαγος. Τό νότιο τμήμα άποτελείται από τή Βόρειο 'Ηπειρο πού την διεκδικεί ή 'Ελλάδα μας, γιατί είναι ελληνική από τά παλιά χρόνια καί κατοικείται από 'Ελληνες.

2. **"Εκτασις.** Ός 30.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα ($\frac{1}{6}$ περίπου της Έλλάδος).

3. **"Εδαφος.** Είναι χώρα όρεινή με μεγαλύτερα βουνά τις "Αλβανικές "Άλπεις στα βόρεια σύνορα, τὸ Σκάρδο, τὸν Τόμαρο, τὴ Μοράβα, τὴν Τρεμπεσίνα καὶ τῆς Χειμάρρας. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ βουνά αὐτὰ σχηματίζονται πολλές κοιλάδες καὶ μόνο στὴν παραλία τὸ ἔδαφος εἶναι πεδινό. Σπουδαιότερες πεδιάδες εἶναι τῆς Μουζακιᾶς καὶ τῆς Σκόδρας.

4. **Νερά.** Ἐπειδὴ στὴν Ἀλβανία βρέχει πολὺ, σχηματίζονται πολλοὶ ποταμοὶ ὅπως ὁ Δρίνος, ὁ Σκούμπης ἢ Γενοῦσος, ὁ Ἄψος,

Εἰκ. 15. Δρίνος, ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Ἀλβανίας

ὁ Ἄψος κ. ἄ. Ἀπὸ τίς ραγδαῖες βροχῆς οἱ ποταμοὶ ξεχειλίζουν καὶ σχηματίζονται κοντὰ στὴν παραλία πολλὰ ἔλη. Κυριώτερες λίμνες εἶναι τῆς Πρέσπας, τῆς Ὀχρίδας καὶ τῆς Σκόδρας.

5. **Παράλια.** Ἀντίθετα μετὴν Ἑλλάδα ἢ Ἀλβανία ἔχει σχεδὸν ὁμαλὴ παραλία. Στὰ νότια τῆς Αὐλώνας τ' Ἀκροκεραυνία ὄρη προχωροῦν στὴ θάλασσα καὶ σχηματίζουν τὸ ἀκρωτήριο Γλῶσσα. Στὴν προέκτασι τοῦ ἀκρωτηρίου εἶναι τὸ νησί Σάσων ποὺ προστατεύει τὸν κόλπο τῆς Αὐλώνας.

6. **Κλίμα.** Στὰ παράλια εἶναι μεσογειακὸ με σχετικὴ ὕγρασις

καί έλονοσία καί στό έσωτερικό ήπειρωτικό αλλά καί ύγιεινό. Για τό λόγο τοῦτο οί 'Αλβανοί τοῦ έσωτερικοῦ μολονότι δέν τρέφονται κανονικά, εἶναι ρωμαλέοι καί υγιέστατοι.

7. **Προϊόντα.** 'Η χώρα παράγει λίγα δημητριακά καί πρό παντός άραβόσιτο πού εἶναι ή κυρία τροφή τῶν 'Αλβανῶν, όσπρια, καπνό καί στά παράλια λάδι, κρασί, βαμπάκι, ρίζι κ.ά. 'Επειδή έχει πολλούς βοσκότοπους, στά βουνά καί στις κοιλάδες εἶναι περισσότερο κτηνοτροφική παρά γεωργική. 'Εξάγει σφάγια, δέρματα, μαλλιά, τυρί καί βούτυρο. 'Η 'Αλβανία έχει καί όρυκτά, όπως πετρέλαιο κοντά στό 'Ελβασάν, σίδηρο, χαλκό κ.ά., αλλά μένουν άνεκμετάλλευτα έπειδή δέν υπάρχει συγκοινωνία.

8. **Συγκοινωνία.** 'Εκτός άπό τό όδικό δίκτυο μήκους 1400 χιλιομέτρων καί τό σιδηρόδρομο **Δυρραχίου - Τιράνων**, ή άλλη χώρα έξυπηρετεῖται μόνο μέ μουλαρόδρομους. 'Αξιόλογα λιμάνια εἶναι τῶν 'Αγίων Σαράντα, τῆς Αὐλώνας, τοῦ Δυρραχίου καί τοῦ 'Αγίου 'Ιωάννου τῆς Μεδοῦης.

9. **Κάτοικοι.** 'Η 'Αλβανία έχει ώς 1 έκατ. κατοίκους. 'Απ' αὐτοῦς 700 χιλ. εἶναι Μωαμεθανοί πού έξιολαμίσθησαν στά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, 200 χιλ. 'Ελληνες όρθόδοξοι Βορειοηπειρώτες κι οί υπόλοιποι Καθολικοί. Οί τελευταῖοι κατοικοῦν στη Βόρειο 'Αλβανία. Οί 'Αλβανοί εἶναι λαός άπολίτιστος κι οί περισσότεροι καταγίνονται μέ τή ληστεία.

10. **Πολίτευμα.** 'Από τό 1939 ώς τό 1943 ή 'Αλβανία ήταν υπόδουλη στην 'Ιταλία. Σήμερα εἶναι Λαϊκή Δημοκρατία.

11. **Πόλεις.** Κυριώτερες πόλεις εἶναι τά **Τίρανα** (36 χιλ.) πρωτεύουσα τοῦ κράτους, ή **Σκόδρα** (30 χιλ.), τό **'Ελβασάν** (15 χιλ.), τό **Δυρράχιο** (10 χιλ.), ή **Κορυτσά** (25 χιλ.) σ' εὐφορο όροπέδιο, τό **Βεράτι** (15 χιλ.), ή **Αὐλώνα** (10 χιλ.) μέ φυσικό καί όχυρό λιμάνι, τό **'Αργυρόκαστρο** κ. ά.

'Ιστορία. Οί 'Αλβανοί κατάγονται άπό τοῦς άρχαίους 'Ιλλυριοῦς άλλ' έμειναν άπολίτιστοι. 'Αργότερα υποδουλώθηκαν στοῦς Ρωμαίους, στοῦς Βυζαντινοῦς, στοῦς Τούρκους καί όταν, μετά τοῦς βαλκανικοῦς πολέμους, άποχώρησαν οί Τούρκοι άπό τήν πατρίδα τοῦς έμειναν έλεύθεροι.

3. Γιουγκοσλαυία

1. **Θέσις καί σύνορα.** 'Η Γιουγκοσλαυία ή Νοτιοσλαυία έγινε μεγάλο κράτος μετά τόν πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. 'Αποτελεῖται άπό τήν παλιά Σερβία, τό Μαυροβούνιο, τή Βοσνία κι 'Ερζεγοβίνη, τή Δαλματία, τήν Κροατία, τή Σλοβενία, τή Σλαβονία (κειμένη Α. τῆς Κροατίας) καί τήν Καρινθία. Στά νότια συνο-

ρυεί με την 'Αλβανία και την 'Ελλάδα, ανατολικά με τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, βόρεια με την Ούγγαρία και Αυστρία και δυτικά βρέχεται από το 'Αδριατικό πέλαγος.

2. **"Εκτασις.** 'Ως 250.000 τετρ. χιλ., διπλασία σχεδόν από την 'Ελλάδα.

3. **"Εδαφος.** 'Από τη φυσική διάπλασι ή χώρα χωρίζεται σε τρία τμήματα: Το **Δυτικό** πού είναι όρεινό ως την παραλία με ψηλότερα βουνά τις Δειναρικές "Αλπεις και το Σκάρδο, το **Βορειοανατολικό** πού αποτελείται από τις πεδιάδες του Σάου και του Δουνάβως και το **Νότιο** πού είναι σχεδόν και αυτό όρεινό με μικρές πεδιάδες και πολλές κοιλάδες.

Εικ. 16. Βελιγράδιον, πρωτεύουσα της Νοτιοσλαβίας. Μερική άποψις

'Η παραλιακή γραμμή είναι άνωμαλη με πολλά νησάκια και βαθιές έσοχές στη στεριά (φιόρδ). Το φιόρδ του Καττάρου προχωρεί στην ξηρά ως 40 χιλιόμετρα.

4. **Νερά.** Μεγάλος ποταμός έδω είναι ο Δούναβις και σ' αυτόν χύνουν τά νερά τους ο Τάις, ο Δραύος, ο Σαύος και ο Μοράβας, όλοι τους πλωτοί. 'Ο Δούναβις διασχίζεται από ποταμόπλοια κι έξυπηρετεί τη συγκοινωνία της Κεντρικής Εύρώπης. Το βάθος του είναι 50 μέτρα και το πλάτος ως 1000 μέτρα. Πριν όμως μπη στη Ρουμανία περνάει από ένα στενό πού λέγεται Σιδηρές Πύλες, όπου το πλάτος περιορίζεται στα 130 περίπου μέτρα. Στή

Νότιο Σερβία μεγάλες ποταμούς είναι ο 'Αξιός και λίμνες ή 'Οχρίδα, ή Πρέσπα κ. ά.

5. **Κλίμα.** 'Εκτός από τα παράλια που το κλίμα είναι μεσογειακό, όλη ή άλλη χώρα έχει ήπειρωτικό με ψυχρό χειμώνα και θερμό καλοκαίρι.

6. **Προϊόντα.** Οί Γιουγκοσλαβοί σέ μεγάλο ποσοστό, ώς 85%, άσχολοῦνται με τή γεωργία και τήν κτηνοτροφία. Κυριώτερα προϊόντα είναι σιτηρά, όσπρια, πατάτες, σουσάμι, βαμπάκι, καπνός, άφθονα φρούτα και είδη κτηνοτροφίας. Στά **Δαμάσκηνα** έρχεται πρώτη στην Εύρώπη. 'Ακόμη παράγει άφθονη ξυλεία και όουκτά, όπως σίδηρο, χαλκό, μολύβι, μαγγάνιο, κάρβουνο (γαιάνθρακες) κ. ά. 'Η βιομηχανία είναι προωδευμένη, κυρίως ή βαρεία βιομηχανία στη Βοσνία—'Ερζγοβίνη. 'Η 'Ελλάδα εισάγει από τή Γιουγκοσλαυία ξυλεία, φασόλια, ξηρά δαμάσκηνα, σφάλια και πρό παντός χοίρους και έξάγει σταφίδα, κονιά, σũκα, ύφάσματα κ. ά.

7. **Συγκοινωνία.** Τό σιδ. δίκτυο τής χώρας έχει μήκος 11.000 χιλιόμετρα. Με τούς μεγάλους ποταμούς που τή διαρρέουν είναι φυσικό νά έχη άνεπτυγμένη ναυσιπλοΐα. Κυριώτερη άρτηρία είναι ο Δούναβις με τά όραία ποταμόπλοιά του και οί παραπόταμοί του Τίσας που είναι πλωτός σ' όλο τό ροθ̄ του μέσα στη Γιουγκοσλαυία, Δραβος και Σαϋος. 'Επίσης και ή συγκοινωνία με αυτοκίνητα είναι άνεπτυγμένη, τό δέ όδικό δίκτυο έχει μήκος 10.000 χιλ. περίπου. 'Ο έμπορικός στόλος άποτελείται από 100 άτμόπλοια μικρά και 30 περίπου μεγάλα για μακρινά ταξίδια.

8. **Θρησκεία.** Στη Γιουγκοσλαυία ή θρησκεία είναι έλεύθερη. περισσότεροι κάτοικοι είναι όρθόδοξοι κι άλλοι Καθολικοί, Διαμαρτυρόμενοι, Μωαμεθανοί κι 'Εβραίοι.

9. **Πολίτευμα.** Πριν από τόν τελευταίο πόλεμο ή Γιουγκοσλαυία ήταν βασιλείο. Σήμερα είναι λαϊκή Δημοκρατία.

10. **Κάτοικοι.** 'Ο πληθυσμός τής χώρας είναι ώς 14 εκατ.

11. **Πόλεις.** Πρωτεύουσα τοϋ κράτους είναι τό Βελιγράδι (390 χιλ. κατ.) στό μέρος που σμίγουν ο Σαϋος με τόν Δούναβι, έμπορική πόλι και κέντρο συγκοινωνίας από τά Βαλκάνια στην Κεντρική Εύρώπη. 'Από τίς άλλες πόλεις σπουδαίες είναι: Στην παλιά Σερβία τό Κρακούγεβο (30 χιλ.) με πολεμικά έργοστάσια (χυτήρια πυροβόλων κ.τ.λ.), ή Νύσσα (60 χιλ.) πατρίδα τοϋ Μεγ. Κωνσταντίνου, άπ' όπου ή σιδ. γραμμή διακλαδίζεται πρός τή Σόφια και τή Θεσσαλονίκη, τά Σκόπια (70 χιλ.), τό Μοναστήρι ή Βιτώλια (30 χιλ.) κι ή 'Οχρίδα (10 χιλ.), πατρίδα τοϋ 'Ιουστινιανού. Στό Μαυροβούνιο είναι ή Κετίγνη κι ή Ποδγορίτσα. Στη Δαλματία τό Κάτταρο από τά πιό άσφαλισμένα λιμάνι τοϋ κόσμου, ή Ραγούζα, τό Σπαλάτο (50 χιλ.) κι ή Ζάρα (40 χιλ.) λιμάνια στην 'Αδριατική.

Στή Βοσνία καί Ἐρζεγοβίνη τὸ Ξεράγεβο (180 χιλ.) μεγάλο παραθεριστικὸ κέντρο. Ἐδῶ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1914 ἐδολοφονήθηκε ἀπὸ Σέρβο φοιτητὴ ὁ διάδοχος τῆς Αὐστρουγγαρίας καὶ τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ ἔγινε ἀφορμὴ νὰ γίνῃ ὁ Πρῶτος Παγκόσμιος πόλεμος (1914—1918). Στὴν Κροατία εἶναι τὸ Ζάγκρεπ ἢ Ἄγκραμ (κατ. 290 χιλ.) μεγάλο ἐμπορικὸ καὶ βιομηχανικὸ κέντρο, στὴ Σλοβενία ἡ Θηρεσιούπολις (100 χιλ.) καὶ στὴν Σλοβενία ἡ Λιουμπλιάνα (130 χιλ.) ποὺ εἶναι καὶ πρωτεύουσα τῆς.

Ἱστορία. Οἱ Γιουγκοσλαῖοι εἶναι Σλαῖοι ποὺ κατέβηκαν ἀπὸ τὴ Ρωσία κατὰ τὸ 600 μ. Χ. Ἀπ' αὐτοὺς πρῶτα οἱ Σέρβοι ἔγιναν Ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ καὶ ἐπειδὴ εἶναι λαὸς ἡσυχος ἔκαμαν καλὴ γειτονιὰ μὲ τοὺς Ἑλληνας. Μαζί τους οἱ Ἕλληνες ὑπόφεραν στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, μαζὶ ἐπολέμησαν τοὺς Τούρκους τὸ 1912, τοὺς Βουλγάρους τὸ 1913 καὶ τοὺς Γερμανοὺς στὸν Πρῶτο Παγκόσμιον πόλεμον. Τότε μάλιστα ὁ σερβικὸς στρατὸς διαλύθηκε ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ ἡ κυβέρνησί τους ἐφιλοξενήθηκε στὴν Κέρκυρα. Κατόπιν μαζὶ πάλι ἐπολεμήσαμε τοὺς Γερμανοὺς τὸ 1941 καὶ ὑποδουλώθηκαν ὡς τὸ 1944. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας ἔγινε Λαϊκὴ Δημοκρατία ὑπὸ τὸν στρατάρχη Τίτο.

4. Βουλγαρία

1. **Θέσις καὶ σύνορα.** Ἡ Βουλγαρία εἶναι τρίτη γειτονικὴ μας χώρα καὶ εὐρίσκεται στὰ Β.Α. τῆς Ἑλλάδος. Στὰ νότια συνορεύει μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Τουρκία, δυτικὰ μὲ τὴ Γιουγκοσλαῦα, βόρεια μὲ τὴ Ρουμανία καὶ Ἀνατολικά βρέχεται ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον.

2. **Ἔκτασις.** Ὡς 103.000 τ. χιλιομ. (τὰ 3/4 τῆς Ἑλλάδος).

3. **Ἔδαφος.** Στὸ μέσο, ἀπὸ τὰ δυτικὰ στ' ἀνατολικά, ὑψώνεται ἡ ὄροσειρά τοῦ Αἴμου ἢ Βαλκάν ἀπ' ὅπου πῆρε τ' ὄνομα ἡ χερσόνησος—τὸ ψηλότερον σημεῖον εἶναι 2400 μ.—καὶ χωρίζει τὴ χώρα στὴ Βόρειον Βουλγαρία καὶ τὴ Νότιον Βουλγαρία. Ἡ ὄροσειρὰ ἔχει μῆκος ὡς 600 χιλιόμετρα, πλάτος 20 ὡς 45 κί ἀφήνει πολλὰς διαβάσεις ποὺ περνοῦν οἱ σιδηρ. γραμμὲς καὶ οἱ δημόσιοι δρόμοι. Ἡ διάβασις τῆς Σίπκας εἶναι σὲ ὕψος 1333 μέτρα. Ἄλλα βουνὰ εἶναι ὁ Ὀρβηλος (2680 μ.) καὶ ἡ Ροδόπη (2924 μ.), τὸ ὑψηλότερον στὴ Βαλκανικὴ. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν Αἴμον καὶ τὴ Ροδόπη σχηματίζεται ἡ πεδιάδα τῆς Φιλιππουπόλεως ποὺ ἀπλώνεται ὡς τὴ θάλασσα. Στὰ Βόρεια τοῦ Αἴμου σχηματίζεται ἄλλη μεγάλη πεδιάδα ποὺ φθάνει ὡς τὸ Δούναβι καὶ τὴ θάλασσα. Ὅπως βλέπετε στὸ χάρτη, ἡ Βουλγαρία, εἶναι ἡ πεδινότερη χώρα τῆς Βαλκανικῆς.

4. **Νερά.** Στὰ βόρεια τοῦ Αἴμου σχηματίζονται πολλοὶ ποταμοὶ ποὺ χύνονται στὸ Δούναβι. Στὰ δυτικὰ σχίζει τὰ βουνὰ ὁ Ἴσκερ, ἀνάμεσα σὲ στενὴ κοιλάδα ἀπ' ὅπου κατεβαίνει ὁ σιδηρὸς δρόμος.

μος από τη Βόρειο Βουλγαρία στη Σόφια. Στα νότια πάλι είναι ο "Εβρος με παραποτάμους του τόν Τόντζο και τόν "Αρδα, ο Νέστος κι ο Στρυμόνας.

5. **Παράλια.** 'Η Βουλγαρία έχει παραλία μόνο προς τόν Εύξεινο Πόντο, όπου κυριώτερος κόλπος είναι τοῦ Πύργου.

6. **Κλίμα.** 'Η Βόρειος Βουλγαρία έχει κλίμα ἠπειρωτικό με πολύ ψυχρό χειμώνα από τούς βοριάδες. 'Ο χειμώνας ὅπως στη Νότιο Βουλγαρία είναι μαλακός γιατί προστατεύεται από τήν ὄροσειρά τοῦ Αἴμου.

7. **Προϊόντα.** Τό μεγαλύτερο ποσοστό τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Βουλγαρίας ἀσχολεῖται με τή γεωργία, τήν κτηνοτροφία καί τήν πτηνοτροφία. Σπάνια θά συναντήσετε ἐκεῖ ἄνθρωπο νά μὴν ἔχη κτήματα. 'Από τὰ προϊόντα τῆς σπουδαιότερα εἶναι σιτηρά, ὄσπρια, πα-

Εικ. 17. Καλλιέργεια ρόδων στή Βουλγαρία

τάτες, σουσάμι, καπνός, βαμπάκι, κοκκινογούλια, μετάξι, ἄφθονα φρούτα, σφάγια, δέρματα, τυρί, βούτυρο, πουλερικά, αὐγά, ξυλεία κ. ἄ. Στη Ν. Βουλγαρία παράγεται ἀκόμη κρασί καί ροδέλαιο. 'Η χώρα ἐξάγει σιτηρά, καπνό, ροδέλαιο, ζῶα, δέρματα, αὐγά κ.ἄ. Εἰσάγει γεωργικά μηχανήματα, λάδι καί ὑφάσματα. Στη βιομηχανία εἶναι σχεδόν καθυστερημένη.

8. **Συγκοινωνία.** Τό μήκος τῶν σιδ. γραμμῶν εἶναι 2660 χιλιόμετρα με κυριώτερες γραμμές : Νύσσας—Σόφιας—Κωνσταντινουπόλεως, Φιλιππουπόλεως—Πύργου, Σόφιας—Βιδινίου, Σόφιας—Πλεύνας—Βάρνας, Βάρνας—Ρουτσουκίου—Τυρνόβου—Στάρα Ζαγοράς κ. ἄ. (Νά βρῆτε τίς γραμμές αὐτές στό χάρτη). 'Ακόμη

ἔχει μεγάλο ὁδικό δίκτυο καὶ πλοῖα ποῦ κάνουν τὴ συγκοινωνία στὸ Δούναβι καὶ στὸν Εὐξεινο Πόντο.

9. **Κάτοικοι.** Ὁ πληθυσμὸς τῆς εἶναι ὡς 7 ἑκατ. κάτοικοι.

10. **Θρησκεία.** Χριστιανοὶ Ὁρθόδοξοι, σχισματικοί.

11. **Πολίτευμα.** Πρὶν ἀπὸ τὸν τελευταῖο πόλεμο ἡ Βουλγαρία ἦταν βασιλείο. Σήμερα εἶναι Λαϊκὴ Δημοκρατία καὶ εὐρίσκεται στὴν ἐπιρροὴ τῆς Ρωσίας.

12. **Πόλεις.** Πρωτεύουσα τοῦ κράτους εἶναι ἡ Σόφια (435 χιλ.) κτισμένη ἐπάνω σ' ὄροπέδιο. Εἶναι ὡραία πόλις μὲ ἴσιους δρόμους, καλὲς οἰκοδομὲς, ἠλεκτρικὸ σιδηρόδρομο, πανεπιστήμιο, κτηνιατρικὴ σχολὴ (τέτοια σχολὴ δὲν ἔχει ἡ Ἑλλάδα), πολλὰ ἐργοστάσια κ.τ.λ. Ἄλλες σπουδαῖες πόλεις στὴ Νότιο Βουλγαρία εἶναι ἡ Φιλιππούπολις (125 χιλ.) ἐπάνω σὲ λόφο, ποῦ ἐκτίσθηκε ἀπὸ τὸ βασιλεῖα τῆς Μακεδονίας Φίλιππο. Πρὶν ἀπὸ τὸν Πρῶτο Παγκόσμιο πόλεμο, ἐδῶ ἦσαν πολλὰ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια, ὅπως τὰ Ζαρίφεια Διδασκαλαλεῖα κ. ἄ. Ἡ Στενήμαχος, ἡ Στάρρα Ζαγορά, ὁ Πύργος (45 χιλ.) τὸ μεγαλύτερο λιμάνι, τὸ Νευροκόπιο μὲ τὸ Μελένικο στοὺς πρόποδες τοῦ Ὁρβήλου, τὸ Κιουστένδιλ μὲ τὴν Τζουμαγιὰ στὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα κ. ἄ. Στὴ Βόρειο Βουλγαρία εἶναι ἡ Πλεύνα, τὸ Τύρνοβο παλιὰ πρωτεύουσα τῆς Βουλγαρίας, ἡ Σούμλα, ἡ Βάρνα (80 χιλ.) μὲ καλὸ λιμάνι καὶ λιμάνια στὸ Δούναβη τὸ Ρουστσοῦκιο (53 χιλ.) ἀπέναντι στὸ Γιούργεβο τῆς Ρουμανίας, τὸ Σίστοβο, ἡ Νικόπολις, τὸ Βιδίνιο κ.ἄ.

Ἱστορία. Οἱ Βούλγαροι κατάγονται ἀπὸ τὸ Τουράν ποῦ εὐρίσκεται πέρα ἀπὸ τὴν Κασπία θάλασσα καὶ εἶναι συγγενεῖς τῶν Τούρκων καὶ τῶν Μογγόλων. Ἐδῶ καὶ 1300 περίπου χρόνια κατέβηκαν ἀπὸ τὸ Βόλγα στὰ Βαλκάνια καὶ ἄρχισαν τίς ἐπιδρομὲς στὶς ἑλληνικὰς χώρες. Ἐκεῖ ἀνακατεύθηκαν μὲ τοὺς Σλαῦους, ἐπῆραν τὴ γλῶσσα τους καὶ ἔγιναν καὶ αὐτοὶ Σλαῦοι. Ἀργότερα ἀσπασθήκαν τὸ Χριστιανισμὸ ἀπὸ τὸ Μεθόδιο καὶ τὸν Κύριλλο, ἀλλὰ οὔτε ὁ Χριστιανισμὸς, οὔτε ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἠμπόρεσαν νὰ τοὺς ἡμερέσουν. Τοῦναντίον σὰν λαὸς ὑπουλός, μοχθηρὸς καὶ αἰμοβόρος πάντοτε ἐδείχθη ἄπιστος καὶ ἀχάριστος. Καὶ στοὺς δυὸ μεγάλους πολέμους ἐτάχθησαν μὲ τοὺς Γερμανοὺς καὶ ρήμαξαν πολλὰς πολιτεῖες καὶ χωριά μας στὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη. Ἀμα ὑποχώρησαν οἱ Γερμανοί, σὰν καιροσκόποι ποῦ εἶναι, ἐθυμήθηκαν πὼς εἶναι Σλαῦοι καὶ ἔγιναν φίλοι τῶν Ρώσων. Ἀπὸ τότε ἐπιζητοῦν, μὲ διάφορα προσχήματα, νὰ κατεβῶν στὰ λιμάνια μας τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης.

5. Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία (Ἀνατολικὴ Θράκη)

1. **Θέσις καὶ ἔκτασις.** Εἶναι τὸ τελευταῖο τμήμα τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ποῦ ἔχει μείνει στὴν Εὐρώπη.

— Νὰ βρῆτε τὰ σύνορά τῆς στὸ χάρτη. Ἐκτασις 26.000 τ. χιλ.

2. **Ἔδαφος καὶ νερά.** Ἡ χώρα εἶναι σχεδὸν πεδινὴ μὲ χαμηλά βουνά. Τὰ περισσότερα νερά μαζεύει ὁ Ἐργίνης ποῦ χύνεται στὸν Ἔβρο. Κι οἱ δύο ποταμοὶ ποτίζουν ἀρκετὲς ἐκτάσεις ἀπὸ τὸν πλούσιο κάμπο καὶ τὸν κάνουν πολὺ εὐφορο.

3. **Παράλια.** Στὸ χάρτη παρατηροῦμε δύο μεγάλες χερσονήσους, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Καλλιπόλεως ποῦ χωρίζονται ἀπὸ τὴ Μικρασία μὲ τοὺς πορθμοὺς τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἐλλησπόντου. Ὁ Βόσπορος ἔχει μῆκος ὡς 30 χιλιόμετρα, πλάτος 600—3500 μέτρα καὶ σμίγει τὰ νερά τοῦ Εὐξείνου Πόντου μὲ τῆς Προποντίδας. Οἱ ὄχθες του εἶναι κατάφυτες ἀπὸ δέντρα, μὲ πολλὰ ἐπαύλεις, πύργους καὶ παλάτια τῶν σουλτάνων. Ἀπὸ δὴ τὸ φθινό-

Εἰκ. 18. Μερικὴ ἄποψις τοῦ Βοσπόρου, μὲ τὶς φυσικὰ καλλονές του, τὶς ἐπαύλεις καὶ τοὺς πύργους σὰν τὸν δικὸν μας Λευκὸ Πύργο τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀπέναντι ἡ ἀσιατικὴ ἀκτὴ

πωρο τὰ ψάρια κατεβαίνουν κοπάδια· κοπάδια ἀπὸ τὰ ψυχρὰ νερά τοῦ Εὐξείνου Πόντου, στὴ Προποντίδα κι ἀπὸ κεῖ στὸ Αἰγαῖο καὶ ξαναγυρίζουν τὴν ἀνοιξί. Τὶς ἐποχὰς αὐτὰς οἱ ψαράδες πιάνουν ἄφθονα ψάρια καὶ πρὸ παντὸς σκουμπριά καὶ παλαμίδες. Μεγάλους ποσότητες ἀπ' αὐτὰ ἔρχονται καὶ στὴν Ἑλλάδα νωπὰ καὶ παστωμένα. Ὁ Ἐλλησπόντος ἔχει μῆκος 65 χιλ., πλάτος 1200—3500 μέτρα καὶ σμίγει τὰ νερά τῆς Προποντίδας μὲ τοῦ Αἰγαίου. Τὰ στενὰ τοῦ Ἐλλησπόντου εἶναι τὸ κλειδί τῆς Μαύρης Θάλασσας κι ἔχουν ὀχυρωθῆ κι ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Ἡ ἀκρογιαλιά του πρὸς τὴ Μικρασία εἶναι ὀμαλὴ, ἐνῶ πρὸς τὴν Εὐρώπη εἶναι βράχοι ποῦ κατεβαίνουν ἀπότομα στὴ θάλασσα.

4. **Κλίμα καὶ προϊόντα.** Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Προποντίδας, ἡ ἄλλη χώρα εἶναι ψυχρὴ ἀπὸ τοὺς βοριάδες ποῦ κατεβαίνουν ἀπὸ τὴ Ρωσία κι ἔχει μεγάλη ὕγρασία. Παράγει ἄφθονο σιτάρι, ἀραποσίτι, φασόλια, σουσάμι, καπνὸ, κρασί, βαμπάκι, φρούτα, λαχανικά, κτηνοτροφικὰ εἶδη γιατί ἔχει πολλὰ λειβάδια καὶ ψάρια.

5. **Συγκοινωνία.** Ἡ συγκοινωνία τῆς χώρας ἐξυπηρετεῖται μὲ τὸ σιδηρόδρομο Κωνσταντινουπόλεως—Σόφιας ποῦ διακλαδίζεται πρὸς τὶς Σαράντα Ἐκκλησίες, μὲ πολλοὺς δημόσιους δρόμους καὶ πλοῖα.

6. **Κάτοικοι.** Ὁ πληθυσμὸς τῆς εἶναι ὡς 1.250.000 κάτοικοι.

7. **Πόλεις.** Μεγαλύτερη εἶναι ἡ Κωνσταντινούπολις (ἡ Πόλις) κτισμένη στὸν Κεράτιο κόλπο ἐπάνω σὲ ἑπτὰ λόφους. Ἡ πόλις ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸ Μεγ. Κωνσταντῖνο, ἔγινε πρωτεύουσα τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὡς τὸ 1453 καὶ τελευταία τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ὡς τὸ 1919 ὁπότε ἡ πρωτεύουσα γιὰ στρατηγικοὺς λόγους μεταφέρθηκε στὴν Ἄγκυρα. Σπουδαιότερα κτίρια τῆς Πόλης εἶναι ἡ Ἁγία Σοφία ποῦ τώρα εἶναι μουσεῖο, τ' ἀνάκτορα τῶν σουλτάνων κ. ἄ. Στὴ συνοικία Φανάρι εἶναι τὰ Πατριαρχεῖα, ὅπου ἡ περίφημη Σχολὴ τοῦ Γένους. Τὸ 1923, πρὶν δηλαδὴ γίνῃ ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν, ἡ Πόλις μὲ τὰ προάστεια εἶχε ὡς 1.200.000 κατοίκους. Ἀπ' αὐτοὺς 400.000 ἦσαν Ἕλληνες. Σήμερα ὁ πληθυσμὸς τῆς ἔχει περιορισθῆ σὲ 800.000 περίπου κατοίκους. Ἀπ' αὐτοὺς 120 χιλιάδες εἶναι Ἕλληνες, ποῦ παρέμειναν ἐκεῖ ἐπειδὴ κι οἱ Τούρκοι τῆς Δυτικῆς Θράκης ἔμειναν στὸν τόπο τους.

Ἄλλες πόλεις εἶναι ἡ Ἀδριανούπολις σ' εὐφορώτατη πεδιάδα στὴ συμβολὴ τῶν ποταμῶν Ἐβρου, Ἄρδα καὶ Τόντζου μὲ ὡς 40 χιλ. κατοίκους. Πρὶν ἀπὸ τὸ 1922 εἶχε 100 χιλ. περίπου κι ἀπ' αὐτοὺς οἱ μισοὶ ἦσαν Ἕλληνες. Οἱ Σαράντα Ἐκκλησίες, τὸ Λουλέ Μπουργάζ (Ἀρκαδιούπολις), ἡ Ραιδεστός κι ἡ Καλλιπόλις.

6. Ρουμανία

1. **Θέσις καὶ ἔκτασις.** Πιάνει τὸ Β. Α. τμήμα τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου καὶ συνορεύει μὲ τὴ Ρωσία, τὴν Πολωνία, τὴν Τσεχοσλοβακία, τὴν Οὐγγαρία, τὴ Γιουγκοσλαβία καὶ τὴ Βουλγαρία. Στ' ἀνατολικά βρέχεται ἀπὸ τὸν Εὐξείνιο Πόντο. Ἡ ἔκτασίς τῆς εἶναι ὡς 250.000 τετραγ. χιλιόμετρα*.

2. **Ἐδαφος καὶ νερά.** Στὸ χάρτη παρατηροῦμε δύο μεγάλους ὄρεινους ὄγκους: τὰ Καρπάθια (3000 μ.) καὶ τὶς Τρανσυλβανικὲς Ἄλπεις (2540 μ.) ποῦ φθάνουν ὡς τὶς Σιδηρὲς Πύλες τοῦ Δούναβη. Τὰ βουνὰ αὐτὰ σκεπάζονται ἀπὸ δάση κι ἔχουν πολλὰς κοιλάδες μὲ βοσκότοπους. Κάτω ἀπὸ τὶς Ἄλπεις ἀπλώνεται ἡ μεγάλη Ρουμανικὴ πεδιάδα ποῦ διασχίζεται ἀπὸ τὸ Δούναβη καὶ τοὺς παραποτάμους τοῦ Ὀλτου, Σερέτη, Προῦθο κ. ἄ. Ὁ Δούναβης σχηματίζει μεγάλο τόξο μὲ τὸ ἄνοιγμα πρὸς τὰ βόρεια καὶ μόλις φθάσῃ στὰ βουνὰ τῆς Δομβρουτσᾶς στρέφεται πρὸς τὰ βόρεια. Περνώντας κατόπιν τὸ Γαλάζιο στρέφεται στ' ἀνατολικά καὶ χύνεται στὸν Εὐξείνιο

* Μὲ τὴ συνθήκη τῶν Παρισίων τοῦ 1947 ἡ Ρουμανία παρεχώρησε στὴ Ρωσία τὴ Βουκοβίνα μὲ τὴ Βεσσαραβία καὶ στὴ Βουλγαρία τὴ Ν. Δομβρουτσᾶ.

Πόντο από τρεις βραχίονες : Τὸν Καλία στὸ βόρειο μέρος ποῦ ἔχει τὸ πιὸ πολὺ νερὸ, τὸ Σουλινὰ ποῦ μολονότι ἔχει λιγώτερο νερὸ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν ποταμοπλοῖα καὶ τοῦτο γιὰ λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητος καὶ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου στὰ νότια ποῦ εἶναι ἀκατάλληλος γιὰ τὴν ποταμοπλοῖα γιατί ἔχει λιγώτερο νερὸ. Ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς βραχίονες, ποῦ κάνουν τὸ δέλτα τοῦ Δούναβη, φυτρώνει ἄφθονο χόρτο κι ἐκεῖ βόσκουν χιλιάδες βόδια, βουβάλια κι ἄλογα.

3. **Κλίμα.** Ἡπειρωτικὸ μὲ ψυχρὸ χειμῶνα καὶ θερμὸ καλοκαίρι. Περισσότερο κρῦο κάνει στὸ Α. μέρος ἐπειδὴ οἱ ψυχροὶ ἄνεμοι τῶν ρωσικῶν στεπειῶν πνέουν ἐλεύθερα ἀπὸ τὴ Μολδαυία.

4. **Προϊόντα.** Ἡ Ρουμανία θεωρεῖται ἀπὸ τὶς εὐφορώτερες χώρες τῆς Γῆς γιὰ τρεῖς κύριους λόγους : α') "Οτι οἱ πεδιάδες, οἱ κοιλάδες καὶ τὰ ὄροπέδια ποῦ πιάνουν τὰ 85% τοῦ ἐδάφους καλλιεργοῦνται. β') "Οτι ἔχει θερμὰ καλοκαίρια καὶ ὠριμάζουν οἱ καρποὶ καὶ γ') ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ χωράφια τῆς ἀρδεύονται ἀπὸ τὸ Δούναβη καὶ τοὺς πολλοὺς παραποτάμους του. Ἡ χώρα παράγει σιτηρὰ, ὄσπρια, καπνὸ, λινάρι, φρούτα, ξυλεία, κτηνοτροφικὰ εἶδη, κάρβουνο, χαλκὸ, ὄρυκτὸ ἀλάτι καὶ πρὸ παντὸς πετρέλαιο. Ἡ παραγωγή πετρελαίου φθάνει ὡς 6,6 ἑκατ. τόννους (παγκ. παραγ. 272 ἑκ. τόννους περίπου) κι ἔρχεται ἕκτη τῆς Γῆς.

Ἡ Ἑλλάδα εἰσάγει ἀπὸ τὴ Ρουμανία σιτηρὰ, φασόλια, ξυλεία, πετρέλαιο καὶ ἐξάγει λάδι, σταφίδα, σῖκα, κονιάκ κ. ἄ.

5. **Συγκοινωνία.** Πυκνὸ ὁδικὸ καὶ σιδηροδρομικὸ δίκτυο καὶ πολλὰ ποταμόπλοια ποῦ μεταφέρουν τὰ προϊόντα τῆς πλούσιας χώρας στὰ λιμάνια τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Πλωτοὶ σ' ἄρκετὸ μᾶκρος εἶναι κι ὁ Προῦθος μὲ τὸ Σερέτη.

6. **Κάτοικοι.** Παλιοὶ κάτοικοι τῆς Ρουμανίας εἶναι οἱ Δάκες. Ἄμα ἡ χώρα ἐκατακτήθηκε ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους ἐπῆγαν ἐκεῖ πολλοὶ Λατῖνοι κι ἀπὸ τὸ σμίξιμο τῶν δυὸ αὐτῶν λαῶν κατάγονται οἱ σημερινοὶ Ρουμάνοι. Οἱ κάτοικοι τῆς Ρουμανίας εἶναι ὡς 16 ἑκατομμύρια.

7. **Θρησκεία.** Χριστιανοὶ Ὁρθόδοξοι,

8. **Πολίτευμα.** Λαϊκὴ Δημοκρατία, ὑπὸ τὴν ἐπιτροπὴ τῆς Ρωσίας.

9. **Διαιρέσεις.** Ἡ Ρουμανία διαιρεῖται σὲ ἕξι μεγάλες φυσικὲς περιοχές : τὴ Βλαχία, τὴ Δομβρουτσά μὲ τὸ Δέλτα τοῦ Δούναβη, τὴ Μολδαυία, τὴ Βεσσαραβία, τὴν Τρανσυλβανία καὶ τὴ Βουκοβίνα.

10. **Πόλεις.** Πρωτεύουσα τοῦ κράτους εἶναι τὸ Βουκουρέστιο (1 ἑκ. κάτ.) στὴν πεδιάδα τῆς Βλαχίας μὲ ὠραίους δρόμους, μεγάλα κτίρια, πολλὰ πάρκα κτλ. Οἱ Ρουμάνοι ὑπερηφανεύονται γιὰ τὴν ὁμορφιὰ τῆς πρωτεύουσάς τους καὶ τὴ λένε «Παρίσι τῆς Ἀνατολῆς». Σπουδαῖες πόλεις τῆς Βλαχίας εἶναι ἀκόμη τὸ Πλοέστι (100 χιλ.) γνωστὴ ἀπὸ τὶς πετρελαιοπηγές της, τὸ Γιούργεβο (30 χιλ.) λιμάνι τοῦ Βουκουρεστίου στὸ Δούναβη—ἐδῶ τὸ πετρέλαιο μεταφέ-

ρεται με σωλήνες και φορτώνεται στα πλοία—ή Βραΐλα (100 χιλ.), το Γαλάζιο (90 χιλ.) όπου έδρεύει η Διεθνής επιτροπή του Δουνάβειος κ.ά. Στη Δομβρουτσά και το Δέλτα είναι η Κωνσταντζα (80 χιλ., μεγαλύτερο λιμάνι στη θάλασσα και ναύσταθμος της Ρουμανίας.

Είκ. 19. Βουκουρέστιο. Πλατεία της Δημοκρατίας

ας, ο Σουλινάς κ.ά. Ο σιδηρόδρομος Βουκουρεστίου Κωνσταντζας περνάει επάνω στο Δούναβι από τη γέφυρα της Τσερναβόδας που είναι η μεγαλύτερη της Εύρωπης κι έχει μήκος 3850 μέτρα.

Πρωτεύουσα της Μολδαβίας είναι το Ίάσιο (100 χιλ.) όπου το Φεβρουάριο του 1821 ο Άλξε, Ύψηλάντης εκήρυξε την επανάσταση και της Τρανσυλβανίας η Κλουζ (120 χιλ.) επάνω σε όροπέδιο.

11. ΟΙ "Έλληνες στη Ρουμανία. Άφ' ότου το 1453 η πατρίδα μας υποδουλώθηκε στους Τούρκους, πολλοί Έλληνες εγκαταστάθηκαν στη Ρουμανία, επέδόθησαν στο εμπόριο και πλούτισαν. Περισσότερο προώδεψε εκεί ο έλληνισμός άμα ήσαν ήγεμόνες Φαναριώτες, από το 1670 ως το 1821. Μετά την άποτυχία του κινήματος του Ύψηλάντη οι Έλληνες έχασαν την έπιρροή που είχαν και για να πειοφρουρήσουν καλύτερα τα δικαιώματά τους έκαμαν κοινότητες. Πολλές, όπως του Βουκουρεστίου, του Γιούργεβου, της Βραΐλας, του Γαλαζίου, της Κωνσταντζας κ.ά. διατηρούνται ακόμη. Στη Ρουμανία άναδείχθησαν άρκετοι έθνικοί εύεργέτες, όπως οι έξάδελφοι Βαγγέλης και Κωνσταντίνος Ζάππας από το Λάμποβο της Ήπειρου και άλλοι.

Άσκήσεις : 1) Ποιά είναι τα μεγαλύτερα βουνά της Βαλκανικής χερσονήσου ; 2) Τα μεγαλύτερα ποτάμια ; 3) Τι έμάθατε για το Βόσπορο και τον Έλλησποντο ; 4) Γιατί η Ρουμανία είναι εύφορη χώρα ; 5) Πώς θα πάτε από την Άθήνα στο Βουκουρέστι δια ξηράς μέσω Βελιγραδίου και πώς από τη θάλασσα ; 6) Πόσα χιλιόμετρα είναι η σιδηροδρομική γραμμή από τη Σόφια στο Βουκουρέστι ; 7) Πόσα μίλια είναι από τη Βάρνα στην Κωνσταντζα ; 8) Κάνετε νοερά ταξίδια στις μεγαλύτερες πόλεις της Βαλκανικής. 9) Πληροφορίες, άπορίες, εικόνες.

II. ΙΤΑΛΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ

Ιταλία

1. **Θέσις και σύνορα.** Η Ιταλία είναι ή μεσαία από τις τρεις μεγάλες χερσονήσους της Ν. Ευρώπης, εισχωρεί βαθιά στη Μεσόγειο και πλησιάζει την Βαλκανική και την Αφρική. Στα βόρεια συνορεύει με τη Γαλλία, την Ελβετία, την Αυστρία και τη Γιουγκοσλαβία κι από τ' άλλα μέρη βρέχεται από θάλασσα. Η χώρα αποτελείται από τρία φυσικά τμήματα: τη Βόρειο Ιταλία, την Ιταλική Χερσόνησο που μοιάζει με παπούτσι και τὰ νησιά Σικελία (έκτ. 26000 τ. χ.), Σαρδηνία (24000 τ. χ.) και άλλα μικρότερα. Η Μάλτα, στο στενότερο μέρος της Μεσογείου, είναι ισχυροτάτη ναυτική βάση και κατέχεται από την Αγγλία. Η Ιταλική χερσόνησος τελειώνει σε δυο μικρότερες χερσονήσους: της Απουλίας που χωρίζεται από την Αλβανία με τον πορθμό του Οτράντο (πλάτος 70 χιλ.) και της Καλαβρίας που χωρίζεται από τη Σικελία με τον Πορθμό της Μεσσήνης (πλ. 3 χιλ.). Ανάμεσα από τις δυο αυτές χερσονήσους, σχηματίζεται ο κόλπος του Τάραντα.

2. **Έκτασις.** Η Ιταλία με τὰ νησιά της έχει έκταση ως 310.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα.

3. **Έδαφος και νερά.** Στα βόρεια σύνορα παρατηρούμε τις Άλπεις που προστατεύουν τη χώρα από τις εισβολές των ξένων στρατών. Στη χερσόνησο είναι τ' Απέννινα (ψηλότερη κορυφή 2900 μ.) κι ο Βεζούβιος γνωστό ήφαιστειο και στη Σικελία ή Αΐτνα (3300 μ.). Ανάμεσα από τις Άλπεις και τ' Απέννινα απλώνεται ή πλούσια πεδιάδα του Πάδου (λέγεται ο «Κήπος της Ευρώπης») μήκους ως 500 χιλ., που την διασχίζει ο όμώνυμος ποταμός Πάδος. Ο Πάδος με τους παραποτάμους του αποτελεί τελειότατο άρδευτικό σύστημα και συμπληρώνεται με δίκτυο από τεχνητές διώρυγες. Στην Ιταλ. χερσόνησο μικρές πεδιάδες είναι της Τοσκάνης που διασχίζεται από τον Άρνο ποταμό και της Ρώμης που διασχίζεται από τον Τίβερι.

4. **Παράλια.** Νά βρῆτε στο χάρτη τις σπουδαιότερες θάλασσες, τους κόλπους και τ' ακρωτήρια της Ιταλίας.

5. **Κλίμα.** Στη Β. Ιταλία ήπειρωτικό με βροχές σχεδόν όλο το χρόνο. Στη Ν. Ιταλία μεσογειακό με πολλές βροχές τὸ χειμῶνα, ὅπως στην Ελλάδα.

6. **Προϊόντα** Στις ὑγρές περιοχές της πεδιάδας του Πάδου καλλιεργούν άραποσίτι, φασόλια, βαμπάκι, ρίζι, κοκκινογούλια, μουριές κ ἄ. Στα πιὸ στεγνά μέρη καλλιεργούν σιτάρι, κριθάρι,

βρώμη, πατάτες, καπνό, άμπέλια, ρίζι κ. ά. Στη χερσόνησο και τή νησιά που τή κλίμα είναι ξηρό, γίνονται σιτηρά, άμπέλια, λάδι, έσπεριδοειδή, φρούτα κ. ά. Προωδευμένη άκόμενη είναι ή κτηνοτροφία, ιδίως στο βόρειο μέρος που είναι πολλά λειβάδια, ή σηροτροφία, ή μελισσοκομία κι ή άλιεία. Ή παραγωγή του μεταξιού καλύπτει τή 3/4 τής εύρωπαϊκής παραγωγής κι έρχεται τρίτη στή Γή μετά τήν Ήσπωνία και τήν Κίνα. Στο κρασί έρχεται δεύτερη στή Γή μετά τή Γαλλία και δεύτερη στο λάδι μετά τήν Ήσπανία. Στο ρίζι έρχεται πρώτη στήν Εύρώπη.

7. **Ήρυκτά.** Μολύβι, τσίγκος και άλουμίνι σε μικρές ποσότητες, όρυκτό άλάτι, μάρμαρα στήν Καρράρα και θε.άφι στή Σικελία. Τήν έλλειψη του κάρβουνου άναπληρώνουν τή πολλά ύδροηλεκτρικά έργοστάσια που είναι έγκατεστημένα κάτω από τισ "Άλπεις και τή 'Απέννινα. Ή Ήταλία είναι ή μόνη χώρα που έχει πολλά ήλεκτρικά καμίνια, ως 300.

8. **Βιομηχανία.** Στα τελευταία χρόνια ή Ήταλία έχει μεγάλη πρόοδο σ' όλους τούς κλάδους τής βιομηχανίας μολοντί δέν έχει πρώτες ύλες και πρό παντός κάρβουνο και σίδηρο. Τή 80% τής βιομηχανίας τής είναι στή Βόρειο Ήταλία και κινείται με τούς άφθονους καταρράκτες «λευκός άνθραξ» που κατεβαίνουν όρητικοί από τισ "Άλπεις. Κυριώτερα βιομηχανικά προϊόντα τής χώρας είναι βαρεία πολεμικά όπλα, μηχανές, αυτοκίνητα, άεροπλάνα, πλοία έμπορικά και πολεμικά όλων τών τύπων, ύφασματα (βαμπακερά, μάλλινα, μεταξωτά) κ. ά. Μόνο τή έργοστάσια μεταξωτών ύφασμάτων είναι επάνω από 1000.

9. **Συγκοινωνία.** Σιδηροδρομικό δίκτυο ως 23.000 χιλ., πυκνό όδικό δίκτυο, άρτιώτατο πλωτό δίκτυο στον Πάδο, πολλά άεροδρόμια και μεγάλος έμπορικός στόλος. Τή 1940 είχε 1060 άτμόπλοια και ως 2600 ίστιοφόρα και πετρελαιοκίνητα.

10. **Όρησκεία.** Χριστιανοί Καθολικοί.

11. **Πολίτευμα.** Δημοκρατία.

12. **Κάτοικοι.** Ή Ήταλία έχει πυκνό πληθυσμό ως 46 έκατομμύρια κι άναλογοϋν 143 κάτοικοι στο τετραγωνικό χιλιόμετρο.

13. **Πόλεις.** Πρωτεύουσα τής Ήταλίας είναι ή Ρώμη (κάτοικοι ως 1 1/2 εκ.) στις όχθες του Τίβερη που είναι πλωτός σε μήκος 145 χιλιομέτρων. Ή Ρώμη είναι ξακουσμένη πολιτεία με μεγάλη ιστορία και στολιζεται με ώραία κτίρια, άπλόχωρες πλατείες και πολλά άγάλματα, όπως ή 'Αθήνα. Ήκει έμαρτύρησαν οι δυο κορυφαίοι άπόστολοι, Πέτρος και Παύλος.

Στή δεξιά όχθη του Τίβερη και πολύ κοντά στή Ρώμη, είναι τή κράτος του Βατικανού (έκτ. 0,44 τ. χ. κάτ. 700), όπου έχει τήν έδρα του ό Πάπας. Ήκει εύρίσκεται κι ό ναός του 'Αγίου Πέτρου.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΚΛΙΜΑΞ 1:10,000,000

- ⊙ Πρωτεύουσαι Κρατών
- πόλεις 200,000 ζ' άνω
- " μέλοι 200,000 κατ.
- ✠ ακρωτήρια
- ☁ όρη ζ' πόσοι
- ποταμοί
- σιδηρόδρομοι
- — — — — όρια Κρατών

Σπουδαίες πόλεις στη Βόρειο Ίταλία είναι: Τὸ Μιλᾶνο (1.100.000) πρωτεύουσα τῆς Λομβαρδίας καὶ τὸ μεγαλύτερο ἐμπορικὸ καὶ βιομηχανικὸ κέντρο τῆς Ίταλίας μὲ ὠραιότατα κτίρια, ὅπως ἡ Μητροπολις τοῦ Μιλάνου, τὸ θέατρο «Σκάλα τοῦ Μιλάνου» κ.ἄ. Ὁ σι-

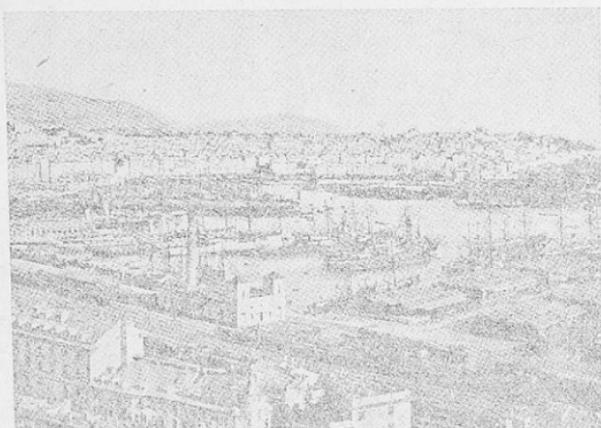

Εἰκ. 20. Μιλάνον. Ἡ Μητροπολις (ρυθμὸς ἀναγεννήσεως)

δηροδρόμος ἀπὸ ἐκεῖ μπαίνει στὴν Ἑλβετία ἀπὸ τὶς σήραγγες τοῦ Σεμπλὸν καὶ τοῦ Ἀγ. Γοθάρδου. Τὸ Τουρίνο (630 χιλ.) πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Πεδεμοντίου, δευτέρη βιομηχανικὴ πόλις (ἐργοστάσια αὐτοκινήτων ΦΙΑΤ κ.ἄ.) γιατί ἔχει ἄφθονο λευκὸ ἄνθρακα· ἡ Γένουα (650 χιλ.) πρῶτο λιμάνι τῆς Ίταλίας κι ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα τῆς Εὐρώπης μὲ μεγάλα ναυπηγεῖα κτλ. Ἡ Κρεμόνα (70 χιλ.), ἡ Βερώνα (150 χιλ.) ἀπ' ὅπου ὁ σιδηρόδρομος μπαίνει στὴν Αὐστρία ἀπὸ τὰ Στενά τοῦ Μπρέννερ, ἡ Πάδουα (135 χιλ.). Ἡ Βενετία (250 χιλ.) πρωτεύουσα τῆς πλούσιας δημοκρατίας τῶν Ἐνετῶν στὸ Μεσαίωνα, ὅπου ὑπάρχει ὁ ναὸς τοῦ Ἀγίου Μάρκου* μὲ πέντε μεγάλους βυζαντινοὺς θόλους καὶ πλούσια διακόσμησι ἀπὸ χρυσάφι, χάλκωμα καὶ μάρμαρο. Τὰ μωσαϊκά του—ὄλα ἔργα βυζαντινῆς τέχνης—καταλαμβάνουν ἐπιφάνεια 4200 τ. μέτρων περίπου. Ἡ περίφημη πλατεῖα τοῦ Ἀγίου Μάρκου—τὸ κέντρο καὶ ἡ ψυχὴ τῆς πόλεως—εἶναι ἡ μεγαλύτερη πλατεῖα τῆς Ίταλίας καὶ πλαισιώνεται ἀπὸ θαυμάσιες μαρμάρινες οἰκοδομὲς ποὺ ἀποτελοῦν ἄρμονικὸ σύνολο.

* Τὸ μήκος τοῦ ναοῦ εἶναι 76 μέτρα, τὸ πλάτος 52 μ. καὶ τὸ μεγάλο κωδωνοστάσιο, ἔξω στὴν πλατεῖα, ἔχει ὕψος 100 μ. περίπου.

Ἡ Βενετία εἶναι κτισμένη ἐπάνω σὲ δυὸ μεγάλα νησιά καὶ 4 μικρά ποῦ διασχιζοῦνται μὲ 160 διώρυγα κι ἐνώνεται πάλι μὲ 400 γέφυρες. Ἔτσι τὰ 6 νησιά ἔχουν χωριστὴ μὲ 227 μικρότερα καὶ φαίνεται πὼς ἡ πόλις εἶναι κτισμένη σὲ πολλὰ νησιά.

Εἰκ. 21. Γένοβα. Μερικὴ ἄποψις τοῦ μεγάλου λιμανιοῦ τῆς. Ἡ πόλις ἀνεβαίνει στοὺς γύρω λόφους ποῦ περιβάλλουν τὸ λιμάνι

Ἄλλες πόλεις εἶναι ἡ Τεργέστη (250 χιλ.) στὸ μυχὸ ὁμώνυμου κόλπου ἄλλοτε λιμάνι τῆς Αὐστρίας, ἡ Φερράρα (120 χιλ.), ἡ Βο-

Εἰκ. 22. Βενετία. Ἡ μεγάλη διώρυγα μὲ τὶς περιφημὲς γόνδολες (στενόμαχρες βάρκες) τῶν Βενετῶν. Στὸ βάθος μεγάλη γέφυρα

λωνία (250 χιλ.) ὅπου τὸ ἀρχαιότερο Πανεπιστήμιο τῆς Εὐρώπης (ἔτος ἰδρύσεως 1200), ἡ Ραβέννα (80 χιλ.) κι ἡ Σπέτσια (110 χιλ.)

μεγαλύτερος ναύσταθμος τῆς Ἰταλίας. Κοντὰ στὴ Σπέτσια εἶναι ἡ Καρρῶρα γνωστὴ γιὰ τὰ ἔξοχα μάρμαρά της.

Στὴν Ἰταλικὴ χερσόνησο εἶναι ἡ Φλωρεντία (350 χιλ.) ὠραιότατη πόλις, παλιὰ πρωτεύουσα τῆς Ἰταλίας μὲ λαμπρὴ ἱστορία, πατριδα τοῦ μεγάλου ζωγράφου Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ τοῦ ποιητῆ Δάντη. Ἡ Πίζα (80 χιλ.) μὲ ἀρχαῖο πανεπιστήμιο πατριδα τοῦ μεγάλου φυσικοῦ καὶ ἀστρονόμου Γαλιλαίου (1564—1642 μ. Χ.), τὸ Λιβόρνο (130 χιλ.) μὲ μεγάλα ναυπηγεῖα, ἡ Ἀγκώνα (100 χιλ.) ναύσταθμος στὴν Ἀδριατικὴ, τὸ Πεζάρο. Ἡ Νεάπολις (980 χιλ.) μεγάλο μεταναστευτικὸ λιμάνι τῆς Ἰταλίας, κτισμένη ἀμφιεατρικὰ στοὺς πρόποδες τοῦ Βεζουβίου, ἀπὸ τίς ὠραιότερες πόλεις τῆς Γῆς, περίφημη γιὰ τὴν ὁμορφίαν τοῦ ἀπλόχωρου λιμανιῶ της, τὰ ὠραία πράσινια ὅλα βυθισμένα στὸ πράσινο, τὸ ἔξοχο κλίμα ὅμοιο μὲ τῆς Ἀττικῆς καὶ τὴν εὐχάριστη ζωὴ τῶν ναπολιτάνων. Τὸ Μπάρι (170 χιλ.), τὸ Πρίντεξι (40 χιλ.) πλησιέστερο λιμάνι τῆς Ἰταλίας στὴν Ἑλλάδα, ὁ Τάραντας (120 χιλ.) ἀρχαία ἀποικία τῶν Ἑλλήνων, πολεμικὸς ναύσταθμος μὲ ναυπηγεῖα καὶ τὸ Ρήγιο (120 χιλ.) στὸ στενὸ τῆς Μεσσηνίας, ἀρχαία ἑλληνικὴ ἀποικία.

Στὴ Σικελία (κατ. 4 ἑκατ.) εἶναι τὸ Παλέρμο (460 χιλ.) πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ, ἡ Μεσσήνη (200 χιλ.) ἡ Κατάνη (240 χιλ.), κάτω ἀπὸ τὴν Αἴτνα κι οἱ Συρακοῦσες (60 χιλ.) πατριδα τοῦ μεγάλου μαθηματικοῦ Ἀρχιμήδη, λουτρόπολις, πλουσιώτερη πόλις τῆς Σικελίας στὴν ἀρχαιότητα καὶ ἀποικία τῶν Κορινθίων, μὲ μουσεῖο, ἀρχαῖο θέατρο κ.ἄ. Τέλος στὴ Σαρδηνία εἶναι ἡ Κάλλλιαρη (100 χιλ.) στὸ κάτω μέρος τοῦ νησιοῦ μὲ ναυπηγεῖα καὶ ἡ Σάσσσαρη (50 χιλ.) στὸ βόρειο μέρος του.

Ἅγιος Μαρίνος

Στὴν Α. πλευρὰ τῶν Ἀπεννίνων, 15 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν πόλι Ρίμινι ποὺ στὸν τελευταῖο πόλεμο ἡ 3ῃ Ἑλληνικὴ Ταξισρχία ἐνίκησε τοὺς Γερμανοὺς, εἶναι ἡ δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ὑπὸ τὴν προστασία τῆς Ἰταλίας, μ' ἔκτασι 61 τ.χ. καὶ ὡς 14.500 κατοίκους, ὄλοι τοὺς σχεδὸν γεωργοὶ καὶ κτηνοτρόφοι. Παράγει δημητριακὰ, κρασί, φρούτα, κάστανα καὶ ξυλεία.

Ἡ μικρὴ αὐτὴ δημοκρατία ἔχει ζωὴ 16 αἰῶνες. Μολαταῦτα δὲν ἔχει χρέη, οὔτε παίρνει φόρο ἀπὸ τοὺς κατοίκους. Ἄμα τὸ κράτος χρειάζεται χρημάτα κυτοποῦν ἕνα τύμπανο, συγκεντρώνονται οἱ πολῖτες καὶ πληρώνουν ὅποιος θέλει κι ὅ,τι θέλει.

Πρωτεύουσα εἶναι ὁ Ἅγιος Μαρίνος (κάτ. 2 χιλ.) κτισμένη σὲ ὕψος 700 μ. κι ἀπέχει ἀπὸ τὴν πόλι Ρίμινι 22 χιλ. μὲ τὴν ὁποία συνδέεται μὲ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ κι ἀμαξωτὸ δρόμο.

Ἀσκήσεις : 1) Ποιὲς εἶναι οἱ μεγαλύτερες πεδιάδες κι οἱ ποταμοὶ τῆς Ἰταλίας; 2) Γιατί ἡ Β. Ἰταλία ἔχει τὰ περισσότερα ἐργοστάσια; 3) Ποιὲς πόλεις τῆς Ἰταλίας ἔχουν ἐπάνω ἀπὸ 500 χιλ. κατοίκους; 4) Ποιὲς ἀπὸ 200 ὡς 500 χιλιάδες; 5) Τί εἰσάγει ἡ Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Ἰταλία καὶ τί ἐξάγει; 6) Κάνετε νοερά ταξίδια ἀπὸ τὴν πατρίδα σας στὶς μεγαλύτερες πόλεις τῆς Ἰταλίας. 7) Διάφορες ἀπορίες, εἰκόνες.

III. ΠΥΡΗΝΑΪΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ

Α'. Φυσική Γεωγραφία

1. **Θέσις και έκτασις.** Ἡ Πυρηναικὴ Χερσόνησος πιάνει τὸ Ν. Δ. τμήμα τῆς Εὐρώπης μὲ φυσικὰ σύνορα πρὸς τὴ Γαλλία τὰ Πυρηναιὰ καὶ πρὸς τὴν Ἀφρικὴν τὸν πορθμὸ τοῦ Γιβραλτάρ πού τὸ στενότερο σημεῖο του εἶναι 12 χιλιόμετρα. Ἡ χερσόνησος ἔχει σχῆμα τραπεζιοῦ κι ἔκτασι, μὲ τὰ νησιά Βαλεριάδες καὶ Πυτιοῦσες στὴ Μεσόγειο καὶ τὶς Ἀζόρες στὸν Ἀτλαντικό, ὡς 600.000 τ. χιλ.

2. **Ἔδαφος καὶ νερά.** Εἶναι χώρα ὄρεινὴ καὶ ὀγκώδης μὲ μεγάλα ὄροπέδια. Σπουδαιότερα ὄρη εἶναι τὰ Πυρηναιὰ (3400 μ.) πού τὸ μήκος τους εἶναι 400 χιλιόμετρα, τὰ Καντάβρια (2665 μ.) πού πέφτουν ἀπότομα στὸ Βισκαϊκὸ κόλπο, τὰ ὄρη Γουδαμάρα (2400 μ.) καὶ Ἀλαγωνίας (2000 μ.) στὸ μέσο καὶ στὰ νότια ἢ Σιέρα Μορένα καὶ Σιέρα Νεβάδα (3800 μ.) δεῦτερο στὸ ὕψος στὴν Εὐρώπη μετὰ τὸ Λευκὸ ὄρος. Πεδιὰδες στ' ἀνατολικά εἶναι τοῦ ποταμοῦ Ἔβρου, τῆς Βαλεντίας καὶ τῆς Μουρκίας μὲ μεγάλα ἀρδευτικὰ ἔργα. Στὰ δυτικὰ τῆς Ἀνδαλουσίας πού τὴν διασχίζει ὁ ποταμὸς Γουαλδακιβίρ, πλωτὸς σ' ἄρκετὸ μήκος καὶ τῆς Πορτογαλίας πού διασχίζεται ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς Γουαδιάννα, Λάγο καὶ Δοῦρο.

3. **Παράλια.** Νὰ βρῆτε στὸ χάρτη τὶς κυριώτερες θάλασσες, τοὺς κόλπους, τ' ἀκρωτήρια καὶ τὰ νησιά τῆς χερσονήσου.

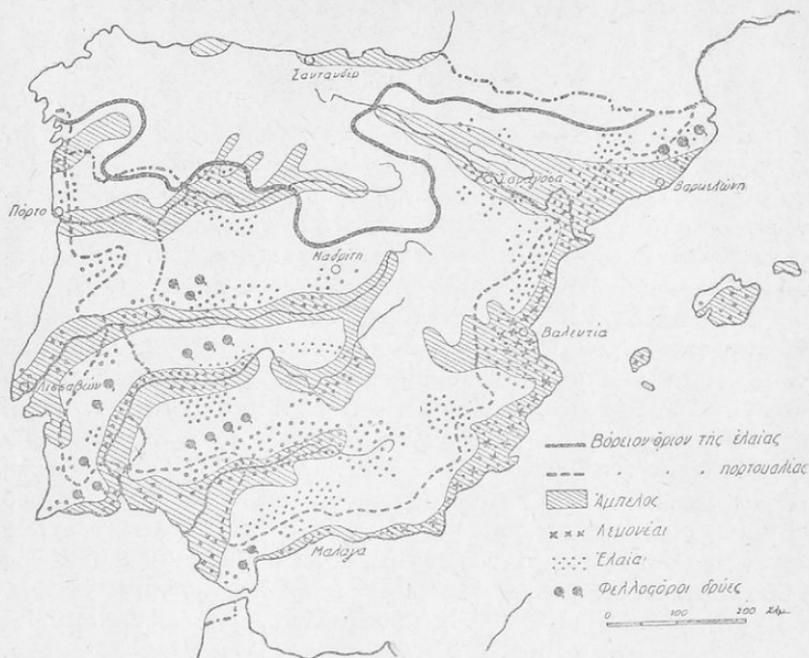
4. **Κλίμα.** Στὰ παράλια τὸ κλίμα εἶναι μεσογειακὸ μὲ περισσότερες βροχὲς πρὸς τὰ δυτικὰ ἀπὸ τὰ ὑγρά ρεύματα τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ στὸ ἐσωτερικὸ ἠπειρωτικὸ. Στὰ νότια παράλια ἔχει τὸ κλίμα τῆς Ἀφρικῆς κι εὐδοκιοῦν φοίνικες, μπανάνες καὶ ζαχαροκάλαμο.

Β'. Οἰκονομικὴ Γεωγραφία

1. **Προϊόντα.** Εἶναι πρὸ παντὸς χώρα γεωργικὴ καὶ κτηνοτροφικὴ καὶ παράγει σιτηρὰ, φρούτα, λάδι, κρασί, μετὰξι, κάστανα, φουντούκια, φελλοὺς ἀπὸ τὰ φελλοφόρα δένδρα, ἐσπεριδοειδῆ, σφάγια, δέρματα, ψάρια κ.ἄ. Τὸ ἔδαφος περιέχει ὀρυκτὰ καὶ πρὸ παντὸς στὰ βόρεια παράλια καὶ στὴν Ἀνδαλουσία ὅπως σίδηρο, κάρβουνο, χαλκὸ, ἄργυρο, ὑδράργυρο σὲ μικρὲς ποσότητες κ.ἄ. Ἡ βιομηχανία εἶναι προωδευμένη στὰ εἶδη οἴνοπνεύματος, ὕφαντουργίας καὶ παστῶν ψαριῶν.

2. **Συγκοινωνία.** Πυκνὸ ὀδικὸ καὶ σιδηρ. δίκτυο, ἄρκετὰ πλοῖα

και αξιόλογη αεροπορική συγκοινωνία, γιατί εύρσκεται στην προέκτασι τής Εύρώπης πρὸς τὴν Ἀφρικὴ καὶ τὴν Ἀμερικὴ.

Εἰκ. 23. Χάρτης τῶν κυριωτέρων μεσογειακῶν προϊόντων τῆς Πυρηναικῆς χερσονήσου

Γ'. Πολιτικὴ Γεωγραφία

Ἡ Πυρηναικὴ χερσόνησος ἔχει ὡς 31 ἐκ. κατοίκους, Καθολικοὺς καὶ χωρίζεται σὲ δυὸ κράτη: Ἰσπανία καὶ Πορτογαλία.

1. Ἰσπανία

Ἡ Ἰσπανία καταλαμβάνει τὸ περισσότερο μέρος τῆς χερσονήσου καὶ ἀποτελεῖ μεγάλο ὄροπέδιο, τὸ ὁποῖο μὲ πολλὰς ὄροσειρὰς κατανέμεται σὲ δευτερεύοντα ὄροπέδια. Ἡ ἔκτασις τῆς εἶναι ὡς 500.000 τ. χ. καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς ὡς 28.000.000 κάτοικοι.

Πρωτεύουσα τοῦ κράτους εἶναι ἡ Μαδρίτη (1.400.000) στὸ μέσο τοῦ ὄροπεδίου τῆς Νέας Καστελίας, ὠραία καὶ συγχρονισμένη πόλις μὲ ἔξοχο κλίμα καὶ κέντρο σημαντικῆς καπνοβιομηχανίας. Ἄλλες σπουδαῖες πόλεις στὸ ὄροπέδιο εἶναι τὸ Τολέδο (30 χιλ.), ἡ παλιὰ

204

πρωτεύουσα τῆς Ἰσπανίας, ἡ Σαλαμάνγκα (30 χιλ.), Βαλαδολίβ (90 χιλ.) καὶ ἡ Μποῦργκος (30 χιλ.). Στὰ βόρεια εἶναι οἱ βιομηχανικὲς πόλεις Ὀβιέδο (80 χιλ.), Σαντάδερ (80 χιλ.) καὶ Μπιλμπάο (220 χιλ.). Στὴν κολάδα τῆς Ἀραγωνίας ἡ Σαραγόσα (300 χιλ.) μὲ φημισμένο ἀρχαιότατο πανεπιστήμιο. Στὴν Καταλωνία ἡ Βαρκελώνη (1.500.000) μεγαλύτερο λιμάνι καὶ τὸ βιομηχανικώτερο κέντρο τῆς Ἰσπανίας. Στὴ Βαλεντία οἱ πόλεις Βαλεντία (560 χιλ.) καὶ Ἀλικάντε (70 χιλ.). Στὴ Μουρκία οἱ πόλεις Μουρκία (225 χιλ.) καὶ Καρθαγένη (100 χιλ.) ναύσταθμος στὴ Μεσόγειο καὶ στὴν Ἀνδαλουσία ἡ Κόρδοβα (100 χιλ.), ἡ Σεβίλλη (370 χιλ.) μὲ λαμπρὸ κλίμα περίφημη γιὰ τοὺς ἀνθισμένους κήπους τῆς, τὰ Γάδαιρα (80 χιλ.) ἐπάνω σὲ νησί, πολεμικὸς ναύσταθμος τῆς Ἰσπανίας στὸν Ἀτλαντικὸ, ἡ Γρενάδα (120 χιλ.) καὶ ἡ Μαλάγα (180 χιλ.) περίφημη γιὰ τὰ ἔξοχα κρασιά τῆς. Πρωτεύουσα τῶν Βαλεριάδων εἶναι ἡ Πάλμα μὲ 90 χιλ. περίπου κατοίκους.

Τέλος στὴν εἴσοδο τοῦ στενοῦ εἶναι ἡ μικρὴ χερσόνησος τοῦ Γιβραλτάρ ἰσχυρὸ φρούριο τῶν Ἀγγλων, κί ἀπὸ τὸ 1704 ἐλέγχει τὰ στενά.

Ἡ Ἰσπανία ἔχει ἀποικίες στὴν Ἀφρική τὸ Ἰσπανικὸ Μαρόκο, τὰ νησιά Κανάριοι, τὴν Ἰσπανικὴ Γουϊνέα καὶ τὸ Ρίο ντὲ Ὄρο. Ἀπὸ τὸ 1500 μ. Χ. κί ὕστερα ἦταν τὸ μεγαλύτερο κράτος κί εἶχε ἀποικίες στὸ Μεξικό, τὴν Νότιο Ἀμερική, τὴν Κούβα κ. ἄ. Ἀργότερα οἱ λαοὶ ἐκεῖ ἐπανεστάτησαν κί ἴδρυσαν ἐλεύθερα κράτη, ἀλλ' ἐκληρονόμησαν τὴ γλῶσσα καὶ τὸ χαρακτήρα τῶν Ἰσπανῶν. Τὸ Ἰσπανικὸ ἀποικιακὸ κράτος σήμερα ἔχει περιορισθῆ σὲ ἀσήμαντες ἀποικίες τῆς Ἀφρικής. Σπουδαιότεραι κτήσεις ἐκεῖ, εἶναι τὸ Ἰσπαν. Μαρόκο.

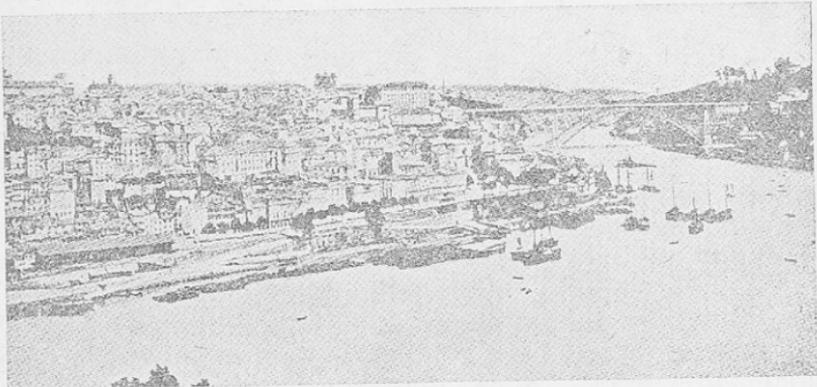
Ἡ Ἰσπανία ἔρχεται πρώτη χώρα τῆς Γῆς στὴν παραγωγή τοῦ λαδιοῦ. Ἐπὶ παγκοσμίου παραγωγῆς 775.000 τόννων περίπου, παράγει 320.000 τόννους. Δεύτερη ἔρχεται ἡ Ἰταλία μὲ 180.000 τόννους καὶ τρίτη ἡ Ἑλλάδα μὲ 42.000 τόν. περίπου. Ἐπίσης ἔρχεται πρώτη στὸν κόσμον στὴν παραγωγή τοῦ ὑδραργύρου, τετάρτη στὸ μολύβι κί ἀπὸ τίς πρώτες χώρες τῆς Εὐρώπης μὲ μεγάλα ἀποθέματα σιδήρου, γαιανθράκων, ψευδαργύρου καὶ ἀργύρου.

2. Πορτογαλία

Ἡ Πορτογαλία καταλαμβάνει τὸ δυτικὸ μέρος τῆς χερσονήσου, ἔχει ἔκταση 92.000 τ. χ. μὲ τὰ νησιά Ἀζόρες καὶ Μαδέρες καὶ πληθυσμὸ ὡς 8.000.000. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ Λισσαβών (780 χιλ.) στὶς ἐκβολὲς τοῦ Τάγου, μὲ μεγάλο λιμάνι, ναυπηγεῖα καὶ σταθμὸ τῶν πλοίων ποὺ ταξιδεύουν ἀπὸ τὴ Δυτ. Εὐρώπη στὴ Ν. Ἀμερική, στὴν

Ἄφρική καὶ στὴ Μεσόγειο. Δευτέρα πόλις εἶναι τὸ Ὀπόρτο (260.000) στὶς ἐκβολές τοῦ Δούρου, περίφημη γιὰ τὰ καλὰ κρασιά της.

Ἀποικίες. Ἄλλοτε ἡ Πορτογαλία εἶχε μεγάλη ἀποικιακὴ αὐτοκρατορία ἀλλὰ καὶ σήμερα ἔχει ἀρκετὰ ὑπερπόντια ἐδάφη μὲ ἔκτασι 2.000.000 τ. χ. Τὴ μισὴ ἀπὸ τὴν ἔκτασι αὐτὴ πιάνει ἡ Ἀγγόλα (Πορτογαλικὴ Δυτ. Ἀφρική), καὶ κατόπιν ἔρχονται ἡ Μοζαμβίκη

Εἰκ. 24. Ὀπόρτο, στὶς ἐκβολές τοῦ Δούρου, λιμάνι ἐξαγωγῆς τῶν ὀμωύμων κρασιῶν. Δεξιὰ στὸ βάθος ἡ μεγάλη γέφυρα

(Πορτ. Ἀνατ. Ἀφρική) ἡ Βεγγουέλα, τὰ νησιά τοῦ Πρασίνου Ἀκρωτηρίου, ἡ Πορτογαλικὴ Γουϊνέα καὶ τὸ Πορτογαλικὸ τμήμα τῆς νήσου Τιμόρ.

Στὴν Ὀκεανία, ἔχει μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ νησί Τιμόρ. Ἡ ἔκτασις τῶν ἀποικιῶν τῆς Πορτογαλίας εἶναι ὡς 2.000.000 τ. χ. καὶ ὁ πληθυσμὸς 9.300.000 κάτοικοι.

Ἀσκήσεις: 1) Ποιές εἶναι οἱ σπουδαιότερες πεδιάδες καὶ οἱ ποταμοὶ τῆς Πυρηναικῆς χερσονήσου; 2) Τί προϊόντα παράγει; 3) Πῶς θὰ πάτε ἀπὸ τὴν πατρίδα σας στὴ Μαδρίτη; 4) Κάνετε νοερά ταξίδια ἀπὸ τίς πόλεις τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου καὶ τῆς Ἰταλίας στὶς πόλεις τῆς Πυρηναικῆς χερσονήσου. 5) Πληροφορίες, ἀπορίες κτλ.

I. ΠΙΝΑΞ ΝΟΤΙΟΥ ΕΥΡΩΠΗΣ

α/α	Κράτη	Ἐκτασις σὲ τετ. χλμ.	Κάτοικοι	Πρωτεύουσες	Πυκνότητα κατὰ τ. χιλ.
1	Ἑλλάδα	13·000	7500000	Ἀθήνα 1 ἑκ.	56 κάτ.
2	Ἀλβανία	0000	1000000	Τίρανα 30	36 >
3	Γιουγκοσλαυία	249000	14000000	Βελιγράδι 300	56 >
4	Βουλγαρία	10·000	7000000	Σόφια 250	68 >
5	Ἑβρ. Τουρκία	26000	1250000	Κων/πολις 800	52 >
6	Ρουμανία	250000	16000000	Βουκουρέστι 900	58 >
7	Ἰταλία	310000	44000000	Ρώμη 1 1/2	142 >
8	Ἰσπανία	500000	26000000	Μαδρίτη 800	49 >
9	Πορτογαλία	9·000	7500000	Λισσαβών 600	72 >
		1691000	1242·0000		

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟ

ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη ἀνήκουν: ἡ Γαλλία, ἡ Ἀνδόρα, τὸ Λουξεμβούργο, τὸ Βέλγιο, ἡ Ὁλλανδία καὶ ἡ Μεγ. Βρετανία.

1. Γαλλία

1. **Θέσις καὶ σύνορα.** Ἡ Γαλλία εἶναι στὰ βόρεια τῆς Ἰσπανίας καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὴ Μεγ. Βρετανία μὲ τὸ πορθμὸ τοῦ Καλαί. Τὸ στενότερο μέρος τοῦ πορθμοῦ εἶναι 32 χιλιόμετρα. (Νὰ βρῆτε τὰ σύνορά της στὸ χάρτη).

2. **Ἔκτασις.** Ἡ ἔκτασις της εἶναι 550.000 τ. χ. κι ἔρχεται τὸ δεύτερο κράτος τῆς Εὐρώπης στὸ μέγεθος μετὰ τὴ Ρωσία.

3. **Ἔδαφος.** Ὅπως βλέπετε στὸ χάρτη τὸ ἀνατολικὸ καὶ τὸ νότιο μέρος εἶναι ὄρεινὸ με κυριώτερα ὄρη τὰ Βόσγια, τὸ Γιούρα, τὶς Ἄλπεις, τὸ κεντρικὸ ὄρεινὸ συγκρότημα τῶν Σεβεννῶν ποῦ πιάνει ἔκτασι 80.000 τ. χ. καὶ τὰ Πυρηναιῖα. Ὅλο τὸ ἄλλο μέρος εἶναι πεδινὸ. Ἀπὸ τὶς πολλὰς κοιλάδες σπουδαιότερη εἶναι τοῦ Ροδανοῦ ποῦ καλλιεργεῖται ἐντατικά.

4. **Μερά.** Ἐπειδὴ ἡ χώρα δέχεται πολλὰς ροχὰς ἀπὸ τὰ ὑγρά ρεύματα τοῦ ὠκεανοῦ, ἔχει πολλοὺς ποταμοὺς.

Οἱ περισσώτεροι τροφοδοτοῦνται ἀπὸ τὰ κεντρικὰ ὄρη. Σπουδαιότεροι εἶναι ὁ Ροδανός, ὁ Γαρούνας, ὁ Λίγηρ, ὁ Σηκουάνας κι ὁ Μόσας, ὅλοι τους πλωτοί. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Ροδανὸ ποῦ σχηματίζει δέλτα, ὅλοι οἱ ἄλλοι στὴν ἐκβολή τους σχηματίζουν βαθιοὺς κόλπους σὰ χωνί καὶ εἶναι σπουδαῖα λιμάνια. Ὁ Σηκουάνας ἔχει τελειότατο δίκτυο διωρύγων καὶ ἐνώνεται μὲ τὸ Λίγηρα καὶ τὸ Ροδανό. Τὰ ποταμόπλοια διασχίζοντας τοὺς ποταμοὺς αὐτοὺς, ἀπὸ τὴ Μεσόγειο φθάνουν στὴ Μάγχη καὶ στὸν Ἀτλαντικόν.

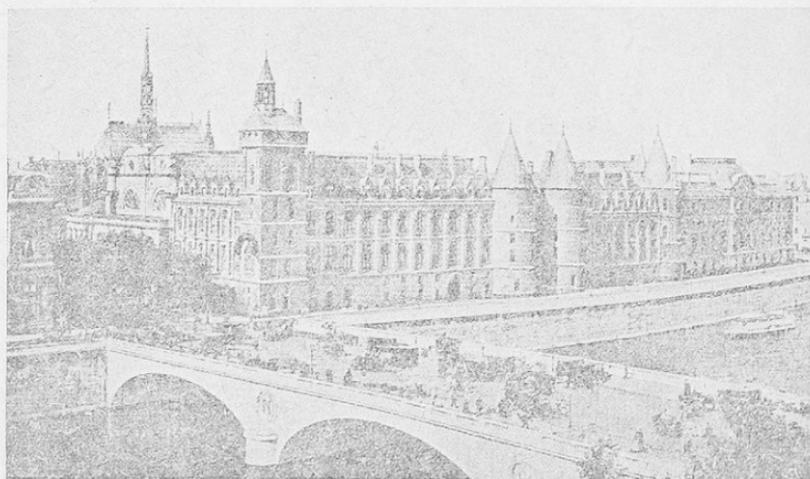
5. **Παράλια.** Ἀπὸ τὸν πορθμὸ τοῦ Καλαί ὡς τὶς ἐκβολὰς τοῦ Γαρούνα ἢ παραλία τῆς Γαλλίας εἶναι σχεδὸν ὁμαλὴ μὲ πολλοὺς κόλπους καὶ κυριώτερα λιμάνια τῆς Χάβρης, τῆς Βρέστης, τῆς Νάντης καὶ τοῦ Βορδώ.

Χερσόνησοι εἶναι τῆς Βρεττάνης καὶ τῆς Νορμανδίας. Ἀπὸ δὴ τὸ 10ο αἶώνα ἐξεκίνησαν οἱ Νορμανδοὶ καὶ κατέλαβαν τὴ Μ. Βρετανία. Στὴ Γαλλία ἀνήκει κι ἡ Κορσικὴ, νησί στὴ Μεσόγειο καὶ πατρίδα τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντα.

6. **Κλίμα.** Στὰ δυτικὰ παράλια τὸ κλίμα εἶναι ὠκεάνειο, στὰ

μεσόγεια ήπειρωτικό και στην περιοχή της Μεσογείου, που τα όρη την προστατεύουν από το βοριά, μεσογειακό με μαλακό χειμώνα και δροσερό καλοκαίρι. Η παραλιακή λωρίδα στα νότια των Άλπεων επειδή έχει ουρανό καθαρό και γαλάζιο, λέγεται Κυανή Ακτή». Εκεί είναι το καλύτερο κλίμα της Γης και παράγει λάδι, λαχανικά, άνθη, άφθονα πορτοκάλια κ. ά.

7. Προϊόντα. Στα βόρεια παράλια που έχει αρκετή υγρασία, υπάρχουν πολλά λειβάδια και τρέφονται μεγάλα ζώα. Όσο προχωρούμε στο έσωτερικό λιγοστεύει η υγρασία κι εκεί καλλιεργούν σιτηρά, λινάρι, φασόλια, πατάτες, κοκκινόγούλια για ζάχαρι, λαχα-

Εικ. 25. Παρίσι. Διαστικτό μέγασο

νικά, άμπέλια, όπωροφόρα δένδρα κ. ά. Στην κοιλάδα και το βαθύ-πεδο του Ροδανού, που υπάρχουν άφθονες μωριές, κάνει και κουκούλια. Από τα προϊόντα της Γαλλίας περίφημα είναι το κρασί του Βορδώ και της Διζών και το μετάξι της Λυώνος. Στην παραγωγή του κρασιού έρχεται πρώτη σ' όλη τη Γη και παράγει το 1/3 της παγκοσμίου παραγωγής.

Η χώρα παράγει κι άφθονα όρυκτά, όπως σίδηρο στην Άλσα-τία και Λωραίνη, κάρβουνο, βωξίτη άπ' όπου κάνουν το άλουμίνιο, χάλυβα, ψευδάργυρο, μόλυβδο κ. ά.

8. Βιομηχανία. Η βιομηχανία της Γαλλίας είναι αρκετά προω-δευμένη σ' όλους τους κλάδους. Μεγαλύτερα βιομηχανικά κέντρα είναι στην περιοχή των Παρισίων και στην πλευρά των Άλπεων που υπάρχει άφρονος λευκός άνθρακας.

9. Συγκοινωνία. Η συγκοινωνία της Γαλλίας είναι πολύ προ-δευμένη κι έξυπηρετείται με δρόμους μήκους 650.000 χιλιομ. σιδηρ.

γραμμές μ. 60.000 χιλ., πλωτούς δρόμους μ. 15.000 χιλ., ατμόπλοια καί αεροπλάνα. Τά 50% τών πλωτών δρόμων τῆς Γαλλίας εἶναι διώρυγες καί τά υπόλοιπα ποταμοί. Μόνο ὁ Λίγηρ εἶναι πλωτός σέ μήκος 800 χιλιομέτρων περίπου.

10. **Θρησκεία.** Καθολική μὴ θρησκευτικὸ ἀρχηγὸ τὸν Πάπα.

11. **Κάτοικοι.** Ὡς 42 ἑκατομμύρια κι ἀναλογοῦν 76 κάτοικοι σὸ τετραγ. χιλίόμετρο.

12. **Πολίτευμα.** Δημοκρατικὸ.

13. **Πόλεις.** Πρωτεύουσα τῆς Γαλλίας εἶναι τὸ Παρίσι (κάτ. ὡς 5 ἑκατ. μὲ τὰ προάστεια) στὶς ὄχθες τοῦ Σηκουάνα, μεγαλύτερο πνευματικὸ κέντρο καί ὠραιότερη πόλις τοῦ κόσμου μὲ τὸν πύργο τοῦ "Αἶφελ, τὸ ναὸ τῆς Παναγίας, τὰ μεγάλα καταστήματα νεωτερισμῶν, τὸν ὑπόγειο σιδηρόδρομο ποὺ περνάει κάτω ἀπὸ τὸ Σηκουάνα, τὶς βιβλιοθήκες, τὰ θέατρα κι ἄπειρες ἄλλες ὁμορφιές ποὺ γοητεύουν τὸν ἐπισκέπτη. "Άλλες σπουδαῖες πόλεις στὴ Βόρ. Γαλλία εἶναι οἱ Βερσαλλίες (70 χιλ.) ὅπου τὰ περίφημα ἀνάκτορα τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ποὺ ἔμειναν ἄλλοτε οἱ βασιλεῖς, ἡ Ρένς (100 χιλ.),

Εἰκ. 26. Διών. Μερικὴ ἄποψις τῆς πόλεως ἐπὶ χειρσονήσου ποὺ σχηματίζεται κατὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Σῶν καὶ Ροδανοῦ

ἡ Ρουένη (130 χιλ.) μεγάλο λιμάνι στὸ Σηκουάνα ποὺ ὡς ἐκεῖ φθάνουν τὰ πλοῖα, ἡ Χάβρη (165 χιλ.) τὸ μεγαλύτερο μεταναστευτικὸ λιμάνι τῆς Γαλλίας, ἡ Ἀμιένη (100 χιλ.), ἡ Βουλώνη (60 χιλ.), τὸ Καλαὶ (80 χιλ.) ἐπιβατικὸ λιμάνι γιὰ τὴν Ἀγγλία, ἡ Λίλη (200 χιλ.) περίφημη γιὰ τὰ λινα ὑφάσματα καί ἰσχυρὸ φρούριο στὰ βελγικὰ σύνορα, τὸ Χεμβουῦργο (50 χιλ.), ἡ Βρέστη (80 χιλ.) ναύσταθμος στὸν Ἀτλαντικὸ, ἡ Νάντη (200 χιλ.) μεγάλο ἐμπορικὸ λιμάνι στὶς

έκβολές του Αίγερου, ή Τουρ (80 χιλ.), ή Όρλεάνη (70 χιλ.), ή Νανσύ (120 χιλ.), τὸ Στρασβούργο (180 χιλ.), ή Διζών (80 χιλ.) κ.ά.

Στὴ Νότιο Γαλλία εἶναι ή Λυών (580 χιλ.) μεγάλο βιομηχανικό κέντρο (έργοστάσια μεταξωτῶν ύφασμάτων κ.ά.) ἀπ' ὅπου περνοῦν οἱ δρόμοι ἀπὸ τὸ Παρίσι στὴν Ἐλβετία καὶ τὴν Ἰταλία. Ὁ Ἅγιος Στέφανος (Σέντ Ἐτιέν 170 χιλ.) μὲ πολεμικά έργοστάσια γιατί ἔκει κοντὰ ἔχει κάρβουνο, τὸ Κλερμόν Φερρόν (100 χιλ.) ὅπου τὰ μεγαλύτερα έργοστάσια ἔλαστικῶν, ή Βορδῶ (260 χιλ.) λιμάνι ἔξαγωγῆς κρασιῶν, ή Τουλούζη (185 χιλ.), τὸ Μομπελιέ (90 χιλ.) μὲ Ιατρική σχολή πὸ ἔσπούδασε ὁ Κοραῆς, ή Γρενόμπλ (90 χιλ.) στὶς Ἄλπεις μὲ ὑδροκίνητα έργοστάσια ξυλείας, χαρτιοῦ, βυρσοδεψίας κ.ά. Ἡ Μυλούζη (100 χιλ.), ή Μασσαλία (850 χιλ.) τὸ μεγαλύτερο λιμάνι τῆς Μεσογείου, ή Τουλὼν (140 χιλ.) μεγαλύτερος ναύσταθμος τῆς Γαλλίας κ.ά. Στὴ Κυανὴ Ἄκτῆ—ποῦ εἶναι ή μαγευτικώτερη περιοχή τῆς Εὐρώπης καὶ μοιάζει μὲ τὰ ἑλληνικά ἀκρογιάλια—σπουδαῖες πόλεις εἶναι οἱ Κάννας κὶ ή Νίκαια (210 χιλ.) μὲ πολλές ἑπαύλεις πλουσιῶν.

Ἀποικίες. Ἡ Γαλλία ἔχει καὶ ἀποικίες ἀπ' ὅπου προμηθεύεται πρώτες ύλες γιὰ τὴ βιομηχανία τῆς : Στὴν Ἀφρική τὸ Ἀλγέριο, τὴν Τύνιδα, τὸ Μαρόκο, τὴ Δυτικὴ Γαλλικὴ Ἀφρική, τὸ Γαλλικὸ Κογγό, τὴ Μαδαγασκάρη καὶ τὴ Γαλλικὴ Σομαλία. Στὴν Ἀμερικὴ τὴ Γαλλικὴ Γουιάνα καὶ τὴ Μαρτινίκα. Στὴν Ἀσία τὴ Γαλλικὴ Ἰνδοκίνα καὶ τὴν Ὠκεανία τὴ Νέα Καληδονία, Νέες Ἐβρίδες καὶ μερικὰ ἄλλα νησιά.

Τὸ ἀποικιακὸ κράτος τῆς Γαλλίας ἔχει ἔκτασι 10 ἑκ. τ.χ. περίπου—ὅσο ή Εὐρώπη—κὶ ὡς 65 ἑκ. κατοίκους.

2. Ἀνδόρα

Ἐπάνω στὰ Πυρηναῖα εἶναι ἀπὸ τὸ 815 μ.Χ. τὸ μικρὸ κράτος τῆς Ἀνδόρας μ' ἔκτασι 450 τ. χιλμ. κὶ ὡς 7.000 κατοίκους. Ὅλο τὸ κράτος ἀποτελεῖται ἀπὸ 6 χωριά κὶ ἔχει πλούσια μεταλλεῖα σιδήρου. Εἶναι ὑπὸ τὴν προστασία τῆς Γαλλίας.

3. Μονακό

Στ' ἀνατολικά τῆς Νίκαιας εἶναι ἄλλο μικρὸ κράτος (ὑπὸ τὴν προστασία τῆς Γαλλίας), τὸ Μονακό μ' ἔκτασι 22 τ. χ. κὶ ὡς 25.000 κατοίκους. Τὸ κλίμα ἐδῶ εἶναι ἑξαιρετὸ μὲ μαλακὸ χειμῶνα, πλούσια βλάστησι κὶ εὐδοκιμοῦν πρὸ παντός οἱ ἑλιές καὶ τὰ ἔσπερτιδοειδῆ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴ βιομηχανία οἴνοπνευμάτων, ἀρωμάτων, μπίρας, σοκολάτας κ. ἄ. καὶ κερδίζουν πολλὰ χρήματα ἀπὸ τοὺς ξένους πὸ περνοῦν ἔκει τὸ χειμῶνα.

Πρωτεύουσα είναι ή πόλις Μονακό άπ' όπου περνάει ό σιδηρόδρομος Γένουας—Μασσαλίας με ώραιότατα ξενοδοχεία, έπαύλεις πλουσιών από κάθε χώρα της Γης, ώραιο λιμάνι κ. ά. Στόν κόλπο του Μονακό είναι κι ή πόλις Μόντε Κάρλο, μικρός έπίγειος παράδεισος, όπου τό περίφημο καζίνο τυχερών παιγνιδιών. Με τό άφθονο χρήμα που έξωδευθήκε έδώ έκόπηκαν οί άπότομες πλαγιές των "Άλπεων, έπάνω από τά γαλανά νερά της Μεσογείου κι έγιναν πελώριες ταρατσες που συγκοινωνούν με γραφικούς κυκλικούς δρόμους, άσφαλτοστρωμένους. Έπάνω στίς ταρατσες αυτές έχουν κτισθή τά μεγαλύτερα και πολυτελέστερα ξενοδοχεία του κόσμου που δέχονται έπισκέπτες άπ' όλα τά μέρη της Γης.

4. Βέ λ γ ι ο

1. **Θέσις και έκτασις.** Ός τό 1830 τό Βέλγιο ήταν ένωμένο με την Όλλανδία. Εύρίσκεται στα βόρεια της Γαλλίας, συνορεύει με τη Γαλλία, τό Λουξεμβούργο, τη Γερμανία, την Όλλανδία και τη Βόρειο θάλασσα. Έχει έκτασι 30.400 τετραγωνικά χιλιόμετρα.

2. **Έδαφος και προϊόντα.** Από τό ύψος του έδάφους τό Βέλγιο χωρίζεται σε τρείς φυσικές περιοχές :

α') Τό "Ανω Βέλγιο, στα νότια, που άποτελείται από τ' όροπέδιο των Άρδενών (680 μ.), πολλές κοιλάδες και διασχίζεται από τους ποταμούς Σάμβρο και Μόσα. Η περιοχή σκεπάζεται από δάση και λειβάδια και κεί είναι προωδευμένη ή κτηνοτροφία. Σπουδαιότερος όμως πλούτος είναι τ' άφθονα όρυκτά, όπως κάρβουνο, (γαιάνθρακες), σίδηρος, χαλκός, ψευδάργυρος, μολύβι κ. ά. Τά γαιανθρακοφόρα στρώματα στην κοιλάδα του Μόσα, είναι από τά πλουσιώτερα της Γης.

β') Τό Μέσο Βέλγιο που είναι πεδινό και διασχίζεται από τους ποταμούς Σκάλδη και Δένδερ. Οί ποταμοί αυτοί κι όλοι οί άλλοι του Βελγίου είναι πλωτοί και ένώνονται με πυκνό δίκτυο διωρύγων. Η περιοχή του Μέσου Βελγίου είναι εύφορωτάτη και παράγει σιτηρά, πατάτες, κοκκινογούλια, λινάρι, φρούτα, λαχανικά κ. ά.

γ') Τό Κάτω Βέλγιο που είναι πεδιάδα όχι ψηλότερη από 20 μέτρα και φθάνει ως τη θάλασσα. Κοντά στην παραλία ή πεδιάδα είναι χαμηλότερη από την έπιφάνεια της θάλασσας και προστατεύεται από τά κύματα με λόφους άμμου δένδροφυτευμένους για να μη μετατοπίζεται ή άμμος. Η χαμηλή αυτή περιοχή είναι συνέχεια της Όλλανδίας. Γι αυτό τό Βέλγιο κι ή Όλλανδία λέγονται «Κάτω Χώρες». Στο Κάτω Βέλγιο επειδή έχει μεγάλη ύγρασία, καλλιεργούν λινάρι, πατάτες, κοκκινογούλια κ. ά. Πρό παντός είναι πολύ

άνεπτυγμένη ή κτηνοτροφία μεγάλων ζώων έπειδή υπάρχουν λειβάδια. Περίφημα είναι τὰ άλογα Φλάνδρας.

Έκτός από τὰ παραπάνω προϊόντα, τὸ Βέλγιο έχει καί μεγάλη βιομηχανία γιατί υπάρχουν άφθονες πρώτες ύλες. Η Έλλάδα προμηθεύεται από τὸ Βέλγιο μηχανές, κάρβουνο, σίδηρο, όπλα κυνηγίου κ. ά. καί στέλνει καπνὸ, κρασί, σταφίδα, σůκα κ. ά.

3. **Κλίμα.** Τὸ Κάτω Βέλγιο έχει κλίμα ώκεάνειο μὲ πολὺ ύγρασία, κι ή άλλη χώρα ήπειρωτικὸ μὲ ψυχρὸ χειμῶνα.

4. **Συγκοινωνία.** Τὸ Βέλγιο έχει τήν τελειότερη συγκοινωνία τοῦ κόσμου κι έξυπηρετεῖται μὲ σιδ. δίκτυο 4800 χιλιομέτρων, αὐτοκίνητα, διώρυγες, πλοῖα κι αεροπλάνα.

5. **Θρησκεία.** Χριστιανοί, Καθολικοί καί Διαμαρτυρόμενοι.

6. **Πληθυσμός.** Ός 8.300.000 μὲ αναλογία 272 κάτοικοι στὸ τετρ. χιλιόμετρο. Είναι από τίς πιὸ πυκνοκατοικημένες χώρες τῆς Γῆς.

7. **Πόλεις.** Πρωτεύουσά τοῦ Βελγίου είναι οἱ Βρυξέλλες (κάτοικοι ώς 900 χιλ. μὲ τὰ προάστεια) στὸ μέσο Βέλγιο, τὸ μεγαλύτερο έμπορικὸ καί βιομηχανικὸ κέντρο τῆς χώρας. Γραφικὸ θέαμα

Εικ. 27. Ἀμβέρσα. Μερικὴ άποψις

τῆς πόλεως είναι ή Μεγάλη Πλατεία ὅπου τὸ περίφημο Μέγαρο τῆς Δημαρχίας στολισμένο μὲ άπειρα αγάλματα ιστορικῶν προσώπων, κατάχρυσες αίθουσες, από τὰ ωραιότερα κτίρια τῶν Κάτω Χωρῶν. Τίς πρωινές ὥρες ή Μεγάλη Πλατεία τῶν Βρυζελλῶν είναι άπέραντη άγορά λουλουδιῶν καί ὡδικῶν πτηνῶν.

Ἄλλες σπουδαῖες πόλεις είναι ή Ἀμβέρσα (300 χιλ.) από τὰ μεγαλύτερα λιμάνια τῆς Γῆς, ή Σάνδη (170 χιλ.) κέντρο βιομηχανίας βαμπακιῶ, ή Ὀστάνδη (50 χιλ.) λουτρόπολι στὴν παραλία, ή Λιέγη (200 χιλ.) στίς ὄχθες τοῦ Μόσα, μὲ προκουαία, ίσχυρὸ φρού-

ριο, έργοστάσια μηχανών, σύτοκινήτων, όπλων, άεροπλάνων, ύφαν-
τουργεία κ. ά. κι ή **Ναμύρ** (40 χιλ.).

Άποικίες. Το Βέλγιο έχει άποικία το **Βελγικό Κογκό** άπ' όπου προμηθεύεται βαμπάκι, καουτσούκ, έλεφαντοκόκκαλο, φοινι-
κόλαδο κι άλλες πρώτες ύλες για τή βιομηχανία του,

5. Λουξεμβούργο

Είνα μικρό κράτος ανάμεσα άπό τή Γαλλία, το Βέλγιο και τή
Γερμανία, άνεγνωρισμένο αυτόνομο άπό το 1866 με τή συνθήκη του
Λονδίνου. Ή έκτασις του είναι 2.600 τετρ. χιλ. κι ό πληθυσμός ώς
300.000 κάτοικοι, γεωργοί και κτηνοτρόφοι μά προ παντός έργάτες
και βιομήχανοι γιατί ή χώρα έχει πλούσια μεταλλεία σιδήρου και
χάλυβα.

Ή όμώνυμη πρωτεύουσα, το **Λουξεμβούργο** παρ' ότι έχει 60.
000 κατοίκους είναι έκτεταμένη πολιτεία με πλατιούς δρόμους και
δενδροστοιχίες, μεγάλες γέφυρες που ένώνουν τήν έπάνω πόλι με
τήν κάτω. Οί οικοδομές είναι ανάμεσα σε καταπράσινους και δρο-
σερούς κήπους. Στο κέντρο τής όμορφης πολιτείας όρθώνεται περή-
φανο το άνάκτορο τής Μεγάλης Δούκισσας του Λουξεμβούργου πα-
λιό κτίριο του 15ου αιώνα, γοθικού ρυθμού. Όπως σε όλες τις όμι-
χλώδεις Δυτικές χώρες έτσι κι εδώ τά μεγάλα και παλιά κτίρια,
είναι μαυρισμένα άπό τόν καιρό.

6. Όλλανδία

1. **Ή χώρα.** Ή Όλλανδία είναι συνέχεια του Βελγίου, άπλώ-
νεται άπό τή Γερμανία ώς τή Βόρειο Θάλασσα κι έχει έκτασι 35.000
τετραγωνικά χιλιόμετρα.

Ή χώρα άποτελείται άπό τή μεγάλη εύφορη περιάδα που είναι
συνέχεια τής βελγικής και τής γερμανικής, τήν **Άνω Όλλανδία**
και άπό τήν παραλιακή περιοχή που είναι 6 ώς 7 μέτρα χαμηλότερα
άπό τήν έπιφάνεια τής θάλασσας και τή στάθμη των ποταμών, τήν
Κάτω Όλλανδία.

Ή Κάτω Όλλανδία είναι έργο του ανθρώπου. Άπό τή θά-
λασσα προστατεύεται με προχώματα ψηλά ώς 10 μέτρα που έχουν
κάνει οί κάτοικοι σ' όλο το μήκος τής παραλίας. Οί ποταμοί πάλι
που έρχονται άπό τήν Άνω Όλλανδία, διοχετεύονται στή θάλασσα
με διώρυγες που βρίσκονται ψηλότερα άπό τά καλλιεργημένα χω-
ράφια και τά σπίτια. Τά νερά τής βροχής μαζεύονται σε τάφρους
(χαντάκια) και με άντλίες χύνονται στις διώρυγες (εικ. 28). Έτσι τά
πλοία πλέοντας στις διώρυγες που διέρχονται κοντά άπό τίς πόλεις

καί τὰ χωριά, σφυρίζουν ἐπάνω ἀπὸ τὰ σπίτια, ὅπως ἐδῶ ὁ σιδηροδρομος πού περνάει ἐπάνω ἀπὸ τὶς γέφυρες.

Οἱ Ὁλλανδοί, πού ἀγαποῦν πολὺ τὴν πατρίδα τους, εὐρίσκονται σὲ διαρκεὶ πάλι μὲ τὰ νερά τῆς θάλασσας ἢ καί μὲ τὶς πλημμύρες τῶν ποταμῶν ὡσάκις χύνονται ἔξω ἀπὸ τὶς διώρυγες. Τὴ συντήρησι τῶν διωρύγων ἔχει ἀναλάβει τὸ κράτος κι ἐξοδεύει κάθε χρόνο σοβαρὰ κονδύλια ἀπὸ τὸν προϋπολογισμό του. Χωρὶς τὴ φρον-

Εἰκ. 28. Οἱ διώρυγες στὴν Ὁλλανδία ἀναπληρώνουν τοὺς δρόμους γιατί ὅλες εἶναι πλωτές. Οἱ ἀντλίες πού βλέπετε στὴν εἰκόνα ἀδειάζουν τὰ νερά τῶν τάφρων καὶ τὰ ρίχνουν στὶς διώρυγες

τίδα αὐτὴ καὶ τὴν ἐργατικότητα τῶν κατοίκων τῆς, ἡ Κάτω Ὁλλανδία θὰ ἦταν σήμερα θάλασσα. Ἐτσι τὸ 1827 ἡ θάλασσα ἐμπήκε μέσα καὶ ἐσηματίσθηκε ὁ μεγάλος κόλπος Ζουϊντερζέ πού βλέπετε στὸ χάρτη κι ὁ μικρότερος Δόλλαρτ πού εἶναι ἀτὰ γερμανικὰ σύνορα. Σήμερα οἱ κόλποι αὐτοὶ φράσσονται καλὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα μὲ τὰ νησιὰ Φρίσσιες, φυσικὰ προχώματα τοποθετημένα στὴ σειρά.

Σπουδαιότεροι ποταμοὶ τῆς Ὁλλανδίας εἶναι ὁ Ρήνος πού ἔρχεται ἀπὸ τὴ Γερμανία κι ἔχει μῆκος 1320 χιλιόμετρα, ὁ Μόσας, ὁ Σκάλδης κ. ἄ. Οἱ ποταμοὶ τῆς Ὁλλανδίας ἐνώνονται μὲ πικνὸ δίκτυο διωρύγων, μοναδικὸ στὴ Γῆ. Ἐτσι ἀπὸ τὶς διώρυγες ἡμπορεῖ νὰ ταξιδέψῃ κανεὶς σὶ ὅλη τὴ χώρα καὶ χρησιμοποιοῦνται ὅπως ἐδῶ οἱ δημόσιοι δρόμοι.

2. **Τὸ κλίμα.** Τὸ κλίμα τῆς χώρας εἶναι ὠκεάνειο μὲ μαλακὸ χειμῶνα, δροσερὸ καλοκαίρι, μεγάλη ὑγρασία καὶ σχεδὸν παντοτεινὴ δμίχλη.

3. **Τὰ προϊόντα.** Ἡ Ὁλλανδία παράγει σιτηρὰ, πατάτες, κοκ-

κινουούλια, λινάρι, λαχανικά και πρό παντός ἄνθη πού κάθε πρωί στέλνονται δροσερά με ἀεροπλάνο στις ἀγορές τοῦ Λονδίνου, τῶν Παρισίων, τοῦ Βερολίνου καί τῶν ἄλλων μεγάλων πόλεων. Ἀκόμα στή μεγάλα λειβάδια, ἰδίως τῆς Κάτω Ὀλλανδίας, βόσκουν γαλακτοφόρες ἀγελάδες, ἄλογα καί πρόβατα. Μεγάλος πάλι πλοῦτος τῆς χώρας εἶναι τὰ ψάρια (ἰδίως ρέγγες) γιατί ἔχει ἐκτεταμένα παράλια καί τό ζωηρό ἐμπόριο με τίς ἀποικίες τῆς. Ἡ πατρίδα μας

Εἰκ. 29. Ἀρκετές ἐκτάσεις στήν Ὀλλανδία εἶναι καλλιεργημένες με ἄνθη πού δίνουν μεγάλο εἰσόδημα

εἰσάγει ἀπό τήν Ὀλλανδία πατάτες, συμπυκνωμένο γάλα, ὀλλανδικό τυρί καί βούτυρο, παστά ψάρια, ὑφάσματα κ. ἄ. κι ἐξάγει καπνό, κρασί, κονιάκ, σταφίδα, λάδι, σῦκα κ. ἄ.

4. **Συγκοινωνία.** Ἡ συγκοινωνία εἶναι πολύ προωδευμένη κι ἐξυπηρετεῖται με πυκνὸ δίκτυο σιδηροδρόμων, αὐτοκινήτων, διωρῶγαν πλοίων καί ἀεροπλάνων.

5. **Θρησκεία.** Ἡ θρησκεία στήν Ὀλλανδία εἶναι ἐλεύθερη. Ἐπομένως καθένας εἶναι ἐλεύθερος ν' ἀκολουθῆ ὅποιο θρήσκειο θέλει.

6. **Κάτοικοι.** Οἱ Ὀλλανδοὶ εἶναι γερμανικῆς καταγωγῆς με ἰδιαιτέρη γλῶσσα καί φθάνουν τὰ 10 ἑκατ. περίπου. Ἡ πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι 240 κάτοικοι σὸ τετραγωνικὸ χιλιόμετρο.

7. **Πολίτευμα.** Συνταγματικὴ μοναρχία με βασιλίσα.

8. **Πόλεις.** Πρωτεύουσα τῆς Ὀλλανδίας εἶναι ἡ Χάγη (450 χιλ.) κοντὰ στήν παραλία, ἔδρα τοῦ Διεθνοῦς Δικαστηρίου. Οἰκονομικὴ δμως πρωτεύουσα, ὅπου οἱ μεγαλύτερες τράπεζες κ.τ.λ., εἶναι τὸ Ἄμστερδαμ (750 χιλ.) κτισμένη στὰ δυτικὰ τοῦ μεγάλου κόλπου σὲ πολλὰ νησάκια ἐπάνω σὲ πασσάλους καί διασχίζεται ἀπὸ πολ-

λές διώρυγες. Μιά απ' αυτές, μήκους 24 χιλιομέτρων, ένώνει την πόλι με τη Βόρειο θάλασσα. Το "Αμστερδαμ έχει μεγάλη έμπορικη κίνησι και πολλά εργοστάσια, όπως άτμομηχανών, βαγονίων, ναυπηγείων, κίνινης, κατεργασίας διαμαντιών κ. ά. 'Εκει εύρίσκεται κι ο πολεμικός ναύσταθμος της χώρας.

"Άλλες σπουδαίες πόλεις είναι το Ρόττερδαμ (600 χιλ.) στις έκβολές του Ρήνου, ή Ουτρέχτη (150 χιλ.) και το Δόρτρεχ.

'Αποικίες. 'Η 'Ολλανδία έχει κτήσεις στη Ν. 'Αμερική, την 'Ολλανδική Γουιάνα και τις Μικρές 'Αντίλλες.

7. Μεγάλη Βρεττανία

1. **Θέσις και έκτασις.** 'Η Μεγάλη Βρεττανία ή 'Αγγλία άποτελείται από δυο μεγάλα νησιά, τη Μεγάλη Βρεττανία με την 'Ιρλανδία κι άλλα μικρότερα ως 5000. Το νησί Μεγάλη Βρεττανία χωρίζεται σε τρεις περιοχές: την 'Αγγλία, την Ουαλλία και τη Σκωτία. 'Η έκτασις των νησιών με την 'Ιρλανδία, είναι ως 318.000 τετρ. χιλιόμετρα.

2. **"Εδαφος.** Στο βόρειο και το δυτικό μέρος της Μ. Βρεττανίας είναι χαμηλά βουνά, όπως της Σκωτίας, τα Πέννινα και της Ουαλλίας. 'Η άλλη χώρα είναι πεδινή.

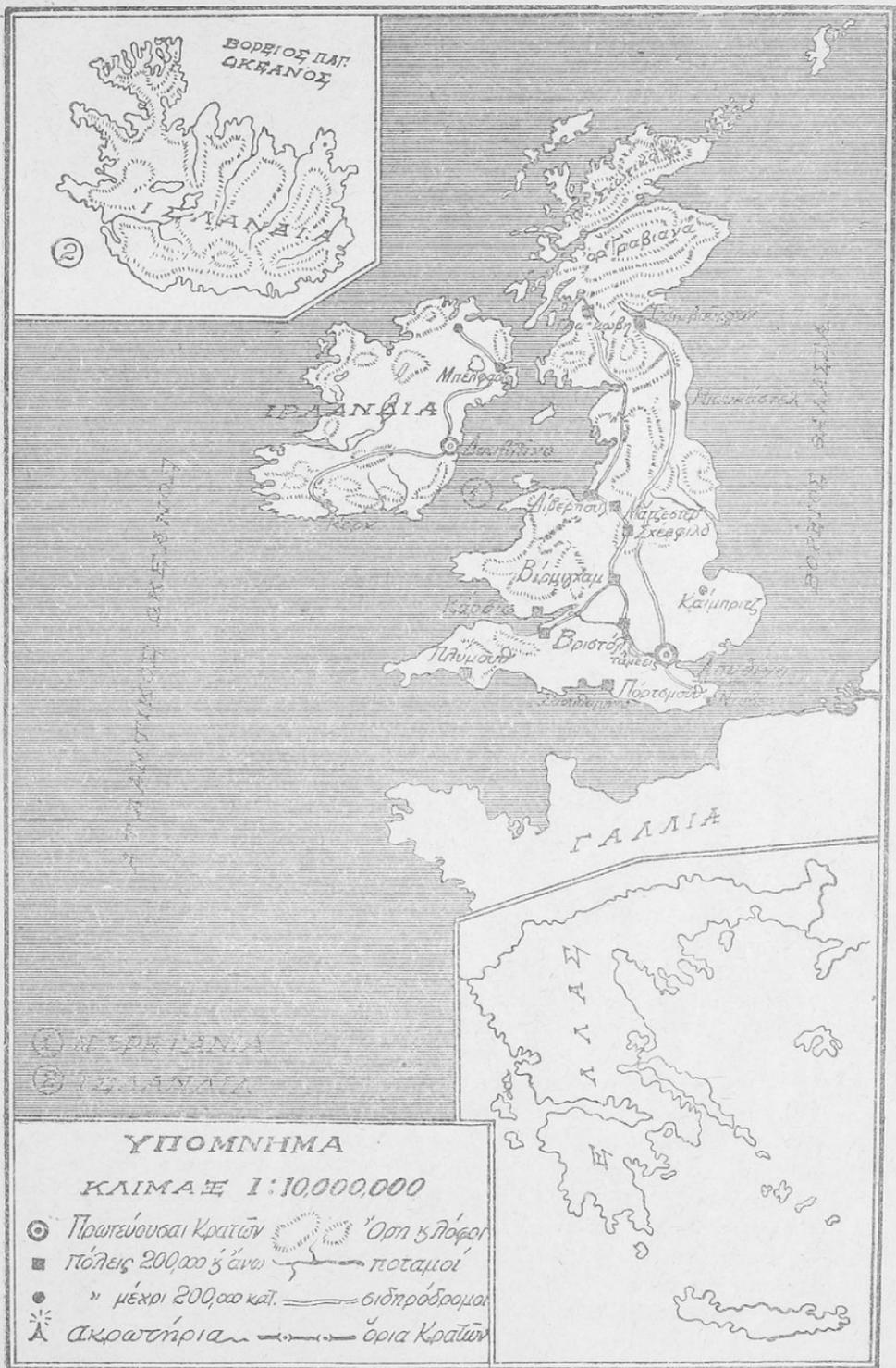
3. **Νερά.** 'Επειδή στη Μεγ. Βρεττανία πέφτουν πολλές βροχές, είναι πολλοί ποταμοί όπως ο Τάμεσις, που διασχίζει το λεκανοπέδιο του Λονδίνου (κατά τα 9|10 είναι πλωτός) και άλλοι μικρότεροι πλωτοί κι ένώνονται με διώρυγες. Διώρυγες άκόμη έχουν γίνει και στα στενότερα μέρη, από τη μία θάλασσα ως την άλλη, όπως ή Καληδονική κ. ά.

4. **Παράλια.** 'Η παραλία των Βρετ. νησιών είναι άνώμαλος με άφθονα λιμάνια και όρμους για την ασφάλεια των πλοίων. Για το λόγο τουτο οι Βρεττανοί είναι λαός ναυτικός.

—Νά εύρετε στο χάρτη τις κυριότερες θάλασσες, τους κόλπους και τους πορθμούς της Μεγ. Βρεττανίας.

5. **Κλίμα.** Μαλακός χειμώνας, δροσερό καλοκαίρι, μεγάλη ύγρασία και σχεδόν πάντοτε δμίχλη. Το βαρύ κλίμα έχει επίδρασι πολύ στο χαρακτήρα των "Αγγλων και γι αυτό είναι ψυχραιμοί, σοβαροί και δέν ένθουσιάζονται εύκολα. Οι έπαναστάσεις στην 'Αγγλία είναι σπάνιες.

6. **Προϊόντα.** 'Η χώρα παράγει λιγα σιτηρά, πατάτες και λινάρι, άλλ' οι κάτοικοι επιδίδονται περισσότερο με την κτηνοτροφία γιατί ή πολλή ύγρασι εϋνοεί τα λειβάδια. Τα ζώα που τρέφουν (βόδια ως 10 έκ., πρόβατα 20 έκ., άλογα 1 έκ. κτλ.) είναι από τις καλύτερες ράτσες κι άποδίδουν πολλά κέρδη. 'Οπωροφόρα δέντρα δέν

καλλιεργούν στην 'Αγγλία γιατί λείπει ο ήλιος να ώριμάσουν οι καρποί. Μεγάλος πλούτος της χώρας είναι και τα ψάρια και πρό παντός βακαλάοι, ρέγγες και σαρδέλλες.

Το υπέδαφος είναι πλουσιώτατο σε όρυκτα και πρό παντός γαιάνθρακες, σίδηρο και χάλυβα. 'Η Μεγάλη Βρετανία έρχεται δεύτερη χώρα της Γης στους γαιάνθρακες—ώς 250 εκατ. τόννοι το χρόνο επί παγκ. παραγωγής 1225 έκ. τόννων περίπου—μετά τις 'Ηνωμένες Πολιτείες (400 έκ. τόννοι). Το θεμέλιο της οικονομικής ζωής της Μεγάλης Βρετανίας είναι οι γαιάνθρακες που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή κινητηρίου δυνάμεως σε αναρίθμητες βιομηχανίες και για την έπεξεργασία του μεταλλεύματος σιδήρου. Στο σίδηρο, που είναι η πρώτη ύλη των μεγάλων άγγλικών βιομηχανιών κατασκευής μηχανών και πλοίων, η Μεγ. Βρετανία έρχεται τετάρτη της Γης.

7. **Βιομηχανία.** 'Η Μεγ. Βρετανία έπεξεργάζεται τις πρώτες ύλες (μαλλιά, βαμπάκι, μετάξι, καουτσούκ κ.ά.) που μεταφέρονται από τις άποικίες με τον έμπορικό της στόλο. Γι αυτό έχει μεγάλη βιομηχανία σ' όλες τούς κλάδους (μεταλλουργία, μηχανουργία, ύφαντουργία κ.ά.) και ζωηρότατο έμπόριο μ' όλες τις χώρες της Γης. 'Η άγγλική βιομηχανία έρχεται πρώτη της Γης στην ύφαντουργία και στη σιδηρουργία. Το 1/3 των ύφασμάτων του κόσμου είναι άγγλικά και στα ναυπηγεία της γίνονται τα μισά πλοία απ' όσα γίνονται σ' όλον τον κόσμο. Τα βιομηχανικά προϊόντα της 'Αγγλίας φημίζονται για τη μεγάλη τους στερεότητα.

'Η 'Ελλάδα προμηθεύεται από την 'Αγγλία ύφασματα, κάρβουνο, μηχανές, άποικιακά κ.ά. και στέλνει καπνό, σταφίδα, κρασί, σταφύλια, λάδι, σůκα κ.ά.

8. **Συγκοινωνία.** 'Η 'Αγγλία έχει πυκνότερο σιδηροδρομικό δίκτυο μήκους 33 000 χιλιομέτρων, πολλούς δρόμους, διώρυγες (μήκους 6000 χιλ.), άεροπορικές γραμμές και μεγάλο έμπορικό στόλο. 'Εκατοντάδες έμπορικά πλοία μεταφέρουν από τις άποικίες στη Μητρόπολι άκατέργαστα ύλικά, βιομηχανοποιούνται και κατεργασμένα πιά (ύφασματα κ.ά.) στέλλονται σ' όλες τις άγορές της Γης για τις άνάγκες των ανθρώπων.

9. **Κάτοικοι.** 'Όλοι οι κάτοικοι της 'Αγγλίας με την 'Ιρλανδία είναι 51 εκατομμύρια. 'Απ' αυτούς 40 εκατ. περίπου είναι άστοι γιατί τα μεγάλα ήμερομίσθια τραβούν τον κόσμο από την ύπαιθρο στις μεγάλες βιομηχανικές πόλεις. Οι "Άγγλοι είναι λαός με ζηλευτή άυτοπειθαρχία, καλοί πατριώτες και ύπερφανεύονται για την ιστορία της πατρίδας τους. 'Η πυκνότητα του πληθυσμού είναι 157 κάτοικοι στο τετρ. χιλιόμετρο.

10. **Θρησκεία.** Χριστιανική 'Αγγλικανική.

11. Πολίτευμα. Συνταγματική μοναρχία αλλά την ευθύνη φέρει η Κυβέρνησις με τὴ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων καὶ τὴ Βουλὴ τῶν Λόρδων. Γιὰ νὰ μπορῆ κανεὶς στὴν Ἀγγλίαν νὰ ψηφίσῃ καὶ νὰ ψηφίζε-ται, πρέπει νὰ ἔχῃ ἰδιοκτησία ἢ νὰ πληρῶνῃ φόρο τουλάχιστον 10 λίρες στερλίνες τὸ χρόνο.

12. Πόλεις. Πρωτεύουσα τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ Ἠνωμένου Βασιλείου τῆς Βρετ. Αὐτοκρατορίας εἶναι τὸ Λονδίνο (κάτοικοι ὡς 8,2 ἑκατ. μετὰ τὰ προάστεια) στὶς ὄχθες τοῦ Τάμεσι, τὸ μεγαλύτερο ἐμπορικὸ καὶ βιομηχανικὸ κέντρο τῆς Γῆς. Στὴν περιοχὴ του εἶναι ἡ Ὁξφόρδη καὶ τὸ Καίμπριτζ περίφημες ἀπὸ τὰ πανεπιστήμιά τους. Ἀπὸ τίς ἄλλες πόλεις σπουδαῖες εἶναι τὸ Βριστόλ (420 χιλ.), τὸ Κάρδιφ (240 χιλ.), πρῶτο λιμάνι τῆς Γῆς στὴν ἐξαγωγή γαιανθράκων, τὸ Βίρμιγχαμ (1 ἑκ.) κοντὰ στὰ μεταλλεῖα, πρώτη τῆς Γῆς στὴ βαρεῖα βιομηχανία (πυροβόλα, θώρακες πλοίων, ἀτμομηχανές παντὸς εἴδους κ.ἄ.), ἡ Σχέεφιλντ (500 χιλ.) πόλις τοῦ χάλυβα, τὸ Μάντζεστερ (700 χιλ.) ὅπου τὰ μεγαλύτερα ἐργοστάσια βαμπακερῶν ὑφασμάτων ὅλης τῆς Γῆς, ἡ Λίβερπουλ (900 χιλ.) δευτέρη ἐμπορικὴ πόλις μετὰ τὸ Λονδίνο καὶ μεγαλύτερη ἀγορὰ βαμπακιοῦ. Ἡ Νιουκάστελ (450 χιλ.) μετὰ μεγάλα ναυπηγεῖα, τὸ Ἐδιμβούργο (450 χιλ.) πνευματικὸ κέντρο τῆς Σκωτίας καὶ ὠραιότερη πόλις τῆς Μεγάλης Βρετανίας κι ἡ Γλασκῶβη μετὰ πληθυσμὸ ἐπάνω ἀπὸ 1,1 ἑκ. πόλις ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ, ὅπου τὰ μεγαλύτερα ναυπηγεῖα τοῦ κόσμου.

Στὴ Μάγχη μεγάλες πόλεις τὸ Πόρτσμουθ (250 χιλ.) τὸ μεγαλύτερο πολεμικὸ λιμάνι τῆς Ἀγγλίας, κι ὅλου τοῦ κόσμου, τὸ Σάουθαμπτο (180 χιλ.) μεγάλο ἐπιβατικὸ λιμάνι στὴ Μάγχη, τὸ Πλύμουθ (200 χιλ.) καὶ τὸ Ντόβερ ἀπέναντι στὸ Καλαί, ἐπιβατικὸ λιμάνι γιὰ τὴ Γαλλία.

Ἐλεύθερο κράτος τῆς Ἰρλανδίας. Ἡ Νότιος Ἰρλανδία, (ἕκτ. 70.000 τ.χ. - κάτοικοι ὡς 3 ἑκατ.) εἶναι χωρισμένη ἀπὸ τὴν Ἀγγλία. Ἀποτελεῖ ἐλεύθερο κράτος μετὰ δημοκρατικὸ πολίτευμα κι ἔχει πρωτεύουσα τὸ Δουβλίνο (400 χιλ.). Οἱ κάτοικοί της σάν γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν Κελτῶν, πρώτων κατοίκων τῶν Βρετανικῶν νησιῶν, ὁμιλοῦν τὴν κελτικὴ γλῶσσα. Ἀσχολοῦνται μετὰ τὴν καλλιέργεια τοῦ λιναριοῦ καὶ τῆς πατάτας, ἀλλὰ πρὸ παντὸς μετὰ τὴν κτηνοτροφία, γιὰ τὴν ὑπερβολικὴ ὑγρασία τοῦ νησιοῦ εὐνοεῖ πολὺ τὰ λειβάδια.

Ἡ Βόρειος Ἰρλανδία (ἕκτ. 14.000 τ.χ., κάτ. 1 1/2 ἑκ.) ἔμεινε στὴν Ἀγγλία κι ἔχει πρωτεύουσα τὸ Μπέλφαστ μετὰ πολλὰ ἐργοστάσια, μεγάλα ναυπηγεῖα κι ὡς 400 χιλ. κατοίκους.

Κτήσεις καὶ ἀποικίες. Στὴ μεγάλη Βρετανία ἀνήκουν:

α') Κτήσεις⁽¹⁾ ἢ αὐτοκυβερνώμενα κράτη: Ἡ Ν. Ἴρλανδία, ὁ Καναδάς, ἡ Νοτιοαφρικανικὴ Ἐνωσις, ἡ Αὐστραλία, ἡ Νέα Ζηλανδία, τὰ Ἰνδικὰ κράτη (Ἰνδοστάν καὶ Πακιστάν) καὶ ἡ Κεϋλάνη.

β') Ἀποικίες καὶ προτεκτοράτα.

Στὴν Εὐρώπη: Γιβραλτάρ, Μάλτα.

Στὴν Ἀσία: Κύπρος, Ἄντεν, Βιρμανία, Μαλαισία, Χόγκ-Κόγκ, 1/3 τῆς Βόρνεο κ.ἄ.

Στὴν Ἀφρική: Γαμβία, Χρυσὴ Ἀκτή, Νιγηρία, Ἀγγλοαιγυπτιακὸ Σουδάν, Ἀγγλικὴ Σομαλία, Οὐγκάντα, Κένυα, Βόρειος Ροδεσία, Ζανζιβάρη, Ἁγία Ἐλένη κ.ἄ.

Στὴν Ἀμερικὴ: Νέα Γῆ, Ἀγγλικὴ Γουιάνα, Ἀγγλικὴ Ὀνδούρα κ. ἄ.

Στὴν Ὠκεανία: Νησιά Σολομώντος, Νέες Ἐβρίδες κ.ἄ.

γ') Ἐδάφη ὑπὸ ἐντολήν: Παλαιστίνη, Ὑπεριορδανία, Καμερούν, Ταγκανίκα, ἡ Σαμόα καὶ ἄλλα νησιά τῆς Ὠκεανίας.

Οἱ παραπάνω χώρες μὲ τὴ Μητρόπολι, ἀποτελοῦν σήμερα τὸ Ἠνωμένο Βασίλειο τῆς Βρετανικῆς Αὐτοκρατορίας—ποῦ οὐδέποτε δύνει ὁ ἥλιος— μὲ ἕκτασι 32 ἑκατ. τ. χιλ. καὶ πληθυσμὸ ὡς 550 ἑκατ. κατοίκους.

Σύντομη ἱστορία. Πρῶτοι κάτοικοι τῆς Μεγ. Βρετανίας ἦσαν οἱ Κέλτες. Κατόπιν ἡ χώρα κατακτήθηκε ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Ὅταν ἐκεῖνοι ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Κελτῶν ἀναγκάσθηκαν ν' ἀποσύρουν τὰ στρατεύματά τους, ἀποβιβάσθηκαν ἐκεῖ οἱ Σάξονες ἀπὸ τῆς χερσονήσου τῆς Ἰουτλάνδης καὶ οἱ Νορμανδοὶ ποὺ εἶχαν κατεβῆ ἀπὸ τῆ Σκανδιναυικῆς χερσονήσου εἰς τὴν Γαλλία. Ἀπὸ τὴν ἀνάμιξι τῶν τριῶν αὐτῶν φυλῶν, τῶν Κελτῶν, Σαξόνων καὶ Νορμανδῶν, προήλθον οἱ σημερινοὶ Ἄγγλοι. Γρήγορα τότε οἱ Ἄγγλοι ἐξελέχθησαν σὲ ναυτικὸ κράτος καὶ πῆραν τὴ θέσι τῶν Ἐνετῶν ποὺ ἦσαν κυρίαρχοι εἰς τὴ Μεσόγειο. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς ἀπλώθηκαν καὶ αὐτοί, ὅπως καὶ οἱ Ἴσπανοὶ μὲ τοὺς Ὀλλανδοὺς, ποὺ ἦσαν τότε ὑπολογίσιμοι ναυτικοὶ λαοὶ σ' ὅλες τῆς ἡπείρους καὶ ἔδρυσαν τὸ σημερινὸ ἀποικιακὸ κράτος τους.

Ἐξαρχῆς οἱ Ἄγγλοι ἀπέφυγαν ν' ἀπλωθοῦν εἰς τὴν Εὐρώπην γιὰ νὰ μὴν ἐξαντλοῦνται ἀπὸ τοὺς πολέμους τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Φρόντιζαν μόνον νὰ μένουν οἱ δρόμοι γιὰ τῆς ἀποικίας τους ἀνοικτοὶ καὶ στὶς διενέξεις τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης, ἐπαίξαν τὸ ρόλο τοῦ διαιτητοῦ. Ἄμα ἡμῶς ἐβλεπαν πὼς κάποιος ἀπὸ τὰ κράτη ἐγινόταν ἰσχυρὸν καὶ ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐπενέβαιναν μὲ τ' ἄλλα καὶ ἔτσι πάντοτε ὑπῆρχε ἰσορροπία

(1) Οἱ κτήσεις μποροῦν νὰ στέλνουν καὶ νὰ δέχωνται διπλωματικούς ἀντιπροσώπους, ἐνῶ οἱ ἀποικίες δὲν ἔχουν τέτοιο δικαίωμα.

στην Ευρώπη. Τὴν ἰσορροπία αὐτὴ ἀνέτρεψε ὁ Δεύτερος Μεγάλος Πόλεμος (1939—1945) ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἡ Μεγ. Βρετανία ἐβγήκε βαρῶς τραυματισμένη καὶ ἤρθαν στὴν ἐπιφάνεια τὰ δύο ἰσχυρὰ κράτη: οἱ Ἕνωμένες Πολιτεῖες Ἀμερικής μετὰ τὴ Ρωσία.

Ἀσκήσεις: 1) Ποιὲς χῶρες ἀνήκουν στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη; 2) Ποιὰ εἶναι τὰ μεγαλύτερα ὄρη καὶ οἱ ποταμοὶ; 3) Τί κινδύνους διατρέχουν οἱ ἄνθρωποι στὶς Κάτω Χῶρες καὶ πῶς τοὺς ἀντιμετωπίζουν; 4) Γιατί τὸ Βέλγιο εἶναι πυκνοκατοικημένο; 5) Γιατί ἡ Ἀγγλία ἔχει μεγάλη βιομηχανία; 6) Ποιὲς εἶναι οἱ 11 πόλεις τῆς Δ. Εὐρώπης ποὺ ἔχουν πληθυσμὸ ἐπάνω ἀπὸ 500 χιλ. κατοίκους; 7) Πῶς θὰ πάτε στὸ Λονδίνο ἀπὸ τὴ θάλασσα; 8) Πληροφορίες, ἀπορίες, εἰκό-ες.

II ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

α/α	Κράτη	Ἐκτασίς σὲ τετρ. χιλ. μ.	Κάτοικοι	Πρωτεύουσες	Πυκνότητα κατὰ τ. χ.
1	Γαλλία	550000	42000000	Παρίσι	5 ἑκ. 76 κάτ.
2	Ἀνδόρα	450	7000	Ἀνδόρα	— 13 >
3	Μονακό	22	25000	Μονακό	— 1560 >
4	Βέλγιο	30400	8300000	Βρυξέλλες	900 χιλ. 272 >
5	Λουξεμβούργο	2600	300000	Λουξεμβ.	60 χιλ. 115 >
6	Ὁλλανδία	342·0	8200000	Χάγη	450 χιλ. 240 >
7	Μ. Βρετανία	318000	51000000	Λονδίνο	8 ἑκ. 160 >
	Σύνολο	935672	1998·2000		

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Στην Κεντρική Ευρώπη ανήκουν: ή Έλβετία, ή Αυστρία, ή Ούγγαρία, ή Τσεχοσλοβακία, ή Γερμανία και ή Πολωνία.

1. Έλβετία

1. **Θέσις και έκτασις.** Η Έλβετία πιάνει τὸ Ν. Δ. μέρος τῆς Κεντρικῆς Ευρώπης και εὐρίσκεται ανάμεσα ἀπὸ τὴ Γαλλία, τὴ Γερμανία, τὴν Αὐστρία και τὴν Ἰταλία. Ἔκτασις 41.300 τ. χιλ.

2. **Ἔδαφος.** Εἶναι χώρα ὄρεινὴ και ἀποτελεῖται ἀπὸ τὶς Ἑλβετικὰς ἄλπεϊς φυσικὰ σύνορα μετὴν Ἰταλία και τὴ Γαλλία μετὰ ψηλότερη κορυφὴ τὸ Λευκὸ ὄρος (ὕψ. 4810 μ.), τὸν Ἑλβετικὸν Γιούρα και τὸ Ἑλβετικὸν ὄροπέδιο ποὺ πιάνει ἀπὸ τὴ λίμνη τῆς Γενεύης ὡς τὴ λίμνη Κωνσταντίας. Ἀνατολικά τοῦ Λευκοῦ ὄρους σὲ ὕψος 2472 μ. εἶναι τὸ στενὸ τοῦ Ἁγ. Βερνάρδου, ὅπου τὸ μοναστήρι μετὰ τοὺς περίφημους σκύλους τοῦ ποὺ σώζουν τοὺς διαβάτες ἀπὸ τὶς χιονοθύελλας.

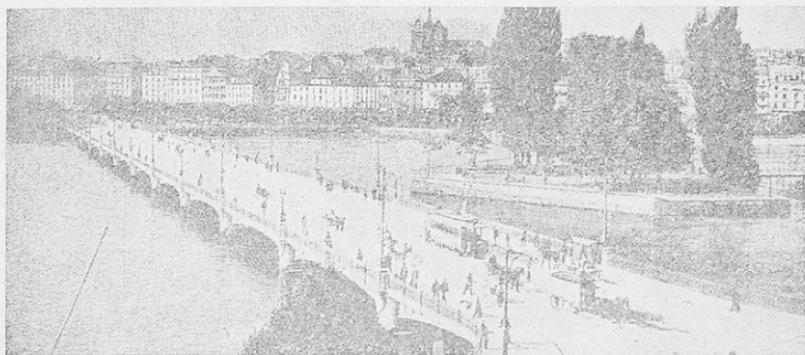
3. **Νερά.** Ἀπὸ τὶς πλαγιὰς τῶν ὄρειν τὸν οἱ κορυφὰς τοὺς σκεπάζονται μετὰ αἰώνια χιόνια, τρέχουν ἄφθονα νερά και σχηματίζονται πολλοὶ ποταμοί. Κυριώτεροι εἶναι ὁ Ρῆνος ποὺ μαζεύει τὰ νερά τῆς Ἀνατ. Ἑλβετίας και εἶναι πλωτὸς ὡς τὴ Βόρειο θάλασσα, ὁ Ἄαρ παραπόταμος τοῦ Ρῆνου ποὺ μαζεύει τὰ νερά τοῦ ὄροπέδιου και ὁ Ροδανὸς ποὺ μαζεύει τὰ νερά τῆς Ν. Δ. Ἑλβετίας, διαρρέει τὴ λίμνη τῆς Γενεύης και χύνεται στὴ Μεσόγειο. Ὁ Ρῆνος περνώντας ἀπὸ τὴ λίμνη τῆς Κωνσταντίας σχηματίζει καταρράκτη ὕψους 24 μ. κι ἀπὸ κεῖ ὡς τὴ Βασιλεία ἔχουν γίνει ἐπτά ὑδροηλεκτρικὰ ἐργοστάσια.

Τὰ κοιλάματα τῶν κοιλάδων τῆς Ἑλβετίας ἔχουν γίνει στενόμακρες λίμνες, ὅπως τῆς Γενεύης στὴν κοιλάδα τοῦ Ροδανοῦ ὅμοια μετὰ μισοφέγγαρο, τῆς Νευσατέλ στοὺς πρόποδες τοῦ Γιούρα, τῆς Λουκέρνης, τῆς Ζυρίχης, τῆς Κωνσταντίας στὴν κοιλάδα τοῦ Ρῆνου και πολλὰς ἄλλες μικρότερες.

4. **Κλίμα.** Τὸ κλίμα τῆς Ἑλβετίας εἶναι ψυχρὸ ἀλλὰ ὑπὲρνεμο και πολὺ ὑγιεινὸ γιατί λείπει ἡ ὑγρασία. Ἀμα οἱ κοιλάδες σκεπάζονται μετὰ ὀμίχλη, οἱ χιονισμέναι κορυφαὶ τῶν βουνῶν, ἀπὸ τὴν ἀνταύγεια τοῦ ὀλοκάθου ἡλίου, μοιάζουν σὰν ὀλόλευκα νησιά ποὺ ἐξέχουν ἀπὸ τὴ θάλασσα. Στὶς πόλεις, ὅπως στὸ Νταβὸς (1560 μ.),

στην 'Αρόζα (1800 μ.) κ. ἄ. ἔχουν ἐγκατασταθῆ τὰ τελειότερα σανατόρια γιὰ τοὺς φυματικούς. Στὰ μέρη ἐκεῖνα ἡ συγκοινωνία γίνεται ἰδίως μὲ ἐναέρια τράμ Τὴν 'Ελβετία δὲν ἐπισκέπτονται μόνον οἱ ἄρρωστοὶ ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ὕγιεις (ὡς 2¹/₂, ἕκατ. τὸ χρόνο) Γι' αὐτὸ πού πηγαίνουν ἐκεῖ νὰ χαροῦν τὰ χιόνια καὶ τὸν ὀλοκάθαρο ἥλιο. παντοῦ ὑπάρχουν μοντέρνα ξενοδοχεῖα μὲ ὑπαλλήλους σπουδασμένους σὲ ἰδικές σχολές καὶ πολὺγλωσσους.

5. Προϊόντα. Στὶς πλαγιές τῶν βουνῶν καὶ στὶς κοιλάδες πού ὑπάρχουν μεγάλα λειβάδια, βόσκουν κοπάδια ἀπὸ ἀγελάδες καὶ πρόβατα. Στὴν περιοχή τοῦ ὄροπεδίου, ἰδίως, καλλιεργοῦν ἄφθονα ὀπωροφόρα δέντρα καὶ μουριές γιὰ τὴ σηροτροφία. 'Επειδὴ παντοῦ ὑπάρχει ἄφθονος λευκὸς ἄνθρακας κι ἐδῶ εἶναι πολλὰ ἐργοστάσια ἐλαφρῆς βιομηχανίας, ὅπως ὠρολογιῶν πού κατακλύζουν τὶς ξένες ἀγορές, τυριοῦ, συμπυκνωμένου γάλακτος, σοκολάτας, χειρουργι-

Εἰκ. 30. Γενεύη. Μερικὴ ἄποψις τῆς πόλεως. 'Εμπρὸς ἡ γέφυρα τοῦ Λευκοῦ Ὄρους καὶ δεξιὰ τὸ νησί, ὅπου τὸ μνημεῖο τοῦ Ἰωάννου-Ἰακώβου Ρουσσῶ

κῶν ἐργαλείων, ὑφασμάτων κ. ἄ. Βαρῖα βιομηχανία δὲν ὑπάρχει γιὰτὶ λείπει ὁ σίδηρος κι οἱ γαιάνθρακες. Τὰ πιὸ πολλὰ ἐργοστάσια εἶναι ἠλεκτροκίνητα, ὅπως κι οἱ σιδηρόδρομοι μὲ τὰ ἐναέρια τράμ. Ἀπὸ τοὺς σιδηροδρόμους ἀτμοκίνητοι εἶναι μόνον τῶν διεθνῶν σιδηροδρόμων. Ὅλα τὰ σπιτία στὴν 'Ελβετία, ὡς κι οἱ καλύβες ἀκόμη τῶν χωρικῶν, ἔχουν ἠλεκτρικὸ φῶς καὶ μάλιστα πολὺ φτηνὸ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παραπάνω προϊόντα μεγάλος πλοῦτος εἶναι κι ἡ βιομηχανία τῶν ξένων, οἱ ὅποιοι ἀφήνουν ἐκεῖ πολλὰ χρήματα.

'Η 'Ελλάδα εἰσάγει ἀπὸ τὴν 'Ελβετία ὠρολόγια, γάλα τοῦ κοινοῦ, ἑλβετικὲς ἀγελάδες κλπ. κι ἐξάγει καπνὸ, κρασί, κονιάκ, σταφίδα κ. ἄ.

6. Συγκοινωνία. 'Επειδὴ ἡ 'Ελβετία εὐρίσκεται στὴ διασταύρωσι τῶν κυριωτέρων ὁδῶν τῆς Εὐρώπης, ἂν καὶ εἶναι ὀρεινὴ χώρα, ἔχει σιδηροδρομικὸ δίκτυο 5500 χιλιομέτρων, πρὸ παντὸς στὴν

περιοχή του όροπεδίου. Προς την Ίταλία κατεβαίνουν δυο γραμμές: Μιά από τη σήραγγα του Σεμπλόν, ή μεγαλύτερη της Γης, μήκους 20 χιλιομέτρων κι ή άλλη από τη σήραγγα Άγ. Γοτθάρδου, μήκους 15 χιλ. περίπου. Έπίσης έχει πολλούς αυτοκινητόδρομους και ποταμόπλοια που κάνουν τη συγκοινωνία στις λίμνες, τὸ Ρήνο και τὸ Ροδανό.

7. **Κάτοικοι.** Ἡ Ἑλβετία έχει πληθυσμό ὡς 4 200.000 κατοίκους. Ἀπ' αὐτούς ὡς 3 ἐκ. εἶναι γερμανικῆς καταγωγῆς, ὡς 900 χιλ. γαλλικῆς καὶ οἱ ὑπόλοιποι Ἰταλικῆς. Ἄν καὶ οἱ Ἑλβετοὶ δὲν ἔχουν τὴν ἴδια καταγωγή καὶ μιλοῦν τρεῖς γλώσσες εἶναι ἀγαπημένοι, ἐργατικοὶ καὶ πολιτισμένοι. Κακὸς ἄνθρωπος δὲν ζῆ στὴν Ἑλβετία. Ἄν πέση κανένας περαστικός τὸν πιάνουν οἱ ἴδιοι καὶ τὸν παραδίνουν στὶς ἀρχές. Οἱ φυλακὲς τὸν περισσότερο καιρὸ δὲν ἔχουν φυλακισμένους.

8. **Θρησκεία.** Ὅσοι εἶναι γερμανικῆς καταγωγῆς εἶναι Διαμαρτυρόμενοι κι ὑπόλοιποι Καθολικοί.

9. **Πολίτευμα.** Δημοκρατικὴ ὁμοσπονδία 25 καντονίων (πολιτείες). Ἀπὸ τὰ καντόνια 16 εἶναι γερμανικά, 5 γαλλικά καὶ τ' ἄλλα Ἰταλικά.

10. **Πόλεις.** Κυριώτερες εἶναι ἡ Βέρνη (150 χιλ.) πρωτεύουσα τῆς Ὅμοσπονδίας μὲ πανεπιστήμιο, κέντρο Βιομηχανίας ὥρολογιῶν, γάλακτος, ἔδρα διεθνoῦς Γραφείου Γ.Τ.Τ. ἀπὸ τὸ 1878, ἡ Γενεύη (150 χιλ.) πνευματικὸ κέντρο τῆς Γαλλικῆς Ἑλβετίας μὲ πανεπιστή-

Εἰκ. 31. Βασιλεία. Γενικὴ ἄποψις τῆς ὁμορφῆς πολιτείας πού διασχίζεται ἀπὸ τὸ Ρήνο

μιο πού σπουδάζουν πολλοὶ ξένοι, μεγάλες οἰκοδομές, ὅπως τὸ Μέγαρο τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν (Κ.Τ.Ε.), τοῦ Διεθνoῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ (Δ.Ε.Σ.) κ. ἄ., τὸ μεγαλύτερο κέντρο βιομηχανίας ὥρολογιῶν καὶ κοσμημάτων τῆς Ἑλβετίας. Στὴ Γενεύη ἔμενε κατὰ τὴν ἐπανάστασι τοῦ 1821 ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας. Ἡ Λωζάνη (100 χιλ.), μεγάλο τουριστικὸ κέντρο μὲ πανεπιστήμιο, ἡ Νευσατέλ (30 χιλ.),

ή Βιέν (40 χιλ.), ή Λουκέρνη (50 χιλ.) σέ μαγευτική τοποθεσία πού συγκεντρώνει πολλούς ξένους, ή Ζυρίχη (με τὰ πρόσσεια 320 χιλ. κατ.) μεγαλύτερη πόλις τῆς χώρας, πνευματικό κέντρο τῆς Γερμανικῆς Ἑλβετίας με πανεπιστήμιο κι ή τρίτη πόλις τῆς Εὐρώπης στήν ὕφαντουργία μεταξιοῦ, μετά τὸ Μιλᾶνο καί τὴ Λυῶνα. Ἡ Βασιλεία (200 χιλ.) στὸ Ρῆνο, μεγάλη ἐμπορικὴ καί βιομηχανικὴ πόλις, ὁ Ἅγιος Γάλλος (80 χιλ.) καί ἄλλες.

2. Αὐστρία

1. Ἡ χώρα. Ἡ Αὐστρία εἶναι μικρὴ χώρα στὰ Β. τῆς Ἰταλίας καί τῆς Γιουγκοσλαβίας μ' ἔκτασι 84.000 τ. χιλ. Νὰ βρῆτε τὰ σύνορά της στὸ χάρτη. Σ' ὅλη τὴ χώρα ἀπλώνονται οἱ Ἄνατολικὲς ἢ Αὐστριακὲς Ἄλπεις πού προχωροῦν ὡς τὴ Βιέννη, με πολλές κοιλάδες καί πυκνὰ δάση. Τὸ

Εἰκ. 32. Βιέννη. Τμῆμα τῆς περιφερειακῆς λεωφόρου

1/5 σχεδὸν τῆς Αὐστρίας σκεπάζεται ἀπὸ δάση. Ποταμοὺς ἐδῶ παρατηροῦμε τὸ Δούναβι πού ἔρχεται ἀπὸ τὴ Γερμανία καί διασχίζει τὴν Ἄνω καί Κάτω Αὐστρία, τὸ Δραῦο, τὸ Μοῦρ κ.ἄ. Τὸ κλίμα εἶναι ἠπειρωτικὸ με πολλές βροχὲς καί πρὸ παντὸς τὸ καλοκαίρι.

2. Τὰ προϊόντα. Ἡ Αὐστρία εἶναι χώρα γεωργικὴ καί κτηνοτροφικὴ. Παράγει σιτηρά, πατάτες, κοκκινόγούλια καί κτηνοτροφικὰ εἶδη γιὰτὶ κι ἐδῶ, ὅπως στὴν Ἑλβετία, ὑπάρ-

χουν πολλοὶ βοσκότοποι. Τὸ καλοκαίρι οἱ κτηνοτρόφοι ἀνεβάζουν τίς ἀγελάδες καί τὰ πρόβατα στὶς Ἄλπεις κι ἐγκαταστήνουν ἐκεῖ μεγάλα τυροκομεῖα. Ἀκόμη παράγει ἀφθονὴ ξυλεία, ἔχει πλούσια μεταλλεῖα σιδήρου, μολυβιοῦ, μεγάλα ἀλατωρυχεῖα, ἰδίως στὴν περιοχὴ τοῦ Σάλτσμπουργκ καί πετρέλαιο ὡς 1 ἐκ. τόννους τὸ χρόνο. Ἡ βιομηχανία της περιορίζεται στὰ εἶδη μεταλλουργίας, κτηνοτροφίας πολτοῦ χάρτου, ἐπίπλων, ζάχαρις ἀπὸ κοκκινόγούλια κ.ἄ. Μολονότι ἔχει πολὺ σίδηρο καί λευκὸ ἄνθρακα δὲν ἔχει βαριὰ βιομηχανία

γιατί λείπει τὸ κάρβουνο. Ἐκτὸς αὐτοῦ εἶναι μικρὴ χώρα καὶ δὲν ἔχει διέξοδο στὴ θάλασσα.

Ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς Αὐστρίας περίφημα εἶναι ἡ ξυλεία τῆς Καρινθίας καὶ τὰ ἔπιπλα τῆς Βιέννης.

3. **Ἡ συγκοινωνία.** Πυκνὸ ὁδικὸ καὶ σιδηροδρομικὸ δίκτυο καὶ θαυμάσιος πλωτὸς δρόμος στὸ Δούναβι (1700 χιλιομέτρων).

4. **Οἱ κάτοικοι.** Ὡς 7 ἑκ. μὲ ἀναλογία 83 κατοίκους στὸ τ. χ.

5. **Πολίτευμα.** Πρὶν ἀπὸ τὸ 1940 ἡ Αὐστρία ἦταν ἐπαρχία τῆς Γερμανίας. Σήμερα εἶναι ἐλεύθερο κράτος μὲ δημοκρατικὸ πολίτευμα.

6. **Πόλεις.** Πρωτεύουσα τῆς Αὐστρίας εἶναι ἡ Βιέννη (κάτ. 2 ἑκ.) κτισμένη στὴ δεξιὰ ὄχθη τοῦ Δούναβι ἀπ' ὅπου ἀρχίζει ἡ εὐ-

Εἰκ. 33. Σαλτσβοῦργο, κτισμένο στὶς ὄχθες τοῦ ἑλικοειδοῦς ποταμοῦ Σαλτσβὰχ

φορὴ κοιλάδα ποὺ χωρίζει τὶς Ἄλπεις ἀπὸ τὰ Καρπάθια. Εἶναι ἡ πρώτη μουσικὴ πόλις τοῦ κόσμου, ἄλλοτε πρωτεύουσα τῆς Αὐστρουγγαρίας, μὲ ωραιότατες οἰκοδομὲς, μεγάλα πάρκα ὅπως τὸ Πράττερ ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα τῆς Γῆς καὶ ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα πνευματικὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης μὲ ὀνομαστὸ Πανεπιστήμιο, Ἀκαδημία κλπ. Στὴ Βιέννη διασταυρῶνονται οἱ περισσότεροὶ δρόμοι τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης.

Ἄλλες σπουδαῖες πόλεις εἶναι τὸ Λιντς (100 χιλ.) στὴν κοιλάδα τοῦ Δούναβι, τὸ Γράτς (160 χιλ.) μ' ἐργοστάσια ἀτμομηχανῶν, βαγονίων, χαρτοποιίας, ὑαλοφυρίας κ.ἄ. καὶ μὲ πανεπιστήμιο ἀπὸ τὸ 1586. Τὸ Ἴνσβρουκ (60 χιλ.) πρωτ. τοῦ Αὐστριακοῦ Τυρόλου, τὸ Σαλτσβοῦργο (40 χιλ. χιλ.) ὅπου τὰ μεγαλύτερα ἀλατωρυχεῖα, ἡ Κλαγκεμφούρτη (30 χιλ.) πρωτ. τῆς Αὐστριακῆς Καρινθίας ἀπ' ὅπου ἔρχεται ἡ ξυλεία στὴν Ἑλλάδα κ.ἄ.

3. Ούγγαρια

1. **Ἡ χώρα.** Πρὶν ἀπὸ τὸν πρῶτο Παγκόσμιο πόλεμο, ἡ Ούγγαρια ἦταν ἐνωμένη μετὰ τὴν Αὐστρία καὶ ἄλλες χώρες καὶ ἀποτελοῦσαν τὴν αὐτοκρατορία τῆς Αὐστρουγγαρίας μ' ἔκτασι 650.000 τ. χ. καὶ ὡς 50 ἐκ. κατοίκους. Σήμερα εἶναι μικρὴ χώρα μ' ἔκτασι 93.000 τ. χ. καὶ συνορεύει μετὰ τὴν Ρουμανία, τὴν Τσεχοσλοβακία, τὴν Αὐστρία καὶ τὴν Γιουγκοσλαβία.

Εἶναι πεδινὴ χώρα μετὰ χαμηλοὺς λόφους καὶ πολὺ εὐφορὴ γιὰτὶ διαρρέεται ἀπὸ τὸ Δούναβι, τὸν Τάϊ μακρότερο ἀπὸ τὸ Ρῆνο, τὸ Δραύο κ. ἄ. Ἄμα βρέχη πολὺ, καὶ αὐτὸ γίνεται τὸ Μάιο μετὰ Ἰούνιο, οἱ ποταμοὶ πλημμυρίζουν καὶ κατακλύζονται μεγάλες ἐκτάσεις ἀπὸ νερά. Στὰ παλιὰ χρόνια ἡ ούγγρικὴ πεδιάδα ἦταν λίμνη γιὰτὶ τὰ νερά δὲν εὔρισκαν διέξοδο νὰ φύγουν. Μετὰ τὸν καιρὸ ὅμως ἀπὸ σεισμοῦ καὶ τὴν διάβρωσι τῶν νερῶν ἀνοίχτηκαν τὰ στενά ποῦ λέγονται σήμερα «Σιδηρῆς Πύλες» καὶ ἀπὸ κεῖ ἔφυγαν τὰ νερά πρὸς τὴ θάλασσα. Ὑπόλειμμα τῆς μεγάλης ἐκείνης λίμνης εἶναι σήμερα ἡ λίμνη Παλατὸν ποῦ εἶναι ἡ μεγαλύτερη τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης.

2. **Κλίμα.** Ἡπειρωτικὸ μετὰ πολὺ ψυχρὸ χειμῶνα καὶ θερμότητα καλοκαίρι.

3. **Προϊόντα.** Ἡ χώρα παράγει ἄφθονο σιτάρι, ἀραβόσιτο, βρώμη, φασόλια, πατάτες, κρασί, φρούτα, λαχανικά, βιομηχανικά φυτὰ (κοκκινογούλις, λινάρι, καπνός) καὶ ἄλλα. Στὶς ούγγρικὰς στέπες ποῦ ὑπάρχουν ἀπέραντα λειβάδια βόσκουν χιλιάδες πρόβατα, βόδια καὶ ἄλογα. Στὰ πρόβατα καὶ τὰ ἄλογα ἔρχεται δευτέρη στῆν Εὐρώπῃ μετὰ τὴν Ρωσία. Σπουδαῖος πλοῦτος εἶναι καὶ ἡ χοιροτροφία μετὰ τὴν ὀρνιθοτροφία. Ἐπομένως ἡ Ούγγαρια εἶναι χώρα γεωργικὴ καὶ κτηνοτροφικὴ. Ἐξάγει σιτηρά, φασόλια, σφάγια, ούγγαρέζικα ἄλογα ποῦ τὰ χρησιμοποιοῦν νὰ σέρνουν ἀμάξια, κανόνια καὶ σ' ἄλλες βαρῆς ἐργασίες, λινὰ ὑφάσματα κ. ἄ. καὶ εἰσάγει ἄλλα εἶδη ποῦ δὲν παράγει ὁ τόπος.

Ἡ βιομηχανία εἶναι προωδευμένη στὰ ἐγχώρια προϊόντα μ' ἐργοστάσια ζυμαρικῶν, ζαχαρέως, δερμάτων, καπνοῦ, λινῶν ὑφασμάτων κλπ.

Ὅρυκτὰ παράγει βωξίτη (250 χιλ. τόννους), κάρβουνο (7 ἐκ. τόννους) καὶ σιδηρομετάλλευμα (300 χιλ. τόννους).

4. **Ἡ συγκοινωνία.** Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ διεθνή πλωτὴ γραμμὴ τοῦ Δούναβι καὶ τὸ πλωτὸ δίκτυο τοῦ Τάϊ καὶ τοῦ Δραύου (ὅλοι οἱ πλωτοὶ δρόμοι ἔχουν μῆκος 6000 χιλ.), ἡ Ούγγαρια ἔχει πυκνὸ σιδηροδρομικὸ δίκτυο (μῆκος 8500 χιλ.) μετὰ πολλοὺς δρόμους.

5. **Οἱ κάτοικοι.** Ἐπειδὴ εἶναι χώρα πεδινὴ καὶ ἔχει πολλὰ προϊόντα, εἶναι πυκνοκατοικημένη μετὰ 9 ἐκ. κατοίκους. Ἡ πυκνότης

τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι 143 κάτοικοι κατὰ τ. χιλιόμετρο. Τὰ % τῶν Οὐγγρων εἶναι Μαγουάροι μογγολικῆς φυλῆς ποῦ ἦρθαν ἀπὸ τὴν Ἀσία κι οἱ ἄλλοι Γερμανοί, Σλαῦοι κι Ἑβραῖοι.

6. **Ἡ θρησκεία.** Οἱ κάτοικοι ἐδῶ εἶναι χριστιανικοὶ καὶ πολὺ λίγοι Ἑβραῖοι ποῦ κατοικοῦν στὶς μεγάλες πόλεις. Ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς τὰ 70 % περίπου εἶναι καθολικοὶ καὶ ὑπόλοιποι διαμαρτυρόμενοι.

7. **Τὸ πολίτευμα.** Πρὶν ἀπὸ τὸν τελευταῖο πόλεμο ἡ Οὐγγαρία ἦταν βασιλείο. Σήμερα εἶναι δημοκρατία καὶ εὐρίσκεται στὴν ἐπιρροὴ τῆς Ρωσίας.

8. **Οἱ πόλεις.** Πρωτεύουσα τῆς Οὐγγαρίας εἶναι ἡ Βουδαπέστη (κάτ. 1 $\frac{1}{2}$ ἐκ.) στὶς ὄχθες τοῦ Δούναβι κι ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸ πόλεις ποῦ ἐνώνονται μὲ μεγάλες γέφυρες, τὴ Βούδα στὴ δεξιὰ ὄχθη γύρω ἀπὸ ἓνα κατάφυτο λόφο καὶ τὴν Πέστη στὴν ἀριστερὰ ὄχθη. Ἡ Βούδα εἶναι ἡσυχος πόλις μὲ τ' ἀνάκτορα στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, τὸ πελώριο μέγαρο τῆς Βουλῆς, τὰ ὑπουργεῖα, θέατρα, μουσεῖα κ. ἄ. Ἡ Πέστη ὅμως ἔχει μεγάλη κίνησι γιὰτὶ εἶναι ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ. Ἡ προκουμαία τῆς Πέστης ἔχει μῆκος 8 χιλιόμετρον.

Ἄλλες σπουδαῖες πόλεις εἶναι τὸ Σεγεδίν (140 χιλ.) μεγάλη ἀγορὰ σιτηρῶν καὶ τὸ Ντεμπρεσέν (120 χιλ.) ἀγορὰ κτηνοτροφικῶν προϊόντων.

4. Τσεχοσλοβακία

1. **Ἡ χώρα.** Ἡ Τσεχοσλοβακία ἔγινε κράτος τὸ 1919 κι ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴ Βοημία, τὴ Μοραβία καὶ τὴ Σλοβακία. (Νὰ εὑρετε τὰ σύνορα στὸ χάρτη) Ἔκτασις 140.000 τ. χιλιόμετρα.

Ὅπως φαίνεται στὸ χάρτη ἡ χώρα εἶναι μεγάλο ὄροπέδιο καὶ κλείνεται ἀπὸ ὄρη. Στὴ Βοημία παρατηροῦμε τὸ Βοημικὸ Δρυμό, τὰ ὄρη τῶν Μετάλλων καὶ τὰ Σουδητικὰ μὲ ψηλότερη κορυφὴ τὰ Γιγάντια, δλα φυσικὰ σύνορα μὲ τὴ Γερμανία καὶ μὲ κλαδιὰ τους μέσα στὴ Βοημία. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ὄρη τῶν Μετάλλων καὶ τὰ Σουδητικὰ σχηματίζεται ἡ κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Ἐλβα ποῦ μαζεύει τὰ νερά τῆς Βοημίας καὶ στ' ἀνατολικά τῆς Βοημίας ἡ κοιλάδα τῆς Μοραβίας ποῦ τὴν διασχίζουν πολλοὶ παραπόταμοι τοῦ Δουνάβεως. Τέλος στὴ Σλοβακία εἶναι τὰ Καρπάθια ὄρη (2660 μ.), φυσικὰ σύνορα μὲ τὴν Πολωνία.

2. **Τὸ κλίμα** Ἠπειρωτικὸ μὲ μαλακότερο χειμῶνα ἀπὸ τὴ Γερμανία γιὰτὶ τὰ γύρω βουνὰ προστατεύουν τὴ χώρα ἀπὸ τοὺς ἀνέμους.

3. **Τὰ προϊόντα.** Ἡ Τσεχοσλοβακία εἶναι ἡ πλουσιώτερη χώρα τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης γιὰτὶ ἡ φύσις τὴν ἔχει πολὺ εὐνοήσει. Παράγει σιτηρὰ, κοκκινόγούλια, πατάτες, ζυθόχορτο, λαχανικά, κρασί,

φρούτα, κτηνοτροφικά είδη (μόνον οι αγελάδες φθάνουν ως 4½ έκ.ατ.), και άφθονη ξυλεία. Το 1)3 της χώρας είναι δάση. Σπουδαίος πλοῦτος της χώρας είναι τ' άφθονα όρυκτά και πρό παντός στη Βοημία, όπως κάρβουνο, σίδηρο, χαλκός, άσήμι, χρυσός, ούράνιο από τó όποιο γίνεται τó ράδιο κ. ά. Στην παραγωγή του ραδίου έρχεται πρώτη χώρα της Γης. Στη Σλοβακία που λείπουν τά μέταλλα, οι κάτοικοι είναι γεωργοί, κτηνοτρόφοι κι ύλοτόμοι.

4. **Ή βιομηχανία.** Ήπειδή ή χώρα βγάινει πολύ κάρβουνο και σίδηρο, έχει μεγάλη βιομηχανία μ' έργοστάσια ζαχάρεως, μύρας, ύφασμάτων (τό βαμβάκι και τά μαλλιά τά φέρνει από άλλες χώρες), άτμομηχανών, βαγονίων, αυτοκινήτων, άεροπλάνων, πυροβόλων, τάνκς, ξυλείας, χαρτιού, επίπλων, ύαλουργίας, πορσελάνης κ. ά. Περίφημα είναι τά βοημικά κρύσταλλα, τά πιάτα και τά πιάνια. Στην παραγωγή της ζαχάρεως και στα είδη πορσελάνης έρχεται τετάρτη στη Γη και πέμπτη στη μύρα.

Ή πατρίδα μας προμηθεύεται από τήν Τσεχοσλοβακία ζάχαρι, μηχανές, πολύ χαρτί, γυαλικά, πιάτα, μολύβια κτλ. και στέλνει καπνό, λάδι, σταφίδα, σταφύλια, κρασί κ. ά.

5. **Ή συγκοινωνία.** Πυκνότατο δίκτυο σιδ. γραμμών (μῆκος 17.000 χιλιόμετρα), αυτοκινητόδρομοι και άεροπλάνα.

6. **Κάτοικοι.** Ής 15 έκ. με άναλογία 107 κάτοικοι στο τετραγ. χιλιόμετρο. Τά 70% των κατοίκων της είναι Σλαβοι κι οι άλλοι Γερμανοί και Έβραίοι.

7. **Θρησκεία.** Χριστιανική. Ήπό τους χριστιανούς τά 2/3 περίπου είναι καθολικοί και οι ύπόλοιποι διαμαρτυρόμενοι.

8. **Πολίτευμα.** Δημοκρατικό με κυβέρνησι ύπό τήν έπιτροή της Ρωσίας.

9. **Πόλεις.** Κυριώτερες πόλεις είναι ή Πράγα (850 χιλιάδες) πρωτεύουσα της δημοκρατίας, ή μεγαλύτερη βιομηχανική πόλις γιατί είναι κοντά στα μεταλλεία και σπουδαίος συγκοινωνιακός κόμβος. Τó Πίλσεν (120 χιλ.) δεύτερη στη βιομηχανία, όπου τά περίφημα έργοστάσια πυροβόλων Σκόντα, ή Μπρύν (220 χιλ.) πρωτεύουσα της Μοραβίας, όπου τά μεγαλύτερα έργοστάσια ύφασμάτων, ή Μπρατισλάβα ή Πρεσβούργο (130 χιλ.) πρωτεύουσα της Σλοβακίας, λιμάνι στο Δούναβι κ. ά.

Ή Τσεχοσλοβακία κατελήφθη από τó Γερμανικό στρατό τó Μάρτιο του 1939 κι έλευθερώθηκε από τους Ρώσους στα τέλη του 1944.

5. Γερμανία *

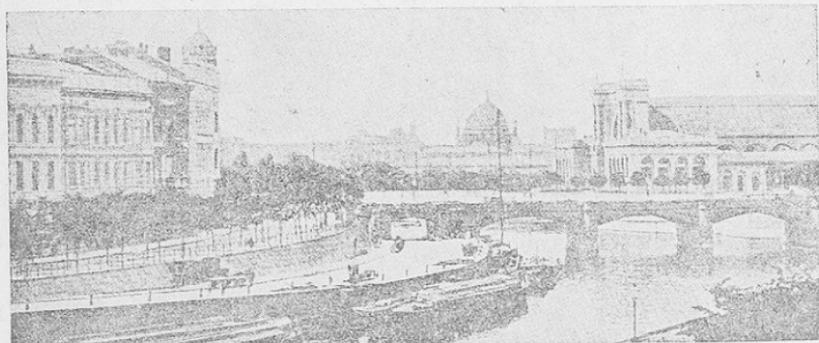
1. **Θέσις και έκτασις.** Πιάνει τó Β.Δ. μέρος της Κεντρικής Ευρώπης κι έκτασις της τó 1939 ήταν 472.000 τετρ. χιλιόμετρα.

* Ή χώρα ξεεταζεται κατ' άνάγκην στην προλεμική της κατάσταση γιατί τó όριστικό μέλλον της άκόμη είναι άγνωστο.

— Να εὑρετε τὰ σύνορά της στὸ χάρτη.

2. **Ἐδάφος.** Ἀπὸ τὴ διάπλασι τοῦ ἐδάφους της ἡ Γερμανία χωρίζεται σὲ τέσσερες φυσικὲς περιοχάς :

α') Τὴ Νότιο Γερμανία ἀπὸ τὸν ποταμὸ Μάιν καὶ κάτω, ποὺ εἶναι ὀροπέδιο μὲ ψηλὰ ὄρη γύρω ἀπὸ τὰ Βόσγια, ὁ Μέλαις Δρυμὸς, οἱ Βαυαρικὲς Ἄλπεις (τὸ ψηλότερο σημεῖο εἶναι 3800 μ.), ὁ Βοημικὸς Δρυμὸς καὶ τὰ Σουδήτια ὄρη, ὅλα σκεπασμένα ἀπὸ δάση. Ἐπειδὴ οἱ παγετῶνες καὶ τὰ νερά κατεβάζουν ἀπὸ τὶς Ἄλπεις πολλὰ ὕλικά καὶ πρὸ παντὸς χονδρὰ χαλίκια, τὸ Βαυαρικὸ ὀροπέδιο ποὺ εἶναι στοὺς πρόποδες τῶν Ἄλπεων εἶναι ἀχεδὸν ἄγονο καὶ σκεπάζεται ἀπὸ χαλίκια καὶ λίμνες. Ἀντιθετὰ οἱ κοιλάδες εἶναι εὐφορες. β') Τὴ Μέση Γερμανία ποὺ ἔχει χαμηλὰ βουνά. γ') Τὴν κοιλάδα τοῦ Ρήνου μὲ τὰ Παραρρήνια ὄρη. δ') Τὴ Βόρειο Γερμανία, τμῆμα τῆς μεγάλης εὐρωπαϊκῆς πεδιάδας ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικὸ καὶ φθάνει ὡς τὰ Οὐράλια. Στὰ βόρεια παράλια πρὸς τὴ

Εἰκ. 34. Βερολίνο. Μερικὴ ἀποψὶς τῆς μεγαλοπόλεως καὶ τοῦ ποταμοῦ Σπρέα

Βαλτικῆ, ἡ πεδιάδα χαμηλώνει πολὺ καὶ σχηματίζονται πολλὰ ἔλα καὶ λίμνες.

3. **Νερά.** Ἐπειδὴ ἡ Γερμανία δέχεται πολλὰς βροχὰς καὶ πρὸ παντὸς τὸ καλοκαίρι καὶ τὸ φθινόπωρο, ἔχει μεγάλους ποταμούς, ὅπως ὁ Δούναβις ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ Μέλανα Δρυμὸ, ὁ Ρήνος, ὁ πολυσύχναστος πλωτὸς δρόμος τῆς Εὐρώπης (μῆκος 1320 χιλ.), ποὺ ἔχει τὶς πηγές του στὸν Ἅγ. Γοτθάρδο, ὁ Μάιν καὶ ὁ Μοζέλλας, παραπόταμοι τοῦ Ρήνου, ὁ Βέξερ, ὁ Ἑλβας (μ. 1150 χιλ.), ὁ Ὄδερ καὶ ἄλλοι ὄλοι τοὺς πλωτοὶ κι ἐνώνονται μὲ διώρυγες. Ἐπίσης ἡ Γερμανία ἔχει καὶ πολλὰς λίμνες, ὡς 400, ἀλλὰ μικρές. Μεγαλύτερη εἶναι τῆς Κωνσταντίας, φυσικὸ σῦνορο μὲ τὴν Ἑλβετία.

4. **Παράλια.** Ἡ παραλιακὴ γραμμὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλοὺς κόλπους μὲ καλύτερα λιμάνια τὰ στόμια τῶν τριῶν μεγάλων ποταμῶν καὶ πολλὰ νησιάκια. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ ἡ Ἑλιγολάνδη στὴν προέκτασι τοῦ Ἑλβα καὶ στοὺς δυὸ μεγάλους πολέμους ἦταν τὸ ἰσχυρότερο φρούρις στὴ Βόρειο θάλασσα

6. **Προϊόντα.** α') Γεωργικά : Πατάτες που είναι ή κύρια τροφή των κατοίκων, κοκκινόγouλια, σιτάρι, σίκαλη, κριθάρι από το οποίο γίνεται ή μύρα, λινάρι, κρασί ιδίως στην περιοχή του Ρήνου και του Μοζέλλα, φρούτα κ. ά. 'Η Γερμανία έρχεται δεύτερη χώρα της Γης, μετά τη Ρωσία, στην παραγωγή της πατάτας, της ζάχαρης από κοκκινόγouλια και της σίκαλης.

β') Κτηνοτροφικά : Το 1940 είχε 23 έκ. βόδια ('Ελλάδα 200 χιλ.), 4 έκ. άλογα, 6 έκ. πρόβατα, 24 έκ. χοίρους κ.τ.λ. Στα εΐδη της κτηνοτροφίας έρχεται τρίτη της Γης, μετά τις 'Ηνωμένες Πολιτείες και τη Ρωσία.

γ') Δασικά : 'Επειδή το 1/4 της χώρας είναι δάση και γίνεται συστηματική έκμετάλλευσις, παράγει άφθονη ξυλεία που είναι πρώτη ύλη για τη βιομηχανία της. Μολαταύτα ή έντόπια ξυλεία δέν έπαρκει κι εισάγει κι άπ' άλλες χώρες. 'Η Νότιος Γερμανία είναι περιοχή των δασών και της κτηνοτροφίας.

δ') Όρυκτά : Το υπέδαφος είναι πλούσιο σε κάρβουνο, ιδίως στην περιοχή του Ρουρ και της Σιλεσίας όπου βγαίνουν τά 2/10 της παραγωγής, σίδηρο, χάλυβα, χαλκό, ψευδάργυρο, μολύβι, όρυκτό άλάτι κ. ά. 'Η Γερμανία έρχεται δεύτερη χώρα της Γης στο σίδηρο, χάλυβα, ψευδάργυρο και μολύβι μετά τις 'Ην. Πολιτείες και τρίτη στους γαιάνθρακες μετά τις 'Ην. Πολιτείες και την 'Αγγλία. 'Από τους γαιάνθρακες κατάρθωσε να βγάλη άζωτο, συνθετική βενζίνη, συνθετικό καουτσούκ κ. ά. 'Επίσης παράγει και άφθονο λιγνίτη, 80% περίπου επί παγκοσμίου παραγωγής 237 έκ. τόν., τόν όποιο έκμεταλλεύεται έντατικά.

7. **Βιομηχανία.** Πριν από τόν τελευταίο πόλεμο ή Γερμανία είχε μεγάλη βιομηχανία και συναγωνιζόταν την άγγλική και την άμερικανική. Σπουδαιότεροι κλάδοι βιομηχανίας είναι :

α') Μηχανουργία : μηχανές σιδηροδρόμων, αυτοκινήτων, πλοίων, αεροπλάνων, τάνκς κτλ. Τά 2/10 της βαρείας βιομηχανίας είναι στη Ρηνανία και ιδίως στο Ρουρ όπου τά περίφημα έργοστάσια Κρούπ που άπασχολούν επάνω από 100 χιλ. εργάτες. 'Εκεί που άλλοτε ήσαν μικρά χωριά σήμερα είναι μεγάλες βιομηχανικές πόλεις, όπως τό 'Εσσην (κάτ. 650 χιλ.) κ. ά. 'Η βιομηχανική άνθηρότης της Ρηνανίας όφείλεται σε δύο κύριους λόγους : Πρώτο γιατί υπάρχει άφθονο κάρβουνο και δεύτερο γιατί στις μεταφορές χρησιμοποιούν τό Ρήνο που είναι ό σπουδαιότερος πλωτός δρόμος του κόσμου.

γ') 'Επιστημονική βιομηχανία : έργοστάσια φαρμάκων, χρωμάτων, χημικών ειδών, ηλεκτροβιομηχανίας, συνθετικής βενζίνης, τεχνικής μέταξας κ.ά.

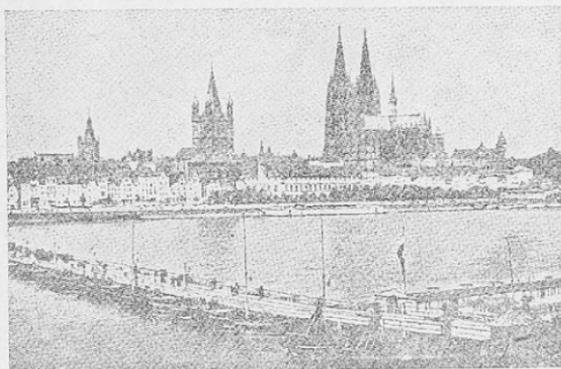
δ') 'Υφαντουργία : ύφάσματα μάλλινα, βαμβακερά, λινά, μεταξωτά.

ε') Βιομηχανία τροφών : έργοστάσια ζυμαρικών, κονσερβών, ζάχαρις, μύρας, οίνοπνεύματος ιδίως από πατάτες κ.ά.

Μετά τόν τελευταῖο πόλεμο ἡ βιομηχανία τῆς Γερμανίας καθυστερεῖ πολὺ γιατί πολλὰ ἐργοστάσια κατεστράφησαν ἀπὸ τοὺς βομβαρδισμοὺς τῆς συμμαχικῆς ἀεροπορίας. Τὰ περισσότερα ἐξ ἄλλου τῆς Ἀνατολικῆς Γερμανίας, διαλύθηκαν καὶ μεταφέρθηκαν στὴ Ρωσία.

8. **Ἐμπόριο.** Σὰν βιομηχανικὴ χώρα ἡ Γερμανία εἰσάγει πετρέλαιο, βενζίνη, μαλλιά, βαμπάκι, καουτσούκ κ.ἄ. πρῶτες ὕλες κι ἐξάγει τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα τῆς σ' ὄλες τῖς χώρες. Ἡ Ἑλλάδα εἰσάγει ἀπὸ τὴ Γερμανία μηχανές, φάρμακα, χρώματα, χημικὰ καὶ φαρμακευτικὰ εἶδη, ἠλεκτρικὰ εἶδη, ὑαλικά, ἐπιστημονικὰ ὄργανα κ.ἄ. καὶ ἐξάγει καπνὸ, σταφίδα, κρασί, σταφύλια, λάδι, ξηρὰ σũκα, κολοφώνιο, λευκόλιθο, σμύριδα καὶ ἄλλα

9. **Συγκοινωνία** Πυκνότατο σιδηρ. δίκτυο (μ. 61.000 χιλ.), τὸ τελειότερο τοῦ κόσμου. Χάρις στὸ σιδηρ. δίκτυο κατὰ τοὺς δύο μεγάλους πολέμους τὰ γερμανικὰ στρατεύματα μεταφέρονταν μὲ ταχύτητα ἀπὸ τὸ ἓνα μέτωπο στὸ ἄλλο. Ἀκόμη ἔχει πολλοὺς αὐτοκι-

Εἰκ. 35. Κολωνία. Κτισμένη στὶς ὄχθες τοῦ Ρήνου. Δεξιὰ στὸ βάθος ἡ μητρόπολις τῆς Κολωνίας

νητόδρομους καὶ διώρυγες, ὅπως τοῦ Κιέλου (μ. 103 χιλ.) ποῦ ἐνώνει τὴ Βαλτικὴ μὲ τὴ Βόρειο θάλασσα καὶ συντομεύει τὸ δρόμο κατὰ 30 ὥρες. Στὸ μῆκος τῶν πλωτῶν ποταμῶν καὶ διωρύγων, ποῦ εἶναι 12000 χ. ἔρχεται τρίτῃ τῆς Γῆς μετὰ τῖς Ἡν. Πολιτεῖες καὶ τὴ Ρωσία.

10. **Κάτοικοι.** Ὡς 65 ἐκ. μὲ ἀναλογία 138 κατοικοὺς στὸ τ. χ. Οἱ Γερμανοὶ εἶναι λαὸς ἐργατικός μὲ τεχνικὴ μόρφωση καὶ μεγάλη πειθαρχία, βαθὺς ἐρευνητῆς τῆς ἐπιστήμης καὶ ἀρκετὰ πολιτισμένος. Ὅμως καὶ στοὺς δύο μεγάλους πολέμους, παρασύρθηκε ἀπὸ τὰ κατακτικὰ σχέδια τῶν ἀρχηγῶν του καὶ καταστράφηκε ἡ οἰκονομικὴ ζωικότης τῆς χώρας του.

11. **Ἐκπαίδευσις.** Πολὺ προωδευμένη μὲ 23 πανεπιστήμια, 10 πολυτεχνεῖα ποῦ συγκεντρῶνουν πολλοὺς ξένους σπουδαστὰς καὶ πολλὰς ἄλλες ἀνώτερες σχολές.

12. **Θρησκεία.** Χριστιανοὶ Διαμαρτυρόμενοι.

13. **Πολιτική κατάσταση.** Ἡ Γερμανία τώρα εἶναι χωρισμένη σὲ 4 στρατιωτικὲς ζώνες : Ρωσική, Γαλλική, Ἀγγλική καὶ Ἀμερικανική κι ἔχει δύο κυβερνήσεις : τῆς Ἀνατολικῆς Γερμανίας ποῦ εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπίρροη τῶν Ρώσων καὶ τῆς Δυτικῆς Γερμανίας ποῦ εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπίρροη τῶν Δυτικῶν Κρατῶν.

14. **Κυριότερες πόλεις.** Πρωτεύουσα τῆς χώρας εἶναι τὸ Βερολίνο (4 $\frac{1}{4}$ ἐκ.) στὸ μέσο τῆς μεγάλης πεδιάδας ὅπου διασταυρῶνται πολλὲς σιδηρ. γραμμὲς καὶ διώρυγες. Ἡ πόλις εἶναι χωρισμένη σὲ 4 στρατιωτικὲς ζώνες.

Στὴ Βόρειο καὶ Μέση Γερμανία σπουδαῖες εἶναι τὸ Ἀμβούργο (1 $\frac{1}{2}$ ἐκ.) στὶς ἐκβολὲς τοῦ Ἐλβα, τρίτο λιμάνι τῆς Γῆς μετὰ τὸ λιμάνι τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ τοῦ Λονδίνου. Ἡ Βρέμη (300 χιλ.) ἐπὶ τοῦ Βέζερ 65 χιλμ. ἀπὸ τὴ θάλασσα, τὸ Κίελο (200 χιλ.), πολεμικὸ λιμάνι, ἡ Λεβέκκη (120 χιλ.), τὸ Ροστόκ (90 χιλ.), τὸ Στεττῖνο (280 χιλ.) πρωτεύουσα τῆς Πομμερανίας λιμάνι τοῦ Βερολίνου στὴ Βαλτική καὶ συνδέεται μὲ διώρυγα. Ἡ Καϊνιξβέργη (300 χιλ.) πρωτεύουσα τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσίας μὲ θαυμάσιο λιμάνι, τὸ Μπρεσλάου (350 χιλ.) πρωτεύουσα τῆς Σιλεσίας, ἡ Δρέσδη (550 χιλ.) πρωτ. τῆς Σαξονίας, ἡ Λειψία (170 χιλ.) πόλις τοῦ βιβλίου, ὅπου τὰ μεγαλύτερα τυπογραφεῖα, τὸ Μαγδεμβούργο (300 χιλ.), τὸ Ἀννόβερο (450 χιλ.) μεγάλος συγκοινωνιακὸς κόμβος. Τὸ Μύνστερ (120 χιλ.) πρωτ. τῆς Βεστφαλίας (Ρούρ), τὸ Δόρδμουνδ (550 χιλ.), τὸ Ἔσσην (650 χιλ.) καὶ τὸ Δίσσελδρופ (500 χιλ.) βιομηχανικὲς πόλεις. Ἡ Κολωνία (750 χιλ.) μεγάλο λιμάνι στὸ Ρήνο ποῦ ὡς ἐκεῖ φθάνουν τὰ μεγάλα πλοῖα, τὸ Ἀαχεν (Αἰξ·λα·Σαπέλ 150 χιλ.) λουτρόπουλις μὲ θειοῦχες πηγές, ἡ Μίαγεντία (110 χιλ.) στὴν ἀριστερὴ ὄχθη τοῦ Ρήνου καὶ ἡ Φραγκφούρτη (550 χιλ.) στὶς ὄχθες τοῦ Μάιν.

Στὴ Νότιο Γερμανία εἶναι ἡ Μανχάιμ (300 χιλ.) μὲ ὥραια ρυμοτομία, ἐργοστάσια μηχανῶν, χημικῶν προϊόντων κ. ἄ. ποῦ ἀπασχολοῦν ὡς 120 χιλ. ἐργάτες, ἡ Στουτγάρδη (400 χιλ.) στὴν κοιλάδα τοῦ Ντεκάρ παραποτάμου τοῦ Ρήνου πρωτ. τῆς Βυρτεμβέργης, ἡ Νυρεμβέργη (400 χιλ.) ἐπάνω σὲ 12 λόφους, μεγάλη ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ πόλις καὶ τὸ Μόναχο (700 χιλ.) πρωτ. τῆς Βαυαρίας κι ἀπὸ τίς ὠραιότερες πόλεις τῆς Γερμανίας.

— Πληροφορίες, ἀπορίες, εἰκόνες κτλ.

6. Πολωνία

1. **Ἡ χώρα.** Εἶναι στὰ Ἀνατολικά τῆς Γερμανίας καὶ συνορεύει μὲ τὴ Ρωσία, Λιθουανία, Γερμανία, Τσεχοσλοβακία καὶ Ρουμανία. Ἐκτασι ἔχει ὡς 390.000 τ. χιλ.

Ἡ διάπλασις τοῦ ἐδάφους εἶναι σχεδόν ὅπως τῆς Γερμανίας. Ἡ Νότιος Πολωνία εἶναι ὀροπέδιο μὲ ψηλότερο ὄρος τὰ Καρπάθια φυσικά σύνορα μὲ τὴν Τσεχοσλοβακία καὶ τὴν Ρουμανία. Ἡ Μέση ἀποτελεῖται ἀπὸ χαμηλά βουνά καὶ ἡ Βόρειος εἶναι τμῆμα τῆς Μεγάλης πεδιάδας ποῦ προχωρεῖ ἀπὸ τὴν Γερμανία στ' ἀνατολικά.

Κυριώτεροι ποταμοὶ εἶναι ὁ Βιστούλας, ὁ Δνείπερος καὶ ὁ Δνεΐστερος, πλωτοί. Ὁ Βιστούλας ἐνώνεται μὲ διώρυγες μὲ τὸν Ὀδερὸ καὶ μὲ τὸ Δνείπερο διὰ τοῦ παραποτάμου τοῦ Μπούκ. Μὲ τὸ πλωτὸ αὐτὸ δίκτυο, τὰ ποταμόπλοια φθάνουν ἀπὸ τὴν Βαλτικὴν εἰς τὴν Μαύρην Θάλασσαν. Ἡ Πολωνία ἔχει ὡς 400 λίμνες, ἰδίως στὸ Β. Α. μέρος. Μεγαλύτερη λίμνη εἶναι ἡ Νάρος.

2. **Τὸ κλίμα.** Ἡπειρωτικὸ μὲ ψυχρότατο χειμῶνα καὶ πολλὰ βροχὰς τὸ καλοκαίρι. Οἱ λίμνες καὶ τὰ ποτάμια ἀπὸ τὸ Δεκέμβριον ὡς τὸ Μάρτιον παγώνουν.

3. **Τὰ προϊόντα.** Ἡ Πολωνία εἶναι εὐφορωτάτη χώρα μὲ κυριώτερα προϊόντα: σιτηρά, κοκκινογούλια, πατάτες, λινάρι, κτηνοτροφικά εἶδη γιατί ἔχει ἀπέραντα λειβάδια καὶ ξυλεία. Στὸ λινάρι ἔρχεται δευτέρη εἰς τὴν Γῆν μετὰ τὴν Ρωσίαν καὶ τρίτη εἰς τὴν Σίκαλην μετὰ τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Γερμανίαν. Ἡ χώρα εἶναι ἀκόμη πλούσια σὲ γαιάνθρακες, σίδηρον, ψευδάργυρον, θειάφι, πετρέλαιον, ἀλάτι κ. ἄ. Τ' ἀλατωρυχεῖα τῆς Βίλιτσης καὶ τῆς Μπόχνης, εἶναι τὰ μεγαλύτερα τῆς Γῆς. Ἡ βιομηχανία τῆς εἶναι προωδευμένη εἰς τὰς περιοχὰς τῶν ἀνθρακωρυχείων καὶ μεταλλωρυχείων.

4. **Ἡ συγκοινωνία.** Σιδηροδρομικὸ δίκτυον μήκους 25.000 χιλιο-

Εἰκ. 36. Βαρσοβία. Γενικὴ ἄποψις τῆς πόλεως ἀπὸ ἀεροπλάνου. Δεξιὰ ὁ Βιστούλας μὲ τὴν μεγάλην γέφυραν

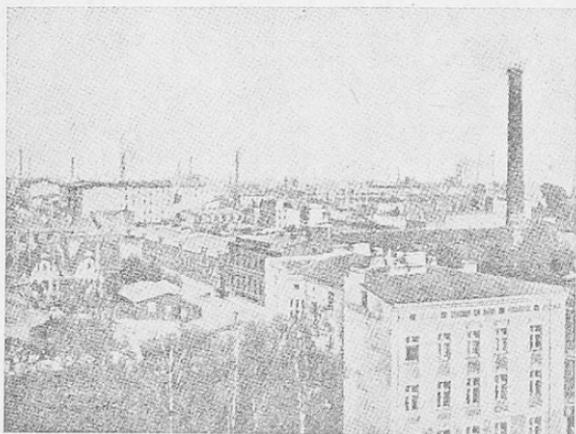
μέτρων, ἀμαξωτοὶ δρόμοι ὡς 60.000 χιλ. καὶ πλωτοὶ 6.000 χιλιομέτρων καὶ σπουδαιότερα λιμάνια τὸ Δάντσιχ καὶ τὴν Γδύναν.

5. **Οί κάτοικοι.** Ός 33 έκ. με πυκνότητα 85 κατ. στο τ. χ.

6. **Η θρησκεία.** Περισσότεροι Καθολικοί κι άλλοι Όρθόδοξοι κι Έβραίοι.

7. **Τό πολίτευμα.** Λαϊκή Δημοκρατία με κυβέρνησι υπό την έπιτροπή τής κομ. Ρωσίας.

8. **Οί πόλεις.** Πρωτεύουσα τής χώρας είναι ή Βαρσοβία στις όχθες τοδ Βιστούλα, Πριν από τόν τελευταίο πόλεμο ήταν ώραιό-τάτη πόλις κι από τά μεγαλύτερα έμπορικά και βιομηχανικά κέντρα τής Εύρώπης με 1.200.000 κατοίκους. Σήμερα έχει λιγώτερος γιατί έχει πάθει μεγάλες καταστροφές από τά γερμανικά στρατεύματα.

Εικ. 87. Λότζ, ή βιομηχανικώτερη πόλις τής Πολωνίας

Σπουδαίες ακόμη είναι τó Λότζ (600 χιλ.) ή πιό βιομηχανική πόλις τής Πολωνίας, ή Γδύνια με τó Δάντσιχ (260 χιλ.) λιμάνια στη Βαλτική, ή Πόζεν (250 χιλ.), ή Κρακοβία (250 χιλ.) παλιά πρωτεύουσα τής Πολωνίας, ή Λεμβέργη (300 χιλ.) πρωτ. τής έπαρχίας Γαλικίας, τó Κόβελ, τó Μπρέστ - Λιτόφσκ (60 χιλ.), όχυρό φρούριο γνωστό από τόν τελευταίο ρωσογερμανικό πόλεμο κ. ά. Στο Μπρέστ Λιτόφσκ ύπογράφηκε στις 3 Μαρτίου 1918 ή ρωσογερμανική ειρήνη κι ή Σοβ. Ένωσις ανέλαβε βαρύτατους οικονομικούς όρους. Έστερα όμως από λίγους μήνες ένικήθηκε ή Γερμανία από τούς Συμμάχους και με τήν ειρήνη τών Βερσαλλιών (28 Ίουνίου 1919) τήν ύπεχρέωσαν νά παραιτηθί άποζημιώσεως έκ μέρος τής Σοβ. Ένώσεως.

Ίστορία. Η Πολωνία έγινε ανεξάρτητο κράτος από τó 1919. Οί Γερμανοί παίρνοντας άφορμή από τó ότι οί άλλες δυνάμεις δέν τούς άνεγνώριζαν τó δικαίωμα νά χρησιμοποιοϋν τó διάδρομο τοδ Δάντσιχ, τήν 1η Σεπτεμβρίου 1939 έπετέθηκαν κατά τής Πολωνίας

καί σέ 18 ἡμέρες τήν κατέλαβαν καί τήν μοιράστηκαν μέ τούς Ρώσους. Τόν Ἰούνιο τοῦ 1941 πού ἄρχισε ὁ γερμανορωσικός πόλεμος, τὰ ρωσικά στρατεύματα ἐγκατέλειψαν τὸ πολωνικό ἔδαφος. Ἡ κατοχή τῆς Πολωνίας ἀπὸ τούς Γερμανούς ἐκράτησε ὡς τὸ 1945 ὅποτε ἡ χώρα ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τούς Ρώσους καί τούς πατριῶτες Πολωνούς.

Ἐρωτήσεις: 1) Ποιές χώρες ἀνήκουν στὴν Κ. Εὐρώπη; 2) Ποιά εἶναι τὰ κυριώτερα ὄρη κι οἱ ποταμοὶ τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης; 3) Γιατί τὴν Ἑλβετία ἐπισκέπτονται πολλοὶ ξένοι; 4) Ποιά τὰ βιομηχανικά προϊόντα τῆς Τσεχοσλοβακίας; 5) Ποιές εἶναι οἱ μεγαλύτερες πόλεις τῆς Γερμανίας; 6) Διάφορες ἀπόριες.

III. ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

α. ἄ.	Κράτη	Ἐκτασίς σὲ τετρ. χιλ.	Κάτοικοι	Πρωτεύουσες	Πυκνότη. κατὰ τ. χ.
1	Ἑλβετία	43.300	4.100.000	Βέρνη 150 χιλ.	100 κατ.
2	Αὐστρία	84.000	7.000.000	Βιέννη 2 ἐκ.	83 >
3	Οὐγγαρία	93.000	9.000.000	Βουδαπέστη 1 1/2 ἐκ.	97 >
4	Τσεχοσλοβακία	140.000	15.000.000	Πράγα 850 χιλ.	107 >
5	Γερμανία	472.000	65.000.000	Βερολίνο 4 1/2 ἐκ.	138 >
6	Πολωνία	390.000	33.000.000	Βαρσοβία 1 ἐκ.	85 >
	Σύνολο	1.222.000	133.000.000		

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

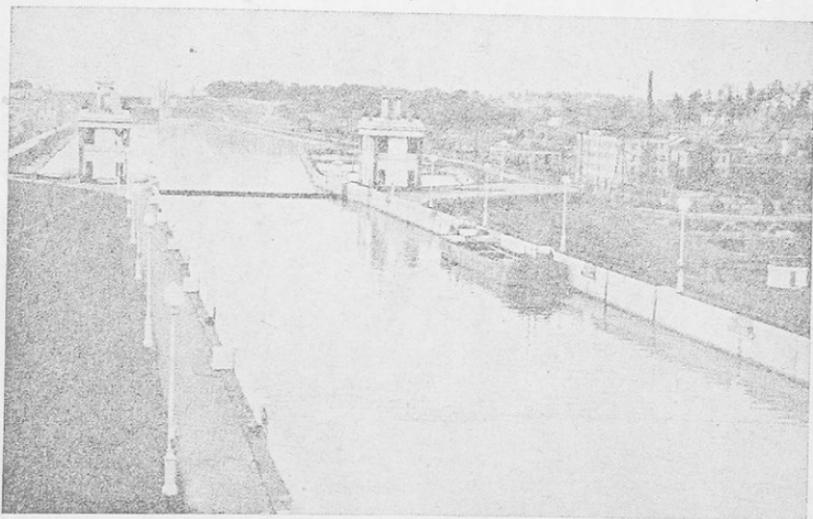
Ἡ Ἀνατολική Εὐρώπη ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴ Ρωσία καὶ τὶς Βαλτικὲς χῶρες.

1. Ρωσία

1. **Θέσις καὶ ἔκτασις.** Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ρωσία πιάνει ὅλη τὴν Ἀνατ. Εὐρώπην ὡς τὰ Οὐράλια. Εὕρετε τὰ σύνορά της στὸ χάρτη. Ἐκτασί ἔχει 5.500.000 τ. χ. Ὅλη ὁμως ἡ Ρωσία μετὰ τὸ Ἀσιατικὸ τμήμα ἔχει ἔκτασι 22 ἑκ. τ. χ. καὶ ὡς 200 ἑκ. κατοίκους.

2. **Ἔδαφος.** Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Οὐράλια, τὸν Καύκασο (ψηλότερη κορυφή του εἶναι τὸ ὄρος Ἐλβρούζ ὕψ. 5.600 μ.), τὰ ὄρη τῆς Κριμίας καὶ τὰ Καρπάθια, ὅλη ἡ ἄλλη χώρα εἶναι ἀπέραντη πεδιάδα μετὰ χαμηλοὺς λόφους, ὄχι ὁμως ψηλότερους ἀπὸ 400 μέτρα.

3. **Νερά.** Σὰν ἀπέραντος χώρα ἡ Ρωσία ἔχει πάρα πολλοὺς ποταμούς. Κυριώτεροι εἶναι ὁ Βόλγας, μεγαλύτερος τῆς Εὐρώπης καὶ

Εἰκ. 38. Διώρυγα ποὺ διασχίζει τμήμα τῆς Μόσχας

σπουδαιότερος ὑδάτινος δρόμος τῆς Ρωσίας, ὁ Οὐράλης, ὁ Ντόν, ὁ Δνείπερος, ὁ Δνεϊστερος κ. ἄ. Ὅλοι οἱ ποταμοὶ τῆς Ρωσίας εἶναι

πλωτοί γιατί έχουν πολύ νερό, τρέχουν ήρεμα κι ένώνονται με διώρυγες (εἰκ. 38). Ἔτσι τὰ ποταμόπλοια πλέοντας πότε τοὺς ποταμούς, πότε τίς διώρυγες, διασχίζουν ὅλη τὴ Ρωσία καὶ περνοῦν ἀπὸ τὴ μιὰ θάλασσα στὴν ἄλλη. Μεγαλύτερες λίμνες εἶναι ἡ Λαδόγα (ἔκτ. 18.000 τ. χ.) ποὺ τὰ νερά της τρέχουν στὸν ποταμὸ Νέβα, ἡ Ὀνέγα (ἔκτ. 10.800 τ.χ.) κι ἡ Ἴλμεν. Οἱ δυὸ πρῶτες ένώνονται με τὴ Μεγάλη διώρυγα ποὺ εὐκολύνει τὴ συγκοινωνία ἀπὸ τὴ Βαλτικὴ στὴ Λευκὴ θάλασσα.

4. **Παραλία.** Στὰ παράλια τοῦ Βορ. Παγωμένου Ὠκεανοῦ σχηματίζεται ἡ Λευκὴ θάλασσα κι ἡ χερσόνησος τῆς Κόλας, στὴ Βαλτικὴ ὁ Φιννικὸς κόλπος καὶ στὸν Εὐξείνιο Πόντο ἡ Ἀζοφικὴ θάλασσα με τὴ χερσόνησο τῆς Κριμαΐας ποὺ τὴν χωρίζει ἀπὸ τὴν ἄλλη Ρωσία ὁ ἰσθμὸς τοῦ Περεκὸκ.

5. **Κλίμα.** Ἐπειδὴ εἶναι ἀνοικτὴ χώρα καὶ τὴν πιάνουν οἱ ἄνεμοι, ἔχει τὸ ψυχρότερο κλίμα τῆς Εὐρώπης. Στὰ βόρεια παράλια μάλιστα οἱ τόποι εἶναι ἔρημοι καὶ σκεπάζονται με χιόνια καὶ πάγους. Χειρότερη ἐποχὴ στὴ Ρωσία εἶναι ἡ ἀνοιξίς, γιατί τότε λυώνουν τὰ χιόνια καὶ γεμίζουν οἱ δρόμοι ἀπὸ λάσπη.

6. **Βλάστησις.** Ἀνάλογα με τὸ κλίμα ἡ Ρωσία χωρίζεται σὲ τέσσερες βλαστικές ζώνες :

α') Τὴ ζώνη τῆς τούνδρας, στὰ βόρεια παράλια, ποὺ ἀπὸ τὸ πολὺ κρύο ὑπάρχουν λίγοι θάμνοι καὶ πολλὰ ἔλη.

β') Τὴ ζώνη τῶν δασῶν, νοτιώτερα, σ' ὄλο τὸ πλάτος ὡς τὸν παράλληλο ποὺ περνάει ἀπὸ τὸ Λένινγκραντ. Ἡ ἔκτασις της εἶναι περίπου ὅση ἡ Βαλκανικὴ χερσόνησος με τὴν Ἰταλία καὶ τὴν Πυρηναικὴ χερσόνησο. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἐπειδὴ εἶναι ἀμμώδης καὶ ἐπομένως ἀκατάλληλος γιὰ καλλιέργεια, σκεπάζεται ἀπὸ μεγάλα δάση καὶ ἰδίως πεύκες καὶ ἔλατα ποὺ ἀντέχουν στὸ κρύο.

γ') Τὴ ζώνη τῆς μαύρης γῆς, ποὺ εἶναι συνέχεια τῆς προηγούμενης καὶ φθάνει ὡς τὸν Εὐξείνιο Πόντο. Ἡ ζώνη αὐτὴ δέχεται πολὺ βροχὲς καὶ εἶναι ἡ καθαυτοῦ γεωργικὴ περιοχὴ τῆς Ρωσίας.

δ') Τὴ ζώνη τῶν στεππῶν, γύρω στὴν Κασπία, ποὺ ἀπὸ τίς λίγες βροχὲς δὲν καλλιεργεῖται καὶ εἶναι μόνον κατάλληλος γιὰ κτηνοτροφία.

7. **Προϊόντα.** Ἡ Ρωσία παράγει ἄφθονα σιτηρά, πατάτες, κοκκινογούλια, λινάρι, λαχανικά, φρούτα, κρασί (ἰδίως στὴν περιοχὴ τοῦ Εὐξείνου Πόντου), ἄφθονη ξυλεία, ἄφθονα εἶδη κτηνοτροφίας καὶ πτηνοτροφίας κ. ἄ. Ἔρχεται πρώτη χώρα τῆς Γῆς, στὴν παραγωγή τῶν σιτηρῶν —ἐκτός τοῦ ἄραβοσίτου— τῶν πατατῶν, τῆς ζάχαρης ἀπὸ κοκκινογούλια καὶ τοῦ λιναριοῦ. Δεύτερη στὰ πρόβατα μετὰ τὴν Αὐστραλία, δεύτερη στ' ἄλογα μετὰ τίς Ἡν. Πολι.

τείες Ἀμερικῆς καὶ τρίτη στὰ βόδια μετὰ τὶς Ἰνδίες καὶ τὶς Ἠνω-
μένες Πολιτεῖες Ἀμερικῆς.

8. **Ὄρυκτά.** Τὸ ὑπέδαφος τῆς ἀπέραντης χώρας εἶναι καὶ πλού-
σιο σὲ κάρβουνο, μέταλλα, ὅπως σίδηρο στὴν κοιλάδα τοῦ Ντόν καὶ
ἄλλοῦ, χρυσό, λευκόχρυσο (πλατίνα), νικελ, μαγγάνιο, χαλκό, μό-
λύβι κ. ἄ. στὰ Οὐράλια καὶ πετρέλαιο στὴν Κασπία θάλασσα.
Ἔρχεται πρώτη χώρα τῆς Γῆς στὸ μαγγάνιο, δεύτερη στὸ χρυσό
μετὰ τὴ Ν. Ἀφρική μὲ παραγωγή ὡς 160 τόννους τὸ χρόνο (παγκό-
σμιος παραγωγή 1150 τόννοι περίπου), δεύτερη στὸ λευκόχρυσο
μετὰ τὸν Καναδὰ μὲ παραγωγή 3 τόννους (παγκ. παραγ. 10 τόν.),
τρίτη στὰ περισσότερα μέταλλα (σίδηρο, χάλυβα, χαλκό, κτλ.) καὶ
τετάρτη στὸς γαιάνθρακες μετὰ τὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμε-
ρικῆς, τὴν Ἀγγλία καὶ τὴ Γερμανία μὲ παραγωγή 135 ἑκ. τόννους
ἐπὶ παγκοσμίου παραγωγῆς 1225 ἑκ. τόννων περίπου.

8. **Βιομηχανία καὶ ἐμπόριο.** Ἡ βιομηχανία τῆς Ρωσίας εἶναι
πολὺ μεγάλη γιατί ἔχει ἀφθονία ἀπὸ πρώτες ὕλες καὶ εἶναι κρα-
τική. Τώρα μάλιστα πού ἔχει πέσει ἡ Γερμανία, ἡ ρωσικὴ βιομηχα-
νία παρουσιάζει μεγάλη δραστηριότητα καὶ προσπαθεῖ νὰ φθάσῃ
τὴν ἀγγλικὴ καὶ τὴν ἀμερικανικὴ. Σοβαρὸ μειονέκτημα τῆς χώρας
εἶναι ὅτι τὰ βιομηχανικὰ κέντρα εὐρίσκονται μακριὰ ἀπὸ τὰ λιμὰ-
νια τῆς. Ὅλο τὸ ἐμπόριο στὴ Ρωσία γίνεται ἀπὸ τὸ κράτος.

10. **Συγκοινωνία.** Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς περιοχὰς τούνδρας καὶ στεπ-
πῶν. ἡ ἄλλη χώρα ἔχει πυκνὸ δίκτυο σιδηροδρόμων (μῆκος γραμ-
μῶν 62.000 χιλ.) αὐτοκινήτων καὶ ποταμπολοίων. Ἄν κι ἔχει καλὰ
λιμάνια στὴν Ἀρκτικὴ θάλασσα, στὴ Βαλτικὴ, στὸν Εὐρῆινο καὶ στὸν
Εἰρηνικὸ, σὲ περίπτωσι πολέμου, ἡ συγκοινωνία τῆς ἀπὸ τὴ μιὰ θά-
λασσα στὴν ἄλλη ἐλέγχεται ἀπὸ ἄλλες δυνάμεις πού εἶναι ἰσχυρό-
τερες στὴ θάλασσα. Ἐπειτα τὸ χειμῶνα τὰ περισσότερα λιμάνια τῆς
παγώνουν καὶ σταματᾷ ἡ συγκοινωνία. Ὁ πολεμικὸς στόλος τῆς Ρω-
σίας εἶναι διαμοιρασσένος στὶς τέσσερες θάλασσες καὶ δὲν μπορεῖ
νὰ συγκεντρωθῇ εὐκόλα. Τὰ περισσότερα πολεμικὰ πλοῖα εἶναι
ὑποβρύχια.

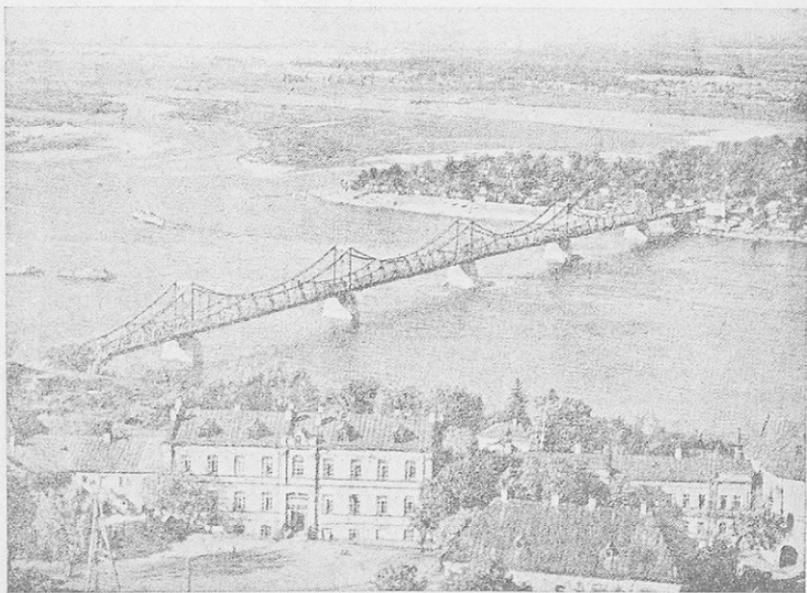
11. **Κάτοικοι.** Οἱ Ρῶσοι εἶναι Σλαῦοι ἢ Μογγόλοι καὶ χωρίζον-
ται σὲ διάφορες φυλὰς (Λευκορῶσοι, Οὐκρανοί, Καυκάσιοι, Γεωρ-
γιανοί κ. ἄ.) Ὁ πληθυσμὸς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας εἶναι ὡς 140
ἐκατομμύρια κάτοικοι.

12. **Λαός.** Ὁ ρωσικὸς λαὸς εἶναι καθαυτὸ δουλευτῆς τῆς γῆς
καὶ διακρίνεται γιὰ τὴν πλούσια φαντασία, τὴ μεγάλη ὑπομονή, τὴ
σιγή, τὴν πειθαρχία. Ἰδιαίτερα τὸ τραχὺ κλίμα τῆς Ρωσίας, ἡ μο-
νοτονία τῶν τοπίων τῆς, οἱ ἀπέραντες περιάδες καὶ τὰ δάση, ἔκα-
μαν τοὺς Ρώσους μοιρολάτρες. Ἡ μοιρολατρεία τοὺς αὐτῆ, καλλιερ-
γεῖ τὸ ρωσικὸ δεσποτισμὸ. Σὰν λαὸς ἡμισιατικὸς ὕστερεῖ πολὺ στὸν

πολιτισμό, ἂν τὸν συγκρίνωμε μὲ τοὺς δυτικούς Εὐρωπαϊκοὺς λαούς. Ἐξαιρέσι βέβαια ἀποτελοῦν οἱ δυτικοὶ Σλαῖοι, Πολωνοὶ καὶ Τσεχοὶ, οἱ ὅποιοι ἀπὸ ἀπόψεως πολιτισμοῦ ἀνήκουν στὴ δυτικὴ εὐρωπαϊκὴ ζώνη.

13. **Πολίτευμα.** Ὁ δεσποτισμὸς τῶν τσάρων δημιούργησε ὅπως ἦταν φυσικόν, ἰσχυρὴ ἀντίδρασι σὲ μεγάλο μέρος τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ καὶ ἔτσι μὲ τὴν κοινωνικὴ ἐπανάστασι τοῦ 1917 καταργήθηκε τὸ τσαρικό καθεστῶς καὶ ἐπεκράτησε ὁ κομμουνισμὸς τοῦ κυβερνᾶ σήμερα τὴν ἀπέραντη χώρα.

14. **Πόλεις.** Ἡ Μόσχα (κάτ. 4 ἐκ.) ἀπὸ τὶς ἀρχαιότερες πόλεις, πρωτ. τῆς Ἐνώσεως Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν, μὲ μεγάλο δίκτυο ὑπογείου ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου, μεγάλες οἰκοδομὲς ὅπως τὸ Κρεμλίνο ἄλλοτε ἀνάκτορα τῶν τσάρων, ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Λένιν μὲ ἐπάνω ἀπὸ 3 ἐκ. τόμους, ἡ Ἀκαδημία ἐπιστημῶν κ. ἄ. Στὸ Κρεμλίνο ἔχει τὴν ἔδρα τῆς ἡ Κυβέρνησι τῆς Σοβ. Ἐνώσεως καὶ στίς αἰθουσές του, ποὺ χωροῦν ὡς 3000 πρόσωπα, γίνονται τὰ μεγάλα συνέδρια. Μποροῦν ἀπὸ τὸ Κρεμλίνο εἶναι ἡ Ἐρυθρὰ Πλατεία, πολὺ με-

Εἰκ. 39. Κίεβον. Ἡ μεγάλη γέφυρα τοῦ Δνειπέρου

γάλη, ὅπου καταλήγουν οἱ κεντρικοὶ δρόμοι τῆς πόλεως καὶ ἐκεῖ γίνονται οἱ μεγάλες συγκεντρώσεις καὶ παρελάσεις τοῦ λαοῦ.

Τὸ Λένινγκρανδ (πρὶν λεγόταν Πετρούπολις, κάτ. 2 1/2 ἐκατ.)

ώραιότατη πόλις με εύρωπαϊκή ὄψι γιατί ἦταν πρωτεύουσα τῆς Ρωσίας ἐπὶ τσάρων, ἀπὸ τὸ 1072 ὡς τὸ 1918, με βιβλιοθήκη ὡς 5 ἐκ. τόμους, ἀπλόχωρο φυσικὸ λιμάνι ποῦ φράζεται ἀπὸ τὸ ὄχυρὸ νησί Κροστάνδη κι ἡ βιομηχανικότερη πόλις τῆς Ρωσίας. Ἀπὸ τὸν ἐργαζόμενο πληθυσμὸ, οἱ μισοὶ περίπου εἶναι ἐργάτες ἐργοστασίων. Μεγάλο τμῆμα τῆς πόλεως εἶναι κτισμένο ἐπάνω σὲ νησιά ποῦ εὐρίσκονται στὸ δέλτα τοῦ Νέβα καὶ διασχίζονται με πολλὰς διώρυγες. Ἀπὸ τὸ Λένινγκραδ ἀρχίζει κι ὁ πλωτὸς δρόμος τοῦ ἐσωτερικοῦ ποῦ κάνει τὴ συγκοινωνία διὰ τοῦ Βόλγα με τὰ Οὐράλια καὶ τὴν Κασπία θάλασσα.

Ἄλλες σπουδαῖες πόλεις εἶναι ὁ Ἀρχάγγελος (200 χιλ.) λιμάνι ἐξαγωγῆς ξυλείας, τὸ Μουρμάνσκ βορειότατο λιμάνι τῆς Ρωσίας, ἐλεύθερο ἀπὸ πάγους ὅλο τὸ χρόνο γιατί ὡς ἐκεῖ φθάνει τὸ ρεῦμα τοῦ Κόλπου. Τὸ Μίνσκ (150 χιλ.) πρωτ. τῆς Λευκῆς Ρωσίας, τὸ Κίεβο (550 χιλ.) πρωτ. τῆς Οὐκρανίας, τὸ Χάρκοβο (450 χιλ.), ἡ Ὁδησσὸς (500 χιλ.), ἡ Σεβαστούπολις (100 χιλ.) πολεμικὸ λιμάνι στὴν Κριμαία, ἡ Νοβοροσίσκη, τὸ Ροστὸβ (520 χιλ.) ὅπου φθάνουν οἱ πετρελαιοσωλῆνες ἀπὸ τὴν Κασπία. Τὸ Ἀστραχάν (200 χιλ.) στὸ δέλτα τοῦ Βόλγα, περίφημο γιὰ τὸ μαῦρο χαβιάρι. Τὸ Στάλινγραδ (400 χιλ.) ποῦ με τὴν ἥρωϊκὴ ἀμυνά του σταμάτησε τὴν προέλασι τῶν Γερμανῶν, ἐρείπια σήμερα, ἡ Γκόρκυ (ἄλλοτε Νίσι - Νοβογορόδ) (κάτ. 400 χιλ.) ὅπου γίνεται μεγάλη ἐμποροπανήγυρις, τὸ Καζάν (250 χιλ.) στὸν ἄνω Βόλγα κι ἡ Πέρι (180 χιλ.) στοὺς πρόποδες τῶν Οὐραλίων, ὅπου τὰ μεταλλεῖα χρυσοῦ.

2. Βαλτικές χώρες

Στὰ νότια τοῦ Φιννικοῦ κόλπου ἀνάμεσα ἀπὸ τὴ Ρωσία καὶ τὴ Βαλτική, εἶναι οἱ τρεῖς μικρὲς χώρες : Λιθουανία, Λεττονία κι Ἑσθονία μ' ἔκτασι 170.000 τ. χιλμ. κι ὡς 5.600.000 κατ. Τὸ ἔδαφος εἶναι πεδινὸ με ἔλη, τὸ κλίμα ψυχρὸ καὶ παράγει σιτηρά, πατάτες, λινάρι, σφάγια, ξυλεία κ.ἄ.

Ἡ Λιθουανία $1\frac{1}{2}$ ἐκ. ἔχει πρωτ. τὴν Κάουνα ἢ Κόβνο (120 χιλ.).

Ἡ Λεττονία κάτ. 2 ἐκ. ἔχει πρωτεύουσα τὴ Ρίγα (400 χιλ.) με γαλύτερο λιμάνι τῶν Βαλτικῶν χωρῶν μ' ἐργοστάσια ὑφασμάτων, χάρτου, μηχανῶν κ. ἄ. Ἡ Ρίγα φημίζεται γιὰ τὰ λινά τῆς ὑφάσματα ποῦ εἶναι τὰ καλύτερα τοῦ κόσμου.

Ἡ Ἑσθονία (κατ. 1.100.000) ἔχει πρωτ. τὴ Ρεβάλ (180 χιλ.).

Μετὰ τὸν τελευταῖο πόλεμο οἱ Βαλτικὲς χώρες ἔχασαν τὴν ἀνεξαρτησία τους καὶ ἔγιναν τμήματα τῆς Ρωσίας.

Ἑρωτήσεις : 1) Ποιά εἶναι τὰ μεγαλύτερα ὄρη καὶ οἱ ποταμοὶ τῆς Ρωσίας ; 2) Σὲ πότες καὶ ποιὲς βλαστικὲς ζῶνες χωρίζεται ἡ χώρα ; 3) Γιατί ἡ

Ρωσία είναι πρό παντός γεωργική και κτηνοτροφική χώρα ; 4) Ποιές είναι οι μεγαλύτερες πόλεις ; 5) Τι γνωρίζετε από την έλληνική ιστορία για την ιΟδησσό ; 6) Πώς θα πάτε στη Μόσχα από τόν Εύξεινο Πόντο και πώς μέσω Γιβραλτάρ ; 7) Κάνετε νοερά ταξίδια στις μεγαλύτερες ρωσικές πόλεις. 8) Πληροφορίες, άπορίες κτλ.

IV. ΠΙΝΑΞ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

α/α	Κ ρ ά τ η	Έκταση σε τετ. χλμ.	Κάτοικοι	Πρωτεύουσες	Πυκνότητα κατά τ. χιλ.
1	Ρωσία (Με Βαλτ. Ζώρες)	5.500.000	145.000.000	Μόσχα 4 έκ.	31 κατ.
	Σύνολο	5.500.000	145.000.000		

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΒΟΡΕΙΟΣ ΕΥΡΩΠΗ

Στη Βόρειο Εύρωπη ανήκουν: η Φιλλανδία, η Σκανδιναυική Χερσόνησος και η Δανία.

1. Φιλλανδία

Ἡ Φιλλανδία εἶναι ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ Φιννικὸ καὶ Βοθηρικὸ κόλπο καὶ συνορεύει μὲ τὴ Ρωσία, τὴ Σουηδία καὶ τὴ Νορβηγία. Ἡ χώρα ἔχει στενὴ διέξοδο στὸν Ἀρκτικὸ ὠκεανὸ ἀνάμεσα ἀπὸ τὴ Ρωσία καὶ τὴ Νορβηγία. Ἡ ἔκτασις εἶναι ὡς 300.000 τ. χ. καὶ οἱ κάτοικοι ὡς 3.700.000. Πρὶν ἀπὸ τὸ Β΄ Παγκόσμιον Πόλεμον, ἡ Φιλλανδία κατεῖχε καὶ τὰ ἐδάφη τοῦ Βιπουρί καὶ Πετσάμο, τὰ ὁποῖα ἀναγκάσθηκε νὰ παραχωρήσῃ στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση.

Ὅπως φαίνεται στὸ χάρτη ἡ χώρα εἶναι πεδινὴ μὲ πολλὰ λίμνες καὶ γι' αὐτὸ λέγεται «χώρα τῶν χιλίων λιμνῶν». Οἱ περισ-

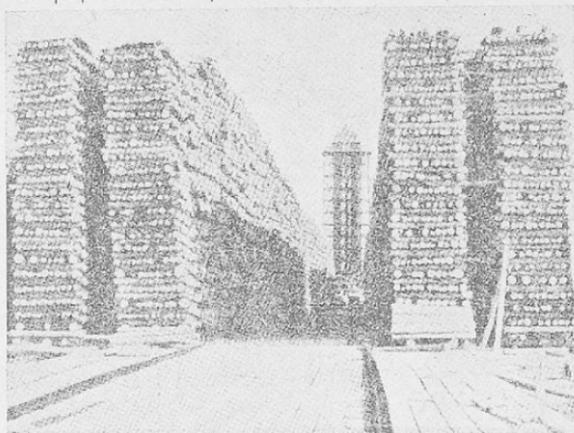

Εἰκ. 40. Χέλοιγκφορς. Πρωτεύουσα τῆς Φιλλανδίας

σότερες λίμνες ἐνώνονται μὲ διώρυγες καὶ ἔτσι τὰ ποταμόπλοια μποροῦν νὰ διασχίζουσι ὅλη τὴ Φιλλανδία.

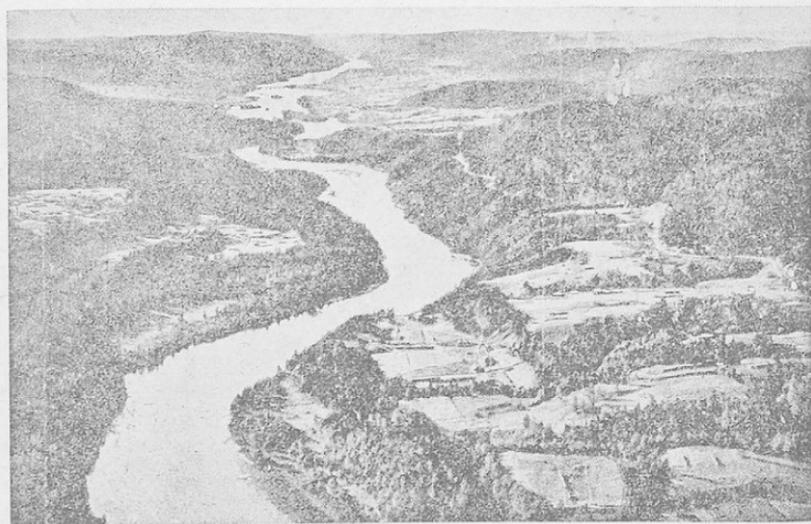
Οἱ Φιλλανδοὶ εἶναι οἱ πλεονεκτήσαντες Φίννοι, μὲ ἰδιαίτη γλῶσσαν, τὴ φιλλανδικὴν καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ πρὸ παντὸς μὲ τὴν ὑλοτομίαν, γιὰ τὴν 3/4 σχεδὸν τῆς χώρας σκεπάζονται ἀπὸ δάση. Κυριώτερα προϊόντα εἶναι σίκαλις, κριθᾶρι, βρώμη,

πατάτες, λινάρι, ξυλεία, είδη κτηνοτροφίας (σφάγια, τυρί, βούτυρο, δέρματα) και ψάρια. Ἀπὸ ὀρυκτὰ ἔχει μόνο σίδηρο καὶ νίκελ. Ἐπειδὴ

Εἰκ. 41. Ἀποθήκη ξυλείας στὴν πόλι Κέμη τῆς Φιλανδία, παρὰ τὸν μυχὸ τοῦ Βοθνικοῦ κόλπου. Στὸ βάθος πύργος ἐργοστασίου

ἔχει μεγάλα δάση, εἶναι προωδευμένη ἢ βιομηχανία ξύλου μ' ἐργοστάσια—ἄλλα νεροκίνητα—χαρτόμαζας, χαρτιοῦ καὶ κυτταρίνης.

Εἰκ. 42. Τοπίο μὲ δάση στὴ Βόρειο Φιλανδία διασχιζόμενο ὑπὸ ποταμοῦ

Ἡ συγκοινωνία γίνεται μὲ σιδηρόδρομο, ποταμόπλοια καὶ πλοῖα. Ἐπίσημος θρησκεία εἶναι ἡ Εὐαγγελικὴ Λουθηριανή.

Σπουδαίες πόλεις είναι τὸ Ἐλσίνκι (250 χιλ.) στὸν Φιννικὸ κόλπο, πρωτεύουσα τῆς δημοκρατίας, ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ πόλις καὶ ἡ Τάμπερφορς (50 χιλ.)

Στὴ Φιλλανδία ἀνήκει καὶ μέρος τῆς Λαπωνίας στὸ βόρειο μέρος, ὅπου ἡ περιοχὴ τῆς τούνδρας. Οἱ Λάπωνες εἶναι κοντοί, ἀσχοιοῦνται μὲ τὴν ἀλιεία καὶ τρέφουν ταραντούς.

2. Σκανδιναυικὴ χερσόνησος

1. **Θέσις καὶ ἔκτασις.** Εἶναι στὰ δυτικὰ τῆς Φιλλανδίας καὶ βρέχεται ἀπὸ τὸν ἀρκτικὸ Ὀκεανό, τὸν Ἀτλαντικὸ, τὴ Βόρειο θάλασσα καὶ τὴ Βαλτικὴ θάλασσα. Ἡ Βαλτικὴ ἔγινε ἀπὸ καθίζησι τοῦ ἐδάφους ὅποτε ἐχωρίστηκε ἡ Σκανδιναυικὴ χερσόνησος ἀπὸ τὴν ἄλλη Εὐρώπη. Ἀπὸ τὴ Δανία χωρίζεται μὲ τοὺς πορθμοὺς Σκαγεράκη, Καττεγάκη καὶ Σούνδης. Τὸ μήκος τῆς χερσονήσου εἶναι 1900 χιλ., τὸ πλάτος 400—700 κι ἡ ἔκτασις 775.000 τ. χιλμ. Εἶναι ἡ μεγαλύτερη χερσόνησος τῆς Εὐρώπης.

2. **Ἔδαφος καὶ νερά.** Ἀπὸ τὴ μορφή τοῦ ἐδάφους χωρίζεται στὶς Σκανδιναυικὰς Ἄλπεις καὶ τὸ Βαλτικὸ ὄροπέδιο. Οἱ Ἄλπεις (Ψηλότερη κορυφὴ 2550 μ.) διασχίζουν τὴ χερσόνησο σ' ὄλο τὸ μήκος, σκεπάζονται ἀπὸ χιόνια καὶ παγετῶνες (ὀγκόπαγους) καὶ πέφτουν ἀπότομα πρὸς τὸν Ἀτλαντικόν. Σπουδαῖο φαινόμενο ἐδῶ εἶναι τὰ φιόρδ, δηλαδὴ βαθιοὶ καὶ πολύκλαδοι κόλποι ποὺ εἰσχωροῦν στὴν ξηρὰ ὡς 180 χιλίόμετρα. Τὴν παλιὰ ἐποχὴ, φαίνεται πὼς τὰ φιόρδ ἦσαν κοιλάδες. Οἱ παγετῶνες γλυστρώντας τότε μὲ ὀρμὴ ἀπὸ τὶς πλαγιὰς τῶν βουνῶν στὶς κοιλάδες, τὶς βάρθυναν κι ἄμα ἔλυωσαν οἱ πάγοι ἔγιναν λίμνες. Μὲ τὸν καιρὸ ἀπὸ τὴ διάβρωσι τοῦ νεροῦ εἰσχώρησαν τὰ νερά τοῦ Ἀτλαντικοῦ κι ἔτσι ἔγιναν τ' ἄφθονα φιόρδ.

Τὸ Βαλτικὸ ὄροπέδιο, ποὺ πιάνει τὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς χερσονήσου, ἀποτελεῖται ἀπὸ χαμηλὰ βουνὰ ποὺ κατεβαίνουν ὀμαλὰ στὴ Βαλτικὴ καὶ πρὸς τὸ Βοθνικὸ κόλπο. Κι ἐδῶ οἱ παγετῶνες γλυστρώντας ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τῶν Ἄλπεων, ἐσχημάτισαν κοιλώματα κι ἔγιναν λίμνες. Μεγαλύτερες εἶναι ἡ Βένερ, ἡ Βέττερ καὶ ἡ Μαλαίρη ποὺ ἐνώνονται μὲ διώρυγες. Ὅλοι σχεδὸν οἱ ποταμοὶ τῆς χερσονήσου, εἶναι μικροὶ κι ὀρμητικοὶ μὲ καταρράκτες.

3. **Παραλία.** Ἡ παραλιακὴ γραμμὴ πρὸς τὸν Ἀτλαντικόν, εἶναι ἀνώμαλος μὲ πολλὰ φιόρδ ποὺ εἶναι ἔξοχα λιμάνια καὶ πολλὰ νησιά, ὡς 15.000. Αὐτὰ εἶναι σχεδὸν ὄλα ἀκατοίκητα καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς σταθμοὶ τῶν ψαράδων. Ἀντίθετα ἡ ἀνατολικὴ κι ἡ νότιος παραλία εἶναι χαμηλὲς μὲ πολλὰς κοιλάδες. Στὸ Βοθνικὸ κόλπο ποὺ εἶναι ξέβαθος μὲ γλυκὰ νερά, ἀπὸ τὰ πολλὰ ποτάμια ποὺ πέφτουν ἐκεῖ,

καταφεύγουν κατά κοπάδια τὰ ψάρια νὰ γεννήσουν τ' αὐγά τους. Ἐπομένως ὁ κόλπος αὐτός εἶναι μεγάλη πηγή πλούτου γιά τοὺς Σουηδοὺς καὶ τοὺς Φιλλανδοὺς.

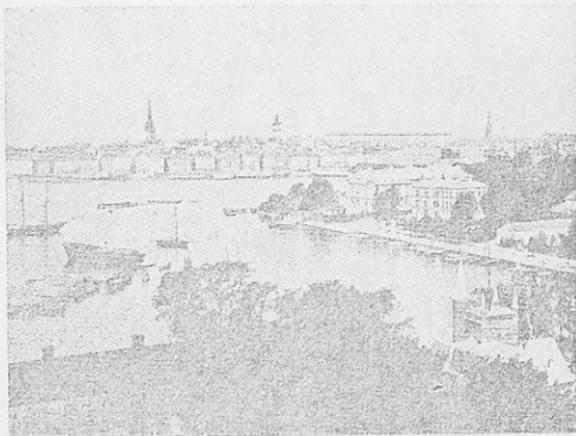
4. **Κλίμα.** Στὰ δυτικά παράλια, ἀπὸ τὸ θερμὸ Ρεῦμα τοῦ Κόλπου, ὁ χειμώνας εἶναι μαλακὸς καὶ μὲ πολλές βροχές. Χωρὶς τὸ Ρεῦμα τοῦ Κόλπου, ἡ Νορβηγία θὰ ἦταν ἀκατοίκητος. Οἱ ἀνατολικές πλαγιές τῶν Ἄλπεων καὶ τὸ Βαλτικὸ ὄροπέδιο ἔχουν κλίμα ἡπειρωτικὸ μὲ ψυχρότατο χειμῶνα καὶ λίγες βροχές.

5. **Διαιρέσεις.** Ἡ Σκανδιναυικὴ χερσόνησος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο κράτη: τὸ Βασίλειο τῆς Σουηδίας καὶ τὸ Βασίλειο τῆς Νορβηγίας.

α') Σουηδία

1. **Θέσις καὶ ἔκτασις.** Πιάνει τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰ τῶν Ἄλπεων καὶ ὀλόκληρο τὸ Βαλτικὸ ὄροπέδιο κι ἔχει ἔκτασι ὡς 450.000 τ.χ.

2. **Προϊόντα.** Σιτηρά, πατάτες, λινάρι, κοκκινογούλια, κτηνοτροφικὰ εἶδη, ψάρια, ξυλεία, ἄφθονο καὶ καλῆς ποιότητος σίδηρο, χαλκὸ, νίκελ καὶ ἄλλα μέταλλα. Στὴν παραγωγή τῆς ξυλείας ἔρχε-

Εἰκ. 43. Στοκχόλμη. Πρωτεύουσα τῆς Σουηδίας. Ἡ πόλις εἶναι κτισμένη ἐπάνω σὲ νησιά ἐκεῖ πού ἐκβάλλει ἡ λίμνη Μαλαίρη στὴ Βαλτικὴ. Γι αὐτὸ λέγεται «Βενετία τοῦ Βορῶ»

ται τρίτη τῆς Γῆς μετὰ τίς Ἠνωμένες Πολιτεῖες καὶ τὸν Καναδὰ καὶ τετάρτη στοὺς σίδηρο μετὰ τίς Ἠνωμένες Πολιτεῖες, τὴ Ρωσία καὶ τὴ Γαλλία. Ἀκόμη ἔχει μεγάλη βιομηχανία μὲ ἐργοστάσια πολτοῦ καὶ χαρτιοῦ, σπέρτων, ὑφασμάτων, μεταλλουργίας, δερμάτων, γαλακτοκομίας κ. ἄ., ὅλα νεροκίνητα γιατί ἔχει ἄφθονο λευκὸν ἄνθρακα. Ἡ Σουηδία εἶναι ἀπὸ τίς πλουσιώτερες χώρες τῆς Γῆς. Πρῶτα - πρῶτα

ΒΟΡΕΙΟΣ ΠΑΓΩΜΕΝΟΣ ΘΑΛΑΣΣΟΣ

- ① ΔΑΝΙΑ
- ② ΝΟΡΒΗΓΙΑ
- ③ ΣΟΥΗΔΙΑ
- ④ ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΚΛΙΜΑΞ 1 : 10.000.000.

- ⊙ Πρωτεύουσες Κρατιών
 - Πόλεις 200,000 & άνω
 - " " μέχρι 200,000 κατ.
 - ⋈ άκρωτήρια
- Όρη & Πόροι
ποταμοί
σιδηρόδρομοι
όρια Κρατιών

γιατί έχει άφθονο πλοῦτο και δεύτερο γιατί και στους δύο παγκοσμίους πολέμους ξέμεινε οὐδέτερη. Τὸ ἐξαγωγικὸ ἐμπόριο εἶναι ἐξάπλάσιο ἀπὸ τὸ εἰσαγωγικὸ.

Ἡ Ἑλλάδα εἰσάγει ἀπὸ τὴ Σουηδία ξυλεια, πολτὸ χάρτου, χαρτί, σπύρτα, μηχανές κ. ἄ. κι ἐξάγει καπνὸ, σταφίδα, σῦκα, κονιάκ κ. ἄ.

3. **Συγκοινωνία.** Πυκνὸ σιδ. δίκτυο (μῆκος 16.000 χιλ.) καὶ πλοῖα ποῦ κάνουν τὴ συγκοινωνία στὶς διώρυγες καὶ στὴ θάλασσα.

4. **Κάτοικοι.** Ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας εἶναι 6.500.000 περίπου. Οἱ Σουηδοὶ εἶναι λαὸς ἐργατικὸς, ἀρκετὰ πολιτισμένους κι ἀγαπᾶ τὴ γυμναστική. Ἀγράμματοι ἐκεῖ δὲν ὑπάρχουν, οὔτε ἐγκληματίες. Γι' αὐτὸ τὶς περισσότερες ἡμέρες τοῦ χρόνου, στὶς φυλακὲς ὑψώνουν λευκὴ σημαία, σημεῖο ὅτι δὲν ἔχουν φυλακισμένους. Τελευταία μάλιστα τὸ κράτος κατάργησε τὶς φυλακὲς στὴν πόλι Γότεβουργ γιατί μένουν κλειστὲς ἐπὶ πολλὰ χρόνια.

5. **Θρησκεία.** Ἐπίσημη θρησκεία εἶναι ἡ Λουθηριανή.

6. **Πόλεις.** Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Στοκχόλμη** (600 χιλ.), τὸ μεγαλύτερο ἐμπορικὸ καὶ βιομηχανικὸ κέντρο, ἐκπολιτιστικὴ πόλις τῆς Σουηδίας μὲ πανεπιστήμιο, τὶς περίφημες σχολὲς τέχνης, μουσικῆς, γυμναστικῆς, τὸ βασιλικὸ θέατρο μὲ παγκόσμια φήμη κ. ἄ. Βορειότερα εἶναι ἡ πόλις **Οὐψάλα** — ἡ Ὁξφόρδη τῆς Σουηδίας — περίφημη γιὰ τὸ πανεπιστήμιό της ὅπου ἐδίδαξε ὁ διάσημος Σουηδὸς βοτανολόγος **Λινναῖος** (1707 — 1778) ἰδρυτῆς τῆς σύγχρονης Βοτανικῆς. Σπουδαῖες ἀκόμη εἶναι ἡ **Γότερβουργ** (250 χιλ.), ὅπου καταλήγει ἡ Μεγάλῃ διώρυγα **Στοκχόλμης** — **Γότεβουργ** μήκους 450 χιλμ., οἱ **Μάλμει** (150 χιλ.) ἀπέναντι στὴν Κοπεγχάγη, ἡ **Καλκάρ**, ἡ **Καρλστάδ** στὴ βόρεια ὄχθη τῆς Βένερ κ. ἄ.

6' Νορβηγία

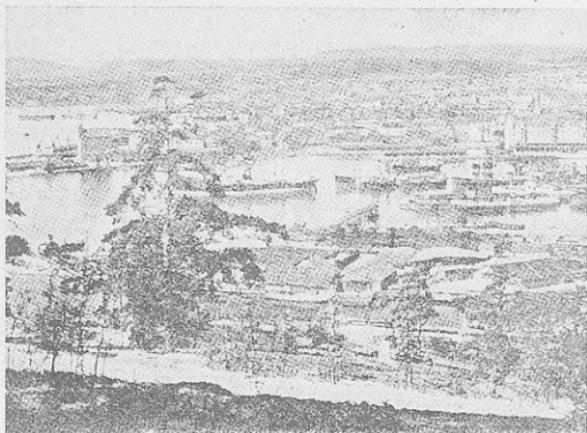
1. **Θέσις καὶ ἔκτασις.** Πιάνει τὸ δυτικὸ τμῆμα τῆς χερσονήσου καὶ εἶναι ὅλη ὄρεινῃ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ κόλπου Ὁσλο ποῦ εἶναι πεδιάδα. Ἡ ἔκτασις της εἶναι 325.000 τ. χιλμ.

2. **Προϊόντα.** Κύρια προϊόντα εἶναι ἡ ἀλιεῖα (βακαλάοι, ρέγγες, μουροῦνες ἀπ' ὅπου βγάνουν τὸ μουρουνέλαιο κ.ἄ.) καὶ ξυλεια ($\frac{1}{3}$ τῆς χώρας εἶναι δάση). Ἡ Νορβηγία ἔρχεται πρώτη χώρα τῆς Εὐρώπης στὴν παραγωγὴ μουρουνελαίου. Ἄν καὶ ὑπάρχη ἄφθονος λευκὸς ἄνθραξ, ἡ βιομηχανία περιορίζεται στὰ εἶδη ξυλεια (σπύρτα, χαρτόμαζα, χαρτί).

3. **Συγκοινωνία.** Σιδηροδρομικὸ δίκτυο μὲ 3.500 χιλμ. καὶ πυκνὲς ἀτμοπλοϊκὲς γραμμὲς. Σάν θαλασσινὴ χώρα ἡ Νορβηγία, ὅπως ἡ Ἑλλάδα, ἔχει μεγάλο ἐμπορικὸ στόλο.

4. **Κάτοικοι.** Ὡς 3 ἐκ. Οἱ Νορβηγοὶ εἶναι ψηλοὶ, ξανθοί, γεροὶ ἄνδρες καὶ ἀρκετὰ πολιτισμένοι ὅπως οἱ Σουηδοί.

5. **Πόλεις.** Πρωτεύουσα είναι τὸ "Όσλο (πρὶν λεγόταν Χριστιανία) μὲ ὡς 260 χιλ. κτισμένη στὸ βάθος τοῦ κόλπου, μὲ σπουδαῖο λιμάνι, ἐργοστάσια (χαρτόμαζας, χαρτιοῦ, σπέρτων, μεταλλουργίας χημικῶν προϊόντων κ.ἄ.), ὑπόγειο σιδηρόδρομο, τράμ κτλ. Ἐδῶ πρωτοεξειτούργησαν τὰ τράμ, τὸ 1901. Σπουδαῖες πόλεις εἶναι ἡ Βέργεν (100 χιλ.) μεγαλύτερο λιμάνι ἐξαγωγῶν ξυλείας καὶ ψαριῶν ἢ Τρονγέμ, τὸ Νάρβικ κοντὰ στὰ σιδηρωρυχεῖα τῆς Β. Σουηδίας

Εἰκ. 44. "Όσλο. Τμήμα τῆς πόλεως καὶ τοῦ εὐρέχωρου λιμανιοῦ τῆς

κι ἡ Χάμμερφεστ, βορειότερη πόλις τῆς Γῆς καὶ σπουδαῖος ἀλιευτικὸς σταθμὸς. Ἐδῶ ἀπὸ τὶς 12 Μαΐου ὡς τὶς 20 Ἰουνίου ὁ ἥλιος δὲν βασιλεύει καθόλου κι ἀπὸ τὶς 18 Νοεμβρίου ὡς τὶς 20 Ἰανουαρίου λείπει ἐντελῶς. Μόνο τὸ μεσημέρι ὁ ὀρίζοντας εἶναι φωτεινός, ὅπως σ' ἐμᾶς τὰ χοράματα κι ὕστερα ἀπὸ λίγο ξαναγίνεται σκοτάδι. Οἱ τόποι τότε φωτίζονται μὲ τὸ βόρειο σέλας.

3. Δανία

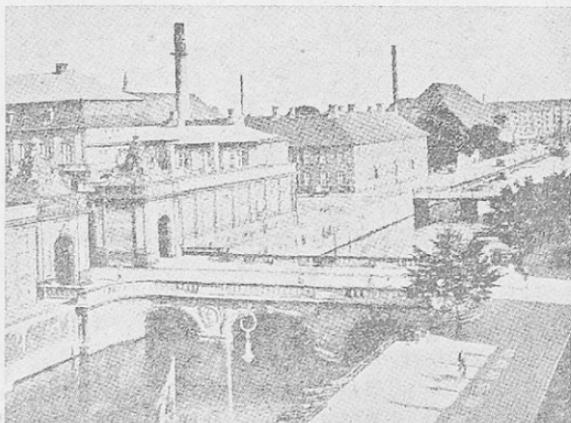
1. **Θέσις καὶ σύνορα.** Ἡ Δανία εἶναι μικρὴ χώρα τῆς Βορ. Εὐρώπης κι ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴ χερσόνησο τῆς Ἰουτλάνδης κι ὡς 600 νησιά ἀπὸ τὰ ὁποῖα μόνο 90 εἶναι κατοικήσιμα. Μεγαλύτερα νησιά εἶναι : ἡ Σχαιλάνδη, ἡ Φιονία, ἡ Λααλάνδη, ἡ Μαγγελάν. δη κ.ἄ. Ἡ θάλασσα πού εἶναι ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ νησιά, ἔχει μικρὸ βάθος. "Αν τώρα πάρωμε ὑπ' ὄψει μας ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς Δανίας μοιάζει μὲ τὸ ἀπέναντί του τοῦ Βαλτικοῦ ὄροπεδίου, συμπεραίνομε ὅτι στὴν παλιά ἐποχὴ ἦταν ἐνωμένη μὲ τὴ Σκανδιναυικὴ χερσόνησο. Μὲ τὸν καιρὸ, ἀπὸ διαφορὲς γεωλογικὲς ταραχές, ἐχωρίσθηκε καὶ ἐσχηματίσθησαν οἱ πορθμοὶ Σκαγεράκης, Καττεγάκης καὶ Σούνδης. Ἐτσι

ή Δανία περιβάλλεται σήμερα από θάλασσα και μόνο στα νότια ενώνεται με τη Γερμανία, με λωρίδα γης πλάτους 60 χιλιομέτρων περίπου.

2. **Έκτασις.** Ός 43.000 τ. χλμ. διπλάσια περίπου της Πελοποννήσου.

3. **Έδαφος.** Είναι πεδινή χώρα με χαμηλούς λόφους, όχι ψηλότερους από 170 μέτρα. Όλόκληρη ή δυτική παραλία ως τὸ ἀκρωτήριο Σκάγεν—στην κορυφή της Ίουτλάνδης—είναι σωροί από άμμο. Για να μην μετακινήται ή άμμος και κάνει ζημιές στα καλλιεργημένα χωράφια, έχουν γίνει δενδροφυτείες.

4. **Κλίμα.** Τὸ κλίμα είναι μάλλον ψυχρὸ και ὑγρὸ από τις πολλές βροχές, και πρό παντός στο δυτικὸ μέρος. Γι αυτό και υπάρχουν πολλά λειβάδια, όπως στην Άγγλία.

Εικ. 45. Κοπεγχάγη. Μερική άποψη της πόλεως και της διώρυγος του Φρειδερίκου

5. **Προϊόντα.** Είναι χώρα γεωργική και κτηνοτροφική και παράγει πολλά σιτηρά, πατάτες, κοκκινόγούλια, σφάγια, δέρματα, τυρί, βούτυρο, άφθονα πουλερικά. Μεγάλος πλοῦτος είναι ή άλιεία. 'Η βιομηχανία είναι αρκετά προωδευμένη μ' έργοστάσια γεωργικών μηχανών, ζάχαρης, μύρας, βουτύρου, τυριού, άλιπάστων, ύφασμάτων, χαρτιού, πορσελάνης κ.ά. 'Η χώρα έξαγει βούτυρο που φθάνει τὸ 1/10 τῶν έξαγωγῶν, τυρί, σφάγια, δέρματα, χοιρομήρια, λίπος, πουλερικά, αύγά, μηχανές βουτύρου κτλ. κι εισάγει πρό παντός γαιάνθρακες και ζωοτροφές.

6. **Συγκοινωνία.** Σιδ. δίκτυο 3000 χιλιομέτρων περίπου, αρκετοί δρόμοι και σαν θαλασσινή χώρα, έχει πολλά πλοία.

7. **Κάτοικοι.** Έπειδή ή Δανία έχει σπουδαία γεωγραφική θέση οί κάτοικοι είναι πολιτισμένοι κι εργατικοί. 'Η ὑποχρεωτική φοίτηση

σις ἐφαρμόζεται κατὰ γράμμα κι ἔτσι ἀγράμματοι δὲν ὑπάρχουν. Ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας εἶναι ὡς 3 1/2 ἐκ. κάτοικοι κι ἀναλογοῦν 81 κατ. στὸ τετραγ. χιλιόμετρο.

8. **Θρησκεία.** Χριστιανοί Διαμαρτυρόμενοι.

9. **Πολίτευμα.** Συνταγματικὴ μοναρχία. Ἀπὸ τὸ βασιλικὸ οἶκο τῆς Δανίας ἔχει τὴν καταγωγή τῆς ἡ βασιλικῆ οἰκογένεια τῆς Ἑλλάδος.

10. **Πόλεις.** Πρωτεύουσα εἶναι ἡ Κοπεγχάγη (750 χιλ. μὲ τὰ προάστεια), μεγαλύτερη πόλις τῆς Βορ. Εὐρώπης, κτισμένη στὸν πορθμὸ τῆς Σούνδης ὅπου ὁ δρόμος γιὰ τὴ Βαλτικὴ, σπουδαιότερο ἐμπορικὸ καὶ βιομηχανικὸ κέντρο, μὲ θαυμάσιο λιμάνι, ναυπηγεῖα κ. ἄ. Ἀπὸ τὶς ἄλλες πόλεις κυριώτερες εἶναι ἡ Ὁδὲνς στὴ νῆσο Φιονία κι ἡ Ὠρχους ἢ Ἄαρχους (80 χιλ.) μὲ τὴν Ὠλβοργὴ στὴν Ἰουτλάνδη.

Κτήσεις. Κτήσεις τῆς Δανίας εἶναι:

α') Οἱ Φερόρες στὰ βόρεια τῆς Μ. Βρεταννίας μ' ἔκτασι 1400 τ. χιλμ. κι ὡς 30 χιλ. κατοίκους, κτηνοτρόφους καὶ ψαράδες.

β') Ἡ Ἰσλανδία (βλ. σελ. 67) βορειότερα ἀπὸ τὶς Φερόρες μ' ἔκτασι 120.000 τ. χ. κι ὡς 120 χιλ. κατοίκους πού ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ψάρεμα καὶ τρέφουν ἄλογα, πρόβατα καὶ τσράντους. Τὸ νησί εἶναι γυμνὸ ἀπὸ δέντρα κι ὄρεινὸ μὲ πολλὰ ἐνεργὰ ἡφαίστεια. Μεγαλύτερο ἡφαίστειο εἶναι ἡ Ἔλκα σκεπασμένη ἀπὸ παντοτεινὴ ὀμίχλη. Ἀπὸ τοὺς πέντε κρατῆρες τῆς, ὁ ἕνας ἔχει περίμετρο δύο χιλιόμετρων καὶ βάθος ὡς 100 μέτρα. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ πόλις Ρεϋκίαβικ (32 χιλ.) μ' ἐργοστάσια ἀλιπάστων καὶ μουρουελαιου. Κοντὰ στὴν πόλι εἶναι πηγὲς θερμοῦ νεροῦ πού τὸ χρησιμοποιοῦν οἱ γυναῖκες γιὰ πλύσιμο.

γ') Ἡ Γροιλανδία στὰ Β. τῆς Ἀμερικῆς μεγαλύτερο νησί τῆς Γῆς, ὄρεινὸ μὲ πάγους καὶ χιόνια καὶ πολλὰ φιόρδ. Ἀπὸ τὶς 17 χιλ. κατοίκους τῆς μόνον 250 εἶναι λευκοὶ Δανοί. Οἱ ἄλλοι εἶναι Ἑσκιμῶι πού ζοῦν μὲ τὸ ψάρεμα καὶ τρέφουν τσράντους.

Ἐρωτήσεις: 1) Ποιὲς χώρες ἀποτελοῦν τὴ Βόρ. Εὐρώπη; 2) Γιατί τὸ λιμάνι τοῦ Πετσάμο πού εὑρίσκεται στὸ βορειότερο μέρος τῆς Φιλλανδίας δὲν παγώνει ἐνῶ τὰ ἄλλα πού εἶναι νοτιώτερα παγώνουν; 3) Γιατί τὰ ἀνατολικά παράλια τῆς Σκανδιναυϊκῆς χερσονήσου εἶναι ψυχρότερα ἀπὸ τὰ δυτικά; 4) Πῶς ἐγίναν τὰ φιόρδ; 5) Ποιά εἶναι τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς Φιλλανδίας καὶ τῆς Σκανδιαν. χερσονήσου; 6) Γιατί ἡ Σουηδία εἶναι εὐτυχημένη χώρα; 7) Τί προϊόντα ἐξάγει ἡ Δανία; 8) Πόσα μίλια ἀπέχει ἡ Κοπεγχάγη ἀπὸ τὸ Ὄσλο καὶ πόσα ἀπὸ τὴ Στοκχόλμη; 9) Κάνετε νοερά ταξίδια ἀπὸ τὴ Νότιο Εὐρώπη στὶς πόλεις τῆς Βορ. Εὐρώπης. 10) Διάφορες ἀπορίες, εἰκόνας.

V. ΠΙΝΑΞ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΥΡΩΠΗΣ

α/α	Κράτη	*Εκτασις σε τετ. χιλμ.	Κάτοικοι	Πρωτεύουσες	Πυκνότητα κατά τ. χιλ.
1	Φιλλανδία	300000	3700000	*Ελσίνκι (250)	10 κάτ.
2	Σουηδία	450000	6500000	Στοκχόλμη (530)	15 »
3	Νορβηγία	325000	3000000	*Όσλο (260)	9 »
4	Δανία (μὲ κτήσ.)	146400	3650000	Κοπεγχάγη (750)	25 »
	Σύνολο	1.221.400	16.850.000		

IV ΓΕΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

α/α	Φυσικές Περιοχές	*Εκτασις	Πληθυσμός
1	Νότιος Εὐρώπη	1 691.000 τετρ. χιλ.	124.250.000 κάτ.
2	Δτική »	935.672 » »	109.832.000 »
3	Κεντρική »	1.220.300 » »	133.100.000 »
4	*Ανατολική »	5.500.000 » »	145.600.000 »
5	Βόρειος »	1 221 400 » »	16.850.000 »
	Γενικό Σύνολο	10.568.372 » »	529.632 000 »

VII. ΠΙΝΑΚΑΣ

Τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης κατὰ ἀλφαβητικὴν σει-
ρὰ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν μεγαλύτερων πόλεων

α/α	Κ ρ α τ η	ἄτοικοι	Πρωτεύουσες	Μεγαλύτερες πόλεις
1	Ἀλβανία	1.000.000	Τίρανα (35 χιλ.)	Σκόδρα (30 χ.)
2	Ἀνδόρα	7.000	Ἀνδόρα	
3	Αὐστρία	7.000.000	Βιέννη (2 ἐκ.)	Γκράτς (160 χ.)
4	Βελγιον	8.300.000	Βρυξέλλες (900 χ.)	Ἀμβέρσα (300 χ.)
5	Βουλγαρία	7.000.000	Σόφια (250 χ.)	Φιλιππούπολις (100)
6	Γαλλία	42.000.000	Παρίσι (5 ἐκ.)	Μασσαλία (90 χ.) Βορδὸ (300 χ.)
7	Γερμανία	65.000.000	Βερολίνο (4,5 ἐκ.)	Ἄμβουργο (1,5 ἐκ.) Κολωνία (750 χ.) Λειψία (700 χ.) Μόναχο (700 χ.)
8	Γιουγκοσλαβία	14.000.000	Βελιγράδι (300 χ.)	Ζάγκρεπ (100 χ.)
9	Δανία	3.600.000	Κοπεγχάγη (650 χ.)	᾽Ορχους (80 χ.)
10	Ἑλβετία	4.100.000	Βέρνη (150 χ.)	Ζυρίχη (320 χ.)
11	ΕΛΛΑΔΑ	7.500.000	ΑΘΗΝΑ (1 ἐκ.)	Βασιλεία (200 χ.) Πειραιάς (300 χ.) Θεσπλίκη (300 χ.)
12	Ἰσπανία	26.000.000	Μαδρίτη (800 χ.)	Βαρκελώνη (800 χ.) Βαλεντία (320 χ.)
13	Ἰταλία	44.000.000	Ρώμη (1,5 ἐκ.)	Μιλάνο (1 ἐκ.) Νεάπολις (900 χ.) Γένουα (620 χ.) Τουρίνο (620 χ.)
14	Λουξεμβούργο	300.000	Λουξεμβούργο (60 χ.)	
15	Μεγ. Βρετανία	50.000.000	Λονδίνο (8 ἐκ.)	Βίρμιγχαμ (1 ἐκ.) Μάνττσεστερ (1 ἐκ.) Λίβερπουλ (900 χ.)
16	Μονακό	25.000	Μονακό	
17	Νορβηγία	3.000.000	Όσλο (260 χ.)	Βέργεν (100 χ.)
18	Όλλανδία	8.200.000	Χάγη (450 χ.)	Ἄμστερδαμ (750 χ.) Ρότερδαμ (600 χ.)
19	Όγγαρία	9.000.000	Βουδαπέστη (1,5 ἐκ.)	Σεγεδίν (140 χ.)
20	Πορτογαλία	7.500.000	Λισαβώνα (600 χ.)	Όπόρτο (230 χ.)
21	Πολωνία	33.000.000	Βαρσοβία (1 ἐκ.)	Λότζ (600 χιλ.) Λεμβέργη (300 χ.) Ίάσιο (100 χ.)
22	Ρουμανία	16.000.000	Βουκουρέστι (800 χ.)	Λένινγκραδ (2,5 ἐκ.) Κίεβο (550 χ.)
23	Ρωσία	145.000.000	Μόσχα (4 ἐκ.)	Ροστόβ (50 χ.) Όδησσός (500 χ.) Γότερμπογ (250 χ.)
24	Σουηδία	6.500.000	Στοκχόλμη (600 χ.)	Ἄδριανούπολις (40)
25	Τουρκία (Εὐρ)	1.250.000	Κωνσταντινούπολις (800 χ.)	Μπρύν (200 χ.)
26	Τσεχοσλοβακία	15.000.000	Πράγα (850 χ.)	
27	Φιλανδία	3.700.000	Ἑλσίνκι (250 χ.)	

VIII. ΠΙΝΑΚΑΣ

Τών 28 μεγαλύτερων πόλεων τῆς Εὐρώπης
 με πληθυσμὸ ἀνω τῶν 700.000 κατοίκων

α. ἀ.	Όνομα πόλεως	Κάτοικοι	α. ἀ.	Όνομα πόλεως	Κάτοικοι
1	Λονδίνο	8.000.000	15	Βρυξέλλες	900.000
2	Παρίσι	5.000.000	16	Λίβερπουλ	900.000
3	Βερολίνο	4.500.000	17	Μασσαλία	900.000
4	Μόσχα	4.000.000	18	Νεάπολις	900.000
5	Λένινγκρανδ	2.500.000	19	Πράγα	850.000
6	Βιέννη	2.000.000	20	Βουκουρέστι	800.000
7	Άμβουργο	1.500.000	21	Κωνσταντινούπολις	800.000
8	Βουδαπέστη	1.500.000	22	Μαδρίτη	800.000
9	Ρώμη	1.500.000	23	Βαρκελώνη	800.000
10	Βαρσοβία	1.100.000	24	Άμστερδαμ	750.000
11	ΑΘΗΝΑ	1.000.000	25	Κολωνία	750.000
12	Βίρμιγγαμ	1.000.000	26	Κοπεγχάγη	750.000
13	Μάντσεστερ	1.000.000	27	Λειψία	700.000
14	Μιλάνο	1.000.000	28	Μόναχο	700.000

IX ΠΙΝΑΚΑΣ

Έπαγγελματικής κατανομής τῶν κυριωτέρων χωρῶν τῆς Εὐρώπης

α. α.	Χώρες	Γεωργία, Κτη- νοτροφία, αλο- τομία, αλιεία	Βιομηχανία μεταφορῶν	Έμπορίων Συναρμολογία	Στρατ. καὶ δι- κόσιοι ὑπάλλ.	Έλεύθερα επαγγέλματα	Οικιακά	Χαρακτηριστικὸ γνώρισμα
1	Έλλάς	61,0%	18,2%	13%	1%	4,5%	2,4%	χώρα γεωργική
2	Βουλγαρία	81%	10%	4,1%	0,7%	3,6%	0,6%	> >
3	Ρωσία	80%	14%	3%	0,7%	2,3%	—	> >
4	Όλλανδία	20,6%	40%	23,5%	0,4%	9%	6,5%	> βιομ. έμπ. γεωρ.
5	Γαλλία	36%	30%	18,5%	2%	9,5%	4%	> γεωργ. βιομ.
6	Γερμανία	29%	42%	17,7%	0,3%	8%	3%	> βιομηχανική
7	Μ. Βρετανία	7%	50%	27,7%	0,8%	9%	8,5%	> βιομ. - έμπορ.

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ

1. **Κάτοικοι τῆς Γῆς.** Ὅπως διδασκόμαστε ἀπὸ τὴν ἱστορία, οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι εἶδαν τὸ φῶς στὴν Ἀσία κι ἀπὸ κεῖ ἐξαπλώθηκαν καὶ στὶς ἄλλες ἡπείρους. Κατὰ τὴ στατιστικὴ τοῦ 1941 οἱ κάτοικοι τῆς Γῆς εἶναι ὡς 2140 ἑκ. καὶ κατανέμονται ὡς ἐξῆς: Ἀσία 1145, Εὐρώπη 530, Ἀμερικὴ 270, Ἀφρικὴ 154, Ὠκεανία 11 ἑκ.

2. **Φυλές.** Ἀπὸ τὰ γνωρίσματα ποὺ ἔχουν οἱ ἄνθρωποι (σχῆμα κρανίου, χρῶμα κλπ.) χωρίζονται σὲ τέσσερες φυλές: λευκὴ, κίτρινη καὶ κόκκινη.

Ἡ λευκὴ φυλὴ εἶναι πιὸ πολιτισμένη καὶ πολυπληθέστερη ὡς 1030 ἑκ. καὶ κατοικεῖ πρὸ παντὸς στὴν Εὐρώπη, Δυτικὴ καὶ Βόρειο Ἀσία, Νότιο Ἀφρικὴ, Αὐστραλία καὶ Ἀμερικὴ.

Ἡ κίτρινη ἢ Μογγολικὴ φυλὴ ὡς 865 ἑκατ., κατοικεῖ στὴν Ἀνατολικὴ Ἀσία (Κινέζοι, Ἰάπωνες, Κορεάτες κ.ἄ.).

Ἡ μαύρη φυλὴ, ὡς 210 ἑκ. κατοικεῖ στὴ Μαλακκὴ χερσόνησο, στὰ Ἰνδονήσια, στὰ Μελανήσια, στὴ Δυτικὴ καὶ Κεντρικὴ Ἀφρικὴ. Στὴ φυλὴ αὐτὴ ἀνήκουν κι οἱ μαῦροι τῆς Ἀμερικῆς ποὺ τοὺς ἔφεραν ἐκεῖ ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴ γιὰ τίς τροπικὲς φυτεῖες.

Τέλος κόκκινη φυλὴ εἶναι οἱ ἐρυθρόδερμοι, ἐντόπιοι τῆς Ἀμερικῆς (ὡς 5 ἑκατομμύρια περίπου), ψηλοὶ μὲ χρῶμα σάν τὸ χάλκωμα καὶ κατοικοῦν στὰ βραχῶδη ὄρη, στὴν Κεντρικὴ Ἀμερικὴ καὶ στὶς Ἄνδεις

3. **Γλώσσες.** Ποιὰ γλῶσσα ἐμιλοῦσαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Γῆς, αὐτὸ δὲν ἔχει ἐξακριβωθῆ. Ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή ξέρομε πὼς ἀπὸ τότε ποὺ ἔγινε σύγχυσις γλωσσῶν στὸν Πύργο Βαβέλ, οἱ ἄνθρωποι ἄρχισαν νὰ μιλοῦν διάφορες γλώσσες. Ὅλες οἱ γλώσσες ποὺ μιλοῦνται σήμερα στὴ Γῆ, φθάνουν τίς 1000. Ἀπ' αὐτὰς περισσότερον ἔχουν διαδοθῆ ἡ ἀγγλικὴ τῆς διπλωματίας, ἡ γερμανικὴ τῆς ἐπιστήμης, ἡ ἰσπανικὴ, ἡ ρωσικὴ, ἡ ἀραβικὴ κι ἡ κινεζικὴ.

4. **Θρησκείες.** Θρησκεία εἶναι ἡ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ Θεὸ κι ἔχει ὡς βάσι τὴν ἠθικὴ. Ἀνάλογα μὲ τὴν ἠθικὴ ἐξέλιξι καὶ τὸν πολιτισμὸ κάθε λαοῦ οἱ θρησκείες χωρίζονται σὲ δύο μεγάλες κατηγορίες: πολυθεϊστικὲς ἐκεῖνες πρὸ οἱ ὁπαδοὶ τοὺς παραδέχονται πολλοὺς θεοὺς ὅπως ἡ Ἀστρολατρεία, ἡ Ζωολατρεία, ὁ Βουδισμὸς κι ὁ Βραχμανισμὸς καὶ μονοθεϊστικὲς ἐκεῖνες πρὸ παραδέχονται ἓνα μόνο κι ἀληθινὸ Θεὸ ὅπως ἡ Ἰουδαϊκὴ, ἡ Χριστιανικὴ κι

ή Μωαμεθανική. Ίδρυτής τής 'Ιουδαϊκής θρησκείας είναι ο Μωϋσής κι έχει οπαδούς ως 12 εκ. Έβραίους, τής Χριστιανικής ο 'Ιησούς Χριστός με ως 800 εκ. οπαδούς και θεωρείται ή τελειότερη και μόνη αληθινή και τής Μωαμεθανικής ο Μωάμεθ με οπαδούς ως 300 εκ. Κλάδοι τής Χριστιανικής θρησκείας είναι οι: 'Ορθόδοξοι, Καθολικοί Διαμαρτυρόμενοι, Άγγλικανοί, Εύαγγελιστές και Κόπτες. Οι 'Αθίγ-γανοί και μερικοί άλλοι λαοί, είναι άθρησκοι.

5. **Πολιτεύματα.** Πολίτευμα είναι ο τρόπος που κυβερνιέται κάθε κράτος. Τύποι πολιτευμάτων είναι τέσσαρες: βασιλεία, δημοκρατία, όμοσπονδία και ολοκληρωτικό πολίτευμα.

Βασιλεία λέγεται όταν όλες οι έξουσιες ανήκουν σ' ένα κληρονομικόν άρχοντα, τὸ βασιλιά ή τὸν αὐτοκράτορα. "Αμα ο βασιλιάς κυβερνά χωρίς νά δίνει λόγο στό λαό, ή βασιλεία τότε λέγεται: **άπόλυτος μοναρχία.** Κι άμα επιβλέπη μόνο νά εφαρμόζονται οι νόμοι που ψηφίζει ή βουλή λέγεται: **Συνταγματική μοναρχία.** 'Η βουλή είναι τὸ νομοθετικό σώμα κι ή κυβέρνηση ή εκτελεστική έξουσία. Έφαρμόζει δηλαδή τούς νόμους που ψηφίζει ή βουλή και υπογράφει ο βασιλιάς.

Δημοκρατία λέγεται όταν ο άνώτατος άρχοντας, πρόεδρος τής Δημοκρατίας, εκλέγεται από τὸ λαό για ώρισμένο διάστημα κι επιβλέπει τήν εφαρμογή τῶν νόμων. Τὸ δημοκρατικό πολίτευμα έχει δύο νομοθετικά σώματα: τή Βουλή και τή Γερουσία.

Όμοσπονδία λέγεται όταν πολλά κράτη μολονότι έχουν δική τους κυβέρνηση, αγνωρίζουν μιá κοινή κυβέρνησι. Τέτοιο πολίτευμα έχουν οι 'Ην. Πολιτείες, ή Βραζιλία, τὸ 'Ηνωμένο Βασίλειο τής Μεγ. Βρετανίας, ή 'Ελβετία κ. ά.

Όλοκληρωτικό πολίτευμα ή δικτατορία, είναι εκείνο που ο άρχηγός τής πολιτείας ανέλαβε ύστερ' από επανάστασι και κυβερνάσι όπως θέλει. 'Ο λόγος του είναι νόμος. 'Η δικτατορία διαφέρει από τήν άπόλυτο μοναρχία μόνο που ο άρχοντας δέν είναι κληρονομικός. Τὸ πολίτευμα τής Σοβιετικής Ένώσεως μολονότι λέγεται δημοκρατία, είναι ολοκληρωτικό (δικτατορία τοῦ προλεταριάτου) γιατί ο άρχηγός τοῦ κράτους εκλέγεται Πρόεδρος τῶν επιτρόπων τοῦ λαοῦ, από επιτρόπους που κατ' ανάγκην ψηφίζει ο λαός.

6, **Μεγαλύτερα κράτη τής Γῆς.** Με τή σειρά άρχονται:

Βρετ. αὐτοκρατορία	εκτ. 35,4	ék. τ. χ.	κάτ. 500	ék. πυκνότης	13
Σοβιετ. Ένωσις	» 22,5	»	» 180	»	8
Γαλλία με άποικίες	» 12,35	»	» 105	»	8,5
'Ηνωμ. Πολιτεΐς	» 9,7	»	» 150	»	14,8
Βραζιλία	» 8,5	»	» 42	»	5,
Κίνα	» 4,55	»	» 450	»	100

7. **Μεγαλύτερες πόλεις.** Νέα 'Υόρκη (κάτοικοι ως 10 εκατ.

μέ τὰ προάστεια), Λονδίνο (8,2 έκ. μέ τὰ προάστεια), Τόκιο (6,5 έκ.), Παρίσι (5), Βερολίνο (4,5), Σικάγο (4), Μόσχα (4), Σαγγάη (4), Όζάκα (3,2), Λένινγκραδ (2,5), Μπουένος Άΰρες (2,5), Φιλαδέλφεια (2), Βιέννη (2).

8. Σπουδαιότερες διεθνείς σιδ. γραμμές. Μετά τὸ 1825 ποὺ ἐκυκλοφόρησε ὁ πρῶτος σιδηρόδρομος στὴν Ἀγγλία, ὅλα τὰ πολιτισμένα κράτη ἔκαναν σιδ. γραμμές γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ συγκοινωνία. Κατόπιν μέ τὴν ἐξέλιξι τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ ἐμπορίου πολλὲς ἀπὸ τὶς ἐθνικὲς αὐτὲς σιδ. γραμμές ἐνώθησαν καὶ ἔγιναν διεθνεῖς. Σπουδαιότερες διεθνεῖς σιδ. γραμμές τῆς Εὐρώπης εἶναι τρεῖς :

α') Ὁ σιδηρόδρομος τοῦ βορρᾶ ποὺ ἐνώνει τὶς μεγαλύτερες πρωτεύουσες τῆς Εὐρώπης : Λισσαβῶνα - Μαδρίτη-Παρίσι - Βερολίνο - Βαρσοβία - Μόσχα. Συνέχεια τῆς γραμμῆς αὐτῆς εἶναι ὁ ὑπερσιβηρικὸς σιδηρόδρομος ποὺ καταλήγει στὸ Βλαδιβοστόκ. Ἡ γραμμὴ Λισσαβῶνας - Μόσχας - Βλαδιβοστόκ εἶναι ἡ μεγαλύτερη τοῦ κόσμου, μήκους 13.000 χιλιομέτρων ($\frac{1}{10}$ τῆς περιφερείας τῆς Γῆς καὶ ἐνώνει τὸν Ἀτλαντικὸ ὠκεανὸ μέ τὸν Εἰρηνικόν.

β') Ὁ Σιδηρόδρομος Σεμπλόν - Ὀριάν - Ἐξπρές : Λονδίνου - Παρισίων - Διζῶν - Σεμπλόν - Μιλάνου - Τεργέστης - Βελιγραδίου - Νύσσης - Σόφιας - Κωνσταντινουπόλεως. Συνέχεια τούτου εἶναι ὁ σιδ. Χρυσουπόλεως - Ἰκονίου - Χαλεπίου. Ἀπὸ τὸ Χαλέπι μιὰ γραμμὴ προχωρεῖ πρὸς τὴ Βαγδάτη μέ τέρμα τὴ Βασόρα στὸν Περσικὸ κόλπο, ἄλλη στὴ Δαμασκὸ μέ τέρμα τὴ Μεδίνα τῆς Ἀραβίας καὶ ἡ τρίτη μπαίνει στὴν Αἴγυπτο.

Διακλαδώσεις τῆς μεγάλης γραμμῆς Σεμπλόν - Ὀριάν εἶναι οἱ γραμμές : Παρισίων - Μασσαλίας - Μιλάνου - Ρώμης - Πρίντεζι καὶ Νύσσης - Θεσσαλονίκης - Ἀθηνῶν.

γ') Ὁ σιδηρόδρομος Κεντρικῆς Εὐρώπης : Ἀμβούργου - Βερολίνου - Πράγας - Βιέννης - Βουδαπέστης - Βουκουρεστίου μέ διακλαδώσεις πρὸς Βελιγράδι ὅπου συναντᾶ τὸ σιδηρόδρομο τοῦ Σεμπλόν - Ὀριάν.

Μεγάλοι σιδηρόδρομοι ποὺ ἐνώνουν τὸ Βόρειο Παγωμένον Ὁκεανὸ μέ τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ τὴν Κασπία θάλασσα εἶναι : Μουρμάνσκ - Λένινγκραδ - Κιέβου - Ὁδησσοῦ καὶ Ἀρχαγγέλου - Μόσχας - Βακοῦ.

9. Κυριώτερες ἀτμοπλοϊκὲς γραμμές τῆς Γῆς : α') Ἡ γραμμὴ τοῦ Βορ. Ἀτλαντικοῦ, ποὺ συνδέει τὰ μεγάλα λιμάνια τῆς Δυτ. Εὐρώπης μέ τὰ λιμάνια τοῦ Καναδᾶ καὶ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Ἡ γραμμὴ ἀπὸ τὴ Μάγχη στὴ Νέα ὎ρκη, εἶναι ἡ μεγαλύτερη πλωτὴ λεωφόρος τῆς Γῆς.

β') Ἡ γραμμὴ τοῦ Νοτ. Ἀτλαντικοῦ, ποὺ ὀδηγεῖ στὴν Κεντρικὴ Ἀμερικὴ καὶ ἀπὸ τὴ διώρυγα τοῦ Παναμᾶ στὸν Εἰρηνικόν, στὰ

λιμάνια τῆς Βραζιλίας, Ἀργεντινῆς, Δυτικῆς καὶ Νοτίου Ἀφρικῆς—
Αὐστραλίας.

γ') Ἡ γραμμὴ τῆς Μεσογείου, ποὺ ἀπὸ τὸ Σουέξ ὁδηγεῖ στὰ
λιμάνια τῆς Ἀν. Ἀφρικῆς, Ἰνδιῶν, Ἄπω Ἀνατολῆς καὶ Ὠκεανίας.

10. **Μεγαλύτερες ἀεροπορικὲς γραμμές:** Ἡ ρωσικὴ Μό-
σχας—Βλαδιβοστόκ—Καμπσιάκας. β') Ἡ ἀγγλικὴ Λονδίνου—
Σίδνεϋ μ' ἐνδιαμέσους σταθμοὺς τῆ Βαγδάτη, τὴν Καλκούτα καὶ
τὶς Ὀλλανδικῆς Ἰνδίες. γ') Ἡ ἀγγλικὴ Λονδίνου—Νέας Ὑόρκης
Σικάγου—Ἀγίου Φραγκίσκου—Αὐστραλίας. δ') Ἡ ἀγγλικὴ
Λονδίνου—Ἀκρωτηρίου μ' ἐνδιαμέσους σταθμοὺς τὸ Κάιρο, τὸ
Χαρτοῦμ καὶ τὴν Ταγκανίκα. ε') Ἡ γαλλικὴ Παρισίων—Σαίγκόν.
Τ' ἀεροπλάνα τῆς γραμμῆς αὐτῆς ὡς τὴν Καλκούτα ἀκολουθοῦν
τὴν ἀγγλικὴ γραμμὴ Λονδίνου—Σίδνεϋ. στ') Ἡ γαλλικὴ Παρισίων
—Ταναναρίβης (πρωτ. τῆς Μαδαγασκάρης) μ' ἐνδιαμέσους στα-
θμοὺς στὴ Σαχάρα καὶ στὸ Γαλλικὸ Κογγό.

Ἡ ἀεροπορικὴ συγκοινωνία ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ στὴν Εὐρώπη γί-
νεται ἰδίως μ' ἀεροπλάνα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν Ἀμερικῆς.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΕΞΕΡΕΥΝΗΤΑΙ ΤΩΝ ΠΟΛΩΝ ΤΗΣ ΓΗΣ

Στό χάρτη τοῦ Βορείου ἡμισφαιρίου βλέπετε σημαδεμένο τὸ Βόρειο πόλο. Ἐκεῖ ὁμως εἶναι δύσκολο νὰ φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος γιατί κάνει ὑπερβολικὸ κρύο. Πολλοὶ τολμηροὶ ἐξερευνητὲς ἔχασαν τὴν ζωὴ τους στὴν προσπάθεια αὐτή, λίγοι ὁμως κατώρθωσαν νὰ πλησιάσουν.

Πρῶτος ὁ Νορβηγὸς Νάνσεν (1861—1930) ἀνεχώρησε μὲ τὸ πλοῖο «Φράμ», εἰδικὸ γιὰ πάγους, γιὰ τὴν ἐξερεύνησι τοῦ Βορείου Πόλου τὴν 24 Ἰουνίου 1893 καὶ τὸν Αὐγούστο τοῦ 1896 ἐπέστρεψε στὴν πατρίδα του. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἄφηνε τὸ πλοῖο του ἀποκλεισμένο στοὺς πάγους κι αὐτὸς μὲ ἔλκηθρο, ποὺ τὸν ἔσερναν σκύλοι ἐπροχωροῦσε πρὸς τὸ Βόρ. Πόλο καὶ στίς 14 Μαρτίου τοῦ 1895 ἔφθασε μέχρι τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους 86° καὶ 13', δηλ. σὲ σημεῖο ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ ἐπάτησε ἄνθρωπος. Ἐπειτα ἀπὸ λίγα ἔτη ἐπεχείρησε καὶ νέο ταξίδι στίς ἀρκτικές χώρες κι ἐξερεύνησε τὰ παράλια τῆς Σιβηρίας ἀπὸ τοῦ δέλτα τοῦ Ἰενεσέη μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀμούρ.

Ἄλλος μεγάλος ἐξερευνητὴς τοῦ Βορείου Πόλου ἦταν ὁ Βορειοαμερικανὸς ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ Ροβέρτος Πήρ (1856—1920). Κατὰ τὰ ἔτη 1896—1901 ὁ Πήρ ἐξερεύνησε τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Γροιλανδίας κι ἔφθασε σὲ βάθος 160 χιλ. Μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Ἀμερικὴ ὠργάνωσε ταξίδι γιὰ τὸ Β. Πόλο, ἀνεχώρησε μὲ πλοῖο καὶ τὸ Μάρτιο τοῦ 1906 ἔφθασε σὲ Β.Γ.Π. 87° καὶ 6'. Ὑστερα ἀπὸ δύο χρόνια ἔκαμε καὶ δεῦτερο ταξίδι, μὲ καλύτερο πλοῖο, τὸ «Ροτζβελτ» εἰδικὸ γιὰ τοὺς πάγους καὶ στίς 6 Σεπτεμβρίου 1909 ἀνηγγέλθη ὅτι ἔφθασε στὸ Π. Πόλο. Ἀφοῦ ἔμεινε ἐκεῖ 30 περίπου ὥρες καὶ ἔκαμε διάφορες ἐπιστημονικὲς παρατηρήσεις, ἐπέστρεψε κατόπιν στὴν πατρίδα του.

Τολμηρὸς πάλι ἐξερευνητὴς ἦταν ὁ Ἀμουνδσεν (1872—1928), Νορβηγὸς τὴν καταγωγὴ καὶ ναυτικὸς τὸ ἐπάγγελμα. Κατὰ τὰ ἔτη 1903—1906 ἀνεχώρησε ἀπὸ τὴ Νορβηγία μὲ μικρὸ πλοῖο καὶ 6 συντρόφους γιὰ τὴ μεγάλη ἐξερεύνησι καὶ διέσχισε τὴ «βορειοδυτικὴ διάβασι» ποὺ ἐνώνει τὸν Ἀτλαντικὸ μὲ τὸν Εἰρηνικὸ. Κατὰ τὴ διαδρομὴ αὐτὴ μὲ μαγνητικὰ ὄργανα προσδιώρισε τὴν ἀκριβῆ θέσι τοῦ Βορείου Πόλου. Κατὰ τὰ ἔτη 1910—1912 μὲ τὸ περίφημο πλοῖο τοῦ Νάνσεν, τὸ «Φράμ» ἐπεχείρησε ταξίδι γιὰ τὴν ἐξερεύνησι τοῦ Νοτίου Πόλου καὶ στίς 20 Ὀκτωβρίου 1911 ἔφθασε μὲ ἔλκηθρο στὴν ὑψηλότερη κορυφὴ τοῦ ὄρους (ὕψ. 3280 μ.), στὸ ὁποῖο ἔδωσε τὸ ὄνομα τῆς βασιλίσσης τῆς Νορβηγίας Μῶδ. Τέλος τὴν 14 Δεκεμ-

βρίου του ίδιου έτους κατάρθωσε να φθάση στο Ν. Πόλο και κατόπιν επέστρεψε στην πατρίδα του. Μετά τούτο ο 'Αμουνδσεν έτοιμαζόταν για την έξερεύνησι και του Β. Πόλου άλλ' ο Α' Παγκόσμιος πόλεμος έματαίωσε τα σχέδιά του. Τέλος τó 1918 άνεχώρησε με τó πλοίο «Μάωδ» άλλ' όταν έφθασε στη Σπιτοβέργη τó πλοίο από την ασάθεια των πολικών ρευμάτων, δέν ήμπορούσε να προχωρήση και έγύρισε πίσω. "Ετσι άναγκάστηκε να πετάξη με άερόπλοιο και τó Μάιο τού 1926 έφθασε επάνω από τó Β. Πόλο. 'Αφού έκαμε διπλό γύρω έστράφη πρòς τά Α. και προσεγειώθη στην 'Αλάσκα, κοντά στο Βερίγγειο πορθμό. Τó 1928 έπεχείρησε και νέα πτήσι επάνω από τó Β. Πόλο, ν' άνακαλύψη τó άερόπλοιο τού Νόμπελ, ó όποιος είχε φύγει ένωρίτερα κι είχε χαθή άλλ' έξαφανίσθηκε κι αυτός.

Μετά τόν 'Αμουνδσεν τó 1931 έπεχείρησε να φθάση στο Β. Πόλο ó Γερμανός "Εκκενερ με τó ύποβρύχιο «Ναυτίλος» άλλ' άπέτυχε. Κατόπιν τούτου έχρησιμοποίησε τó άερόπλοιο «Τσέππελιν» και μ' αυτό έφθασε επάνω από τó Β. Πόλο.

ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΕΣΤΕΡΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

'Απόδημοι "Ελληνες ύπάρχουν σε πολλές χώρες τής γής κι όπου είναι πολλοί έχουν όργανώσει έλληνικές παροικίες με έκκλησίες και σχολεία. "Ας ίδουμε και τούτους με κάθε δυνατή συντομία, κατά ήπειρους :

α' Οί "Ελληνες τής 'Αμερικής

1. **'Ην. Πολ. 'Αμερικής.** Στις Η.Π.Α. όπου ύπάρχει ó περισσότερο απόδημος 'Ελληνισμός, οί "Ελληνες ύπολογίζονται εις 800.000* από τούς όποιους 120.000 περίπου ζούν στη Νέα 'Υόρκη. 'Εκει έχει τήν έδρα του ó "Ελλην 'Αρχιεπίσκοπος Βορείου και Νοτίου 'Αμερικής. Στην 'Αρχιεπισκοπή ύπάγονται περίπου 290 έλληνικές έκκλησίες, από τις όποιες 16 είναι στη Ν. 'Υόρκη, 10 στο Σικάγο κ.τ.λ. 'Επίσης ύπάρχουν στίς Η.Π.Π. πολλά έλληνικά σχολεία με "Ελληνες διδασκάλους —οί περισσότεροι είναι και ιερείς— άλλα τά περισσότερα είναι άπογευματινά γιατί τις πρωίνες ώρες τά έλληνόπουλα φοιτοϋν σε άμερικανικά σχολεία. Τά σχολεία κι οί έκκλησίες συντηροϋνται από τις έλλ. κοινότητες και με διάφορες δωρεές.

2. **Καναδάς.** 'Εδω οί "Ελληνες είναι 14.000 περίπου, ζούν ίδιως στίς μεγάλες πόλεις, (Μοντρεάλ, 'Οττάβα, Τορόντο κτλ.) και διατηροϋν έκκλησίες και σχολεία, πρωίνα και άπογευματινά. 'Αρκετοί έπίσης "Ελληνες είναι στην ύπόλοιπο 'Αμερική, με σχολεία,

* Βλέπε «Λεξικόν 'Ηλίου» (λ. παροικία).

δπως στη Βραζιλία όπου έχουν εγκατασταθῆ οί περισσότεροι, στό Μεξικό, στόν Παναμά, τῆ Χιλή, τὴν Ἀργεντινὴ κ.τ.λ.

β'. Οί Ἕλληνες τῆς Ἀσίας

1. **Μέση Ἀνατολή.** Πρὸ τοῦ 1922 ἔμεναν πολλοί Ἕλληνες—2 ἐκ. περίπου—στὴ Μ. Ἀσία, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν ἔχουν μείνει ἐλάχιστοι στὴ Σμύρνη ὡς 300, στὴν Ἀλεξανδρέτα ὡς 250 κ.ά. Ἐπίσης υπάρχουν στό Λίβανο ὡς 2.000, στὴ Συρία ὡς 200, στὴν Παλαιστίνη ὡς 1500 μὲ ἑλληνικὲς ἐκκλησίες καὶ σχολεῖα. Στὰ Ἱεροσόλυμα ὑπάρχει καὶ ἑλληνικὸ γυμνάσιο. Στὴν Περσία πάλι εἶναι περί τοὺς 600 Ἕλληνες ἀλλ' ὄχι ὠργανωμένοι.

2. **Νότιος καὶ Ἄπω Ἀσία.** Ἐδῶ Ἕλληνες υπάρχουν στὶς Ἰνδίες μὲ ἑλλην. κοινότητες στὴ Βομβάη καὶ Καλκούτα πού διατηροῦν σχολεῖα καὶ ἐκκλησίες. Πρὸ τοῦ 1940 ἐξοῦσαν ὡς 4.000 στὴν Κίνα, ἰδίως στὶς πόλεις Καντῶνα καὶ Σαγκάη ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπιβολὴ ἐκεῖ τοῦ κομμουνιστικοῦ καθεστώτος δὲν υπάρχουν σήμερα πληροφορίες γιὰ τοὺς Ἕλληνες. Ἕλληνες ἐπίσης ζοῦν στὴν Ἰαπωνία μὲ ἑλληνικὲς κοινότητες ὑπὸ Τόκιο, Γιοκοχάμα, Ναγκασάκι κ.τ.λ. καὶ στὴ Σεούλ τῆς Κορέας.

γ'. Οί Ἕλληνες τῆς Αὐστραλίας

Στὴν Αὐστραλία οί Ἕλληνες ὑπολογίζονται ὡς 60.000 καὶ διατηροῦν ὠργανωμένες ἑλληνικὲς κοινότητες μὲ σχολεῖα καὶ ἐκκλησίες, ἰδίως στό Σίδνεϋ (ὅπου υπάρχουν 10.000 Ἕλληνες—2 ἐκκλησίες), στὴ Μελβούρνη, Ἀδελαΐδα, Μπρισμπαϊην, Πέρθ κ.τ.λ. Ὁ Ὀρθόδοξος μητροπολίτης ἐδρεύει στό Σίδνεϋ. Ἐπίσης υπάρχουν Ἕλληνες στὴν Τασμανία καὶ Νέα Ζηλανδία ἀλλ' ἐκεῖ εἶναι ἀνοργάνωτοι.

δ'. Οί Ἕλληνες τῆς Ἀφρικῆς

1. **Αἴγυπτος.** Ἐπειδὴ ἡ Αἴγυπτος εἶναι κοντὰ στὴν Ἑλλάδα καὶ χώρα πλουσία, πολλοί Ἕλληνες ἄρχισαν νὰ ἐγκαθίστανται ἐκεῖ ἰδίως πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Σήμερα ὑπολογίζονται ὡς 80 000 μὲ θαυμάσιες κοινότητες στὴν Ἀλεξάνδρεια (ἔδρα Πατριάρχου), στό Ζαγαζίκ, Πόρτ—Σάϊδ, Σουέζ κ.τ.λ., πού διατηροῦν σχολεῖα μὲ νεώτατα διδασκῆρια καὶ ἐκκλησίες. Τὰ ἑλ. δημοτικὰ σχολεῖα τῆς Αἰγύπτου εἶναι 40 περίπου μὲ ὡς 6700 μαθητὰς καὶ 16 τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως μὲ ὡς 2700 μαθητὰς.

2. **Ἀγγλο-Αἰγυπτιακὸ Σουδάν.** Ἐδῶ οί Ἕλληνες ὑπολογίζονται ὡς 3500 καὶ εἶναι ἐγκατεστημένοι ἰδίως στό Χαρτούμ (2 δημοτικὰ σχολεῖα καὶ ἡμιγυμνάσιο) καὶ στό Πόρτ—Σουδάν (δημοτικὸ σχολεῖο καὶ ἡμιγυμνάσιο).

3. **Ν. Ἀφρική.** Στὴν Ἀβησσυνία οἱ Ἕλληνες ὑπολογίζονται ὡς 4.000 καὶ ἀσχολοῦνται κυρίως, ὅπως καὶ σ' ἄλλες τῆς ἄλλης χώρες, μετὰ τὸ ἐμπόριο. Ἀπ' αὐτοῦς 2.000 ζοῦν στὴν Ἄδισ—Ἀμπέμπα ὅπου διατηροῦν ἑλλ. ἐκκλησία καὶ θαυμάσιο διδασκῆριον μετὰ πλήρες δημοτικὸν σχολεῖον καὶ γυμνάσιον. Οἱ ὑπόλοιποι ζοῦν στὴν Ἀσμάρα, Ντιρέ-Ντάουα κτλ. Ἐπίσης ἑλλ. κοινότης ὑπάρχει στὸ Τσιμουτί τῆς Γαλ. Σομαλίας, στὸ Ναιρόμπ τῆς Κένυα καὶ στὴν Ταγκανίκα, ὅπου ζοῦν περὶ τοὺς 1500 Ἕλληνες.

4. **Νότιος καὶ Κεντρικὴ Ἀφρική.** Ὁργανωμένες ἑλλην. Κοινοτήτες ἐδῶ ὑπάρχουν στὸ Λορέντσου Μάρκες τῆς Μοζαμβίκης μετὰ θαυμάσιον διδασκῆριον, στὸ Γιοχάνεσμπουργκ (ἔδρα Ὁρθοδόξου Μητροπολίτου), στὴν Πραιτωρία, τὸ Καϊηπτάουν κλπ. Ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπον Ἀφρική Ἕλληνες ζοῦν στὸ Βελγικὸ Κονγκὸ ὡς 1000 μετὰ ὀργανωμένες κοινότητες, στὸ Καμερόν ὡς 800, στὸ Γαλ. Μαρόκο 1.000, στὸ Ἀλγέριον καὶ Τύνιδα ὡς 800 καὶ ὡς 400 στὴ Λιβύη.

ε'. Οἱ Ἕλληνες τῆς Εὐρώπης

1. **Κων)πολις.** Μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν στὴν Κων)πολιν ἔμειναν μόνον οἱ ἐντόπιοι Ἕλληνες ὡς 120.000 καὶ διατηροῦν 40 δημ. σχολεῖα μετὰ ὡς 3650 μαθητὰς, 4 γυμνάσια μετὰ 1.400 μαθητὰς καὶ τὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης μετὰ 40 περίπου σπουδαστὰς.

2. **Ρουμανία.** Ἕλληνες στὴ Ρουμανία εἶναι ἐγκατεστημένοι ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἀρκετοὶ δὲ ἀπ' αὐτοῦς, ὅπως ὁ Ζάππας κ. ἄ. ὑπῆρξαν ἐθνικοὶ εὐεργεταί. Πρὸ τοῦ 1940 ὑπῆρχαν ἑλλ. κοινότητες σὲ πολλὰς πόλεις ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ κομμ. καθεστώτος οἱ περισσότεροι Ἕλληνες ἐφυγαν στὴν Ἑλλάδα. Σήμερον ἑλλ. κοινότητες ὑπάρχουν στὸ Βουκουρέστι μετὰ ἑλλ. γυμνάσιον, στὸ Γαλάζιον καὶ Κωσταντζα μετὰ ἡμιγυμνάσιον καὶ στὴ Βραίλα μετὰ πλήρες δημοτικὸν σχολεῖον.

3. **Ρωσία.** Καθὼς γνωρίζομε ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ρωσίας εὐρήκαν ἄσυλον πολλοὶ Ἕλληνες μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων)πόλεως, κατὰ δὲ τὸ 1940 ἐξοῦσαν ἐκεῖ ὡς 300.000 περίπου. Μετὰ δὲ τὸν τελευταῖον πόλεμον οἱ περισσότεροι ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν ἢ ν' ἀλλάξουν ὑπηκοότητα καὶ ἔτσι οἱ πραγματικοὶ Ἕλληνες ὑπολογίζονται τὸ 1953 ὡς 40.000.

4. **Ἰταλία.** Ἐδῶ πολλοὶ Ἕλληνες ἐξοῦσαν κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴ ὅποτε τὸ νότιον τμήμα τῆς χώρας ὠνομαζόταν «Μεγάλῃ Ἑλλάδι». Ἐπειδὴ δὲ ἡ χώρα εἶναι πυκνοκατοικημένη οἱ Ἕλληνες μετὰ τὸν καιρὸν περιωρίσθησαν καὶ σήμερον ὑπολογίζονται μόνον ὡς 1000. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοῦς μένουσιν στὴν Τεργέστη καὶ οἱ ὑπόλοιποι στὴ Βενετία, Μιλᾶνον, Νεάπολιν, Ρώμην κ. ἄ.

5. **Κεντρική Εύρώπη.** Στην Αυστρία υπάρχουν "Ελληνες ιδίως στη Βιέννη ως 1000 και διατηρούν δύο κοινότητες με σχολεία και εκκλησίες «'Αγ. Γεωργίου» και «'Αγ. Τριάδος». Στη Γερμανία μεγάλη έλλ. κοινότης υπάρχει στο Μόναχο με σχολείο και εκκλησία και μικρές παροικίες στο Βερολίνο, Λειψία 'Αμβούργο κτλ.

6. **Δυτική Εύρώπη** Στη Γαλλία υπάρχουν αρκετοί "Ελληνες όπως στο Παρίσι, Μασσαλία, Λυών, Γρενόβλη, με σχολεία και εκκλησίες αλλά δεν έχουν οργανωθεί σε κοινότητες. Στο Βέλγιο έλλ. κοινότητες υπάρχουν στις Βρυξέλλες και στην 'Αμβέρσα και στο "Αμστερδαμ της 'Ολλανδίας. 'Ολίγοι πάλι "Ελληνες, 300 περίπου, ζουν στην 'Ισπανία διεσπαρμένοι ιδίως στη Μαδρίτη, Σαραγόσσα και Τολέδο. 'Αρκετοί όμως "Ελληνες υπάρχουν στην 'Αγγλία με έλλ. κοινότητες μόνο στη Γλασκώβη, Κάρδιφ και Νιούκαστλ. Τών άλλων πόλεων είναι άνοργάνωτοι.

Π Ι Ν Α Ξ

Βιβλίων για την επέκτασι τών γνώσεων τών μαθητῶν

1. 'Ο ούρανός (έκδοσις 'Ατλαντίδος)
2. Οί μεταβολές τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς (έκδ. 'Ατλαντίδος).
3. Τ. Στύπα: Ταξίδια και ἐξερευνήσεις
4. Ν. Σάμπανυ: Ταξίδια στο κέντρο τῆς γῆς
5. Γ. Ντεγιάννη: Μέσα στους λόγγους (πρωτότυπο)
6. » » Πῶς στεγάζεται ὁ κόσμος
7. Π. Πρωτοπαπαδάκη: 'Η γῆ μετ' εἰκόνων
8. » » 'Ο "Ηλιος
9. Γ. Βουγιούκα: 'Η Γεωλογία μετ' εἰκόνων
10. Δ. Τσαμασφύρου: 'Η Πατρίδα μας κι ὁ ἄλλος κόσμος
11. » » Πῶς στεγάζεται ὁ κόσμος
12. » » Πῶς ἐνδύεται ὁ κόσμος
13. 'Η Γῆ μας (μετάφρ. Γ Τσαμασφύρου).
14. 'Ιονάθαν Σουίφτ: Ταξίδια τοῦ Γκούλιβερ (Μετάφρ. Μυρσίνης Παπαδημητρίου)
15. Δ. Βουτυρά: 'Ο μαγικός τάπητας
16. 'Ηλ. Γιοντζέ: Ξηρά και θάλασσα
17. » » Πῶς γνωρίσαμε τὸν κόσμο (ἀνακαλύψεις Νέων Χωρῶν)

Μύνη Ζημω Α. Β. Δ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Στοιχεία Φυσικής και Μαθηματικής Γεωγραφίας

	Σελίς		Σελ.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ		Κίνησις γύρω στὸν ἥλιον	10
Σχήμα καὶ μέγεθος τῆς Γῆς	3	Ἡμερολόγια	12
Λιθόσφαιρα καὶ πυρόσφαιρα	4	ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
Πετρώματα	5	Ἐναστρὸς οὐρανὸς	
Μεταβολὲς στὴν ἐπιφάνεια τῆς Γῆς	6	Σύμπαν καὶ Γαλαξίας	14
Θερμὲς πηγὲς	7	Ἄπλανῆ ἀστέρια	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ		Πλανῆτες καὶ δορυφόροι	15
Κινήσεις τῆς Γῆς		Σελήνη	16
Κίνησις γύρω στὸν ἄξονα	9	Διάφορα ἄλλα ἀστέρι	17
		Ἐκλείψεις Ἡλίου καὶ Σελήνης	18

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ε ρ ὶ π η

	Σελίς		Σελ.
Γενικὴ ἐξέτασις τῆς Εὐρώπης	19	Λουξεμβούργον	63
Ἡ κλίμακα στὸ χάρτη	23	Ὀλλανδία	63
Νότιος Εὐρώπη		Μεγάλῃ Βρετανία	66
Ἑλλάδα	25	Κεντρικὴ Εὐρώπη	
Ἄλβανία	33	Ἑλβετία	72
Γιουγκοσλαβία	35	Αὐστρία	76
Βουλγαρία	38	Ὀύγγαρια	78
Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία	40	Τσεχοσλοβακία	79
Ρουμανία	41	Γερμανία	80
Ἰταλία	45	Πολωνία	84
Ἅγιος Μαρίνος	50	Ἀνατολικὴ Εὐρώπη	
Πυρηναικὴ χερσόνησος	51	Ρωσία	88
Ἰσπανία	52	Βαλτικὲς Χῶρες	93
Πορτογαλία	54	Βόρειος Εὐρώπη	
Δυτικὴ Εὐρώπη		Φιλανδία	95
Γαλλία	56	Σκανδιναυικὴ Χερσόνησος	97
Ἄνδρα	60	Σουηδία	98
Μονακό	60	Νορβηγία	100
Βέλγιο	61	Δανία	101

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ μεγαλύτερα ἔργα του	σελ. 107	Ἀπόδημος Ἑλληνισμὸς	σελ. 112
Οἱ μεγάλοι ἐξερευνηταὶ	111	Πίναξ βιβλίων διὰ τοὺς μαθητὰς	115

STAM

Pony Demolita

ΑΝΕΟΣ

Μηνιαίο Πρόγραμμα

ΠΛΗΡΗΣ ΣΕΙΡΑ ΒΟΗΘΗΤ. ΒΙΒΛΙΩΝ ΔΗΜΟΤ. ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Υπό Ίωάννου Καμπανᾶ
ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΒΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ :

- 1. Παλαιά Διαθήκη Γ'. τάξεως
- 2. Καινή > Δ'. >
- 3. Ἐκκλ. Ἱστορία Ε'. > (Ἐγκεκριμένη)
- 4. Λειτ. Κατήχσις ΣΤ'. >
- 5. Εὐαγγ. Περικοπαί Ε' ΣΤ'. (Ἐγκρισις Ὑπ. Παιδείας 1954)

ΙΣΤΟΡΙΚΑ :

- 5. Ἡρώες Ἀρχ. Ἑλλήνων Γ'. τάξεως
- Ε. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Ἡρωϊκοὶ χρόνοι Γ' τάξεως
- 7. Ἱστορία Ἀρχ. Ἑλλάδος Δ'. >
- 8. Ἑλλην. Ἱστορία Γ'. Δ'. (1ον ἔτος)
- 9. Ἑλλην. Ἱστορία Γ'. Δ'. (2ον ἔτος)
- 10. Βυζ. Ἱστορία Ε'. τάξεως (Ἐγκεκριμένη)
- 11. Νέα Ἑλλάδα ΣΤ'. >

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ :

- 12. Μεθοδ. Ἀριθμητικὴ Γ'. τάξεως (Συστημένη)
- 13. > > Δ'. >
- 14. > > Ε' καὶ ΣΤ'. > (Ἐγκεκριμένη)
- 15. Γεωμετρία Ε' καὶ ΣΤ'. > (Ἐγκεκριμένη)

ΓΛΩΣΣΙΚΑ :

- 16. Γραμματικὴ καὶ Ὄρθογραφία Δημοτικῆς δι' ὄλας τὰς τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ (ἔκδοσις νεωτάτη)
- 17. Γραμ. καὶ Ὄρθογραφία Καθαρευούσης Ε' ΣΤ' τάξ.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ :

- 18. Νέα Γεωγρ. Ἑλλάδος Γ' καὶ Δ'. (μὲ χάρτας)
- 19. > > Ἡπείρων Ε'. (Ἐγκεκριμένη)
- 20. > > Εὐρώπης ΣΤ'. >
- 21. Α. ΔΙΩΚΗ: Γεωγρ. ἀφία Εὐρώπης ΣΤ' >

ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΑ

- 22. Φυσικὴ Ἱστορία Γ'. τάξεως (Κυκλοφορεῖ ἐλευθέρως)
- 23. > > Δ'. > >
- 24. > > Ε'. > >
- 25. > > ΣΤ'. > >
- 26. Φυτολογία-Ὄρυκτολογία Ε' ΣΤ' τάξ. > >
- 27. Ζωολογία-Ἀνθρωπολογία Ε' ΣΤ' > >

ΦΥΣΙΚΑ :

- 28. Φυσικὴ Πειραματικὴ καὶ Χημεία Ε'. (Ἐγκεκριμένη)
- 29. > > > ΣΤ'.
- 30. > > > Ε' ΣΤ' (1ον ἔτος Συνδιλίας)
- 31. > > > Ε' ΣΤ' (2ον > >
- 32. Α. ΔΙΩΚΗ Φυσικὴ Χημεία ΣΤ'. Ἐγκεκριμένη)

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ :

Δελτίον Ἀτομικότητος. (Καὶ διὰ τὰ 6 ἔτη φοιτήσεως τοῦ μαθητοῦ εἰς τὸ σχολεῖον).

ΤΕΣΤ :

ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝᾶ - Δ. ΓΑΡΥΦΑΛΛΑΚΗ: Ὁ Καλὸς μου Ὀδὸς ἱερέων Δ' καὶ ΣΤ' τάξεων. Βοηθημὰ πρῶτον διὰ τὴν ἀσπύειν τῶν ἀναγναστικῶν διέξο ἡτῶ μαθ. τῶν.

"Απαγορεύεται ἡ ἀποφωτιστικὴ ἔκδοσις. Ἐπιτρέπεται ἡ ἀποφωτιστικὴ ἔκδοσις. Κατὰ γενικὴν ἀποφάσειν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Κόσμου εἶναι τὰ τελειότερα βοηθημὰ γιὰ τὰ Δημοτικὰ σχολεῖα